

ВІСНИК ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія Журналістика

Випуск 56

2025

ISSN 2078-7324

До 70-річчя факультету журналістики

**VISNYK
OF THE LVIV
UNIVERSITY**

**ВІСНИК
ЛЬВІВСЬКОГО
УНІВЕРСИТЕТУ**

Journalism Series

Серія Журналістика

Issue 56

Випуск 56

Scientific journal

Збірник наукових праць

Published 1–2 issues per year

Виходить 1–2 рази на рік

Published since 1958

Видається з 1958 року

Ivan Franko
National University of Lviv

Львівський національний
університет імені Івана Франка

2025

ВИПУСК 56.

Друкується за ухвалою
Вченої ради Львівського національного
університету імені Івана Франка
(*протокол № 80/3 від 28.03.2025 р.*).

Електронна версія розміщена
на офіційному сайті Вісника 20.04.2025 р.

Реєстрація суб'єкта у сфері друкованих
медіа: Рішення Національної ради України
з питань телебачення і радіомовлення
№ 1877 від 30.05.2024 р. Ідентифікатор медіа
R30-04893. Перереєстровано як фахове
видання України категорії «Б»
(*наказ МОН України № 724 від 09.08.2022 р.*)

У Віснику вміщено наукові праці українських та закордонних авторів, що відображають широкий спектр проблем функціонування масмедіа в Україні, Європі та світі; акцентовано увагу на їхній ролі в утвердженні національної ідентичності та універсальних цінностей.

The journal includes chapters of academic research – contributed by Ukrainian and foreign scholars – which provide an assessment of a wide range of issues on mass media in Ukraine, Europe and the world. At the same time, the publications attempts to demonstrative the significance of these findings vis-a-vis Ukraine's national identity.

Редакційна колегія:

д-р наук із соціальних комунікацій, проф. *Мітчук О. А.* (головний редактор); д-р філол. наук, д-р габілітований *Гетка Й.*; д-р політ. наук, канд. філол. наук, доц. *Даниленко С. І.*; д-р наук із соціальних комунікацій, проф. *Житарюк М. Г.* (заступник головного редактора); д-р наук із соціальних комунікацій, проф. *Зикун Н. І.*; д-р філол. наук, проф. *Іванишин П. В.* (заступник головного редактора); д-р філол. наук, проф. *Іванова І. Б.*; д-р іст. наук, проф. *Крупський І. В.* (заступник головного редактора); д-р філол. наук, проф. *Лежак О. В.*; д-р філол. наук, проф. *Навальна М. І.*; д-р політ. наук, доц. *Нате С.*; д-р наук із соціальних комунікацій, проф. *Олтаржевський Д. О.*; д-р наук із соціальних комунікацій, проф. *Павлюк І. З.*; д-р філол. наук, проф. *Поплавська Н. М.*; д-р філол. наук, проф. *Присяняк О. П.*; д-р наук із соціальних комунікацій, проф. *Супрун Л. В.*; д-р філол. наук, д-р габілітований, проф. *Філін Г.*; канд. філол. наук, доц. *Хоменко Т. М.* (відповідальний секретар); д-р наук із соціальних комунікацій, проф. *Шевченко В. Е.*

Professor *O. Mitchuk* – Editor-in-Chief,
Professor *M. Zhytaryuk* – Assistant Editor,
Professor *P. Ivanyshyn* – Assistant Editor,
Professor *I. Krupsky* – Assistant Editor,
Docent *T. Khomenko* – Managing Editor.

Відповідальний за випуск *Мар'ян Житарюк*

Адреса редакційної колегії:
Львівський національний
університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, к. 203,
79044, Львів, Україна
тел.: +380322394751, +380679039279

Editorial office address:
Ivan Franko National
University of Lviv,
Generala Chuprynky Str. 49, room 203,
79044, Lviv, Ukraine
tel. +380322394751, +380679039279

e-mail: visnyk.journalism@lnu.edu.ua
<http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/index>

Тексти статей і англomовних анотацій подано в авторських редакціях

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ, ВИДАВЦЯ І ВИГОТОВЛЮВАЧА:
Львівський національний університет імені Івана Франка.
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна
Свідectво про внесення суб'єкта видавничої
справи до Державного реєстру видавців, виготівників
і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК №3059 від 13.12.2007 р.

Формат 70×100/16.
Ум. друк. арк. 18,5.
Тираж 100 прим. Зам. №
© Львівський національний
університет імені Івана
Франка, 2025

ІСТОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 3–14 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13096>

УДК [655.41:070](477)"19"М.Денисюк(092)

МИКОЛА ДЕНИСЮК ЯК ВИДАВЕЦЬ, РЕДАКТОР І ПУБЛІЦИСТ

Тарас Балда

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна
e-mail: taras.balda@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4674-3630>*

Галина Кондрин

*Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. Степана Бандери, 12, 79013, Львів, Україна
e-mail: klymus.kondryn.galina@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9221-7001>*

У статті на основі публікацій українських діаспорних видань та наукових розвідок досліджено біографію та аспекти професійної діяльності українського видавця, редактора й публіциста Миколи Денисюка. Завдяки опрацюванню публікацій в діаспорній періодиці вивчено малодосліджені факти з життя й професійної діяльності знакової для української журналістики постаті.

Ключові слова: діаспора, видавництво, друкарня, видавець, редактор, часопис, публіцистика.

1. Постановка проблеми

«На жаль, внаслідок нашої історичної долі, мені не судилося бути українським видавцем на рідних землях. Усю свою видавничу діяльність веду на чужині»¹, – з певними нотками суму в голосі констатував гість радіостанції «Голос Америки» в червні 1960 року. У радіопрограмі, яка транслювалася на терени Радянського Союзу та його сателітів, взяв участь український книговидавець, редактор та публіцист Микола Денисюк. Попри те, що ім'я цього щирого українця відоме декільком поколінням книголюбів у Південній та в Північній Америках, в історії української журналістики ця постать ще не посіла те місце, на яке заслужила своїми словами та справами.

У сукупності прагнень того чи іншого поневоленого народу до незалежності не надто важлива територія проживання його окремих представників. Головним чин-

¹ «Інтерв'ю в «Голосі Америки». (1960). [онлайн]. diasporiana.org.ua. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/17589/file.pdf> (Дата звернення 10 грудня 2024).

ником стає те, чи особи, які не відщуралися національного кореня (політики, громадські діячі, митці, науковці, письменники, редактори, журналісти) вивчили проблеми часу, чи розуміють вони вимоги історичного процесу, чи керуються тільки почуттями й емоціями. Нині ми можемо окреслити тло та проаналізувати ті умови, в яких поставала українська преса на чужині, та збагнути причини, які штовхали до її заснування. «Насамперед це було фанатичне бажання висунути українську громаду в тій чи іншій частині світу на вищий щабель, допомогти новоприбулим землякам у незнайомому чужомовному середовищі. Розпочинати доводилося від усвідомлення «хто ми і чий ми діти», від розуміння вартості газети і книжки, від засвоєння громадою найосновніших духовних вартостей»². Погоджуємося й із твердженням О. Науменко, що «творча спадщина української діаспори становить потужний культурний та історичний ресурс. Українська періодична преса в екзилі, яка має досвід функціонування, виробила ефективні засоби впливу на свідомість читачів, на формування громадської думки, національної самосвідомості. Вона є гідною трибуною для введення цього потужного інформаційного ресурсу в культурний і науковий обіг»³.

Не здобувши омріяної незалежності України у висліді Першої та Другої світових воєн, українці, котрі опинилися поза межами рідного краю, не сприйнявши обіцяного більшовиками «раю», дійшли до нового розуміння своєї ролі у вільному світі. Це розуміння чи не найкраще окреслив та сформулював науковець і публіцист Роман Рахманний⁴. За його словами, українські редактори та журналісти на еміграції воюватимуть проти московського колоніалізму друкованим і живим українським словом у статтях, нарисах, книжках, брошурах і закликах. Воюватимуть на сторінках українських газет і чужомовних періодичних видань. Воюватимуть на землі – по фабриках та університетах, на громадських вічах і в парламентах, по бібліотеках, на міжнародних виставках, конференціях і з'їздах. Воюватимуть у космічному просторі – засобами радіомовлення й телебачення. Воюватимуть правдивою інформацією в Україні та на чужині.

Одним із бійців цього фронту можна назвати Миколу Денисюка, успішного видавця, прискіпливого редактора і вдумливого публіциста, який усе своє життя присвятив і віддав видавничій справі. Настав час переглянути його творчий доробок і надати цьому прізвищу та імені широкого розголосу, бо, як зауважує дослідниця Г. Саранча: «В умовах творення незалежної України виникла потреба у поверненні із забуття сотень і тисяч історичних фактів, подій, а також імен видатних осіб, які утверджували українську культуру, науку, мистецтво поза межами батьківщини»⁵.

² Балда, Т. (2007), «Український журналіст в умовах еміграційного середовища: мотивація творчості», Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика, вип. 30, с. 153.

³ Науменко, О. (2023), «Україна в екзилі: у музеї-архіві імені Юрія Бойка-Блохна зберігаються рідкісні наукові журнали, видані українськими емігрантами» [онлайн]. library.uhsp.edu.ua. URL: <https://library.uhsp.edu.ua/2023/06/01/ukrayina-v-ekzyli-u-muzeji-arhivi-imeni-yuriya-bojka-blohy-na-zberigayutsya-ridkisni-naukovi-zhurnaly-vydani-ukrayinskymy-emigrantamy/> (Дата звернення 10 грудня 2024).

⁴ Рахманний, Р. «Чотири дилеми вільної української преси», Україна атомного віку. Есеї і статті, 1945-1986. У 3 томах, т. 1, с. 113-126.

⁵ Саранча, Г. (2006), «Микола Денисюк – видавець українського літературно-мистецького журналу «Овид» (Чикаго, США)», Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія : зб. наук. пр., вип. 11, с. 179.

2. Теоретичне підґрунтя та методологічна основа дослідження

Біографічні аспекти життя й творчості Миколи Денисюка розглядали Г. Саранча, С. Парфонович, Р. Верес, І. Качуровський, І. Кедрин. Мотивація творчості українських видавців, редакторів і журналістів у діаспорі була предметом публікацій Р. Рахманного і Т. Балди. Видавничу спадщину Миколи Денисюка досліджували Л. Головата, О. Науменко. Редакторську і публіцистичну діяльність фігуранта нашого дослідження аналізували О. Білінська та Л. Бабій.

3. Виклад основного матеріалу дослідження

Микола Денисюк народився 23 грудня 1915 року в селі Гвіздка Коломийського повіту. Після закінчення початкової школи в рідному селі навчався в Українській Гімназії в Перемишлі та в середній і вищій Торговельних Школах у Львові. Підтримуючи гасло «свій до свого по своє» і маючи економічну освіту, в другій половині 30-х років минулого століття працював у різних українських фінансових установах, зокрема в головному управлінні «Маслосоюзу». Перед вибухом Другої світової війни працював у відділенні «Українбанку» в рідному селі. За сумлінну й чесну працю отримував нагороди від керівництва фінансової установи і просувався нагору кар'єрними щаблями. Хтозна, можливо, Микола Денисюк зміг би стати висококласним фахівцем банківської справи, якби в Західну Україну не прийшли більшовики. Радянська влада мала свої погляди на українців такого калібру, тож не дивно, що молодий український патріот обрав шлях в еміграцію. Наприкінці осені 1939 року Микола Денисюк дістався Кракова, де у перший же день перебування в місті зустрів професора Євгена-Юліана Пеленського, якого знав ще зі Львова. Професор поінформував свого молодого знайомого про те, що на прохання Володимира Кубійовича погодився організувати в Кракові видавництво книжок українською мовою і запропонував Денисюку долучитися до цієї важливої місії. На перших порах Микола Денисюк зайнявся фінансовими аспектами видавничої справи. На добровільних засадах і без жодної зарплатні він вирушив в українські містечка та села Лемківщини, які на той час перебували під німецькою окупацією, щоб заручитися фінансовою підтримкою видавництва серед свідомих читачів. Згодом майбутній видавець та редактор назве цю місію «першою зустріччю з українським читачем, яка пройшла з великим моральним та матеріальним успіхом»⁶. Поїздка додала Денисюку віри в українського читача, а ще забезпечила видавництву чималу суму – 11 500 злотих – саме стільки свідомі українці жертвували на добру справу.

Тож не дивно, що коли на перших Загальних Зборах Українського Видавництва обирали керівництво, то Миколі Денисюку запропонували очолити торговельний відділ. Так він отримав змогу здобувати професійний досвід у видавничій справі, працюючи поряд із такими досвідченими книговидавцями, як І. Тиктор, І. Федів, П. Постолук, Л. Чубатий.

Коли німці прогнали більшовиків зі Львова, Микола Денисюк повернувся на рідні землі й упродовж трьох років провадив у місті Лева книгарню «Овид» (на пару з О. Олесницьким) та рекламну агенцію «Орбіс».

⁶ Цит. за Саранча, Г. (2006), «Микола Денисюк – видавець українського літературно-мистецького журналу «Овид» (Чикаго, США)», Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія : зб. наук. пр., вип. 11, с. 180.

Наприкінці Другої світової війни, коли німецька армія відступала під натиском радянських військ, а всі, хто не хотів потрапити під «опіку» більшовиків, вирушали услід за німцями, Микола Денисюк переїхав зі Львова до австрійського Інсбрука. Саме тоді, коли вимушені переселенці та втікачі везли з собою бодай якісь матеріальні цінності та наладовані одягом і предметами на першу потребу валізи, Денисюк зумів доправити до Австрії вагон книжок. Як образно писала Софія Парфонович, котра також переїхала до Австрії в останні місяці війни і знала Миколу Денисюка особисто, «він був свого роду героєм. Книжки були його скарбом, предметом його мрій і планів на майбутнє – в ті часи, коли одна скриня ковбаси чи масла була більше варта, ніж книги найбільших авторів»⁷. У лютому 1945 року Микола Денисюк заснував в Інсбруку книгарню «Роксолана», а за рік місцевий уряд видав йому патент на ведення видавничої справи – українець наполегливо обґрунтував доцільність Видавництва Миколи Денисюка. «Випуск продукції видавництва обмежився 1946 роком. У книжковому репертуарі присутні казки – народні й авторські, молитовники, календарі, підручники для шкіл, словники, видання української класики, новітньої літератури, письменників, що опинилися в Австрії»⁸.

Перетнувшись в Австрії з відомим українським журналістом та редактором Іваном Кедрином, Микола Денисюк одразу ж пристав на пропозицію видавати альманах «Між війною і миром». Видавець та редактор навіть погодили зміст першого номера, куди мали б увійти статті з такими заголовками: «Чи діють історичні закони», «Демократія колись і тепер», «Політична історія Другої світової війни», «Німці в Україні», «План колонізації України», «КЦ – терор, як освячена місія», «За ключими дротами – трагедія полонених у Німеччині», «Кінець диктаторів», «Нюрнберг – процес за воєнні злочини», «Нова організація світу (ОН), «УНРРА», «Ді-Пі», «Проблема бездомних», «Історія одного табору», «Роль Церкви на еміграції», «Куди нас кине доля (огляд еміграційних теренів)», «Швейцарія – база миру», «Господарські наслідки останньої війни», «Нові здобутки науки», «Війна – вчителька життя», «7 головних гріхів еміграції», «Між війною та миром». Митець Мирон Левицький розробив обкладинку для такого цікавого видання. Однак такий цікавий за задумом альманах, як констатував згодом Іван Кедрин, «не появився трохи з моєї, а трохи не з моєї вини. Очевидно, що я не міг був написати всі намічені статті, бо деякі вимагали фахового знання, якого я не мав і не маю... Як це здебільшого буває з такими збірними працями – співробітники спізнювалися, видавець правильно втратив терпець, та й сама книжка тратила на актуальності, отже й на атракційності»⁹.

Те, що не вдалося зробити у співпраці з Кедрином, Денисюку частково вдалося зреалізувати спільними зусиллями з молодим редактором, перекладачем і літератором Володимиром Білинським при створенні літературно-мистецького альманаху «Звено». За період з травня по вересень 1946 року в Інсбруку вийшло п'ять номерів

⁷ Парфонович, С. (1966), «Автор і видавець», *Овид*, ч. 3, с. 10.

⁸ Головата, Л. (2017), «Літературно-мистецькі періодичні видання української еміграції в Австрії (друга половина 1940-х років): умови, центри, творці, зразки», *Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника*, вип. 9, с. 285.

⁹ Кедрин, І. (1976), «Життя – Події – Люди», Нью-Йорк: Видавнича кооператива «Червона Калина», с. 420-421.

альманаху, який зрадагував Володимир Білінський, оформив – Мирон Левицький, а видав Микола Денисюк.

Оцінюючи появу «Звена» в переліку української періодики поза межами рідного краю, дослідниця Л. Головата акцентує увагу на тому, що редколегії, автори й рецензенти інших українських видань «не схвалювали спрямованості «Звена» на європейський культурний контекст. Журнал віддавав виразну перевагу перекладам, що сприймалося як виклик і прогнозовано принесло багато відгуків від опонентів»¹⁰. Дискусії й суперечки, які почалися в українському еміграційному середовищі довкола концепції й спрямування «Звена», привели до закриття альманаху. Відтак, навесні 1947 року Микола Денисюк зосередився на редагуванні й виданні нового часопису – студентського видання «На варті», яке зосередилося на висвітленні внутрішнього життя та організації студентства в Інсбруку.

Повоєнна Європа, в тому числі й Австрія, були не найкращим місцем для втікачів із земель, які знову зайняли більшовики. Починаючи з 1947 року, українці, котрі перебували в таборах для переміщених осіб і пройшли перевірку фільтраційних установ союзників, поступово розселялися по різних континентах і країнах. Так постали нові українські громади (в Австралії, Новій Зеландії, Тунісі, Венесуелі) та зміцнилися старі поселення (у США, Канаді, Бразилії, Аргентині, Парагваї). У країнах Європи залишилося приблизно 80 тисяч українців з-поміж понад 300 тисяч інтернованих. Решта емігрували до США, Канади, Австралії та до країн Південної Америки. Це були люди здебільшого молодшого та середнього віку, які пройшли крізь горнило боротьби і належали до інтелігенції. Їхній приїзд допоміг українській діаспорі створити динамічну структуру, яка охопила увесь спектр життя: від політики до спортивного життя, літературних гуртків та пресових видань.

Відтак до далекого Буенос-Айреса у 1948 році проліг шлях і Миколи Денисюка та його родини. Щонайперше на новому місці скиталець відновив книгарню, а згодом організував й іменне видавництво.

Як зазначає дослідник діаспорної періодики С. Козак, після закінчення Другої світової війни становище української громади в Аргентині наповнилося «відчутним пожвавленням українського життя, спричиненим прибуттям сюди із Західної Європи сотень тисяч представників нової хвилі української еміграції»¹¹. До Південної Америки з таборів для переміщених осіб прибуло чимало науковців, митців, акторів, літераторів, журналістів, які не тільки підсилили старі українські громади та їхні організації, а й стали створювати нові осередки українського громадського й культурного життя.

В Аргентині Микола Денисюк запровадив серію «Літературна бібліотека», презентувавши читачам книги: «По той бік світу» О. Драгоманової, «Пахощі» А. Галана, «Симфонія землі» Ю. Тиса, «Бузковий цвіт» М. Цуканової, «Злат-Жолудь» О. Сацюка, «З венесуельського щоденника» Л. Стаховського та інші. Загалом, за час

¹⁰ Головата, Л. (2017), «Літературно-мистецькі періодичні видання української еміграції в Австрії (друга половина 1940-х років): умови, центри, творці, зразки», Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, вип. 9, с. 298.

¹¹ Козак, С. (2018), «Журнал «Пороги» (Аргентина): історія, зміст, автори, *Український інформаційний простір*, ч.1, с. 188.

перебування в Аргентині Видавництво Миколи Денисюка видрукувало 22 книжки різних авторів тисячними накладками.

За словами І. Качуровського, професора УВУ й автора численних праць з теорії літератури, таких книжок могло би бути більше, якби видавець був повністю самостійним в ухваленні рішень, що варто видавати, а що ні: «У цій самій «бібліотеці» мала вийти книжка оповідань харківського прозаїка Олександра Білосвіта..., книжка була вже набрана, зверстана, готова до друку, але головний Денисюків цензор – його тета – натрапила там на опис героїні, яка вилазить з води в самій сорочці, крізь яку просвічують її груди. Це здалося верхом непристойності – тож набір перетопили на олово»¹².

Окрім друку книжок, в Аргентині Микола Денисюк заснував часопис «Овид», перше число якого побачило світ у серпні 1949 року. З періодичністю раз на місяць цей журнал тішив українську громаду довгі роки. Довкола книгарні, видавництва й часопису гуртувалося чимало представників української культурної інтелігенції, які на той час замешкали в Аргентині. Про аргентинський період своєї біографії та професійної діяльності Денисюк відгукувався так: «Умови для видавничої справи були важкі, праця була тверда, треба було змагатися за кожную точку... ця праця була для мене змістом життя і дала мені дуже багато морального вдоволення та згуртувала навколо видавництва поважне коло співробітників та рівночасно в них мені особистих приятелів»¹³.

Успішна видавнича діяльність на теренах Південної Америки значно розширила горизонти реалізації книжкової продукції. Миколі Денисюку вдалося зацікавити плодами своєї діяльності українську спільноту в США та в Канаді, де українці мешкали великими скупченнями. Відтак видавець та редактор, порадившись із дружиною, ухвалив рішення перебратися до Північної Америки. Навесні 1956 року родина Денисюків перебралася до США, обравши місцем проживання Чикаго. Такий вибір зумовило дві причини: по-перше, Чикаго розташовувалося в центрі українських компактних поселень у Північній Америці; по-друге, звідти легше було б керувати виготовленням, продажем та доставкою української книжки.

Микола Денисюк не боявся труднощів, пов'язаних з переїздом та переорієнтацією бізнесових справ. «Про українського читача-покупця української книжки на чужині я доброї думки. Тільки завдяки наявності доброго українського читача я маю змогу успішно продовжувати свою видавничу діяльність»¹⁴, – стверджував він.

У рекламних проспектах, які Видавництво Миколи Денисюка регулярно публікувало на шпальтах українських видань у США та в Канаді, зазначалося:

- видаючи вибрані твори українських класиків [видавництво – авт.] лучить нас із нашим минулим;
- видаючи сучасних авторів [видавництво – авт.] спричинюється до процесу розвивання української вільної літератури і вияву нових талантів;
- видаючи переклади із світової літератури [видавництво – авт.] поглиблює культурні взаємини з іншими народами світу.

¹² Качуровський, І. (1991), «Ми – в Аргентині», *Всесвіт*, ч. 3, с. 218.

¹³ Денисюк, М. (1955), «В дальшу мандрівку по чужині», *Овид*, ч.12, с.7.

¹⁴ «Інтерв'ю в «Голосі Америки». (1960), [онлайн]. diasporiana.org.ua. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/17589/file.pdf> (Дата звернення 10 грудня 2024).

Гордістю Видавництва Миколи Денисюка були трилогія Богдана Лепкого «Мазепа», 14-томне видання творів Тараса Шевченка та англomовна енциклопедія українознавства. З друкарських верстатів у видавництві виходили охайні й привабливі літературні доробки Богдана Лепкого, Євгена Онацького, Івана Багряного, Миколи Понеділка, Уляни Кравченко, Уласа Самчука, Софії Парфонович, Галі Лагодинської та інших авторів.

За словами Романа Вереса, Микола Денисюк «був видавцем і книгарем у повному того слова значенні. Він здавав собі ясно справу, що видавнича й книгарська справа повинна бути на відповідному рівні й відповідати загальноприйнятим стандартам»¹⁵. Щоб досконало зрозуміти й засвоїти ці стандарти, Денисюк у зрілому віці не соромився записатися до американської школи бібліотекарів та друкарів й успішно її закінчити.

Незважаючи на твердження, що «основною ціллю моєї діяльності є видавати нові, ще ніде не друковані літературні твори, а при тому також і твори нових авторів, щоб цим способом спричинитися до розвоєвого процесу української вільної літератури та виявленню нових талантів»¹⁶, поряд із друком книжкової продукції у Чикаго в 1957 році Микола Денисюк відновив випуск часопису «Овид» у форматі місячника, а з 1962 року – щоквартальника. Анонсуючи вихід журналу, його головний редактор акцентував увагу на тому, що планує видання літературно-мистецького журналу з громадсько-політичною проблематикою. Коли з друку вийшло декілька номерів часопису, оглядач української газети «Свобода» в публікації «Відновлений «Овид» відзначив, що «Перенесення видавництва до ЗДА [США – авт.] вийшло «Овидові тільки на користь. Із досить сірого аргентинського часопису він став, як на українські видавничі умовини, журналом, зовнішньо добре оформленим... з багатим і всестороннім змістом... В загальному «Овид» – журнал добрий і цікавий, й має вигляди на те, щоб стати одним із кращих українських журналів у вільному світі»¹⁷.

Постійними авторами часопису були Юрій Тис-Крохмалюк (писав на історичну тематику), Нестор Ріпецький (вірші), І-Кер (гуморески), Іван Боднарук (висвітлював проблематику мови й культури українського народу), Володимир Дорошенко (історичні розвідки), Богдан Рубчак (літературні рецензії, критичні огляди), Роман Турянський (подорожні нотатки), Г. Лагодинська-Залеська (біографічні нариси). На шпальтах часопису регулярно публікувалися нариси та біографії українських письменників, музикантів, митців; літературознавчі статті й історичні розвідки; друкувалися літературні твори; репортажі з художніх виставок; огляди літературних і наукових видань. Переглядаючи номери журналу, на його сторінках можна зустріти постійну рубрику «Вісті товариства українських бібліотекарів Америки», а з числа 5 за 1957 рік Микола Денисюк запровадив рубрику «Наше листування й розмови», до якої писав сам, відповідаючи на гострі й критичні зауваження.

За словами головного редактора, з часописом «Овид» станом на 1960 рік співпрацювало понад 150 авторів та дописувачів. Іван Кедрин, пригадуючи свою співпрацю з видавцем часопису (опублікував на шпальтах «Овиду» декілька розлогих

¹⁵ Верес, Р. (1976), «Микола Денисюк», *Свобода*, 8 верес.

¹⁶ «Інтерв'ю в «Голосі Америки». (1960), [онлайн]. diasporiana.org.ua. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/17589/file.pdf> [Дата звернення 10 грудня 2024].

¹⁷ «Відновлений «Овид» (1957), *Свобода*, 12 квіт.

статей), зазначав, що Микола Денисюк був редактором вимогливим і категоричним, якоюсь мірою навіть авторитарним. Замовляючи в авторів публікації певної тематики, завжди виходив із власного розуміння окресленої проблематики й наполягав на розставленні акцентів, які максимально відповідали б його світобаченню. Особиста думка авторів на події, факти та речі Денисюка, за словами Кедрина, не обходила: «я вважав, що... видавець-редактор не має містити тільки те, що йому подобається, бо за це відповідає автор своїм прізвищем, якщо вже те його прізвище має якусь «марку», зате видавець-редактор може дати замітку, що він не погоджується з деякими думками й висловами автора, або додати під заголовком статті «Дискусійне»¹⁸.

Натомість журналіст Роман Верес вважав, що «як видавець, Микола Денисюк не дбав про дешеву популярність, тому матеріали, друковані в «Овиді» і в Видавництві Миколи Денисюка, були речі добірні, непроминаючої вартості»¹⁹.

Ще в аргентинський період своєї діяльності Микола Денисюк цікаво й змістовно описав свої мандри з України до Європи та до Південної Америки в публікації «В дальшу мандрівку по чужині»²⁰, продемонструвавши талант цікавого й спостережливого оповідача.

Як редактор часопису, Микола Денисюк вболівав не тільки за зовнішнє оформлення свого дітища та його належний друк, але й за змістове наповнення. Сам також докладався до написання текстів. Здебільшого писав новини й замітки на бібліографічну та видавничу тематику. Окрім того, запровадив на шпальтах часопису рубрику «Поза редакцією «Овиду», яку регулярно наповнював репортажами та звітами про робочі поїздки в міста США та Канади, де компактно мешкали представники української громади. Іноді приміряв на себе обов'язки інтерв'юера, зустрічаючись з відомими на увесь світ українцями та ставлячи їм цікаві й гострі запитання. Такі інтерв'ю також з'являлися на сторінках часопису.

Як публіцист Микола Денисюк на шпальтах редагованого ним часопису писав на гострі й актуальні для української громади теми. Варто відзначити його роздуми та думки з приводу становища української преси на чужині та ролі журналістів у формуванні громадської думки. Статтю «Перший з'їзд українських журналістів ЗДА й Канади»²¹ автор написав одразу ж після закінчення першого в історії української журналістики з'їзду журналістів та редакторів українських видань у США й Канаді, який відбувся наприкінці жовтня 1965 року. У цій публікації, зробивши короткий огляд подій та згадавши організаторів і учасників з'їзду, Микола Денисюк переходить до глибинних проблем української журналістики на чужині. Зокрема, автор акцентує увагу на тому, що не варто перейматися кількісними показниками української періодики, бідкаючись над зменшенням пресових видань, а закликає звернути увагу на поліпшення якості тих, що продовжують інформувати українські громади та формувати громадську думку. Автор рішуче засуджував думку деяких видавців й редакторів провести ревізію українських видань, забракувавши слабші й підтримавши сильні та впливові, і наголошував, що кількість української преси в

¹⁸ Кедрин, І. (1976), «Життя – Події – Люди», Нью-Йорк: Видавнича кооператива «Червона Калина», с. 421.

¹⁹ Верес, Р. (1976), «Микола Денисюк», *Свобода*, 8 верес.

²⁰ Денисюк, М. (1955), «В дальшу мандрівку по чужині», *Овид*, ч.12, с. 3-16.

²¹ Денисюк, М. (1965), «Перший з'їзд українських журналістів ЗДА й Канади, *Овид*, ч.4, с. 43-44.

Вільному світі зменшується не тому, що її забагато, а через причини, продиктовані умовами життя на чужині. Натомість якість українських видань можна поліпшувати, бо «українська преса на чужині є продуктом жертвовної праці українських журналістів... Можна не погоджуватися з настановою деяких часописів і журналів, але в порівнянні з іншонаціональними часописами їх рівень високий і вони є відбиткою української духовості»²².

Микола Денисюк помер 27 липня 1976 року в Чикаго. Спочатку його тіло поховали на цвинтарі в Торонто, але за визначні заслуги перед українською громадою прах видавця, редактора й публіциста перепоховали на цвинтарі святого Андрія в містечку Саут-Баунд-Брук (часто його називають Баунд-Брук) в американському штаті Нью-Джерсі. Це місце має особливе значення для української діаспори, адже це не просто цвинтар для поховання відомих українців, а цілий церковно-меморіальний комплекс, у якому знайшли вічний спочинок визначні церковні діячі, політики, громадські діячі, митці, письменники, співаки й прості українці, що не зреклися свого походження. Американські українці називають його «українським Єрусалимом».

«Зі смертю Миколи Денисюка зійшов у могилу не тільки визначний книгар, редактор і видавець, але також великий приятель української книжки, і трудно буде, щоби на його місце знайшлася особа, яка об'єднала б усі ті прикмети», – писав у слові на згадку про Миколу Денисюка Роман Верес на шпальтах газети «Свобода». Певною мірою автор мав рацію – в українській громаді в діаспорі таки не знайшлося гідної заміни видавцю, редактору й публіцисту в одній особі.

4. Висновки

Професійна діяльність в царині видавництва книг, редакторська майстерність та публіцистична спадщина Микола Денисюка, що формувалися впродовж тридцяти п'яти років – це значний внесок свідомого й щирого українця в формування та розвиток української журналістики та видавничої справи в діаспорі. Ця спадщина ще потребує належного вивчення й опрацювання, щоб заповнити якомога більше білих плям та прогалин в нашій історії та джерелознавстві.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабій, Л. (2015), «Книговидавництво мистецької літератури українською діаспорою США та Канади», Вісник Прикарпатського університету. Мистецтвознавство, вип. 32, с. 214-224.
2. Балда, Т. (2007), «Український журналіст в умовах еміграційного середовища: мотивація творчості», Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика, вип. 30, с. 152-160.
3. Білінська, О. (2022), «Публіцистика Осипа Залеського на сторінках мистецького журналу «Овид»», Музичне мистецтво і культура, вип. 35, кн. 2, с. 49-58.
4. Верес, Р. (1976), «Микола Денисюк», *Свобода*, 8 верес.
5. «Відновлений «Овид» (1957), *Свобода*, 12 квіт.
6. Головата, Л. (2017), «Літературно-мистецькі періодичні видання української еміграції в Австрії (друга половина 1940-х років): умови, центри, творчі, зразки»,

²² Там само, с. 43-44.

- Записки Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника, вип. 9, с. 279-327.
7. Денисюк, М. (1963), «В українських осередках Онтеріо (Канада)», *Овид*, ч.2, с. 31-34.
 8. Денисюк, М. (1955), «В дальшу мандрівку по чужині», *Овид*, ч.12, с. 3-16.
 9. Денисюк, М. (1965), «Перший з'їзд українських журналістів ЗДА й Канади», *Овид*, ч. 4, с. 43-44.
 10. Денисюк, М. (1963), «Поза редакцією «Овиду», *Овид*, ч.3, с. 31-34.
 11. Денисюк, М. (1960), «Розмова з мистцем», *Овид*, ч.2, с. 27-28.
 12. «Інтерв'ю в «Голосі Америки». (1960), [онлайн]. diasporiana.org.ua. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/17589/file.pdf> (Дата звернення 10 грудня 2024).
 13. Качуровський, І. (1991), «Ми – в Аргентині», *Всесвіт*, ч. 3, с. 213-219.
 14. Кедрин, І. (1976), «Життя – Події – Люди», Нью-Йорк: Видавнича кооператива «Червона Калина», 724 с.
 15. Козак, С. (2018), «Журнал «Пороги» (Аргентина): історія, зміст, автори, *Український інформаційний простір*, ч. 1, с. 186-195.
 16. Н. С. (1956), «Відкриття Видавництва М. Денисюка», *Свобода*, 23 лист.
 17. Науменко, О. (2023), «Україна в екзилі: у музеї-архіві імені Юрія Бойка-Блохи на зберігаються рідкісні наукові журнали, видані українськими емігрантами» [онлайн]. library.uhsp.edu.ua. URL: <https://library.uhsp.edu.ua/2023/06/01/ukrayina-v-ekzyli-u-muzeyi-arhivi-imeni-yuriya-bojka-blohyna-zberigayutsya-ridkisni-naukovi-zhurnaly-vydani-ukrayinskymy-emigrantamy/> (Дата звернення 10 грудня 2024).
 18. Парнікоза, І. (2022), «Українська громада в Буенос-Айресі після закінчення Другої світової війни» [онлайн]. expedicia.org. URL: <https://expedicia.org/ukrainska-gromada-v-buenos-ayresi-pi/> (Дата звернення 26 грудня 2024).
 19. Парфонович, С. (1966), «Автор і видавець», *Овид*, ч. 3, с. 9-13.
 20. Рахманний, Р. «Чотири дилеми вільної української преси», *Україна атомного віку. Есеї і статті, 1945-1986. У 3 томах, т.1*, с. 113-126.
 21. Саранча, Г. (2006), «Микола Денисюк – видавець українського літературно-мистецького журналу «Овид» (Чикаго, США)», *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія : зб. наук. пр., вип. 11*, с. 179-181.

REFERENCES

1. Babii, L. (2015), «Knyhovydavnytstvo mystetskoi literatury ukrainskoii diasporoiu SSHa ta Kanady», *Visnyk Prykarpatskoho universytetu. Mystetstvoznavstvo*, vyp. 32, s. 214-224.
2. Balda, T. (2007), «Ukrainskyi zhurnalist v umovakh emihratsiinoho seredovyscha: motyvatsiia tvorchosti», *Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Zhurnalistyka*, vyp. 30, s. 152-160.
3. Bilinska, O. (2022), «Publitsystyka Osypa Zaleskoho na storinkakh mystetskoho zhurnalu «Ovyd»», *Muzychne mystetstvo i kultura*, vyp. 35, kn. 2, s. 49-58.
4. Veres, R. (1976), «Mykola Denysiuk», *Svoboda*, 8 veres.
5. «Vidnovlenyi «Ovyd» (1957), *Svoboda*, 12 kvit.

6. Holovata, L. (2017), «Literaturno-mystetski periodychni vydannia ukrainskoi emihratsii v Avstrii (druga polovyna 1940-kh rokiv): umovy, tsentry, tvortsi, zrazky», Zapysky Lvivskoi natsionalnoi naukovoï biblioteki Ukrainy imeni V. Stefanyka, vyp. 9, s. 279-327.
7. Denysiuk, M. (1963), «V ukrainskykh oseredkakh Onterio (Kanada)», Ovyd, ch. 2, s. 31-34.
8. Denysiuk, M. (1955), «V dalshu mandrivku po chuzhyni», Ovyd, ch. 12, s. 3-16.
9. Denysiuk, M. (1965), «Pershyi zizd ukrainskykh zhurnalistiv ZDA y Kanady, Ovyd, ch. 4, s. 43-44.
10. Denysiuk, M. (1963), «Poza redaktsiieiu «Ovydu», Ovyd, ch. 3, s. 31-34.
11. Denysiuk, M. (1960), «Rozмова z mysttsem», Ovyd, ch. 2, s. 27-28.
12. «Interviu v «Holosi Ameryky». (1960), [online]. diasporiana.org.ua. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/17589/file.pdf> (Data zvernennia 10 hrudnia 2024).
13. Kachurovskiy, I. (1991), «My – v Arhentyini», Vsesvit, ch. 3, s. 213-219.
14. Kedryn, I. (1976), «Zhyttia – Podii – Liudy», Niu-York: Vydavnycha kooperatyva «Chervona Kalyna», 724 s.
15. Kozak, S. (2018), «Zhurnal «Porohy» (Arhentyina): istoriia, zmist, avtory, Ukrainskyi informatsiinyi prostir, ch.1, s. 186-195.
16. N. S. (1956), «Vidkryttia Vydavnytstva M. Denysiuka», Svoboda, 23 lyst.
17. Naumenko, O. (2023), «Ukraina v ekzyli: u muzei-arkhivi imeni Yurii Boika-Blokhyna zberihaiutsia ridkisni naukovy zhurnaly, vydani ukrainskymy emihrantamy» [online]. library.uhsp.edu.ua. URL: <https://library.uhsp.edu.ua/2023/06/01/ukrayina-v-ekzyli-u-muzei-arhivi-imeni-yuriya-bojka-blokhyna-zberigayutsya-ridkisni-naukovy-zhurnaly-vydani-ukrayinskymy-emigrantamy/> (Data zvernennia 10 hrudnia 2024).
18. Parnikoza, I. (2022), «Ukrainska hromada v Buenos-Airesi pislia zakinchennia Druhoi svitovoi viiny» [online]. expedicia.org. URL: <https://expedicia.org/ukrainska-gromada-v-buenos-ayresi-pi/> (Data zvernennia 26 hrudnia 2024).
19. Parfonovych, S. (1966), «Avtor i vydavets», Ovyd, ch. 3, s. 9-13.
20. Rakhmannyi, R. «Chotyry dylemy vilnoi ukrainskoi presy», Ukraina atomnoho viku. Esei i statti, 1945-1986. U 3 tomakh, t. 1, s. 113-126.
21. Sarancha, H. (2006), «Mykola Denysiuk – vydavets ukrainskoho literaturno-mystetskoho zhurnalu «Ovyd» (Chykaho, SShA)», Naukovi zapysky Vinnytskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Mykhaila Kotsiubynskoho. Seriia: Istoriia : zb. nauk. pr., vyp. 11, s. 179-181.

MYKOLA DENYSYUK AS A PUBLISHER, EDITOR AND PUBLICIST

Taras Balda

*Ivan Franko National University of Lviv,
49 General Chuprynky St., 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: taras.balda@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-4674-3630>*

Galyna Kondryn

*Lviv Polytechnic National University,
12 Stepan Bandera St., 79013, Lviv, Ukraine
e-mail: klymus.kondryn.galina@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0001-9221-7001>*

The article, based on publications of Ukrainian diaspora publications in the last century and scientific research by modern authors, examines the biography and aspects of the professional activity of the Ukrainian publisher, editor, and publicist Mykola Denysiuk. Despite the fact that the name of this sincere Ukrainian is known to several generations of book lovers in South and North America, in the history of Ukrainian journalism this figure has not yet taken the place he deserved with his words and deeds. Thanks to the study of publications in diaspora periodicals, little-studied facts from the life and professional activity of a figure significant for Ukrainian journalism have been studied.

The Ukrainian, Polish, Austrian, Argentine and American periods of Mykola Denysiuk's publishing and editorial activities are examined. The reasons and motivations for the creation of the bookstores «Roksolana», the Mykola Denysiuk Publishing House, the literary and artistic almanac «Zveno», the student publication «On Guard» and the literary and artistic magazine with socio-political issues «Ovid» are outlined. The author's journalistic heritage is emphasized.

The conclusions indicate that the professional activity in the field of book publishing, editorial skills and journalistic heritage of Mykola Denysiuk, which were formed over thirty-five years, is a significant contribution of a conscious and sincere Ukrainian to the formation and development of Ukrainian journalism and publishing in the diaspora. This heritage still needs proper study and processing in order to fill in as many blank spots and gaps in our history and source studies as possible.

Keywords: diaspora, publishing, printing house, publisher, editor, journal, journalism.

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 15–35 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13057>

УДК 070(477)"197"(091):316.658

**ПОЗАЦЕНЗУРНИЙ ЖУРНАЛ
«УКРАЇНСЬКИЙ ВІСНИК» (1970–1972 рр.) –
УНІКАЛЬНЕ ЯВИЩЕ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ**

Оксана Білоус

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна
e-mail: bilousoksana1977@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-2008-8196>*

Василь Лизанчук

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна
e-mail: kafradioiteleb@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0001-6995-0360>*

У статті розкрито сутність московсько-комуністичного режиму, діяльність якого була спрямована на знищення національних життєвих особливостей в союзних республіках Радянського Союзу. Формування нової історичної спільності – радянський народ на засадах імперської шовіністичної ідеї, російської мови і культури, звичаїв і традицій. Метою цієї «інтернаціональної» політики було тотальне зросійщення народів СРСР. Національно свідомі українці добре розуміли злочинну сутність російської, великодержавної, комуністичної політики, яка вбивала національну гідність і свідомість, перетворювала волелюбних українців у покірне московське стадо. Акцентовано, як в такому «царстві» комуністичної тоталітарної системи, що стандартизувала, уніфікувала, зросійщувала усю радянську спільноту, видавали позацензурний, підпільний журнал «Український вісник», редактором якого з кінця 1969 р. по 1972 рік був В'ячеслав Чорновіл. Схарактеризовано тематику і зміст публікацій «Вісника», які також читали на радіо «Свобода» не тільки українською, а й англійською, німецькою і французькою мовами, повідомляючи усьому світу про безправність українського народу в СРСР, про його боротьбу проти беззаконня, про незламних патріотів, які виступали проти московсько-комуністичного свавілля на Богом даній українській землі.

Ключові слова: комуністичний тоталітаризм, зросійщення, національна свідомість, позацензурний журнал «Український вісник», тематика, зміст публікацій, волелюбність, В'ячеслав Чорновіл.

Постановка проблеми. У 60-х–70-х роках минулого століття в Радянському Союзі російщення набуло нових ознак. У пресі, на радіо і телебаченні, на різних зібраннях лунали заклики не лише «посиливати боротьбу з буржуазним націоналізмом», але й «поглиблювати» інтернаціональне виховання трудящих, «розкривати суть теорії про зближення і злиття націй». У теоретико-пропагандистських статтях автори паплюжили «націоналістичні пережитки минулого», підкреслювали «зростаючу роль російської мови», яка стала «другою рідною мовою» для неросіян.

Найшвидшими «стаханівськими темпами» здійснювалося «злиття націй і мов» в Україні. У 1958 р. в містах України кількість дітей, які навчались в українських школах, становила тільки 21% (у 1926 р. – 97%). Навіть у столиці, в Києві, того ж 1958 р. тільки 22000 учнів було в українських школах і 61000 – в російських. Одиниці українських шкіл були в Дніпропетровську, Донецьку, Одесі, Харкові та інших великих містах. «Досить побувати у будь-якій “українській” школі в Києві, щоб пересвідчитися в тому, що поза викладанням усе внутрішнє життя ведеться в них російською мовою і навіть самі вчителі по-українському “соромляться” говорити, не кажучи вже про учнів, – підкреслював Іван Дзюба. – Але найгірше те, що “українські” школи – і це вже стосується і міських, і сільських шкіл – зовсім не виховують національну гідність і національне почуття, не дають елементарного усвідомлення своєї національної приналежності та зв’язаних з цим обов’язків, не забезпечують наймінімальнішого знання рідної історії та рідної культури. Бо в більшості з них панує той самий дух вищості і “предпочтительности” російської культури та другорядності української як “довеска” до російської. Тож і не доводиться дивуватися з того, що випускники шкіл України в масі своїй – цілковиті невігласи щодо української культури»¹.

Проголосивши велику роль і важливість російської мови у будівництві «світлого майбутнього – комуністичного суспільства», дозволивши батькам вирішувати, яку мову вивчати дитині (російську чи українську), до якої школи ходити (української чи російської), ЦК КПРС і РМ СРСР створили всі передумови на користь російської мови, по суті, узаконили поглиблене російщення. Фальсифікація української історії і наклепи на український націоналізм потрібні були московсько-більшовицьким колонізаторам, щоби тримати в кайданах український народ, щоби він не жадавав своїх законних національних прав, щоб не став вільним. Але ідея свободи й державності ніколи не згасала і не зникала в колективній пам’яті українців. Органічною складовою, інтелектуальним підґрунтям національного опору в 60–70-х ХХ ст. був самвидав.

Мета статті – проаналізувати, узагальнити особливості створення і видання позацензурного журналу «Український вісник» під час тоталітарного комуністичного режиму в Радянському Союзі.

Завдання дослідження – розкрити, схарактеризувати тематику, зміст різножанрових публікацій, донести до читачів їхній неповторний вільнолюбний дух українців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Ґрунтовних наукових досліджень про позацензурний журнал «Український вісник», редактором якого був з кінця 1969 р. по 1972 рік В’ячеслав Чорновіл, ще немає. Безперечно, важливим є мемуарно-документальний нарис Михайла Косіва «Немов невгасимий вулкан», який

¹ Дзюба, І. (1968), *Інтернаціоналізм чи русифікація? Сучасність*, Київ, с. 195.

опубліковано у четвертому числі журналу «Молода нація» за 2005 рік. Скорочений варіант цього нариса подано у третьому томі десятитомного видання творів В'ячеслава Чорновола (упорядкування Валентини Чорновіл). «Наприкінці 60-х – на початку 70-х років, вийшовши з в'язниці після першої “відсидки” за “виготовлення і поширення з метою...” праць “Правосуддя чи рецидиви терору”, “Лихо з розуму” та інших, він захопився ідеєю видання позацензурного, “за своїм змістом і завданням цілком легального й конституційного”, хоча в умовах дійсності насправді нелегального, журналу “Український вісник”, – зазначає Михайло Косів. – Уже в самій назві журналу відображалася його цілеспрямованість і змістова сутність. Він задумувався і цілковито призначався для поширення інформації, себто вістей, які не знаходили відображення в офіційних виданнях, зате поширювалися шляхом самвидаву»².

У статті «Українське шістдесятництво. Провокативне сортування. Ми – вони» Ярослав Кендзьор згадує: «У 1988 році “заплямований” В. Чорновіл і М. Горинь, повернувшись з Мордовії, відновили вихід журналу “Український вісник”. Влада влаштувала несамовите цькування цих істинних дисидентів у пресі, по радіо, телебаченню. Парткоми у виробничих колективах організовували збори, мітинги з вимогами “видворити” за межі союзу цих “відщепенців”, які заважали нормально жити і працювати радянському народові. Чорновіл і Горинь звернулися до керівників західних держав, щоби у випадку їхньої депортації не приймали їх. Вони хочуть працювати і будувати свою державу»³.

Професор Степан Кость, спираючись на повідомлення «Про український самвидав» (Український вісник, 1970, випуск I), характеризував етапи розвитку самвидаву: перший – літературний самвидав початку 60-х років – це, здебільшого, поезії, статті та спогади; другий – поява літературних статей, анонімної публіцистики впродовж 1963–1965 років; третій – друга половина 60-х років – період поширення статей з підписами, публіцистики і документів, автори яких не приховували свого авторства. «Друкованим засобом самвидаву були машинописні журнали. Український національний фронт видавав “Волю і Батьківщину” (1964–1967), “шістдесятники” видавали “Український вісник” (1970–1972). Це найвідоміші видання»⁴.

Публіцист Вахтанг Кіпіані, окресливши програму «Українського вісника», зазначив, що В'ячеслав Чорновіл створив, кажучи сучасною мовою, «брендовий» журнал. «П'ять номерів журналу вийшли у 1970–1971 рр. зусиллями В'ячеслава Чорновола. Шостий номер “Вісника” вийшов у 1972 р. стараннями друзів, нині парламентаріїв трьох скликань – Михайла Косіва і Ярослава Кендзьора (В'ячеслав Чорновіл уже був заарештований – О.Б., В.Л.). Вони, порадившись із Атеною Пашко, дружиною В'ячеслава, спробували поводити слідчих за ніс. Ідея була проста. Якщо видавець і редактор – Чорновіл, то чому він, сидячи у СІЗО, повинен нести відповідальність за журнал, який продовжує виходити...

² Косів, М. & Чорновіл, В. (упоряд). (2006), Немов негасимий вулкан, Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), М. Косів (передмова), Смолоскип, Київ, с. 29–30.

³ Кендзьор, Я. (2024), Українське шістдесятництво. Провокативне сортування. Ми – вони, *Слово Просвіти*, 18–24 квітня.

⁴ Кость, С. (2022), Українська, військово-політична думка: навч. посібник, ЛНУ імені Івана Франка, Львів, с. 391.

Автором передмови, у якій мовилося про погромні арешти 12 січня 1972 р. в Україні був М. Косів, а всю технічну роботу – друк, поширення, аж до передачі за кордон здійснив Я. Кендзьор. Були плани і далі видавати журнал, але Чорновіл зі слідчого ізолятора передав дружині записку, в якій була умовна фраза – “Теплих шкарпеток більше не передавай, вистачить тих, що є”. Це означало, що слідство ось-ось нападе на слід видавців і нових репресій не уникнути⁵, тому потрібно припинити видання «Вісника».

Кількома реченнями про «Український вісник» (1970–1972) згадує В. Деревінський у статті «Журнал “Український вісник”» (1987–1989 роки)⁶.

Наприкінці 80-х років В’ячеслав Чорновіл уперше дуже обережно назвав прізвища деякого з людей, які мали певний стосунок до його журналу. У зверненні «Від редакції. Заключні зауваги» (відновлений «Український вісник», 1987, вип. 7, серпень) зазначено: «Називати сьогодні імена співпрацівників передчасно. Можна назвати тільки декілька осіб, що допомагали виданню. Уже згадана участь в організаціїно-технічній стороні видання Олена Антонів. Інформацію з Одеси постачала в основному Ніна Строката, їй же передавався для дальшого відтворення примірник готового видання. Інформацію з Києва підбирала, серед інших, Надія Світлична. Активно підтримував ідею журналу й допомагав у підготовці перших двох номерів Валентин Мороз. Серед тих, хто допомагав складати списки політв’язнів, був Юрій Шухевич. Василь Стус безпосередньої участі у виданні не брав, але ідею журналу схвалив одразу й при нагоді давав для нього різні дані. Авторські матеріали за деякими винятками (напр., В. Мороз), друкувались без узгодження з авторами. Цим дуже неповним переліком осіб, причетних до видання журналу “Український вісник” за увесь період, що передує його відновленню, змушені поки що обмежитись»⁷.

Згодом В’ячеслав Чорновіл назвав творців «Українського вісника»: Атену Пашко, Людмилу Шереметьєву, Ярослава Кендзьора, Михайла Косіва, Миколу Плахотнюка. «Про тих, хто конкретно передавав журнали через Коцуру за кордон, дізнаємося з Архіву СБУ – на них указала Ганна Коцура: Зиновій Антонюк, Валентина Чорновіл, Микола Плахотнюк, Ярослав Кендзьор.

...Микола Плахотнюк налагодив сітку збирання матеріалів від киян, активно допомагали йому в цьому Оксана Мешко й Валентина Драбата. Він також поширював журнал за межі Києва – у Закарпаття, Вінницьку обл., у Конотоп (через Олену Уманець (Терелю)). Самовіддано й безстрашно передруковувала видання на дачі Олена Яновська. Поширювали журнал у Києві й у фотокопіях, які робили кілька людей – серед них Григорій Веремійчик»⁸.

Методологічна основа дослідження. Наукова стаття ґрунтується на загальнонаукових принципах, до яких належать: історизм, об’єктивність, конкретність,

⁵ Кіпіані, В. (2002), «Український вісник» з підпілля. П’ятнадцять років тому В’ячеслав Чорновіл відкрив еру незалежного друку, УП, 21 серпня. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2002/08/21/2990208/> (Дата перегляду: 4 червня 2024 р.)

⁶ Деревінський, В. (2009), Журнал «Український вісник» (1987–1989 роки), *Українознавство*, №3, С. 204.

⁷ Гель, І., Горинь, М., Скочок, П., Чорновіл, В. (відповід. редактор) (1987), Від редакції. Заключні зауваги, *Український вісник*, вип. 7, Київ–Львів, *Сучасність*, с. 112.

⁸ Від упорядника (2006), Чорновіл, В. *Твори* (в 10-ти т., Т. 3), В. Чорновіл (упорядн.), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 14–15.

функціональність, системність, когнітивність (пізнавальність), моделювання. Історико-теоретичний метод використано для системного огляду літератури про особливості суспільно-політичних умов, в яких виходив у світ позацензурний журнал «Український вісник»; комплексно-аналітичний метод застосовували для аналізу тематики і змісту опублікованих матеріалів; порівняльно-логічний метод дав можливість осмислити тяглість московсько-більшовицької антиукраїнської ідеології й політики. Також скористалися методами індукції й дедукції, спостереження, опису та узагальнення.

Виклад основного матеріалу дослідження. XXII з'їзд КПРС, який прийняв нову програму КПРС, наголошував, що найбільшим успіхом «мудрої ленінської національної політики КПРС» було те, що в «СРСР склалася нова історична спільність людей різних національностей, які мають спільні характерні риси, – *радянський народ*. Вони мають спільну соціалістичну Батьківщину – СРСР, спільну економічну базу – соціалістичне господарство, спільну соціально-класову структуру, спільний світогляд – марксизм-ленінізм, спільну мету – побудову комунізму, багато спільних рис у духовному обличчі, в психології»⁹.

Втілюючи в життя російсько-шовіністичну Програму КПРС з національного питання, пленум ЦК компартії України ухвалив 11 серпня 1962 р. постанову «Про завдання партійних організацій України по дальшому посиленню ідеологічної роботи в світлі рішень XXII з'їзду КПРС», в якій вимагав, що «при проведенні ідеологічної роботи необхідно всіма засобами підкреслювати новий етап у розвитку національних відносин в СРСР, який характеризується дальшим зближенням націй і досягнення їхньої повної єдності. Партійні організації повинні рішуче виступати проти тенденцій до національної обмеженості і винятковості, проти консервативних традицій і звичаїв, проти будь-яких пережитків українського буржуазного націоналізму»¹⁰.

Національно свідомі українці дуже добре розуміли підступність партійної демагогії, злочинну сутність московської комуністичної політики щодо України. Вони відчували, бачили, що «під інтернаціональним плащиком ховається російський великодержавний шовінізм» (Зіновій Красівський).

В умовах створення стандартизованого, уніфікованого російськомовного інтернаціонального суспільства зближували яскраві промені українського національного духу, які нагадували віщі слова: «Не пора, не пора, не пора москалеві й ляхові служити!». Жити для України закликав також Андрій Малишко на похороні Володимира Сосюри 11 січня 1965 року:

«Хай же смерть українського поета шикуює нас в одні ряди, щоб ми не були безбатченками і людьми, не помнящими родства, щоб із наших сердець і наших думань виростали Шевченки і Франки...

Холодно тобі зараз, поете, і сніг над тобою іде дуже холодний. Над твоєю труною у цей холодний зимовий день ми клянемося, що будемо любити свою мову, свій кароокий народ, як ти заповів у своєму вірші «Любіть Україну»:

⁹ XXII з'їзд Комуністичної партії Радянського Союзу 17–31 жовтня 1961 року (1962), Стенографічний звіт, Київ, ч. I, с. 207.

¹⁰ Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК (1977), Київ, т. 2, с. 727.

Любіть Україну у сні й наяву,
Вишневу свою Україну,
Красу її, вічно живу і нову,
І мову її солов'їну.

І хай дурість кретинів і невігласів, прелатів і єзуїтів, яка вкоротила твоє життя після написання цього вірша, зів'яне над могилою великого українського поета.

Пробач, що ми не покрили тебе славною козацькою китайкою по народному звичаю і не поклали на твоє серце червоної калини – ти ж так те любив. Та червона калина твоєї України червонітиме в твоєму серці і в твоєму слові. Комусь, може, набридли ці символи нашої вічної свободи і гіркоти, але для нас вони зацвітатимуть вічно – від молодих до старших, з покоління в покоління»¹¹.

Захищаючи українську мову і культуру, мистецтво і національні традиції, українські патріоти досить часто апелювали до розуму й гуманності, законності й справедливості владних структур. У листі до Шелеста і Щербицького, якого Іван Дзюба передав їм із книгою «Інтернаціоналізм чи русифікація?» у грудні 1965 року, він писав:

«Звертаюся до Вас з листом у справі, яка схвилювала значну частину громадськості України. У справі політичних арештів, проведених у ряді міст України – Києві, Львові, Івано-Франківську, Тернополі, Луцьку...

...Створилася зовсім ненормальна і недостойна обставина, яка ображає елементарне громадянське почуття і викликає цілком природне побоювання: чи сумісне це з нормами соціалістичної законності і чи ця законність можлива за таких обставин. Адже минає четвертий місяць, як арештовано кілька десятків людей. Люди ці – не якісь гендлярі, казнокради чи хулігани. Це – люди компетентні, авторитетні і шановані...»¹².

Проаналізувавши у дослідженні «Інтернаціоналізм чи русифікація?» високу гуманну мету розвитку української національної духовності, до якої прагнуть мислячі українці, Іван Дзюба закінчив книгу полум'яним закликком до людськості, законності, прогресу: «Тоді Радянська Україна справді стане неповторною перлиною багатого соціалістичного світу, тоді вона справді дасть людству те, на що вона здатна.

Тоді не треба буде стежити за кожним українським словом, кожною українською душею, не треба буде витрачати колосальні суми й кошти на пильнування, «пресечения», «искоренения»...

І не доведеться запаковувати в кадебістські «ізолятори» людей, вся «вина» яких у тім, що вони люблять Україну синівською любов'ю і тривожаться її долею, людей, які мають право сказати про себе словами Шевченка:

Ми просто йшли; у нас нема
Зерна неправди за собою».

Однак цей палкий, гуманістичний заклик викликав лише роздратування, гнів, посилення репресій з боку московсько-комуністичного режиму, який з особливою настирливістю обгороджував Україну чорносотенними посадниками. Але найпідступнішим нищителям не вдалося задушити й знищити український національний рух опору. Іскрою одухотворення шістдесятників, правозахисників був націо-

¹¹ Коляска, І. В. (1970), *Освіта в Радянській Україні*, Торонто, с. 199–200.

¹² Дзюба, І. (1968), *Інтернаціоналізм чи русифікація?*, Київ, *Сучасність*, с. 21–22.

нальний інстинкт, волелюбність, закодовані на генному рівні, як визначальна риса національного характеру, як віра в незнищенність української нації. Ідея свободи й державності ніколи не згасала і не зникала в колективній пам'яті українців. Органічною складовою, інтелектуальним підґрунтям національного руху опору був самвидав.

Найвідоміші автори самвидаву – В'ячеслав Чорновіл («Лихо з розуму»), Михайло Осадчий («Більмо»), Василь Стус («Місце в бою чи в розправі?»), Євген Сверстюк («На свято жінки», «Собор у риштованні»), Валентин Мороз («Серед снігів»), Михайло Брайчевський («Приєднання чи возз'єднання?»), Юрій Бадзьо («Право жити»), Іван Гель («Грані культури»). Молоді поети, збірки яких і з політичного погляду, і зважаючи на вимогу соцреалізму, не видавали радянські видавництва, не друкували журнали, реалізували свій творчий потенціал у самвидаві (Ігор та Ірина Калинці, Ліна Костенко, Микола Холодний, Григорій Чубай, Василь Стус). Український самвидав набирив потужної інтелектуально-просвітницької сили.

У мемуарно-документальному нарисі «Немов неугасимий вулкан» Михайло Косів згадує, що у «самвидаві нагромадилася величезна кількість найрізноманітнішого матеріалу: від звичайних повідомлень про переслідування, обшуки, арешти, звільнення з роботи тощо – до гострих публіцистичних творів, поезії й прози. Як це все не збирати до купи, не систематизувати, не видавати регулярно разом в одних палітурках? Ідея організувати таке видання напрошувалася сама собою, але для того, аби її реалізувати, потрібно було мати журналістський хист, організаторські здібності для збору розкиданого матеріалу (адже для цього треба було знайти людей, навчити їх працювати в умовах жорсткої конспірації), потрібно було мати величезну працездатність, та чи не найголовніше – мужність і безстрашність. Людина, яка брала на себе таке завдання, брала на себе й величезну відповідальність. Такою людиною був В'ячеслав Чорновіл»¹³.

В інтерв'ю журналу «Пам'ять століть» В'ячеслав Чорновіл розповів, що ідея створення часопису зародилась у нього в неволі. «Але коли я повернувся до Києва й поділився своїми намірами з найближчими друзями, чесно кажучи, не відчув одностайної підтримки, – згадував В'ячеслав Чорновіл. – Багатьох письменників перестали видавати, декого виключили зі Спілки письменників, у суспільстві посилювався моральний терор. Мовляв, за таких умов недоцільно займатися підпільною діяльністю, варто зосередитися на культурницькій ниві й чекати кращих часів.

Але я від свого задуму не відмовився. Видання, зміст якого складали б інформацію про переслідування, публіцистичні й літературні твори, документи, листи з проблем національно-визвольного руху в Україні, мною так заволоділо, що вже в грудні 1969 року перший номер, як кажуть, було зверстано, – підкреслював В'ячеслав Чорновіл. – Мало хто знав, хто його підготував, але ті, що знали, мене не видали»¹⁴. Цими однодумцями і творцями «Українського вісника» були: Атена Пашко, Людмила Шереметьєва, Ярослав Кендзьор, Михайло Косів, Микола Плахотнюк, Валентина Чорновіл, Зиновій Антонюк.

¹³ Косів, М. (2006), *Немов неугасимий вулкан*, Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3). В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 30.

¹⁴ Від упорядника (2006), Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3). В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 24.

Кожний із шести випусків «Українського вісника», які побачили світ у січні, травні і жовтні 1970 р., у січні й травні 1971 р. і у березні 1972 року, починається програмною статтею «Завдання “Українського вісника”», у якій зазначено, що «необхідність такого позацензурного видання в Україні давно назріла. Є багато проблем, які викликають загальний інтерес і турбують широкі кола української громадськості, але зовсім не висвітлюються офіційною пресою. Якщо ж зрідка під тиском обставин преса і згадує ці проблеми, то вдається до свідомої фальсифікації.

«Вісник» міститиме без узагальнень інформацію про порушення свободи слова й інших демократичних свобод, гарантованих Конституцією, про судові та позасудові репресії на Україні, про порушення національної суверенності (факти шовінізму й українофобії), про спроби дезінформувати громадськість, про становище українських політв'язнів по тюрмах і таборах, про різні акції протесту тощо. «Вісник» даватиме огляд або повністю наводитиме публіцистичні статті, документи, художні твори та інші матеріали, які вже набули поширення у самвидаві.

«Український вісник» – видання в жодному разі не антирадянське й не антикомуністичне. За своїм змістом і завданням воно цілком легальне і конституційне. Критику деяких осіб, органів, установ, аж до найвищих включно, за допущені помилки у вирішенні внутрішньополітичних проблем, зокрема за порушення демократичних прав особи й нації, «Вісник» не розцінює як антирадянську дійсність, а вважає гарантованим принципами соціалістичної демократії і Конституцією правом і почесним обов'язком кожного повноцінного громадянина. Ненормальні умови випуску «Вісника» пояснюються лише тим, що у нас є частими порушення конституційних гарантій і незаконні переслідування громадсько активних людей.

Завдання «Вісника» – лише об'єктивна інформація про приховувані процеси і явища в українському громадському житті... «Український вісник» зможе функціонувати лише при активній підтримці громадськості, яка не тільки розповсюджуватиме його, а й не лишатиме без розголосу чи належної реакції жодного антидемократичного чи українофобського вчинку, жодного випадку незаконного переслідування людей за переконання...»¹⁵.

Головна мета «Українського вісника» – оголосити на весь світ про безправність українського народу в СРСР, про його боротьбу проти беззаконня, про окремих людей, які подали свій голос проти московського свавілля, розповісти про шістдесятництво, яке прийшло на зміну збройної боротьби Української Повстанської Армії, тяглість героїчної боротьби українців за самостійну державу.

Закордонне видавництво «Смолоскип» у своїй передмові до видання зазначило важливість цих журналів: «Публікуючи «Український вісник», ми хочемо вірити й надіємось, що кожний українець, хоч би яких політичних переконань він не був і хоч би де він жив, він сприйме його як переважливий документ нашої доби, без якого прямо неможливо було б зрозуміти ті події, які відбуваються на Україні, де наш народ бореться за свою свободу. Не можна було б зрозуміти того ферменту, який поширюється на всі ділянки життя в УРСР, і не можна було б відчутися й осмислити,

¹⁵ Завдання «Українського вісника» (2006), Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 61–62.

що сьогодні є найважливішим для нашого народу й чим ми могли б йому допомогти, живучи на чужині»¹⁶.

Отже, «Вісник» у той час виконував надзвичайно важливу геополітичну роль. Громадськість цивілізованих країн планети дізнавалася про жорстоке переслідування українців в Радянському Союзі за їхнє прагнення розвивати й утверджувати в життєвому середовищі українську мову і культуру, здобувати освіту українською мовою, вільно висловлювати свої думки і прагнення.

Матеріали «Вісника», у яких розвінчували московську шовіністично-імперську політику щодо знищення українського етносу, його національного духу, систематично читали по радіо «Свобода». Голос правди про колонізовану Україну, боротьбу українців за національні права також звучав англійською, німецькою, французькою мовами.

«Український вісник» поширював правдиву інформацію, якої не було в офіційних радянських виданнях. Ідеологічний задум видання полягав у тому, щоби розкрити аморальність і лицемірство тодішнього тоталітарного режиму, який не дотримувався своєї Конституції, власних законів, принципів суспільної життєдіяльності – демократії, свободи слова, віросповідання. Інформаційний простір СРСР був переповнений пропагандою про розквіт націй, культур, мов, а насправді здійснювалося поглиблене зросійщення радянських народів, насамперед українців і білорусів.

І сьогодні історично цінними, актуальними є всі публікації «Вісника» для поглиблення навчально-виховного процесу учнівської і студентської молоді, цілеспрямованої просвітницької пропаганди щодо розвінчування віковичних московсько-російських ворогів-нищителів, формування в усіх українців національної гідності, державницького переконання, загальнолюдських морально-духовних цінностей.

Здійснюємо комплексний аналіз матеріалів «Українського вісника», які опубліковані у третьому томі десятитомного видання творів В'ячеслава Чорновола. Під рубриками «Хроніка», «Різне», «Заяви» здебільшого друкували короткі, а подекуди розширені повідомлення про масові переслідування чесних людей – обшуки, звільнення з роботи, відрахування з навчальних закладів, арешти, допити, суди по всій Україні. Наприклад, «Весною 1968 року в Києві поштою були розіслані листівки зі зверненням “До всіх громадян міста Києва” з приводу заборони відзначати 22 травня – день перевезення тіла Шевченка з Петербурга на Батьківщину. У зв'язку з поширенням листівок наприкінці червня 1968 р. був заарештований робітник Київської ГЕС, студент-вечірник 2 курсу історичного факультету Київського університету Олександр Назаренко. Одночасно кагебісти обшукали (за неточними підрахунками) 20 помешкань» (с. 76).

«5 листопада 1968 року, перед 51-ю річницею Жовтневої революції, у Києві на Хрещатику здійснив самоспалення український патріот Василь Омелянович Макуха. Він обілляв себе палим і виголосив коротку промову, в якій говорив, що Україна є колонією Росії, що проводиться російщення України, закликав протестувати проти цього. Потім підпалив себе й з вигуками “Хай живе вільна Україна!” побіг у бік площі Калініна. Це ж гасло вигукував він і тоді, коли його почали гасити. Обпаленого відвезли в Жовтневу лікарню Києва (про це є відмітка в санпропускнику). Опіки

¹⁶ Від упорядника (2006), Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 17.

виявилися смертельними, і Василь Макуха невдовзі помер. Де поділи його тіло — невідомо. Дружині й двом дітям Макухи про його смерть офіційно не повідомили. В. Макуха мав 50 років, родом він із села Карів Сокальського району на Львівщині. Був в'язнем сталінських таборів. Після звільнення поселився на Дніпропетровщині, вчителював» (с. 63).

«20 червня 1969 р. в Києві був заарештований і відправлений у слідчу тюрму Львівського УКДБ економіст Степан Бедрило, родом із села Бартатів Городоцького району Львівської обл. Його звинувачено в “антирадянській націоналістичній пропаганді й агітації”» (с. 79).

У той час дніпропетровські кагебісти заарештували поета Івана Сокульського. Він спочатку вчився на філологічному факультеті Львівського університету, а згодом перевівся у Дніпропетровський університет, де виявився білою вороною і одразу впав у вічі своєю національною свідомістю. З п'ятого курсу його відрахували зі звичним формулюванням: «За поведінку не гідну радянського студента» (с. 87). У Новомосковську Дніпропетровської області кагебісти заарештували 22-річного Миколу Кульчинського, здібного юнака, який писав вірші, цікавився історією України й узагалі національним питанням. Звинувачений нібито за ст. 187-1. Хворіє виразкою шлунка й дуже мучиться на тюремних харчах. Тримається на слідстві з гідністю (с. 88).

У в'язниці Івано-Франківська вже майже три роки сидить під слідством Мирослав Симчич із села Верхнього Березова Косівського району, заарештований кагебістами 10 січня 1967 року. Симчич – колишній в'язень сталінських таборів (с. 121).

На початку січня 1969 р. в Ярослава Кендзьора, львівського службовця, кагебісти зробили трус у зв'язку з повторним слідством у справі В. Чорновола. У Заяві начальника управління КДБ Львівської області Я. Кендзьор написав: «Настирливі пошуки “матеріалів Чорновола” закінчилися вилученням з бібліотеки “Чорної ради” П. Куліша й “Відкритого листа до редакції “Літературної України”». Про мету обшуку неважко було здогадатися: у разі вилучення «матеріалів Чорновола» вони служили б речовим доказом розповсюдження, адже термін за написання В. Чорновіл досиджував, треба додати ще й за розповсюдження. Це зрозуміло. Але який стосунок до В. Чорновола мав П. Куліш і його «Чорна рада»? (с. 123).

Під час обшуку у мешканця Коломиї Кузика забрали першовидання альманаху «Русалка Дністрова» й одне з перших видань «Кобзаря» як націоналістичну літературу. На домагання гр. Кузика повернути літературу працівник КДБ відповів, що ці реліквії все одно націоналістичні, бо внаслідок злиття народів «тут усе має бути російським» (с. 232).

Виключено з партії і звільнено з праці завідувача кабінету франкознавства Львівського державного університету Леськіва. Звільненню передувала стаття в стрийській районній газеті, в якій згадувалося про те, що Леськів після війни, коли мав лише 14–15 років, за дорученням оунівців розклеїв чи роздавав у селі листівки. Відтоді ніяких «злочинів» за Леськовим не помічено, аж поки не згадали дитячі «гріхи» (с. 239).

Ухвалою Косівського райвиконкому оштрафовано по 50 крб. близько 30-ти жителів села Космач за колядування на Різдво. Допитано стосовно цього близько ста осіб. Священник космацької церкви о. Романюк усунений на місяць від виконання обов'язків. Причиною названо те, що о. Романюк казав людям на проповідях, щоб

вони носили гуцульський одяг, берегли старі речі та дотримувалися гуцульських традицій. На запитання, що в цьому поганого, уповноважений у справах релігії відповів: «Это пахнет национализмом» (с. 240).

У Львівському університеті розбирали справу студента 4-го курсу факультету іноземних мов Іванюка й увільнили його від обов'язків голови студради гуртожитку тільки за те, що він, не узгодивши з парткомом, організував в гуртожитку Шевченківський вечір, який провели літературний критик Михайло Косів та актор театру ім. Заньковецької Святослав Максимчук. Член паркому Іваненко, до речі, викладач історії України, кандидат наук, під час розгляду цієї справи заявила, маючи на увазі чи то Іванюка, чи то Косіва та Максимчука: «Я б таких націоналістів на уранові копальні відправляла» (с. 245).

На наш погляд, ці та десятки-десятки інших повідомлень, коментарів, заяв про московсько-більшовицькі репресивні форми і методи переслідування українців немає потреби роз'яснювати.

Привертаємо увагу до різножанрових публікацій, тематика і зміст яких не втратили своєї актуальності у нинішній період російської повномасштабної геноцидної, терористичної, руйнівної війни проти України. Тяглість проблем, породжених антиукраїнською московсько-комуністичною ідеологією і політикою, на жаль, не перервана, остаточно не розв'язана. Важливі національно-духовні думки висловив Василь Стус у листі до голови Верховної Ради УРСР О. П. Ляшка і секретаря ЦК КПУ Ф. Д. Овчаренка:

«Кожне нормально організоване суспільство залишає людині певний простір індивідуальної свободи. Адже це обов'язкова умова людського існування. При відсутності такої свободи є істоти, але немає людей, особистостей.

...Ось уже чи не третій місяць перебуває в ізоляторі Донецького КДБ викладач Донецького медінституту, кандидат медичних наук Іван Степанович Сук. Він мав пристойну українську бібліотеку, уважно вивчав українську літературу, мистецтво, історію. Бувши науковцем, він залишався інтелігентом. Марно й говорити, що ніякої агітації проти режиму чи поширення забороненої літератури Іван Сук не вів.

Тим більше, що йдеться про Донецьк, українозросійське місто, де немає жодної української школи, де в педінституті навіть історію України якийсь час читали російською мовою, де урядові постанови з Києва спочатку перекладають по-російському, потім «доводять» до мешканців, місто, де живу розмовну українську мову сприймають за одне з чудес світу»¹⁷.

Василь Стус наголосив, що «кожне суспільство потребує індивідуально зрілих людей, особистостей, а не людиноїдів, тоді воно гарантує індивідуальні людські права. До таких прав я відніс би право мати світ у собі – право мислити, мати свої переконання, світогляд, характер, звички...»¹⁸.

У нинішньому розумінні «мати світ у собі» – це українськоцентричний світогляд, націотворча позиція і добродісна діяльність. Якщо уважно прочитати лист творчої молоді Дніпропетровщини про репресії, який опублікований у «Віснику», то також відчуваємо його українськоцентричну сутність, хоч автори спираються на

¹⁷ Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд.), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 313–314.

¹⁸ Там само, с. 313.

так звану ленінську національну політику. Цитуємо деякі місця цього обширного, ґрунтовного, розвінчувального документа, який також у той час був надрукований за кордоном:

«Звертаємо увагу комуністів, керівників та громадських діячів нашої суверенної держави – Української РСР, однієї з держав – засновниць ООН, на той погромницький шабаш, що ось уже кілька місяців триває на Дніпропетровщині, на дике й безглузде переслідування чесних і відданих справі побудови комунізму українських громадян. Ця кампанія є настільки безпардонною і безпринципною, що перед нею бліднуть найдикіші витівки відомих усьому світові китайських хунвейбінів.

...Найбільшої брутальності сягнула так звана *дніпропетровська кампанія* в зв'язку з появою нового роману нашого земляка Олеся Гончара «Собор». У зв'язку з кампанією обплывування «Собору» пожвавили «виховну» роботу місцеві кагебісти. І знову поповзла ними ж пущена чутка про «націоналістическую опасность». Смішно навіть говорити, що ця «націоналістическая опасность» з'явилася саме в Дніпропетровську, де немає жодного українського дитячого садка чи ясел, жодної повністю української школи, жодного вузу чи технікуму з викладанням українською мовою.

...Невже є ворогами ті чесні громадяни Української РСР, що збагнули цю трагедію свого народу й не хочуть цуратися рідної мови, не хочуть цуратися себе, стосовно чого великий росіянин – письменник В. Солоухін сказав: «Если бы я родился украинцем, ни за что не хотел бы стать русским»?

Невже радянський патріотизм нинішнього українця не включає в себе національну гідність, національну гордість за свій великий і талановитий український народ?...

Нам дорога й Запорізька Січ, яку К. Маркс у своїх «Хронологічних нотатках» назвав козацькою республікою, і пам'ятники минувшини, нехай то будівля церковної архітектури чи козацький курінь, за шанування чи збереження котрих так вагомо бореться Гончарів «Собор»¹⁹.

У листі названо два десятки прізвищ людей, яких переслідують тільки за те, що вони хочуть бути самими собою і ніким іншим, що вони хочуть виховувати своїх дітей в українських дитячих садках, школах, технікумах і вищих навчальних закладах.

У кількох випусках «Українського вісника» опубліковано матеріали про жорстоке переслідування багаторічного політичного в'язня Святослава Караванського тільки за те, що він хотів бути самим собою, тобто українцем, творити українську філологічну науку.

Святослава Караванського Одеський військовий трибунал засудив на 25 років за звинуваченням у зраді Батьківщини. У грудні 1960 р. він був звільнений за амністією після відбуття понад 16 років ув'язнення, термін покарання йому при цьому скоротили наполовину — до 12,5 року. У листопаді 1965 року за поданням КДБ Прокурор СРСР Руденко анулював амністію і Караванського без суду й слідства послали досиджувати 25-річний термін. Причиною стали статті С. Караванського про зростаюче російщення вищих навчальних закладів і шкіл України. «На волі він також плідно працював як перекладач і мовознавець, уклав фундаментальний «Слов-

¹⁹ Творча молодь Дніпропетровська (2006), Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 88–89, 94, 97.

ник рим української мови». Ніяк не можна назвати антирадянськими його критичні статті про мовну політику в Україні... Тепер людині, якій лишилося майже 5 років до закінчення 25-річного терміну, загрожує нове засудження, невідомо на скільки років. Ідеться, отже, не про перевиховання, а про фізичне знищення людини»²⁰.

«Вісник» всебічно висвітлював дискусію про дослідження Івана Дзюби «Інтернаціоналізм чи русифікація?» У V і VI випусках журналу опубліковано працю В'ячеслава Чорновола «Що і як обстоює Богдан Стенчук (66 запитань і зауваг «інтернаціоналістові»)). Ця полеміка пов'язана із заявою Івана Дзюби до Спілки письменників України. «Справді, дмитеркам і козаченкам удалося витиснути всякими правдами-неправдами з І. Дзюби таку заяву, яка, поза сумнівом, є хибним кроком критика, – зазначав В. Чорновіл. – Але не менш хибно робити з однієї помилки, яка осібно стоїть у всій досьогоднішній творчості й діяльності Дзюби, незрозуміло поспішні висновки й об'єктивно шкідливі (поза всіма гарними суб'єктивними намірами) публічні заяви про згасання І. Дзюби, про відхід його з попередніх позицій на якісь інші, про невигойну кризову рану всього покоління “шістдесятників” і т. д. і т. ін.

А вам, Богдане Стенчук, тим паче нічого тішитися Дзюбиною заявою. Бо ж, поза всім, він не зрікся в ній своєї праці й заявив, що його ідейна платформа залишилася незмінною. А яка це ідейна платформа, знає кожен хто, читав “Інтернаціоналізм чи русифікацію?”: це не виступ проти “націоналізму” у Вашому розумінні цього слова, а безкомпромісне засудження огидної великодержавної московської потвори – шовінізму»²¹.

У листі до редактора журналу «Вітчизна» Л. Дмитерка, який опублікував статтю «Місце в бою. Про літератора, який опинився по той бік барикади», Василь Стус написав: «Слава Богу, вам уже є кого нищити: після кривавої доби сталінщини на Україні з'явилася інтелігенція, що почала свій родовід не від щасливих трудівників соціалістичних ланів села Дзвонкового (це родовід дзвонарів типу Корнійчука і К°), а від безпаспортного колгоспного люду, якого цензура ще й досі не пускає в літовану літературу. Після 1956 року з'явилися вірші Ліни Костенко, Миколи Вінграновського, статті І. Дзюби, Є. Сверстюка та І. Світличного – людей, які повернули нам почуття самоповаги. Це проблески нашого налюднілого зору, свідчення нашого самовідродження, морального одужання.

Зараз на голову одного з них чекає небезпека. Прикрившись вашим ім'ям, якийсь таємний чорний чоловічок готує розправу над Іваном Дзюбою. Хто він, цей чорний чоловічок? Чого він так старанно приховує своє справжнє обличчя – за псевдонімами типу Богдана Стенчука, за авторитетами людей, до яких він не має жодного відношення, за спинами осіб, ладних докопувати що завгодно і як завгодно?

Насправді ж він *готує розправу*. Над ким? Над найчеснішим лицарем нашої культури, критиком, рівним якому радянська українська література майже не знала за своїх п'ятдесят років!

²⁰ Гель, І., Осадчий, М., Чорновіл, В., Сенік, І. та інші (2006), Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 101.

²¹ Чорновіл, В. (2006), Як і що обстоює Богдан Стенчук (66 запитань і зауваг «інтернаціоналістові»), Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 699.

Горе тій країні, де цькують таких людей, як І. Дзюба, де їх прагнуть обернути на пропащу силу, де безмозкі чорні чоловічки вбивають при цвіті тисячі талантів, так важко народжуваних матерями. Вірю, що вже завтра ці чорні чоловічки будуть народом прокляті.

Коли наші нащадки будуватимуть не барикади, а храм справедливості, їм найбільше стане в пригоді той, кого ви зараз цькуєте. Може саме за його порадами вони визначатимуть висоту склепіння»²².

На жаль, не все поріддя чорних чоловічків кануло в безодню. Вони також спричинилися до того, що зелені чоловічки захопили Крим і разом з «какаяразніцями», «ждунами» та малоросами-сепаратистами витворили так звані ДНР і ЛНР і нині прислужуються кремлівським чорносотенцям, шкодять захисникам і захисницям, волонтерам, національно свідомим українцям у героїчній борні з рашистськими полчищами варварів-ničителів українського етносу Української Національної Держави. Вважаємо, що ці люди, нинішні патріоти, кажучи словами Валентина Мороза, належать до аристократів духу.

В есеї «Серед снігів», опублікованому у п'ятому випуску «Вісника», Валентин Мороз, характеризуючи суспільно-політичні обставини у Радянському Союзі, наголосив, що «девальвація слова потягла за собою жахливу девальвацію всіх понять. До розряду вигаданих потрапили мета, ідеал, героїзм, подвиг. Міцно відгороджений своїм нігілізмом від усього духовного, “трудящий” викинув за борт усе. Про Тичину знали тільки, що він “пише вірші, та все гірші”. Що можна було сказати про геніальність Тичини в умовах, коли саме поняття геніальності ніхто вже серйозно не сприймав, коли геніальність асоціювалася з Дем'яном Бедним, коли її чіпляли до штанів кожного комісара»²³.

У новітніх журналістичнознавчих, політологічних, філософських дослідженнях переконливо мовиться, що для України – колонії Московії=Росії – культурно-освітня, морально-психологічна трагедія була подвійною, як і для всіх «націоналістів» Радянського Союзу. Бо такі поняття, як нація, патріотизм, рідна мова, Вітчизна, теж потрапили до комуністично-московського реєстру «вигаданих», «книжних» речей. Людина, яка не вірила ні в що, потрапляла в полон збайдужіння до України, набувала ментальних рис «нової спільності – радянський народ» з визнанням московітів=росіян «старшим братом»: «І от на це холодне згарище, де вже навіть попіл давно розвіявся за вітром, прийшли *шістдесятники* – “Симоненкове покоління”. Не все було вартісним і глибоким у їхніх перших творах. І все ж прихід їх був *епохою*. Бо вони повернули втрачену *вагомість* словам і поняттям, заставили людей знову повірити в *реальність* духовного світу. Це був справжній подвиг: в атмосфері тотального зневір'я в щось повірити. І запалити вірою інших. Це й була місія шістдесятників: принести в замерзлу українську дійсність *іскру одержимості*»²⁴.

²² Стус, В. (2006), Місце в бою чи в розправі? (З приводу статті Л. Дмитерка «Місце в бою. Про літератора, який опинився по той бік барикади»), Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 67–68.

²³ Мороз, В. (2006), Серед снігів, Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 675.

²⁴ Там само, с. 675, 677.

Роздумуючи над морально-психологічним станом одержимості, Валентин Мороз зазначив, що «одержимість – це не художність. І не науковість. І навіть не публіцистичність. *Одержимість* – це зовсім окрема субстанція, необхідний порядок з іншими компонент для повноцінного духовного життя»²⁵. Історичний досвід відносин, стосунків між моксельцями=московитами=росіянами і росами=русинами=українцями і нинішня повномасштабна російсько-українська війна дає підставу доповнити Валентина Мороза, що *одержимість* є сутністю незламного українського національного духу.

Кожне число із 6-ти випусків «Українського вісника» наповнене актуальною, правдивою інформацією, яка інтелектуально, духовно й емоційно збагачувала читачів України і за кордоном не тільки в 60–70 роках минулого століття, а й сьогодні відчиняє історично-просвітницьке вікно у світ минулого й сучасного та закладає націоналістичні морально-психологічні основи для розбудови майбутньої української України.

Четвертий випуск «Українського вісника» присвячений світлій пам'яті Алли Горської – громадянки, митця, людини. У 1964 році із художниками Людмилою Семикіною, Панасом Заливахою і Галиною Севрук Алла Горська виготовила Шевченківський вітраж у вестибюлі Київського університету. На вітражі зображено гнівно-го Шевченка, що однією рукою пригортав покривджену жінку-Україну, а у високо піднятій другій руці тримав книгу з написом: «Возвеличу малих отих рабів німих, я на сторожі коло їх поставлю слово». Вітраж був брутально знищений. Аллу Горську й Людмилу Семикіну виключили із Спілки художників України. За нез'ясованих обставин Аллу Горську забито 28 листопада 1970 р.

У «Віснику» читаємо, що похорон Алли Горської був намічений на 4 грудня. На цей день поприїжджали люди з інших міст, поприходили кияни. Несподівано, ніби в інтересах слідства, похорон відклали на 7 грудня, на понеділок. У день похорону в траурно прибраній Алліній майстерні друзі влаштували посмертну виставку її творів. Через майстерню пройшли сотні людей.

Виклопотаний внучкою Івана Франка З. Т. Франко дозвіл на поховання Алли Горської на Байковому цвинтарі було анульовано – і Аллу ховали на новоствореному цвинтарі – на пустирі за містом. До тіла замордованої не допустили нікого з рідних чи близьких, відкрити труну не дозволили. Не дозволили занести на кілька хвилин навіть закриту труну ні до хати, ні до майстерні художниці.

На похороні виступили Олександр Сергієнко, Іван Гель, Євген Сверстюк, Василь Стус зачитав вірш «Пам'яті Алли Горської». Євген Сверстюк зокрема сказав: «Якби ми уявили детально історію її життя, – то була б повчальна повість про те, як художниця Алла Горська відкрила свою Україну, як шукала її жертвовника і як поступово вчилася бачити головне в невидимому, докопуючись до джерел... Алла Горська буде випромінювати світло, буде вселяти присутність духу самим своїм ім'ям. То була рідкісна людина, що навіки залишається з нами, як рідна душа. В образі цілого десятиріччя вона височить білим привидом Доброго Духу, що втілює в собі сумління, гідність, поривання молодості й сяйво вільного людського обличчя, освітленого талантом і відданістю людям»²⁶.

²⁵ Там само, с. 676.

²⁶ Сверстюк, Є. (2006), На могилу Алли Горської, Чорнів, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорнів (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 448, 450.

У цьому «Віснику» повідомлено про ганебне судилище над Валентином Морозом в Івано-Франківську, яке відбулося 17–18 листопада 1970 р. Українські патріоти Б. Антоненко-Давидович, І. Дзюба, В. Чорновіл, Ольга Горинь, Ірина Стасів-Калинець, Ігор Калинець, О. Мешко, В. Драбата, Стефанія Гулик, Василь Романюк у своїх заявах, листах наголошували, що Валентина Мороза засудили на 14 років тільки за те, що він виступав із своїми думками, які його глибоко діткнули стосовно збереження матеріальних, духовних, культурних набутків української нації.

Священник Василь Романюк, згодом патріарх Української Православної Церкви Київського Патріархату, у заяві написав, що Валентин Мороз принципово і відверто написав кілька статей, перейнятих щирою турботою за духовні набутки нації, за її долю, за людяність і справедливість. Людину, сповнену турботи про народ і про людей, судили за «підрив ладу». Варто було б задуматися, хто насправді «підриває» лад – Валентин своїми людяними статтями чи Івано-Франківський облсуд по-азійському жорстоким вироком, здатним скомпрометувати будь-який лад.

У статті «Мойсей і Датан» Валентин Мороз наголошував: «Істина конкретна – як і добро, правда, краса. Істина – національна. Тобто вона одна для всіх, але з мільйоном граней. І до кожної нації повернута однією, *неповторною* гранню. Місія нації – знайти свою грань, яку ніхто, крім неї, не знайде, і цим збагатити людство»²⁷.

Ця позиція Валентина Мороза загострилася, набула нових життєдайних відтінків у нинішній період потужної інформаційно-психологічної і військової агресії Російської Федерації проти України. Прикро, але у багатьох країнах досі не усвідомили, що творити загальнолюдські цінності можна тільки на основі, на фундаменті національних цінностей. Адже «нація – найсвятіше. Нація – це синтез духовного, чим володіє людина, – наголошував Валентин Мороз. – Нація може жити тільки тоді, коли є люди, готові за нею вмерти»²⁸.

У IV випуску «Вісника» розділ «До днів Василя Симоненка» займає 63 сторінки. Тут – його поезії, оповідання, щоденникові записи, штрихи до біографії, виступи Івана Світличного, Євгена Сверстюка, Івана Дзюби, вірші Івана Драча, Миколи Холодного, Богдана Стельмаха, присвячені Василеві Симоненку. Богдан Стельмах написав:

«...Стало для нього потребою
Сонце роздати людям.
Падав з глибокого неба
З краплею сонця у грудях»²⁹.

Високою морально-духовною сонцесейністю наповнений лист до президії Спілки письменників України, якого Василь Симоненко написав 12 грудня 1963 року: «Шановні товариші й старші друзі! Звертаюся до Вас у трагічну хвилину свого життя. Можливо, завтра мене вже не буде. Звісно, література перенесе цю майже безболісну для неї втрату. Але я не можу піти з життя, не подбавши про долю сім'ї, особливо матері. Мама моя працювала в колгоспі 27 років, але, незважаючи на це,

²⁷ Мороз, В. (2006), *Мойсей і Датан*, Чорновіл, В. *Твори Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 258.

²⁸ Там само, с. 258–259.

²⁹ Стельмах, Б. (2006), Симоненкові, Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 556.

змушена вдовольнитися роллю “утриманки”. Перший день моєї смерті може стати першим днем її жебрацького животіння. Від усього серця прошу Вас не допустити того і, коли це можливо, виділити їй з коштів Літфонду бодай мінімальну суму, котра гарантувала б її від голодної смерті...”³⁰.

Ці рядки, як всі матеріали «Вісника», не можна читати без хвилювання, переживання за долю кожної людини, української нації. Михайло Косів справедливо наголосив, що «“Український вісник” – це унікальне явище в українській історії. Тому воно мусить знайти в ній своє природне місце. Було б непоправною втратою, якби документи, багатющі й різноманітні матеріали, але найголовніше – неповторний вільнолюбний дух, яким віє з кожної сторінки цього видання, десь загубився б...”³¹.

Висновки. Унікальність позацензурного журналу «Український вісник» поціновуємо в двох взаємозв’язаних аспектах: історичному та журналістикознавчому. Кожен із шести підпільно виданих «Вісників» наповнений різножанровими інформаційними, аналітичними, публіцистичними і художніми творами, кожне слово яких наснажене історичною правдою, волелюбною, добродійною енергією, яка позитивно впливає на формування української національної свідомості й гідності, державницького мислення і переконання, національних і загальнолюдських морально-духовних цінностей.

«Український вісник» – це добродієсне інтелектуально-наукове, просвітницько-виховне надбання української спільноти. Опубліковані матеріали відкриють вікно студентській та учнівській молоді, українській і зарубіжній громадськості для правдивого пізнання сутності московсько-комуністичної ідеології і політики, спрямованої на знищення волелюбної української нації.

Ідейна, морально-духовна наснаженість матеріалів «Українського вісника» і нині є одухотвореною національною силою українців у боротьбі проти віковичних московських загарбників-нищителів, які ведуть проти України 28-му повномасштабну геноцидну, терористичну, руйнівну війну.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Від упорядника (2006), Чорновіл, В. *Твори Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 13–26.
2. Гель, І., Горинь, М., Скочок, П., Чорновіл, В. (відповід. редактор) (1987), Від редакції. Заключні зауваги, *Український вісник*, вип. 7, Київ–Львів, *Сучасність*, с. 111–113.
3. Деревінський, В. (2009), Журнал «Український вісник» (1987–1989 роки), *Українознавство*, №3, с. 204–207.
4. Дзюба, І. (1968), *Інтернаціоналізм чи русифікація?* Сучасність, Київ, 263 с.
5. Завдання «Українського вісника» (2006), Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 61–62.

³⁰ Чорновіл, В. (2006), *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 529.

³¹ Косів, М. (2006), Немов негасимий вулкан, Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 56.

6. Кендзьор, Я. (2024), Українське шістдесятництво. Провокативне сортування. Ми – вони. *Слово Просвіти*, 18–24 квітня.
7. Кіпіані, В. (2002), «Український вісник» з підпілля. П'ятнадцять років тому В'ячеслав Чорновіл відкрив еру незалежного друку, *УП*, 21 серпня. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2002/08/21/2990208/> (Дата перегляду: 4 червня 2024 р.)
8. Коляска, І. В. (1970), *Освіта в Радянській Україні*, Торонто, 246 с.
9. *Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК* (1977), Київ, т. 2.
10. Косів, М. (2006), Немов неугасимий вулкан, Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 27–57.
11. Кость, С. (2022), *Українська військово-політична думка: навч. посібник*, ЛНУ імені Івана Франка, Львів, 492 с.
12. Мороз, В. (2006), Мойсей і Датан, Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 257–260.
13. Мороз, В. (2006), Серед снігів, Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 673–698.
14. Сверстюк, Є. (2006), На могилу Алли Горської, Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 446–450.
15. Стельмах, Б. (2006), Симоненкові, Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 555–556.
16. Стус, В. (2006), Місце в бою чи в розправі? (З приводу статті Л. Дмитерка «Місце в бою. Про літератора, який опинився по той бік барикади»), Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 66–68.
17. Творча молодь Дніпропетровська (2006), Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 87–99.
18. *XXII з'їзд Комуністичної партії Радянського Союзу 17–31 жовтня 1961 року* (1962), Стенографічний звіт, Київ, ч. I.
19. Чорновіл, В. (2006), *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, 976 с.
20. Чорновіл, В. (2006), Як і що обстоє Богдан Стенчук (66 запитань і зауваг «інтернаціоналістові»), Чорновіл, В. *Твори* (в 10 т., Т. 3), В. Чорновіл (упоряд), М. Косів (передм.), Смолоскип, Київ, с. 698–733.

REFERENCES

1. Vid uporiadnyka (2006), Chornovil, V. Tvory Tvory (v 10 t., T. 3), V. Chornovil (uporiad), M. Kosiv (peredm.), Smoloskyp, Kyiv, s. 13–26.
2. Hel, I., Horyn, M., Skochok, P., Chornovil, V. (vidpovid. redaktor) (1987), Vid redaktsii. Zakliuchni zauvahy, Ukrainskyi visnyk, vyp. 7, Kyiv–Lviv, Suchasnist, s. 111–113.
3. Derevynskiy, V. (2009), Zhurnal «Ukrainskyi visnyk» (1987–1989 roky), Ukrainoznavstvo, №3, s. 204–207.
4. Dziuba, I. (1968), Internatsionalizm chy rusyfikatsiia? Suchasnist, Kyiv, 263 s.
5. Zavdannia «Ukrainskoho visnyka» (2006), Chornovil, V. Tvory (v 10 t., T. 3), V. Chornovil (uporiad), M. Kosiv (peredm.), Smoloskyp, Kyiv, s. 61–62.
6. Kendzor, Ya. (2024), Ukrainske shistdesiatnytstvo. Provokatyvne sortuvannia. My – vony. Slovo Prosvity, 18–24 kvitnia.

7. Kipiani, V. (2002), «Ukrainskyi visnyk» z pidpillia. Piatnadsiat rokiv tomu Viacheslav Chornovil vidkryv eru nezalezhnoho druku, UP, 21 serpnia. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2002/08/21/2990208/> (Data perehliadu: 4 chervnia 2024 r.)
8. Koliaska, I.V. (1970), Osvita v Radianskii Ukraini, Toronto, 246 s.
9. Komunistychna partiia Ukrainy v rezoliutsiakh i rishenniakh zizdiv, konferentsii i plenumiv TsK (1977), Kyiv, t. 2.
10. Kosiv, M. (2006), Nemov nevhasyymi vulkan, Chornovil, V. Tvory (v 10 t., T. 3), V. Chornovil (uporiad), M. Kosiv (peredm.), Smoloskyp, Kyiv, s. 27–57.
11. Kost, S. (2022), Ukrainska, viiskovo-politychna dumka: navch. posibnyk, LNU imeni Ivana Franka, Lviv, 492 s.
12. Moroz, V. (2006), Moisei i Datan, Chornovil, V. Tvory (v 10 t., T. 3), V. Chornovil (uporiad), M. Kosiv (peredm.), Smoloskyp, Kyiv, s. 257–260.
13. Moroz, V. (2006), Sered snihiv, Chornovil, V. Tvory (v 10 t., T. 3), V. Chornovil (uporiad), M. Kosiv (peredm.), Smoloskyp, Kyiv, s. 673–698.
14. Sverstiuk, Ye. (2006), Na mohylu Ally Horskoï, Chornovil, V. Tvory (v 10 t., T. 3), V. Chornovil (uporiad), M. Kosiv (peredm.), Smoloskyp, Kyiv, s. 446–450.
15. Stelmakh, B. (2006), Symonenkovi, Chornovil, V. Tvory (v 10 t., T. 3), V. Chornovil (uporiad), M. Kosiv (peredm.), Smoloskyp, Kyiv, s. 555–556.
16. Stus, V. (2006), Mistse v boiu chy v rozpravi? (Z pryvodu statti L. Dmyterka «Mistse v boiu. Pro literatora, yakyi opynyvsia po toi bik barykady»), Chornovil, V. Tvory (v 10 t., T. 3), V. Chornovil (uporiad), M. Kosiv (peredm.), Smoloskyp, Kyiv, s. 66–68.
17. Tvorchy molod Dnipropetrovska (2006), Chornovil, V. Tvory (v 10 t., T. 3), V. Chornovil (uporiad), M. Kosiv (peredm.), Smoloskyp, Kyiv, s. 87–99.
18. XXII zizd Komunistychnoi partii Radianskoho Soiuzu 17–31 zhovtnia 1961 roku (1962), Stenohrafichnyi zvit, Kyiv, ch. I.
19. Chornovil, V. (2006), Tvory (v 10 t., T. 3), V. Chornovil (uporiad), M. Kosiv (peredm.), Smoloskyp, Kyiv, 976 s.
20. Chornovil, V. (2006), Yak i shcho obstoiuie Bohdan Stenchuk (66 zapytan i zauvah «internatsionalistovi»), Chornovil, V. Tvory (v 10 t., T. 3), V. Chornovil (uporiad), M. Kosiv (peredm.), Smoloskyp, Kyiv, s. 698–733.

THE UNCENSORED JOURNAL “UKRAINIAN HERALD” (1970-1972) IS A UNIQUE PHENOMENON IN THE HISTORY OF UKRAINIAN PRESS

Oksana Bilous

*Ivan Franko National University of Lviv,
Henerala Chuprynky Str., 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: bilousoksana1977@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2008-8196>*

Vasyl Lyzanchuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
Henerala Chuprynky Str., 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: kafradioiteleb@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6995-0360>*

The article reveals the essence of the Moscow-communist regime, whose hostile activities were aimed at destroying the national characteristics of life in the republics of the Soviet Union. In the press, on the radio and television, and at various meetings, there were calls not only to “intensify the fight against bourgeois nationalism,” but also to deepen the internationalist education of workers and to propagate the essence of the theory of the rapprochement and merger of nations. In theoretical and propaganda articles, the authors vilified “nationalist vestiges of the past,” emphasizing the “growing role of the Russian language,” which had become the “second native language” for non-Russians.

By allowing parents and schoolchildren to decide which language to study (Ukrainian or Russian) and which school to attend (Russian or Ukrainian), the Central Committee of the Communist Party of the Soviet Union (CPSU) created all the prerequisites in favor of the Russian language, essentially legalizing the deepening of Russification. The falsification of Ukrainian history and the slander of humanistic Ukrainian nationalism were necessary for the Moscow-Bolshevik colonizers to keep the Ukrainian people in chains, so that they would not demand their legitimate national rights, so that they would not become free. But the idea of freedom and statehood never faded or disappeared from the collective memory of Ukrainians. Self publishing (*samvydav*) was an organic component of the intellectual foundation of the national resistance in the 60s – 70s of the XX century.

In the essay “*Nemov nevgasymy vulkan*”, Mykhailo Kosiv recalls that Vyacheslav Chornovil had the idea to publish an underground political and social journal “Ukrainian Herald”. Associates and creators of “Ukrainian Herald” were Atena Pashko, Lyudmila Sheremetyeva, Yaroslav Kendzior, Mykhailo Kosiv, Mykola Plahotniuk, Valentina Chornovil, Zinovi Antonyuk. These individuals, along with many others who contributed in various capacities, formed the backbone of “Ukrainian Herald”.

“Ukrainian Herald” emerged as a beacon of truth and a powerful instrument for exposing the injustices perpetrated against the Ukrainian people during the Soviet era. Its primary mission was to shed light on the plight of Ukrainians under Soviet rule and amplify the voices of those who dared to challenge the oppressive communist regime. “Ukrainian Herald” was documenting and amplifying the voices of the Sixtiess Movement, a significant period of

cultural and intellectual revival in Ukraine following the decline of armed resistance against Soviet rule by the Ukrainian Insurgent Army (UPA).

“Ukrainian Herald” materials which exposed the Moscow chauvinistic-imperial policy aimed at the destruction of the Ukrainian ethnicity and its national spirit, were systematically broadcasted not only in Ukrainian but also in English, German, and French languages on Radio “Svoboda”. “The Ukrainian Herald” is an intellectual and scientific, enlightening and educational asset of the Ukrainian community. The published materials open a window for students and young people, Ukrainian and international public, to truly understand the essence of the criminal Moscow-Communist ideology and policies aimed at the destruction of Ukrainian nation. The uniqueness of the “Ukrainian Herald” also lies in the fact that it operated in two interconnected aspects: historical and media. Each issue is filled with diverse informational, analytical, journalistic, and artistic works, each word of which is imbued with historical truth, the benevolent, philanthropic Ukrainian national energy.

The ideological, moral, and spiritual richness of the materials of the “Ukrainian Herald” is now an inspiring national force for Ukrainians in their struggle against the perennial Moscow aggressors-destroyers, who are waging the 28th full-scale genocidal, terrorist, destructive war against Ukraine.

Keywords: Communist totalitarianism, Russification, national consciousness, uncensored journal “Ukrainian Herald”, themes, content of publications, benevolence, Vyacheslav Chornovil.

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 36–49 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13097>

УДК.[378.4.096:070](477.83-25)(05)"1991/2024"-047.44

«ВІСНИК ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ. СЕРІЯ ЖУРНАЛІСТИКА» В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (2001-2015 рр.)

Вікторія Житарюк

*Львівська національна наукова бібліотека України імені В. Стефаника
бул. Василя Стефаника, 2, 79000, Львів, Україна*

e-mail: zhvita@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3570-4521>

Олена Житарюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
бул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна*

e-mail: olena.zhytariuk@lnu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0008-5906-3360>

Статтю присвячено фаховому науковому виданню «Вісник Львівського університету. Серія журналістики» в роки Незалежності України, зокрема, в період 2001-2015 рр. Проаналізовано склад редколегії в різні роки, проблематику випусків, розділи, частково автуру, показано генезу збірника наукових праць в контексті трансформації науки про журналістику.

Ключові слова: «Вісник Львівського університету. Серія журналістика», факультет журналістики, наукове видання з журналістики, наукова проблематика «Вісника».

1. Постановка проблеми

«Вісник Львівського університету. Серія журналістики» як *об'єкт дослідження* – одне з провідних наукових видань України в галузі журналістики і соціальних комунікацій, фахове видання України ще з періоду 2000-х рр., в якому, за рішенням ВАК України, можна було публікувати результати наукових досліджень для здобувачів наукових ступенів кандидатів і докторів наук. Упродовж цих років було декілька перереєстрацій, про що йтиметься далі.

«Вісник» завжди стояв на державницьких позиціях, сповідував плюралізм і фаховість у науці, в ньому друкували результати свої досліджень відомі вчені і молоді аспіранти з України та з-за кордону. Видання займало свою нішу серед наукових збірників. Погляд на «Вісник» з ретроспективи і за хронологією – ключове *завдання*, адже допоможе досягти *мети* – описати місце і значення видання в науковому реєстрі з журналістикознавства. Запропонована тема дослідження *актуальна*, оскільки, здається, в такому ракурсі досі не була описана.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Ми будемо послуговуватись першоджерелами, оскільки невідомо, чи були зроблені інші дослідження про «Вісник Львівського університету. Серія журналістика» цього періоду. На сайті факультету журналістики в розділі «Наука», «Видання»¹ до лютого 2025 р. було впорядковано всі числа «Вісника» з 2016 р. (вип. 41-55, 2016-2024 рр.). Можливо, попередні випуски не збережено через заміну сервера Університету і, відповідно, створення нового сайту «Вісника» (приблизно 10 років тому) – з <http://www.lnu.edu.ua/faculty/jur/visnyk-journ.htm> на <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/index>. Завдяки організаційним зусиллям чинного відповідального редактора «Вісника», проф. М. Г. Житарюка, на прохання якого відгукнувся завідувач кафедри української преси, доц. І. І. Паславський, у нашому розпорядженні також у ПДФ вип. 40 (2015); доц. Н. О. Войтович надала М. Г. Житарюкові зверстані і підготовлені до друку випуски 36 (2012) і 37 (2013), а з правками (робочий варіант) – і вип. 33 (у шаблоні верстки вказано 2012 р. замість 2010 р.). Програміст факультету журналістики Л. Кокор оперативно доповнив розділ «Видання» випусками 36, 37 і 40 на факультетському сайті².

У паперовому вигляді в період 2001-2015 рр. у нас доступні такі випуски: 21 (2001), 23 (2003)³, 25 (2004), 28 (2006), 29 (2006), 30 (2007), 31 (2007), 32 (2009), 34, ч. 1, 34, ч. 2 (2011), 35 (2011). Вдячні завідувачці кафедри нових медій, доц. Н. Б. Габор за надані скани вихідних даних і змісту випуску 38 (2013). На сайті «Вісника», завдяки старанням багатолітнього технічного редактора І. С. Полянського, у розділі «Архіви»⁴ є випуски 28 (2006), 30 (2007) і всі наступні (включно по вип. 54-55, 2024), а випуски 36 (2012), 37 (2013), 40 (2015), 41-55 (2016-2024) – і на сайті факультету журналістики. На сайті «Вісника» відображено всі статті в ПДФ окремо за авторами, а інформацію про редколегію подано чинну на поточний момент (2025) без прив'язки до попередніх років і десятиліть⁵. На сайті факультету випуски у ПДФ одним файлом.

3. Методологічна основа дослідження

Ми використовуємо метод хронологічного опису, аналізу контенту видання, намагаємося зробити наукові узагальнення і концептуальні висновки.

4. Виклад основного матеріалу дослідження

Спробуємо описати те, що маємо, і переважно те, чого немає на обох сайтах.

Випуск 21 (2001)⁶. Обсяг – 572 с., 35,75 д. а. Готувала кафедра зарубіжної преси та інформації. Відповідальний редактор – д. політ. н., проф. Й. Д. Лось. Голова редак-

¹ Сайт факультету журналістики. Видання. <https://journ.lnu.edu.ua/research/publications>

² Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2012). Вип. 36. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 500 с. https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/visnuk_verstka-36-2012_web.pdf; Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2013). Вип. 37. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 559 с. https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/visnuk_verstka-37-2013_web.pdf; Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2015). Вип. 40. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 382 с. <https://journ.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2025/02/VISNYK-LNU-vyp.-40-2015.pdf>

³ Люб'язно надала авторам завідувачка кафедри мови ЗМІ, проф. М. Г. Яцимирська.

⁴ Вісник Львівського університету. Серія журналістика. Архіви. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/archive>

⁵ Вісник Львівського університету. Серія журналістика. Редакційний штат. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/about/editorialTeam>

⁶ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2001). Вип. 21. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 572 с.

ційної колегії – к. філол. н., д. сусп.-екон. н., доц. М. П. Присяжний. Відповідальний секретар – к. філол. н., доц. Б. В. Залізняка. Інші члени редколегії: д. філол. н., проф. В. Й. Здоровега, д. філол. н., доц. О. Д. Кузнецова, д. філол. н., проф. В. В. Лизанчук, д. філол. н., проф. М. Ф. Нечиталюк, д. філол. н., проф. Ю. Г. Шаповал, к. філол. н., д. політ. н., доц. М. Г. Яцимірська. Технічний редактор – І. Полянський, коректура – Т. Хоменко, Т. Лильо, О. Семотюк (переклад), О. Квасниця, комп'ютерний набір – Я. Фіалкович.

Цей випуск підготовлено на матеріалах конференції «Національна журналістика і європейський вибір України», в якій взяли участь представники різних українських та закордонних журналістських шкіл. Усі статті випуску, як і наступних, мають УДК, дуже короткі анотації англійською. Тут сім розділів, в яких опубліковано 87 статей. Розпочинає випуск Й. Лось «Від відповідального редактора» чотирма мовами: українською, англійською, німецькою та польською (с. 3-14). Розділ «*Журналістика на зламі епох*» (с. 15-91, 9 статей): В. Здоровега, В. Різун, Й. Лось, В. Шкляр, С. Вовканич, В. Іванов, В. Лизанчук, М. Романюк, І. Лубченко. Розділ «*ЗМІ та влада*» (с. 92-153, 11 статей): І. Слісаренко, Т. Хоменко, І. Лубкович, В. Нахапетов, І. Паславський, М. Гуцуляк, І. Підкович, Д. Чепак, О. Гриценко, Н. Войтович, В. Жугай. Розділ «*Концептуальні засади національної журналістики*» (с. 154-243, 16 статей): В. Буряк, Б. Залізняка, О. Кузнецова, З. Дмитровський, І. Моторнюк, Н. Штанько, М. Житарюк, Ю. Бідзіля, М. Лозинський, Ю. Васьківський, О. Артемчук, І. Скленар, О. Квасниця, О. Хомин, О. Левкова, В. Павлик. Розділ «*Українська журналістика у європейському вимірі*» (с. 244-362, 18 статей): Т. Лильо, Ю. Берстерс-Ділгер, Т. Петрів, І. Полянський, В. Цісак, О. Шинаровська, О. Романчук, Г. Цвенгрош, А. Яценко, З. Грень, О. Семотюк, Т. Жолубак, А. Юраш, В. Лернатович, Ю. Колісник, Н. Житарюк, Я. Прихода, О. Ігнатова. Розділ «*Історія української журналістики і сучасний контекст державотворення*» (с. 363-454, 16 статей): М. Нечиталюк, О. Мукомела, М. Присяжний, Е. Поважний, Н. Сидоренко, С. Кость, І. Крупський, В. Тарасюк, О. Богуславський, О. Тимчишин, Ю. Присяжна, М. Васильчук, Р. Дисак, В. Гутковський, Т. Лехман, С. Горєвалов. Розділ «*Проблеми мови і редакторської майстерності в сучасних ЗМІ*» (с. 455-509, 12 статей): М. Яцимірська, А. Капелюшний, З. Каспришин, Г. Шаповалова, Л. Конюхова, Л. М'яснянкін, О. Красовська, А. Янів, З. Партико, Я. Чайківська, Ю. Василенко, Х. Дацишин. Розділ «*З преси світу*» (с. 510-561, 5 статей): М. Фіцак, М. Гайлевіч, О. Гаврош, А. Наджос, Али Мабхут Саад Мулкат, а також документи Папської Ради з питань соціальних засобів комунікації, резолюція науково-практичної конференції «Національна журналістика і європейський вибір України», резюме. Зміст (с. 562-571) українською та англійською.

Випуск 22 (2002). У нашому розпорядженні скріни вихідних даних⁷ тільки частини 2. Обсяг – 499 с., 31,18 д. а. Ухвалений до друку Вченою радою ЛНУ ім. І. Франка 30 травня 2001 р. Підписано до друку 02.12.2002 р. Натомість на титульному аркуші вказано 2003 р. Відповідальний і науковий редактор – к. філол. н., доц. С. А. Кость. Голова редакційної колегії – к. філол. н., д. сусп.-екон. н., доц. М. П. Присяжний. Інші члени редколегії: к. філол. н., доц. Б. В. Залізняка, д. філол. н., проф. В. Й. Здоровега, д. філол. н., доц. О. Д. Кузнецова, д. філол. н., проф. В. В. Лизанчук, д. політ. н., проф. Й. Д. Лось, д. філол. н., проф. М. Ф. Нечиталюк, к. філол. н., доц. Ф. І. Дисак, д. фі-

⁷ Надала Н. О. Войтович.

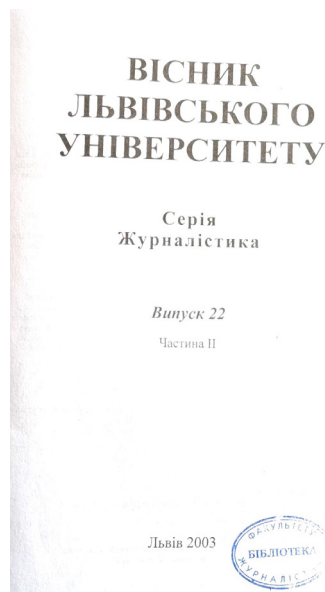
лол. н., проф. Ю. Г. Шаповал, к. філол. н., д. політ. н., доц. М. Г. Яцимірська. Літературне редагування і комп'ютерний набір – О. Тимчишин, художнє і технічне оформлення – Андріана Ганцажа. У випуску не подано змісту.

Випуск 23 (2003)⁸. Обсяг – 296 с., 18,5 д. а. Готувала кафедра мови ЗМІ. Відповідальний редактор – к. філол. н., д. політ. н., доц. М. Г. Яцимірська, заступники відповідального редактора: к. філол. н., доц. А. О. Капелюшний, асист. *Я. В. Прихода*. Відповідальний секретар – викладач кафедри мови ЗМІ Я. В. Прихода. Голова редакційної колегії – к. філол. н., д. сусп.-екон. н., доц. М. П. Присяжний. Інші члени редколегії: д. філол. н., доц. *З. Є. Дмитровський*, д. філол. н., проф. *С. Я. Єрмоленко*, к. філол. н., доц. *С. А. Кость*, д. філол. н., проф. О. Д. Кузнецова, д. філол. н., проф. В. В. Лизанчук, д. політ. н., проф. Й. Д. Лось, д. філол. н., проф. М. Ф. Нечиталюк, д. філол. н., проф. *Л. М. Полюга*⁹. Технічний редактор – С. Сенник, комп'ютерна верстка – Г. Кашуба, комп'ютерний набір і коректура: Г. Кашуба, А. Яценко, О. Тимчишин, Л. М'яснянкін, Л. Павлюк.

Починає випуск М. Яцимірська «Вступним словом» – українською та англійською (с. 3-6). У випуску два розділи (усього 37 статей). У розділі «*Мова і стиль засобів масової інформації кінця ХХ – початку ХХІ ст.*» (с. 7-181) надруковано 26 статей таких авторів: О. Федик (посмертно), С. Єрмоленко, М. Яцимірська, А. Капелюшний, Л. Полюга, С. Вовканич і С. Цапок (у співавторстві), Б. Залізняк, І. Кочан, І. Фаріон, Т. Коць, Л. М'яснянкін, Л. Павлюк, Т. Лильо, Л. Конюхова, Х. Дацишин, А. Яценко, Г. Шаповалова, О. Тимчишин, І. Герман, Г. Городиловська, Л. Полюга, О. Лопатка, А. Капелюшний (інша стаття), Р. Якимович, В. Бондарчук, Г. Кашуба. У розділі «*Актуальні проблеми історії, теорії й практики української журналістики та літератури*» (с. 182-287) є 11 статей таких авторів: Й. Лось, М. Зубрицька, Я. Прихода, М. Нечиталюк, В. Лизанчук, З. Дмитровський, С. Кость, Ю. Васьківський, І. Скленар, О. Артемчук, І. Паславський. Резюме (с. 288-289), відомості про авторів (290-291). Зміст (українською та англійською) на с. 292-293.

Випуск 24 – не знайдено.

Випуск 25 (2004)¹⁰. Обсяг – 552 с., 34,5 д. а. Підготувала кафедра зарубіжної преси та інформації. Вісник присвячено 50-річчю факультету журналістики та 10-річчю кафедри зарубіжної преси та інформації. Відповідальний редактор – д. політ. н., проф. Й. Д. Лось. Голова редакційної колегії – к. філол. н., д. сусп.-екон. н., доц.

⁸ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2003). Вип. 23. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 296 с.

⁹ Курсивом виділено прізвища, які не були в редколегії вип. 21.

¹⁰ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2004). Вип. 25. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 552 с.

М. П. Присяжний. Відповідальний секретар – к. філол. н., доц. Б. В. Залізник. Редколегія така сама, як і у випуску 21. Технічне опрацювання і верстка – І. Полянський, коректура – Т. Хоменко, Т. Лильо, О. Артемчук, Т. Балда, О. Квасниця, Н. Габор, М. Житарюк, комп'ютерний набір – Я. Фіалкович.

Розпочинає випуск Й. Лось («Від відповідального редактора») п'ятьма мовами. Окрім української, англійської, німецької і польської, як у вип. 21, з'явився й переклад російською (с. 3-17). У випуску три розділи і один підрозділ – усього 42 статті і 4 документи. *Розділ 1. Теорія*. Надруковано 22 статті (с. 18-204). Автори: Й. Лось, В. Пісарек, С. Квіт, Т. Сасінська-Клас, С. Вовканич, Б. Зігнітцер, О. Зернецька і П. Зернецький (у співавторстві), В. Буряк, Аль Хашаба Мона, Т. Лильо, О. Гриценко, І. Полянський, О. Квасниця, О. Артемчук, Т. Балда, О. Левкова, О. Горелик, М. Титаренко, І. Корнелюк, С. Риженко, М. Павлюх, П. Александров. *Розділ 2. Історія*. Містить 19 статей (с. 205-362) таких авторів: М. Нечиталюк, О. Гринів, І. Крупський, Л. Полюга, І. Моторнюк, П. Шкраб'юк, С. Кость, Б. Сохацький, Т. Хоменко, С. Дорошенко, А. Яценко, Ю. Колісник, А. Коник, О. Пархитко, М. Лозинський, Р. Крамар, М. Павлик, Т. Данилюк, О. Станчак. *Розділ 3. Практика*. Тут надруковано 23 статті (с. 363-513). Автори: М. Яцимірська, В. Демченко, Б. Залізник, О. Холод, М. Житарюк, О. Семотюк, Н. Габор, Марі Мурата, Я. Прихода, Т. Жолубак, Х. Дацишин, Г. Гопко, О. Кальбус, О. Маєвський, Б. Носова, М. Волосацька, Г. Кашуба, Ю. Залізник, О. Сайко, А. Рожик, О. Ігнатова, Вернер Ігерт, О. Садовник. Документи (с. 514-543). Зміст українською та англійською (с. 544-551).

Випуск 26 (2005), 232 с., 14,5 д. а.11. Підготувала кафедра української преси. Відповідальний редактор – к. філол. н., доц. С. А. Кость. Голова редакційної колегії – к. філол. н., д. сусп.-екон. н., доц. М. П. Присяжний. Інші члени редколегії: к. філол. н., доц. З. Є. Дмитровський, д. філол. н., проф. В. Й. Здоровега, к. філол. н., доц. А. О. Капелюшний, д. істор. н., проф. І. В. Крупський, д. філол. н., проф. О. Д. Кузнецова, д. філол. н., проф. В. В. Лизанчук, д. політ. н., проф. Й. Д. Лось, д. філол. н., проф. М. Ф. Нечиталюк, д. філол. н., проф. О. А. Сербенська, к. філол. н., доц. М. Г. Яцимірська.

У випуску два розділи – «*Статті*» (с. 3-226), «*Рецензії*» (с. 227-228) – усього 28 позицій. Автори: О. Барчан, О. Богуславський, Ю. Васьківський, Л. Вежель, З. Величко, М. Гдакович, Н. Денисюк, З. Дмитровський, В. Здоровега, В. Качмар, О. Косюк, С. А. Кресло, О. Кузнецова, Т. Лехман, М. Лозинський, О. Маєвський, М. Максимович, Н. Мельничук, С. Онуфрів, Л. Павлюк, І. Паславський, М. Рожик і С. Кость (у співавторстві), Л. Сілевич, Б. Сохацький, А. Станкевич-Шевченко, Т. Трачук, Я. Чайківська, С. Кость (рецензія).

Випуск 27 (2005), обсяг невідомий. Відтворено за файлами, без кінцевої верстки. Усього 18 авторів, два розділи – «*Статті*» (16 авторів): В. Бабенко, Л. Вежель, З. Величко, Ф. Дисак, Ю. Залізник, О. Ільченко, Л. Кічура, С. Кость, Сол. Кость, С. Кресло, О. Кузнецова, В. Лизанчук, О. Маєвський, Б. Пастух, С. Соловійов; «*До 150-річчя від дня народження Івана Франка. Публікації. документи*» (2 автори): Ф. Дисак, Сол. Кость.

¹¹ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2005). Вип. 26. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 232 с.

Випуск 28 (2006)¹², 314 с., 19,62 д. а. Присвячено до 150-ліття від Дня народження Івана Франка. Підготувала до друку кафедра зарубіжної преси та інформації. Відповідальний за випуск – д. політ. н., проф. Й. Д. Лось. Редакційна колегія: к. філол. н., доц. Б. В. Залізник (відповідальний секретар), д. філол. н., доц. О. Д. Кузнецова, д. філол. н., проф. В. В. Лизанчук, д. політ. н., проф. Й. Д. Лось, д. філол. н., проф. М. Ф. Нечиталюк, к. філол. н., д. сусп.-екон. н., доц. М. П. Присяжний (голова), д. філол. н., проф. О. А. Сербенська, д. філол. н., проф. Ю. Г. Шаповал, к. філол. н., д. політ. н., доц. М. Г. Яцимівська. Технічне опрацювання і верстка – І. Полянський, коректура – Т. Хоменко, Т. Лильо, М. Титаренко, Т. Балда, О. Квасниця, А. Іщик, комп'ютерний набір – Я. Фіалкович. Це перший випуск «Вісника», який в електронному форматі розміщено на сайті «Вісника», тому не будемо перелічувати авторів, назвемо хіба що розділи: «Іван Франко – будівничий української державності», «Концептуальні засади журналістики», «Сфера ЗМІ у світі та в Україні», «Сучасний публіцистичний дискурс».

Випуск 29 (2006)¹³. Обсяг – 292 с., 18,25 д. а. Підготувала до друку кафедра зарубіжної преси та інформації. Відповідальний редактор – д. політ. н., проф. Й. Д. Лось. Голова редакційної колегії – к. філол. н., д. сусп.-екон. н., доц. М. П. Присяжний. Відповідальний секретар – к. філол. н., доц. Б. В. Залізник. Редколегія майже в попередньому складі – бракує д. філол. н., проф. В. Й. Здорогеги (помер 24 квітня). Технічне опрацювання і верстка, коректура, набір – як у попередньому випуску. На сайті «Вісника» не розміщено, можливо, не збереглися файли, тому відтворимо зміст з надрукованого примірника.

Традиційно випуск розпочинає вступ Й. Лося «Від відповідального редактора» п'ятьма мовами (с. 3-13). У чотирьох розділах подано 33 статті. Розділ 1 «Концептуальні засади журналістики» (с. 14-107, 10 авторів): Є. Сверстюк, Й. Лось, М. Іловицькі, Т. Лильо, М. Титаренко, М. Житарюк, І. Полянський, А. Іщик, Г. Гопко, О. Давид. Розділ 2 «Історія» (с. 108-157, 6 авторів): В. Косик, М. Лозинський, Т. Балда, Ю. Залізник, В. Житарюк, В. Гандзюк. Розділ 3 «Сучасний публіцистичний дискурс» (с. 158-247, 11 авторів): Б. Залізник, В. Вакулич, О. Романчук, Х. Дацишин, Т. Данилюк, О. Харів, Б. Носова, Ю. Голубець, Ю. Колісник, Х. Давидчак, О. Садовник. Розділ 4 «Мова – духовний адекват дійсності» (с. 248-287, 6 авторів): М. Яцимівська, Я. Прихода, О. Холод, Л. М'яснянкіна, Л. Конюхова, Л. Павлюк. Зміст українською та англійською (с. 288-291).

Випуск 30 (2007). Обсяг – 297 с., 18,56 д. а. Підготувала до друку кафедра зарубіжної преси та інформації. Відповідальний редактор – д. політ. н., проф. Й. Д. Лось. Редакційна колегія, випускова команда, розділи такі самі, як і у випуску 29. Розміщено на сайті «Вісника»¹⁴.

¹² Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2006). Вип. 28. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 317 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/167>

¹³ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2006). Вип. 29. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 292 с.

¹⁴ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2007). Вип. 30. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 297 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/168>

Випуск 31 (2008 або 2007 – у надрукованому варіанті наш примірник датовано саме 2007 р.)¹⁵. Обсяг – 284 с., 17,75 д. а. Значна частина текстів присвячена Іванові Франкові. Підготувала кафедра української преси. Відповідальний редактор – к. філол. н., доц. С. А. Кость. Голова редакційної колегії – к. філол. н., д. сусп.-екон. н., доц. М. П. Присяжний. Інші члени редколегії: к. філол. н., доц. З. Є. Дмитровський, д. філол. н., проф. В. Й. Здоровега, к. філол. н., доц. А. О. Капелюшний, д. істор. н., проф. І. В. Крупський, д. філол. н., проф. О. Д. Кузнецова, д. філол. н., проф. В. В. Лизанчук, д. політ. н., проф. Й. Д. Лось, д. філол. н., проф. М. Ф. Нечиталюк, д. філол. н., проф. О. А. Сербенська, к. філол. н., доц. М. Г. Яцимірська.

УКРАЇНА
міністерство юстиції

СВІДОЦТВО
ПРО ДЕРЖАВНУ РЕЄСТРАЦІЮ
ДРУКОВАНОГО ЗАСОБУ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Серія KB № 14618-3589P

«Вісник Львівського університету. Серія журналістика»

Видання: щорічне

Статус видання: загальнодержавне

Мова (мови) видання: українська, англійська (змішаними мовами)

Видання: щорічне

Обсяг, періодичність: до 20 укр. друк. арк., 1-2 рази на рік

Сфера розповсюдження та категорія читачів: загальнодержавна, зарубіжна

Засновник (засновники): Львівський національний університет імені Івана Франка

Програні всі (повні) аркти: публікації наукових праць з історії, теорії і практики журналістики та зарубіжної журналістики, мови засобів масової інформації

Міністр юстиції України: Олександр Онічук

30 жовтня 2008 р. збірнику наукових праць «Вісник Львівського університету. Серія журналістика» Міністерство юстиції України видало «Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації. Серія KB №14618-3589P» (див. фото). Тут зазначено, що мови видання – українська, англійська (змішаними мовами), видання наукове, обсяг – до 20 друкованих аркушів (мусимо визнати: редакційні групи іноді порушували цю вимогу і друком виходили випуски на 30-35 д. а.), періодичність – 1-2 рази на рік, сфера розповсюдження – загальнодержавна, зарубіжна, категорія читачів – науковці, педагоги, студенти, аспіранти, засновник видання – Львівський національний університет імені Івана Франка, тематична спрямованість – публікація наукових праць з історії, теорії і практики української та зарубіжної журналістики, мови засобів масової інформації.

У 2009 р. надруковано **випуск 32**¹⁶ (296 с., 18,5 д. а.). Головним редактором став ветеран факультету журналістики проф. М. Ф. Нечиталюк, а декан факультету, доц. М. П. Присяжний, який досі був головою редколегії, став заступником Михайла Федоровича. У редакційній колегії залишилися: проф. С. А. Кость (відповідальний секретар), доц. З. Є. Дмитровський, доц. А. О. Капелюшний, проф. І. В. Крупський, проф. О. Д. Кузнецова, проф. В. В. Лизанчук, проф. Й. Д. Лось (відповідальний за випуск), проф. О. А. Сербенська, проф. М. Г. Яцимірська. І ввели до складу д. філол. н., проф. Б. В. Потятиника. Редактор випуску – Т. М. Хоменко. Технічне опрацювання і верстка – І. С. Полянський. На нашу думку, заміна головного редактора була пов'язана з новими вимогами до наукових видань і підготовкою документів для перереєстрації «Вісника» як фахового видання з журналістики. Статті подано в чотирьох розділах: «Концептуальні засади журналістики», «Історія журналістики», «Теорія і практики журналістики», «Масове комунікування: мова, текст, гіпертекст».

¹⁵ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2009). Вип. 31. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 284 с.

¹⁶ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2009). Вип. 32. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 296 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/180>

26 лютого 2010 р. на 90-му році життя помер головний редактор – проф. М. Ф. Нечиталюк. А 14 квітня 2010 р. «Вісник» перереєстровано (включено) до Переліку фахових видань України (постанова Президії ВАК України № 1-05/3). Документальне підтвердження цієї важливої події в історії «Вісника» є в посиланні¹⁷.

У випуску 33 (2010)¹⁸, 322 с., 20,12 д. а., редакційну колегію очолив д. філол. наук, проф. Б. В. Потятиник. Відповідальний за випуск – проф. С. А. Кость. Інших змін у редколегії не було. Зазначено, що «друкується за ухвалою Вченої Ради Львівського національного університету імені Івана Франка»; «У Віснику вміщено наукові праці українських та зарубіжних авторів, що відображають широкий спектр проблем функціонування мас-медіа в Україні, Європі та світі; акцентовано увагу на їхній ролі в утвердженні національної ідентичності та універсальних цінностей».

Випуск 34 (2011)¹⁹, загалом у двох томах 584 с., 36,5 д. а., складається з двох частин, шести розділів. Відповідальний за випуск – к. філол. н., доц. кафедри теорії і практики журналістики І. М. Лубкович. До складу редколегії ввели д. н. соц. комун., проф. М. Г. Житарюка. Редактор – А. Яценко, технічний редактор – І. Полянський, коректор – Р. Цибух.

У ч. 1 (310 с.) 41 статтю розміщено у трьох роділах: «Нові погляди на медіа: історія, теорія та практика» (с. 3-217, 27 статей); «Масове комунікування: мова, текст, гіпертекст» (с. 218-266, 8 статей); «Сучасні проблеми видавничої справи й редагування» (с. 267-303, 6 статей). Публікації представників Санкт-Петербурзького державного університету (С. Корконосенко, В. Сідоров, Л. Мар'їна) надруковано мовою оригіналу, російською, проте у змісті це, на жаль, не відображено, адже назви статей подано українською.

У ч. 2 (274 с.) надруковано 33 статті у трьох розділах: «Електронні ЗМІ у контексті формування українського національного інформаційного простору» (с. 3-90, 12 наукових праць); «Сучасні орієнтири світоглядної публіцистики (зарубіжний та український досвід)» (с. 91-221, 18 статей); «Медіамаркетинг, реклама та громадські зв'язки: проблеми і перспективи» (с. 222-267, 3 статті).

Випуск 35 (2011)²⁰, 330 с., 20,62 д. а., присвячено 350-річчю Львівського національного університету імені Івана Франка. Підготувала кафедра зарубіжної преси та інформації. Відповідальний за випуск – проф. Й. Д. Лось, редактор – Т. Хоменко, технічний редактор – І. Полянський, коректор – Я. Фіалкович. Докладно аналізувати контент не будемо, адже випуск також розміщено на сайті видання. Але назвемо чотири розділи («Концептуальні засади журналістики», «Історія журналістики», «Теорія і практика журналістики», «Масове комунікування: мова, текст, гіпертекст»)

¹⁷ Перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (2010). https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v05_4330-09/ed20100414#Text

¹⁸ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2010). Вип. 33. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 322 с. ПДФ. З власних архівів Наталки Войтович; <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/184>

¹⁹ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2011). Вип. 34. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 310 с. (Частина 1). 274 с. (Ч. 2). <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/198>

²⁰ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2011). Вип. 35. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 330 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/201>

і звернемо увагу на те, що статті польських авторів – У. Мацей (Жешув), Л. Шаруга (Варшава) – подано не мовою оригіналу, а українською.

Випуск 36 (2012)²¹, 500 с., 31,25 д. а. Готувала кафедра теорії і практики журналістики. У вихідних даних є така інформація: «...перереєстровано як фахове видання України (постанова Президії ВАК № 1-05/2 від 27 травня 2009 р.)». Можливо, так і було, але нам не вдалося знайти документального підтвердження рішення від 27.05.2009 р. Окрім того, оприлюднення інформації про перереєстрацію 2009 р. трохи дивне, якщо у 2010 р. була свіжа перереєстрація.

У редколегії відбулися зміни. До її складу включили к. філол. н., доц. Б. С. Тихолоза, який став відповідальним секретарем, і д. н. соц. комун., проф. І. З. Павлюка, а вивели – доц. З. Є. Дмитровського та проф. О. Д. Кузнецову. Упорядник і науковий редактор – Богдан Тихолоз, технічне опрацювання і верстка – Наталія Войтович. Статті розміщено у восьми розділах: «Концептуальні засади журналістики», «Проблеми теорії журналістики», «Проблеми історії журналістики», «Сучасний стан українських ЗМІ: проблеми та перспективи», «Проблеми зарубіжної преси та міжнародної інформації», «Реклама та зв'язки з громадськістю», «Мова засобів масової інформації», «Хроніка та бібліографія». В останньому розділі є низка підрозділів: «Дати», «Рецензії, відгуки, огляди», «In memoriam», «Хроніка». Як бачимо, слово «проблеми» – ключове в назвах розділів.

Випуск 37 (2013)²², 559 с., 34,93 д. а. Також підготувала кафедра теорії і практики журналістики. У редколегії – без змін. Відповідальні за випуск Б. Тихолоз та Н. Войтович. Уперше статті розміщено в алфавітному порядку. У випуску теж вісім розділів: «Новинна журналістика як проблема теорії соціальних комунікацій», «Місце новинної журналістики в українському інформаційному просторі», «Розвиток новинної журналістики: світовий досвід», «Форми подання новин в теле- й радіо-журналістиці», «Новини в інтернет-просторі», «Рекламна та новинна інформація: проблеми взаємодії», «Мовні та жанрово-композиційні особливості структури інформаційних текстів», «Проблеми історії журналістики».

Випуск 38 (2013)²³, 546 с., 34,12 д. а. Підготувала кафедра нових медій. Відповідальна за випуск – к. філол. н., доц. Н. Б. Габор, технічне опрацювання і верстка – Ігор Полянський, комп'ютерний набір і коректура – Ольга Щур. Редколегія у попередньому складі. Наукові публікації розміщено у таких семи розділах: «Історія українського журналістикознавства у контексті сучасних громадянських процесів», «Теорія українського журналістикознавства в осмисленні нових медіа тенденцій», «Телебачення та радіомовлення в інформуванні та формуванні громадської думки», «Мова медій: проблеми розуміння та порозуміння», «Зарубіжні ЗМК: сучасні тенденції медійних змін», «Нові медії між традиційними та громадянськими ЗМК», «Рецензії, огляди».

²¹ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2012). Вип. 36. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 500 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/209>

²² Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2013). Вип. 37. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 559 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/219>

²³ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2013). Вип. 38. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 546 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/221>

Випуск 39. Ч. 1 (2014)²⁴ – обсяг 370 с., 23,12 д. а. Присвячено журналістській освіті. Є два ґрунтовні розділи: *«Журналістська освіта та практика в контексті суспільних трансформацій: виклики сучасності, візії майбутнього»* (25 статей), *«Уроки історії української журналістики»* (21 стаття).

Випуск 39. Ч. 2 (2014)²⁵ – обсяг 368 с., 23 д. а. Містить чотири розділи: *«Досвід зарубіжної журналістики та його значення для сучасності»* (14 статей), *«Актуальні проблеми радіомовлення і телебачення: сучасні акценти»* (11 статей), *«Роль нових медій у трансформації системи ЗМК та суспільних процесах»* (12 статей), *«Мова сучасних ЗМІ: теоретичні та практичні аспекти»* (10 статей).

Випуск 40 (2015)²⁶ 382 с., 23,87 д. а. Присвячено 70-річчю проф. С. А. Костя. Підготувала кафедра української преси. У редколегії змін не відбулося. Відповідальний за випуск, упорядник і науковий редактор – Ігор Паславський, технічне опрацювання і верстка – Павло Лозинський, літературний редактор – Тетяна Хоменко, коректура – Володимир Мельник. Статті подано в чотирьох розділах: *«Історія журналістики»*, *«Теорія журналістики та соціальних комунікацій»*, *«Мова засобів масової комунікації»*, *«Інтернет-журналістика»*.

5. Результати і перспективи подальших досліджень обговорення

Нам певним чином вдалося систематизувати інформацію про збірник наукових праць «Вісник Львівського університету. Серія журналістика» в період 2001-2015 рр. за обсягом, складом редколегій, розділів, авторів (де не названо, є доступ за посиланнями). Аналізоване видання унікальне, дуже важливе в розвитку української журналістської науки, відоме в Україні та за кордоном. Можна говорити про певний феномен, що постав на ентузіазмі низки сподвижників. Водночас, прикро, що збірник наукових праць не завжди виходив у світ вчасно, іноді у видавничому центрі друкували кілька випусків за попередні роки. Також не завжди своєчасно і не в повному обсязі відбувалася розсилка у наукові бібліотеки та інші установи, іноді не дотримувалися обсягу, а це позначилося на перереєстрації видання у 2015 р. і вилученні «Вісника» з Переліку фахових видань 14 квітня 2015 р.²⁷ Про періоди відновлення «Вісником» статусу фахового видання йтиметься у наступній публікації у вип. 57 (2025).

6. Висновки

Досвід видання у 2001-2015 рр. показує високу відповідальність підрозділів факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, коли кафедри почергово готували окремі випуски.

²⁴ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2014). Вип. 39. Ч. 1. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 370 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/224>

²⁵ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2014). Вип. 39. Ч. 2. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 368 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/230>

²⁶ Вісник Львівського університету. Серія журналістика (2015). Вип. 40. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 382 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/231>

²⁷ Перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук, кандидата наук та ступеня доктора філософії (станом на 10 грудня 2024). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/atestatsiya-kadriv-vyshchoi-kvalifikatsii/2023/03/03/Perelik.fakh.vid.dlya.publ.rez.dosl.na.zdob.stup.DN-KN-DF-20.02.2023.1.pdf>

Важливо також проаналізувати випуски збірника наукових праць у 1991-2000 рр., зануритись у проблемно-концептуальний контент видань періоду Незалежності України.

Розпочата наукова дискусія може бути продовжена в багатьох аспектах і комплексно, тому, сподіваємось, історики журналістики це зроблять.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2001). Вип. 21. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 572 с.
2. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2003). Вип. 23. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 296 с.
3. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2004). Вип. 25. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 552 с.
4. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2005). Вип. 26. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 232 с.
5. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2006). Вип. 28. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 317 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/167>
6. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2006). Вип. 29. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 292 с.
7. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2007). Вип. 30. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 297 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/168>
8. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2007). Вип. 31. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 284 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/179>
9. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2009). Вип. 32. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 296 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/180>
10. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2010). Вип. 33. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 322 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/184>
11. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2011). Вип. 34. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. Частина 1. 310 с.; Частина 2. 274 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/198>
12. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2011). Вип. 35. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 330 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/201>
13. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2012). Вип. 36. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 500 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/209>
14. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2013). Вип. 37. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 559 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/219>

15. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2013). Вип. 38. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 546 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/221>
16. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2014). Вип. 39. Ч. 1. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 370 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/224>
17. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2014). Вип. 39. Ч. 2. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 368 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/230>
18. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика* (2015). Вип. 40. Львів, ЛНУ ім. І. Франка. 382 с. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/231>
19. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. Архіви. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/archive>
20. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. Видання. <https://journ.lnu.edu.ua/research/publications>
21. *Вісник Львівського університету. Серія журналістика*. Редакційний штат. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/about/editorialTeam>
22. Перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (2010). https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v05_4330-09/ed20100414#Text
23. Перелік наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора наук, кандидата наук та ступеня доктора філософії (станом на 10 грудня 2024). <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/atestatsiya-kadriv-vyshchoi-kvalifikatsii/2023/03/03/Perelik.fakh.vid.dlya.publ.rez.dosl.na.zdob.stup.DN-KN-DF-20.02.2023.1.pdf>

REFERENCES

1. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2001). Issue 21. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 572 s.
2. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2003). Issue 23. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 296 s.
3. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2004). Issue 25. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 552 s.
4. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2005). Issue 26. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 232 s.
5. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2006). Issue 28. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 317 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/167>
6. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2006). Issue 29. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 292 s.
7. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2007). Issue 30. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 297 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/168>

8. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2007). Issue 31. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 284 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/179>
9. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2009). Issue 32. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 296 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/180>
10. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2010). Issue 33. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 322 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/184>
11. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2011). Issue 34. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. Chastyna 1. 310 s.; Chastyna 2. 274 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/198>
12. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2011). Issue 35. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 330 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/201>
13. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2012). Issue 36. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 500 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/209>
14. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2013). Issue 37. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 559 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/219>
15. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2013). Issue 38. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 546 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/221>
16. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2014). Issue 39. Ch. 1. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 370 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/224>
17. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2014). Issue 39. Ch. 2. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 368 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/230>
18. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism* (2015). Issue 40. Lviv, Ivan Franko National University of Lviv. 382 s. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/view/231>
19. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism. Archives*. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/issue/archive>
20. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism. Edition*. <https://journ.lnu.edu.ua/research/publications>
21. *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism. Editorial Team*. <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/about/editorialTeam>
22. Perelik naukovykh fakhovykh vydan Ukrainy, v yakykh mozhut publikuvatsia rezultaty dysertatsiinykh robot na zdobuttia naukovykh stupeniv doktora i kandydata nauk (2010). https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v05_4330-09/ed20100414#Text
23. Perelik naukovykh fakhovykh vydan Ukrainy, v yakykh mozhut publikuvatsia rezultaty dysertatsiinykh robot na zdobuttia naukovykh stupeniv doktora nauk, kandydata nauk ta stupenia doktora filosofii (stanom na 10 hrudnia 2024). <https://mon.gov.ua/static->

[objects/mon/sites/1/atestatsiya-kadryv-vyshchoi-kvalifikatsii/2023/03/03/Perelik.fakh.vid.dlya.publ.rez.dosl.na.zdob.stup.DN-KN-DF-20.02.2023.1.pdf](https://objects.mon/sites/1/atestatsiya-kadryv-vyshchoi-kvalifikatsii/2023/03/03/Perelik.fakh.vid.dlya.publ.rez.dosl.na.zdob.stup.DN-KN-DF-20.02.2023.1.pdf)

«VISNYK OF THE LVIV UNIVERSITY. SERIES JOURNALISM» IN THE YEARS OF UKRAINE'S INDEPENDENCE (2001-2015)

Viktoria Zhytariuk

Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv

2, Vasyl Stefanyk St., Lviv, Ukraine, 79000

e-mail: zhvita@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3570-4521>

Olena Zhytariuk

Ivan Franko National University of Lviv,

1, Universytetska St., Lviv, Ukraine, 79000

e-mail: olena.zhytariuk@lnu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0008-5906-3360>

The article is devoted to the professional scientific publication «Visnyk of the Lviv University. Series Journalism» during the years of Ukraine's independence, in particular, in the period 2001-2015. The editorial board, issues, sections, and partially authorship are analyzed, and the genesis of the collection of scientific works in the context of the transformation of the science of journalism is shown.

Thanks to the help of the Head of the Department of Ukrainian Press, Associate Professor I. Paslavskyi, we also have issue 40 (2015) in PDF version, and Associate Professor N. Voitovych provided us with issues 36 (2012) and 37 (2013), which were prepared for printing, and issue 33 with corrections. The following issues available to us were analysed in paper form in the period 2001-2015: 21 (2001), 23 (2003), 25 (2004), 28 (2006), 29 (2006), 30 (2007), 31 (2007), 32 (2009), 34, part 1, 34, part 2 (2011), 35 (2011). We are grateful to the head of the Department of New Media, Associate Professor N. B. Gabor for providing scans of the source data and content of issue 38 (2013). On the website of «Visnyk», thanks to the efforts of the long-time technical editor I. S. Polyanskyi, in the «Archives» section there are issues 28 (2006), 30 (2007), and all subsequent ones (including issues 54-55, 2024), and issues 41-55 (2016-2024) – and on the website of the Faculty of Journalism. The article uses the method of chronological description, analysis of the content of the publication, scientific generalizations, and conceptual conclusions.

We believe that it is also important to analyze the issues of the collection of scientific works in 1991-2000, to delve into the problematic and conceptual content of the publications of the period of Ukraine's independence in general. That is, the scientific discussion that has begun can be continued in many aspects and comprehensively, so we hope that historians of journalism will do this. The experience of the publication in 2001-2015 shows the high responsibility of the departments of the Faculty of Journalism of the Ivan Franko National University of Lviv when the departments took turns preparing separate issues.

Keywords: «Visnyk of Lviv University. Series Journalism», Faculty of Journalism, scientific publication on journalism, scientific issues of «Visnyk».

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 50–57 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13127>

УДК 050.488Сучасність(477)

ЖУРНАЛ «СУЧАСНІСТЬ»: КЛЮЧОВІ СЛОВА У ЖАНРІ ІНТЕРВ'Ю

Віталій Гандзюк

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
вул. К. Острозького, 32, 21001, Вінниця, Україна*

*e-mail: v.o.handziuk@gmail.com,
<https://orcid.org/0000-0002-4312-6848>*

У статті досліджено публіцистичні матеріали в жанрі інтерв'ю на сторінках журналу «Сучасність», в яких розглядаються проблеми історії України, відносини Україна – Росія, особливості української демократії, посилення впливу олігархії, інертність громадянського суспільства, занепад української культури.

Визначено місце ключових слів у контексті публікацій часопису, які характеризуються частотністю вживання та додатковим асоціативним підтекстом. З'ясовано, що любов до України, особливості сімейних стосунків, діти, захоплення, спогади та мотиви творчості є визначальними сенсами у публікаціях жанру інтерв'ю.

Ключові слова: журнал «Сучасність», наука, культура, Україна, незалежність, суспільство, родина, творчість, мовні одиниці, ключові слова.

1. Постановка проблеми

Літературно-художній журнал «Сучасність» – щомісячне незалежне українське видання (1992 до 2013 рр.), засноване у Німеччині в 1961 р. як діаспорне. Його основна тематика – літературне, наукове, мистецьке, суспільне життя. Журнал намагався бути відкритим до обговорень актуальних проблем та орієнтувався на соціально активну, мислячу і креативну частину суспільства¹.

«Сучасність» інформувала про культурні, національні, соціальні, політичні, економічні, демографічні процеси в Україні, а також духовні течії Заходу. Наголос на проблемах культури диктувався тим незаперечним фактом, що саме на терені національно-культурному точилася найзапекліша боротьба за збереження національної субстанції українського народу. У кожного автора цінувалася насамперед його власна думка, а не його партійна приналежність. На випадок розходження в поглядах,

¹ Шебеліст, С. В. (2010), «Журнал “Сучасність”: історія і розвиток інтелектуального видання», *Світові стандарти сучасної журналістики: зб. наук. пр.*, Черкаси, с. 548–551.

редакція охоче давала місце для дискусії іншим авторам. Журнал був не партійним, а українським (Сучасність. 1961. № 1. С. 4).

У різний період свого існування за найскладніших соціально-економічних, політичних умов часопис продовжував знайомити читацьку аудиторію за межами, а згодом і в Україні, з недозволеними радянською владою творами визначних літераторів – М. Куліша, Б. Антоненка-Давидовича, М. Семенка, У. Самчука, Ю. Шевельова, Емми Андіївської, В. Барки, Б. Бойчука, В. Бургарда, Я. Гніздовського, В. Голубничого та ін.

У певний час для старшого покоління в радянську добу це був ковток свіжого повітря, кожен номер – певний виклик правди. «Це був журнал з високою позицією та культурою»².

У перше десятиліття незалежності журнал вільної української думки відкрив читачам імена Л. Костенко, І. Дзюби, М. Вінграновського, В. Шкляра, О. Забужко, друкував огляди публіцистів і літературних критиків.

Починаючи з 2000-х часопис «заштормило», а з жовтня 2012-го через фінансові негаразди він взагалі перестав виходити³.

З метою увиразнення публікацій, розкриття їхнього індивідуального та національного характеру автори видання використовували різні мовні засоби й образні вкраплення, серед яких конкретні описи, елементарні картинки, певні деталі, характеристики, крилаті вирази, співставлення, іронічний підтекст⁴.

Винятковими образними вкрапленнями стали ключові слова з притаманною їм відносно високою частотою уживання в тексті чи текстах певного автора⁵. Загалом можна виокремити такі основні риси ключових слів: смисловий центр будь-якого повідомлення, частотність, контекстуальна зумовленість, інформативність, підвищена семантична активність. «Для ключових слів властиві складні ієрархічні зв'язки одне з одним, вони перебувають з тематичними словами у відношенні перехрещення. Ключові слова можуть займати будь-яку позицію в тексті: входити в заголовок, пейзажні, портретні чи інші описи, в авторську мову або мову персонажів»⁶.

2. Теоретичне підґрунтя та методологічна основа дослідження

Деякі історичні фактори функціонування часопису «Сучасність» в Німеччині та США, його значення у виробленні національного світобачення українців вивчали В. Владіміров, В. Гандзюк, О. Гриценко, В. Губарець, Е. Зубкова, В. Карпенко, Р. Рахманний, В. Шкляр; особливості діяльності журналу в незалежній Україні досліджували С. Грабовський, О. Левицька, О. Пеленська, С. Шебеліст; поняття «ключові сло-

² Хмельницька обласна наукова бібліотека. «Журнал «Сучасність» – часопис незалежної української думки», URL: <http://ounb.km.ua/vistavki/suchasnist/index.php> (дата звернення 04.01.2025).

³ Телекритика (11.05.2013), «Самоокупний літературний журнал – це цілком реально». URL: <http://surl.li/dspxu> (дата звернення 01.12.2024).

⁴ Здоровега, В. Й. (2006), «Іван Франко і українська публіцистика», с. 121.

⁵ Літературознавчий словник-довідник (2007), ВЦ «Академія», Київ, 752 с.

⁶ Совтис, Н. М. (2012), «Ключові слова та набування ними символічних значень у художньому творі». Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя. Сер. : Філологічні науки. Кн. 2, с. 43-46.

ва» в художніх та публіцистичних творах аналізували В. Здоровега, І. Михайлин, А. Мойсієнко, Н. Совтис, С. Форманова.

Під час дослідження використано метод аналізу, змістом якого стало розчленування тексту на складові частини з метою детального і всебічного вивчення ключових слів; метод синтезу, змістом якого є об'єднання розчленованих частин предмета в єдине ціле, а також метод дедукції, узагальнення мовного матеріалу.

3. Виклад основного матеріалу дослідження

Одним із провідних жанрів тематичного наповнення журналу є інтерв'ю. Для його проведення запрошували компетентних осіб, діячів науки, культури та мистецтва. Жанр часто з'являється в рубриці «Розмова з сучасником».

У контексті журналістської діяльності дослідники теорії журналістики І. Михайлин, М. Василенко, В. Здоровега стверджують, що інтерв'ю – це один із найпоширеніших жанрів сучасної журналістики, його основне завдання полягає у розкритті характеру героя; причинно-наслідкових зв'язків актуальних явищ і подій через призму учасника⁷.

Характерна ознака інтерв'ю – діалогічний характер. Микола Недопитанський вважає, що своєрідним ключем до успіху у цьому жанрі є правильно поставлене запитання⁸. Тому, насамперед, пропонуємо розглянути ключові слова у запитаннях журналістів до інтерв'юваних.

Розглядаючи авторські запитання, можна визначити, що здебільшого, як і у всіх інших виданнях, ключовими у словах автора є такі мовні одиниці – «як», «чому», «який», «я знаю, що», «на вашу думку», «чи є» тощо.

Наприклад: «Я знаю, що для тебе завжди багато важила родина?» (Сучасність. 2009. № 7. С. 8); «З ким Ви б не привіталися за руку і чому?» (Сучасність. 2010. № 3. С. 8); «Чи виявляють чеські читачі зацікавленість українською літературою? У чому, на Вашу думку, вона виявляється?» (Сучасність. 2009. № 8. С. 7).

Правильно поставлене запитання сприяє чіткій та відвертій відповіді респондента, які вони – діячі сфери науки, культури та мистецтва, наприклад: Рита Кіндлерова – перекладач або письменники Юрій Винничук та Каролін Ламарш. Розмови ведуться на теми, актуальні не лише для представників сфер діяльності інтерв'юваних, але й для усього суспільства загалом.

Одне із ключових слів у жанрі інтерв'ю – «Україна». Митці та науковці під час інтерв'ю висловлюють слова любові та шани до української держави. Проте водночас часто критикують, чітко вказуючи на її недоліки. Наприклад, Едгард Яновицький наголошує: «Вона, ця держава, м'яко кажучи, недосконала, але вона своя» (Сучасність. 2010. № 2. С. 9). Однак колись могутню козацьку державу, а сьогодні незалежну Україну, стереотипно, без вагомих на те підстав, інколи, однаково – розділяють на частини, вороже налаштовані одна до одної. «Побутує нав'язлива думка, про «дві України», різницю між якими дехто ладен підносити трохи не до цивілізаційного рівня: мовляв, це два різні світи, яким не судилося зійтися» (Сучасність.

⁷ Михайлин, І. Л. (2011). *Основи журналістики*. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп., Центр учбової літератури, Київ, с. 367.

⁸ Недопитанський, М. І. (2004). «Сучасна практика журналістського інтерв'ю: стратегія запитання». *Наук. зап. ін-ту журн.* Т. 15., КНУ, Київ, 2004, с. 101-103.

2009. № 9. С. 4). Варто зауважити, що в цих «різних Українах», про які говорить журналіст Павло Вольвач, живуть люди зі спільними проблемами, спільним минулим й спільна сучасна Україна.

Костянтин Москалець, наприклад, говорить про масовий безлад у суспільстві, а отже й у свідомості людей, яка постійно засмічується найрізноманітнішими і далеко не достовірними повідомленнями із засобів масової інформації. Він говорить, що люди втомилась від такого напливу замовлених новин, попси, надокучливої реклами, одноманітної і завжди достовірної інформації: «Я також не хочу витратити і без того обмежений час життя на новини, всуціль просякнуті політикою, брудом і недоброю чорнухою – всюди загрози демократії, скрізь поголовно відрізають голови або наліво й направо торгують людськими органами...» (Сучасність. 2012. № 7-8. С. 79).

Можливо ці перелічені причини є основою того, що більшість громадян не цікавляться долею держави, вони інертні й байдужі до суспільно-політичних процесів, частково – до інших людей. «Більшість же людей насправді переймаються значно простішими, приземленішими проблемами: харчі в супермаркетах, здоров'я своє і своїх дітей, наявність роботи і заробітку» (Сучасність. 2009. № 9. С. 5), – констатує кінорежисер Олесь Санін. Він вважає, що така ситуація у суспільстві триватиме доти, доки життя кардинально не зміниться на гірше. Лише в цьому випадку можна очікувати дій, адже «більшість людей за своєю природою підлаштовуються під ті умови, в яких перебувають» (Сучасність. 2009. № 9. С. 8), – підсумовує Сашко Положинський.

Поряд із байдужістю до державних процесів люди цікавляться культурою України. Як і по всій Європі, простежується зацікавлення національними традиціями та звичаями. Кожен обирає собі ту царину, яка йому до душі. Проте важливо те, що такі соціальні інститути, як центри розвитку мистецтва, культури та освіти визначають «моду на мистецтво», напрямки розвитку мистецтва й культури. Варто зауважити й те, що українська сучасна культура перебуває у ненайкращому стані, адже вона активно вбирає в себе елементи інших культур, поступово витісняючи свої – національні. Це явище, можливо, можна пояснити тим, що на території України «в одному культурному просторі існували, існують і розвиваються культури і корінного етносу, і тих народів, які віддавна мешкали на цих землях» (Сучасність. 2009. № 11. С. 6). Павло Вольвач вважає, що саме за допомогою мистецтва легко формувати людську свідомість, особливо якщо це мистецтво масове. Саме його розповсюджують майже усі медіа, зомбуючи своїх споживачів. «На загал, на широкі маси ... чи не найефективніше впливає шоу-біз, оця масова музика, масова культура... Повсюдно, в кожній маршрутці, в метро, на будь-якій FM-станції, з кожної праски клепає по мізках російськомовна попса» (Сучасність. 2009. № 9. С. 5).

Незважаючи на вказані недоліки публікацій, у них журналісти та інтерв'юювані все-таки говорять про любов та гордість за свій народ і країну. Однією із найбільших підстав для гордості, наприклад, є здобуття незалежності.

«Незалежність здобувається народом ціною великих жертв, вогнем, мечем» (Сучасність. 2010. № 1. С. 8), – зауважує український громадський діяч Ігор Юхновський. У цей контекст органічно вплітається ще одне ключове слово – «історія», у якій одну із центральних позицій займає комунізм. Автори вбачають у ньому чимало недоліків та ворожості до українського народу, розуміють його негативний вплив на становлення України як незалежної держави. «Кожна людина, яка послуговується здоровим глуздом, могла б критично ставитись і до Радянського Союзу, і до радян-

ського комунізму» (Сучасність. 2010. № 1. С. 9), – говорить Ігор Юхновський. Він зауважує, що саме з «їхньої волі» в Україні існує дві історії – справжня й та, якої дотримується колишній СРСР. Окрім того, за словами історика Наталі Яковенко, шкільні підручники з історії навчають історії, яка мало того, що не зовсім правдива, то ще подає історичні факти та події у «жанрі плачу». «Шкільний підручник нагнітає так звану «страдницьку» історію... З одного боку, це нав'язує молодій людині комплекс меншовартості – сказати би, приреченості на неуспіх, а з іншого – елементарно не відповідає дійсності» (Сучасність. 2009. № 10. С. 6).

Ключове слово «влада» має ієрархічні смислові зв'язки із такими ключовими словами як «президент» та «вибори». Автори висловлюють розчарування у тих людях та політичних силах, що перебувають при владі, яка не відповідає демократичним засадам та не відстоює інтереси своїх виборців. Частково звинувачують у цьому народ, з волі якого вона формується. Живописець Іван Марчук підмічає: «Бачу, що влади ніякої немає – в столиці нічого київського, ні українського. І невідомо, коли путня влада буде. Нею навіть і не пахне» (Сучасність. 2010. № 5. С. 9).

Прикладом невідповідної влади став четвертий президент України, який «не дбав про права та життя пересічних українців». Доводить цю думку Іван Марчук, який на собі відчув, що на державну підтримку сподіватися не варто: «Ніхто мені не допомагає. Ні президент, ні Черновецький, до якого листа передавали від прем'єр-міністра» (Сучасність. 2010. № 5. С. 15). Саме від влади залежить сьогодення держави та її громадян, тому «Україною повинен правити інтелект, висока культура, щоб вона від лідера прищеплювалась і передавалась усім людям» (Сучасність. 2010. № 5. С. 13). Натомість здається, що «провладна еліта» зовсім не зацікавлена у сьогоденні країни та її громадян, які прагнуть стабільності і достатку. «Якщо говорити про наше сьогодення, то, чесно кажучи, у мене мало цензурних слів для означення свого ставлення до нинішніх провладних «еліт» та того, до чого Україну вже вкотре довели» (Сучасність. 2009. № 6. С. 4), – обурюється кінорежисер та актор Олесь Санін.

На втішливі слова чи навіть допомогу можна розраховувати тільки під час виборів, які представляють схожі на боротьбу за нікому невідомими правилами. «Йдеться про дуже серйозні суспільні орієнтації, котрі не зовсім на поверхні. Насправді тут дуже глибокі «підводні течії» (Сучасність. 2010. № 4. С. 3), – роздумує український філософ Мирослав Попович. Це сприяє тому, що «вибирають тих, які вже приїлися, – і що з того? Вони ж нічого не дадуть, просто ще більше злодіїв принесуть народові» (Сучасність. 2010. № 5. С. 11).

Україна не лише держава, а й рідний край або дім, єдина Батьківщина. Інтерв'юювані, яким доводилось жити поза її межами, наголошують на тому, що сумували за українським краєм. Іван Марчук, наприклад, говорить, що довго жив в Америці, а «сумував за нашими полями» (Сучасність. 2010. № 5. С. 8).

У цьому контексті розглянемо ще одне слово-ключ – «родина».

Журналістів під час розмови завжди цікавить родина співрозмовника, справи батьків, коханих і дітей. Смислово навантаженню цього ключового слова притаманна інтимність та відкритість, оскільки люди діляться тим, про що не завжди говорять вголос. Однак, така відвертість багато цінного додає до інтерв'ю: «Батько – це більше, ніж син, я так думаю. Синів можна народити нових. А от коли помирає батько, його вже нема звідки взяти» (Сучасність. 2012. № 7-8. С. 81), – роздумує поет і перекладач Костянтин Москалець

Наприклад, поет і видавець Іван Малкович ділиться із читачами: «Старший син – студент четвертого курсу університету, романо-германська філологія. Він уже мені допомагає» (Сучасність. 2009. № 7. С. 10). Або ж Едгард Яновицький, відомий український вчений-астрофізик, розповідає про батьків: «Мій батько – Григорій Авксентійович, походив із старовинної родини священників, яка традиційно обіймала парафії на Поділлі» (Сучасність. 2010. № 2. С. 3).

Особливо цінні у розмовах спогади, пов'язані з дитинством, юністю, коханням і творчістю. Наприклад, сучасний український письменник Юрій Винничук згадує про дитячі роки та вплив родини на його майбутнє: «У родині склалася сприятлива атмосфера, бо батьки теж були читачами, вірші писали тато, його брат, бабця присилала віршовані листи із Сибіру» (Сучасність. 2010. № 3. С. 4). Або ж Едгард Яновицький згадує свої відчуття та емоції під час проголошення незалежності України в серпні 1991 року: «Пригадую, як ми з дружиною і сестрою влилися у потік людей, які прямували до Верховної Ради. Ейфорію, що охоплювала мене, годі й передати словами» (Сучасність. 2010. № 2. С. 11).

Незабутніми спогадами про початок своєї кар'єри ділиться й поет Іван Малкович: «Це був найприємніший епізод у моєму поетичному минулому. Мені було двадцять років. Зал переповнений, люди стоять у проходах. І раптом вони почали якось розступатися... я збагнув, що щось відбувається». Тоді ще мало кому відомою поету вдалось познайомитись із Ліною Костенко. До речі, журнал неодноразово привертав увагу до постаті поетеси. Наприклад, рубрика «Розмова з сучасником» – це здебільшого спогади поетів і письменників про знайомство та зустрічі з нею, її рецензування творів і відгуки про сучасну літературу, оцінка досвіду та порад, які відома поетеса давала початківцям.

Оскільки до розмови запрошуються зазвичай творчі люди, то, звісно, й розмова стосується їхньої творчості. Зокрема, журналісти намагаються з'ясувати мотиви їхньої творчості, способи пошуку сюжетів для творів, те, у якій атмосфері легше працювати, а також аналізують найяскравіших героїв. Бельгійська письменниця Каролін Ламарш розповідає «Сучасності»: «Я не збираю справжні історії і не записую те, що мені розповідають. Навпаки, чужі звірвання – якщо таке взагалі відбувається – збурюють мої почуття, пробуджують у мені співчуття до відлуння чужого «я» (Сучасність. 2010. № 5. С. 110).

Свою чергою, наприклад, Юрій Винничук ділиться із читачами переживаннями, які охоплюють його після кожної виданої книги: «Коли виходить чергова книжка, я маю таке відчуття, ніби в мене ампутують якусь частину душі. Мені завше робиться страшно за неї. Хочеться накритися ковдрою і не чути жодних відгуків – ні добрих, ані лихих» (Сучасність. 2010. № 3. С. 6). Або ж перекладач з української на чеську мову, Рита Кіндлерова, розповідає про те, за якими принципами вона уклала свою Антологію: «Експрес Україна – це просто моя інтуїція, бо скласти якесь уявлення за вже виданими українськими антологіями неможливо... Завжди, перекладаючи, маю на увазі те, що це – для чехів» (Сучасність. 2009. № 8. С. 4).

Кожен із запрошених не заперечує, що доля митця – важка доля, яка не завжди гарантує успіх та удачу. Публіцист Георгій Бурсов стверджує: «Важко митцем народитись. Ще важче митцем померти. Одні зупинялися на півдорозі, інші, зробивши крок уперед, робили два назад» (Сучасність. 2012. № 7-8. С. 199).

4. Висновки

Отже, журнал «Сучасність» висвітлює актуальні та резонансні для кожного українця проблеми. Розвивається суспільство – розвиваються і медіа, вони взаємозалежні, що відчутно впливає на суспільно-політичні процеси. Проаналізувавши публіцистичні матеріали в жанрі інтерв'ю, можемо зробити висновок, що ключові слова характеризуються частотністю вживання та додатковим асоціативним підтекстом.

Публіцисти розглядають проблеми історії України та її переписування, відносини Україна-Росія, особливості української демократії, посилення впливу олігархії, інертність громадянського суспільства, занепад української культури. Як приклад відданості Україні, автори «Сучасності» наводять події 2004 року – Помаранчеву революцію. Вони зауважують, що сила волі українців вражаюча, однак це не вплинуло суттєво на зміни в державі. Автори чітко висловлюють опозиційне ставлення до будь-яких провладних структур, вони не лише перелічують актуальні проблеми нації та держави, але й діляться думками щодо розв'язання їх у майбутньому.

Жанр інтерв'ю на сторінках «Сучасності» характеризується інтимністю та відвертістю, адже інтерв'юювані говорять не лише про політичну, економічну і культурну ситуації в нашій країні. Вони розповідають про вплив родини на дітей, про захоплення, спогади та мотиви творчості, – ключові слова-сенси у публікаціях цього жанру.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Здоровега, В. Й. (2006), «Іван Франко і українська публіцистика», с. 121.
2. *Літературознавчий словник-довідник* (2007), ВЦ «Академія», Київ, 752 с.
3. Михайлин, І. Л. (2011), *Основи журналістики*. Підручник. 5-те вид. перероб. та доп., Центр учбової літератури, Київ, 496 с.
4. Недопитанський, М. І. (2004), «Сучасна практика журналістського інтерв'ю: стратегія запитання». *Наук. зап. ін-ту журн.* Т. 15, КНУ, Київ, 2004, с. 101-103.
5. Совтис, Н. М. (2012), «Ключові слова та набування ними символічних значень у художньому творі». *Наукові записки Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя*. Сер. : Філологічні науки. Кн. 2, 43-46.
6. *Телекритика* (11.05.2013), «Самоокупний літературний журнал – це цілком реально», URL: <http://surl.li/dspxu> (дата звернення 01.12.2024).
7. *Хмельницька обласна наукова бібліотека*. «Журнал “Сучасність” – часопис незалежної української думки», URL: <http://ounb.km.ua/vistavki/suchasnist/index.php> (дата звернення 04.01.2025).
8. Шебеліст, С. В. (2010), «Журнал “Сучасність”: історія і розвиток інтелектуального видання», *Світові стандарти сучасної журналістики: зб. наук. пр.*, Черкаси, с. 548–551.

REFERENCES

1. Zdoroveha, V. Y. (2006), «Ivan Franko i ukrainska publitsystyka», s. 121.
2. *Literaturoznavchyi slovnyk-dovidnyk* (2007), BTs «Akademii», Kyiv, 752 s.
3. Mykhailyn, I. L. (2011), *Osnovy zhurnalistyky*. Pidruchnyk. 5-te vyd. pererob. ta dop., Tsentr uchbovoi literatury, Kyiv, 496 s.

4. Nedopytanskyi, M. I. (2004), «Suchasna praktyka zhurnalistskoho interv'iu: stratehiia zapytannia». Nauk. zap. in-tu zhurn. T. 15, KNU, Kyiv, 2004, s. 101-103.
5. Sovtys, N. M. (2012), «Kliuchovi slova ta nabuvannia nymy symbolichnykh znachen u khudozhnomu tvori». Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. Mykoly Hoholia. Ser. : Filolohichni nauky. Kn. 2, 43-46.
6. Telekrytyka (11.05.2013), «Samookupnyi literaturnyi zhurnal – tse tsilkom realno», URL: <http://surl.li/dspxu> (data zvernennia 01.12.2024).
7. Khmelnytska oblasna naukova biblioteka. «Zhurnal “Suchasnist” – chasopys nezalezhnoi ukrainskoi dumky», URL: <http://ounb.km.ua/vistavki/suchasnist/index.php> (data zvernennia 04.01.2025).
8. Shebelist, S. V. (2010), «Zhurnal “Suchasnist”: istoriia i rozvytok intelektualnoho vydannia», Svitovi standarty suchasnoi zhurnalistyky: zb. nauk. pr., Cherkasy, s. 548–551.

JOURNAL «SUCHASNOST»: KEY WORDS IN THE INTERVIEW GENRE

Vitaliy Gandziuk

Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University of Vinnytsia

Ostrozkyi Str., 32, Vinnytsia, Ukraine

e-mail: v.o.handziuk@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-4312-6848>

The article examines the literary and artistic journal «Suchasnist» – a monthly independent Ukrainian publication (1992 to 2013), founded in Germany in 1961. as diasporic. Its main subject is literary, scientific, artistic, social life. The magazine tried to be open to discussions of topical issues and focused on the socially active, thinking and creative part of society.

Journalistic materials in the genre of interviews on the pages of «Suchasnist» magazine were studied, in which problems of the history of Ukraine, relations between Ukraine and Russia, peculiarities of Ukrainian democracy, increasing influence of the oligarchy, inertia of civil society, decline of Ukrainian culture are considered.

The authors clearly express their oppositional attitude to any pro-government structures, they not only list the current problems of the nation and the state, but also present possible options for their solution. As an example of devotion to Ukraine, publicists cite the events of 2004 – the Orange Revolution. They note that the willpower of Ukrainians is impressive, but this did not bring significant changes to the state and its citizens.

It was found that the journal «Suchasnist» covers those issues that are relevant and resonant for every Ukrainian and have a significant impact on socio-political processes, the interview genre is characterized by intimacy and frankness, because the interviewees talk not only about the political, economic and cultural situation in our country.

The place of keywords in the context of magazine publications, which are characterized by frequency of use and additional associative subtext, is determined. It was established that love for Ukraine, peculiarities of family relations, children, hobbies, memories and motives of creativity are key words in publications of the interview genre.

Keywords: journal «Suchasnist», science, culture, Ukraine, independence, society, family, creativity, linguistic units, keywords.

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 58–69 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13128>

УДК 070.0044: [738.04-070.00] – (138)

ОСОБЛИВОСТІ ТЕЛЕВІЗІЙНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ ТА СТУПІНЬ ЇЇ ОПРАЦЮВАННЯ В СУЧАСНОМУ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВІ

Юліана Казімова

Національний університет «Львівська політехніка»,

вул. С. Бандери, 12, 79013, Львів, Україна

e-mail: Yuliana.R.Kazimova@lpnu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-0438-0587>

Телевізійна журналістика – важливий сегмент сучасного суспільства. Кожен засіб масової інформації намагається подавати матеріали на актуальні теми та на професійному рівні, прагне залучити якнайбільше аудиторії і впливати на розвиток суспільних процесів. Хоча темою цього дослідження є саме телевізійний матеріал, проте важливо деталізувати спільне і відмінне в особливостях підготовки газетного матеріалу, статті в інтернет-медіа аудіоматеріалу на радіо і відеоконтенту на телебаченні та порівняти особливості написання усіх матеріалів масмедіа.

Це дослідження присвячене розгляду телематеріалу, зокрема на прикладі львівського телебачення. Вивчено особливості функціонування телебачення, насамперед специфіку регіонального телебачення, описано зміни в його діяльності, подано конкретні матеріали телебачення.

Ключові слова: телебачення, телевізійний матеріал, львівське телебачення, тематика.

1. Постановка проблеми.

Тележурналістиці притаманно чимало особливостей, проте сьогодні особливо актуальна та, що телебачення стало одним із майданчиків для маніпулювання свідомістю населення, адже воно принципово відрізняється від інших видів комунікацій. По-перше, знаки і телеобрази, на відміну від знаків мови або письма, спрямовані на те, щоб глядач прочитував їх як природну життєву подію. По-друге, телеобрази, за усієї своєї схожості на реальні життєві події, слугують, як і всі інші знаки, кодом, а не простим відображенням реальних життєвих обставин. Знаки, які генерує телебачення, мають певний сенс, часто неідентичний тому сенсу, який закладений у телематеріалах, що відображаються на телевізійному екрані. Таким чином, кодування непомітне для масової аудиторії, і в тих осіб, які здійснюють селекцію, оформлення телеінформації активізує маніпулятивні механізми, про що, зокрема, йшлося на сайті *Освіта.ua*.

Актуальність цієї теми зумовлена потребою знати, які прийоми використовує телебачення, надаючи повідомлення, оскільки чимало людей послуговуються саме телеінформацією.

Мета статті – визначити методи написання журналістських матеріалів на телебаченні та мотиви вибору тем для висвітлення. Через зміни у суспільстві виникає й потреба видозмінювати методи написання матеріалів, з'являються нові теми для висвітлення інформації, тому журналісти мають орієнтуватися, яким темам надавати перевагу та як правильно їх висвітлювати. Тож **завдання** дослідження – визначити особливості підготовки якісних телевізійних матеріалів, способи сучасного викладу матеріалу, методику вибору тем, а також теми, яким варто надавати перевагу.

Об'єкт дослідження – телебачення. **Предмет** – матеріали львівського телебачення. Новизна дослідження полягає в тому, що для розгляду взято нові матеріали львівського телебачення.

Також новизна дослідження полягає в тому, що вивчено саме сучасний стан відеоряду на телебаченні. Варто зауважити, що середній споживач інформації, згідно зі статистикою, проводить перед телевізором і слухає радіо приблизно чотири години щоденно. Цього часу цілком достатньо, щоб за допомогою звуку і відеоряду кваліфіковані фахівці з нейролінгвістичного програмування сформували в свідомості частини глядачів і слухачів уявлення, потрібні замовникам, навіть якщо ці уявлення суперечать реальності. Прямо протилежні уявлення про реальність формуються у споживачів інформації у так званих інформаційних війнах, які маніпулюють громадською думкою.

Свій маніпулятивний потенціал телебачення розвиває саме завдяки тому, що воно майстерно приховує відмінність між фікцією і реальністю. І саме тому інформація, отримана з телевізора, є значно переконливішою для публіки, ніж аргументи теоретичної або ідеологічної властивості.

Журналісти мають працювати над тим, щоб глядачі не сумнівалися у власному розумі та силах, адже людина може контролювати, «фільтрувати» повідомлення, які вона отримує по одному каналу, наприклад, через слово і через зорові образи (*Освіта.ua*). Проте, коли ці канали з'єднуються, ефективність втручання в свідомість різко зростає – «фільтри» розриваються. Текст, який читає диктор, сприймається як очевидна істина, якщо дається на тлі відеоряду – образів, знятих «на місці подій». Критичне осмислення стає важким, навіть якщо відеоряд не має ніякого зв'язку з текстом».

Отже, основною метою цього дослідження є визначення особливостей та методики трансляції якісних сучасних телематеріалів. Завданнями дослідження є вивчення найкращих способів та методів написання матеріалів, збору інформації та її подачі.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Українські та закордонні науковці досліджували цю тему, зокрема: Е. Бойд, О. І. Бочковський, З. Є. Дмитровський, В. Й. Здоровега, М. В. Комова, І. Куляс, О. Макарєнко, В. В. Лизанчук, В. Я. Миронченко, К. Овчаренко, Д. Рендол, М. Стівенс, Г. Штрмайер та інші. Науковець З. Бочковський зазначав, що факт (подія) – це джерело звістки (повідомлення), яке є «підвалиною та істотною рацією існування часопису», «тому журналіст в описі фактів мав би бути точним, як хемік або аптекар, що видає ліки».

Доктор філологічних наук, професор кафедри радіомовлення і телебачення факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка В. В. Лизанчук у своїй статті під назвою «Телебачення і радіомовлення в інформаційно-гуманітарному просторі України» схарактеризував сутність інформаційно-гуманітарного простору України, описав особливості функціонування телебачення і радіомовлення в сучасних умовах інформаційно-психологічної і військової агресії російської федерації проти України. Також В. В. Лизанчук проаналізував програми телебачення і радіомовлення щодо особливостей дотримання свободи слова і стандартів журналістської творчості під час російсько-української війни. У його статті наголошено, що телебачення і радіомовлення України має активно сприяти розвитку власного національно-смыслового, інформаційно-психологічного ресурсу для просвітницької пропаганди й утвердження Української Національної Ідеї державотворення¹.

Науковець В. В. Лизанчук стверджує, що радіомовлення і телебачення перебувають на перехресті всіх суспільно-політичних, соціально-економічних, духовно-культурних, морально-громадянських процесів, що відбуваються в Україні та світі. Вони, безперечно, впливають на розвиток і функціонування всієї системи електронних ЗМІ, які виконують бінарну функцію: репродукуючу і продукуючу, тобто, відображають реальну дійсність і творять її

На початку 60-х років ХХ століття Володимир Саппак у книзі «Телебачення і ми» чітко окреслив особливості телебачення, назвавши його «вікном у світ», бо за допомогою телебачення дізнаємося стільки нового, що будь-який інший засіб інформації не може зрівнятися з ним у цьому контексті. Це також засіб організації відпочинку аудиторії, бо пропонує глядачеві широкий вибір програм – художніх, розважальних, спортивних, створює «ефект присутності», бо за його допомогою глядач стає свідком події в момент, коли вона відбувається. Водночас телебачення достовірне, оскільки людина бачить на екрані подію, то може самостійно міркувати про неї та дійти висновків. Телебачення інтимне, адже, сідаючи перед телевізором, будь-кому здається, що саме до нього звертаються з екрана, отже, воно – рентген особистості, рентген характеру людини.

Науковці здебільшого зосереджують увагу на таких методологічних проблемах телевізійної комунікації в регіональному аспекті: 1) особливості регіонального телебачення, його роль у структурі загальнонаціонального, періодизація українського телебачення з урахуванням етапів розвитку в регіонах (Л. Базюк, В. Брадов, А. Бугрим, В. Гоян, А. Іщенко, І. Машенко, А. Мисечко, М. Нетребя, Т. Трачук тощо); 2) формально-змістові риси регіонального телебачення, комунікаційні характеристики телеведучих (В. Гоян та О. Гоян, О. Мітчук, Т. Рогова); 3) проблема залежності телебачення від політичного, економічного, культурного розвитку регіону (Ю. Біззія, О. Головчук, В. Нахапетов, Ю. Фінклер); 4) інформаційне телемовлення на регіональному рівні (П. Дворянин, Є. Соломін); 5) вплив регіонального телемовлення на дітей та юнацтво, проблема виховання молоді засобами телебачення (О. Білоус, К. Кошак, І. Пенчук, Н. Темех).

¹ Лизанчук, В. (2020), Телебачення і радіомовлення в інформаційно-гуманітарному просторі України. Теле- та радіожурналістика, Львів, Вип. 19, с. 44-77.

Завідувач кафедри журналістики та засобів масової комунікації Національного університету «Львівська політехніка», доцент З. В. Галаджун у статті «Національні телевізійні медіа України: питання власності» зазначає, що науковець П. Фролов слушно зауважує, що методи гібридної війни і новітні інформаційні технології впливають на масову свідомість і тому переводять інформаційну сферу на рівень національної безпеки нашої країни².

У цьому контексті надзвичайно важливі два аспекти: можливість функціонування вільних медіа та довіра громадян до таких ЗМІ. Щодо першого аспекту, то одним із ключових моментів є питання вільної можливості отримання відомостей про власника, особи чи осіб, які можуть впливати на політику цього каналу (видання). Тих, кому важливо знати, хто володіє медіа в Україні, лише 11% аудиторії, і цей показник сталий упродовж 2-х років – 2015-2016, і не важливий для 28% і 27% відповідно. Знали про справжніх власників національних телеканалів 45% респондентів у 2015 році та 50% у 2016 році. Щодо довіри до українських ЗМІ, то вона на сьогодні складає 26,1%.

Прицільно щодо телеканалів, то за однією інформацією, розміщеною на Детектор медіа, рівень довіри впав з 50% у 2015-му до 40,4% у 2016 році, за іншою, розміщеною у дослідженні «Вивчення стану розвитку медіа в Україні, 2016, національне опитування», – з 61% у 2015 році до 58% у 2016 році відповідно.

Кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка З. Дмитровський у своїй публікації «Тележурналістика: на шляху творення власної традиції» зазначив, що історія виникнення нарису на телебаченні майже така сама, як і в кіно, де між хронікою, з якої починався кінематограф, і художнім, ігровим кіно певний час була прогалина, яку згодом заповнила екранна публіцистика і прояви якої найбільше зреалізувались у нарисі. Схожою була ситуація і на телебаченні. Щоправда, спочатку, коли воно вже заявило про себе як іще неповноцінний (хоча б тому, що не мало власне публіцистичних жанрів, зокрема нарису), але перспективний засіб масової інформації, дослідники намагалися вбачати публіцистику у прямому телерепортажі, який нібито створював публіцистичний образ, а також у невизначених жанрово так званих тематичних передачах, що відбувалися у студійному павільйоні і були одноманітною балаканиною кількох людей з невеликим ілюстративним матеріалом до передачі у вигляді фото- чи кіновставок³. Відтоді минуло чимало років, проте й нині дехто схильний зараховувати до публіцистики розмовні передачі. Зауважимо: їм притаманні публіцистичні риси, але якщо вони не домінують, не є визначальними для певної передачі, то чому її вважати публіцистикою?³

Завідувач кафедри радіомовлення і телебачення факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент П. Дворянин у статті під назвою «Ціннісні орієнтири регіональних телевізійних новин» виклала результати наукового дослідження основних цінностей регіональних новин та їхнього впливу на формування в аудиторії

² Галаджун, З. (2018), Національні телевізійні медіа України: питання власності, зб. наукових праць «Теле- та радіожурналістика», Львів, вип. 17, с. 7-12.

³ Дмитровський, З. (2007), Тележурналістика: на шляху творення власної традиції // Вісник національного університету імені Івана Франка, Львів, вип., с. 5.

здорових морально-психологічних якостей, соціогуманістичного світобачення, державницького мислення, національної громадянської гідності⁴.

Серед інших науковців, які вивчали телебачення, варто назвати професора О. Сербенську, яка досліджувала ефірне мовлення у взаєминах із усною мовою, Ю. Шаповала, який вивчав телевізійну публіцистику, її методи, методологію та майстерність, Л. Базюк – з характеристикою мовної особистості тележурналіста, О. Бакінську, яка вивчала культуру телевізійного мовлення та його вплив на телеаудиторію та В. Жугая, який дослідив проблеми якісної продукції в українському телеефірі.

А. Капелюшний, доцент кафедри мови засобів масової інформації Львівського національного університету імені Івана Франка, досліджував росіянізми в телевізійному мовленні і в газетному тексті, що доволі актуально й у процесі роботи на телебаченні. Науковець О. Штурнак проаналізував порушення мовних норм на українських телеканалах, а професор О. Мітчук дослідила нову суспільно-політичну лексику сучасних ЗМІ.

Аналіз наукової літератури вказує на те, що до вивчення роботи на телебаченні науковці підходять з різних позицій. Так, особливості функціонування телебачення вивчали П. Бурдье, Є. Доценко, Г. Почепцов, В. Цвік, О. Юровський. Як засіб впливу на суспільну свідомість і формування громадської думки, телебачення розглядали Д. Белл, Дж. Браянт, С. Томпсон, Дж. Лалл, В. Демченко, О. Демченко, С. Демченко, В. Иванов, С. Квіт, Б. Потятиник, В. Різун, Ю. Усенко, О. Холод, І. Хоменко, А. Шевченко та ін. Становлення і роль українського телебачення у світовому аудіовізуальному процесі досліджували А. Бугрим, В. Гоян, А. Іщенко, І. Мащенко, А. Мисечко, М. Нетреба, Т. Трачук тощо. На формально-змістових особливостях телебачення, як виду ЗМІ, зосереджували увагу В. Здорова, І. Михайлин, Ю. Шаповал та ін. Упровадження й розвиток суспільного телерадіомовлення в Україні досліджували О. Головчук, Н. Гусак, О. Джолос, С. Здіорук, С. Гнатюк, В. Иванов, І. Кирич, І. Клименко, Р. Павленко, О. Приходько, О. Хаб'юк, Т. Чепурняк та інші дослідники.

Також доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри зарубіжної преси та інформації факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка М. Житарюк у статті «Особливості підготовки журналістів у контексті вищої освіти в Україні» заглибився у контекст підготовки фахівців, які зуміють формувати якісний телевізійний контент⁵.

3. Методологічна основа дослідження. Під час дослідження використовували загальнонаукові методи аналізу, синтезу та узагальнення. Аналіз та синтез було використано саме під час вивчення особливостей телебачення в цілому, а також при відборі матеріалів львівського телебачення для вивчення їхньої специфіки. Метод контент-аналізу допоміг виокремити й проаналізувати публікації, які підготували журналісти-професіонали. При аналізі публікацій також використовували метод порівняння, який дав змогу зіставити різні матеріали та рівень їхньої підготовки. А за допомогою описового методу було сформовано результати дослідження.

⁴ Дворянин, П. (2017), Ціннісні орієнтири регіональних телевізійних новин // Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Львів, с. 45-50.

⁵ Житарюк, М. (2006), Особливості підготовки журналістів у контексті вищої освіти в Україні // Вісник Львів, ун-ту Серія журналістики, Львів, с. 148-151.

4. Виклад основного матеріалу. Телевізійна інформація – це передовсім, естетична інформація. Телевізійному аудіовізуальному інформаційному потоку не завжди притаманні цінності логіки: послідовність, аргументація, осмислений контекст, якщо вони заважають розважати або певним чином «налаштовувати» публіку. Телеобрази, за визначенням, є «відображенням» реального життя, але інсценуються вони як частина цієї реальності. Ця реальність дуже часто ретранслюється без логічного зв'язку і аргументації тексту. Тож у аудиторії складається такий самий погляд на навколишній світ, який їм вселяє образна телекомунікація.

Сьогодні телебачення стало основним джерелом розваг для найширшої аудиторії. З цим пов'язані особливості подачі політичної інформації. З урахуванням розважальної цінності телебачення при висвітленні політичних кампаній завжди робиться акцент на створенні інтриги і драматизації ситуації. Сам спосіб подання інформації тягє до представлення виборчої кампанії у вигляді змагання між політиками. У центрі уваги телеканалів не стільки актуальні політичні проблеми, скільки показники рейтингів, підрахунок голосів, підвищення або падіння популярності, гучні скандали.

Сьогодні висвітлення політичних виборів будують за канонами шоу-бізнесу. Перипетії політичної боротьби подають у форматі спортивних видовищ. Для масового глядача вони нічим не відрізняються, наприклад, від автоперегонів, кінських перегонів або боксерських поєдинків.

Тому одним з найефективніших способів впливу на громадську думку є теледебати:

- По-перше, як інформаційне шоу, вони апріорі несуть в собі видовищні і змагальні елементи, притаманні розважальній концепції телебачення.
- По-друге, теледебати забезпечують персоніфікацію політичних питань.

Теледебати якнайкраще розкривають особові особливості учасників виборчого процесу. Вони концентрують увагу глядачів на іміджі кандидатів, а не на суті політичних проблем. Тому такий спосіб персоніфікації узгоджується із запитами масової аудиторії та інтересами політичних угруповань.

У психології давно відомо, що для сприйняття якоїсь фігури потрібне «тло». Тлом може бути інша, контрастна, фігура. Потрібна пара антагоністів – «святий» («свій») і «лиходій» («чужий»). Публічна боротьба двох політичних опонентів, які дезорієнтують масового глядача в реальних політичних проблемах. Теледебати – це дуже зручна технологія, щоб під прикриттям «вільної і об'єктивної дискусії» показати святість одних і неохайність інших.

Окрім технічних прийомів, існує велика кількість психологічних прийомів. Вони допомагають телеведучому «грати» на боці одного з учасників дебатів, створюють видимість об'єктивності. Важливими технічними прийомами можна назвати:

1. Ефект несподіванки. «Свій» політик наперед знає питання, які поставить телеведучий, для «чужого» вони – повна несподіванка.
2. Питання і думки телеглядачів. «Чужому» дістаються питання заплутані, «своєму» – доброзичливі, схвальні. Відповідно добираються і думки «простих людей з вулиці».
3. Грубе виведення з рівноваги. Психологічний стан під час телевізійної дуелі має прямий вплив на її хід і результат. Якщо вдасться чим-небудь схвилювати, збентежити або розсердити свого суперника – він сперечатиметься і міркуватиме

значно гірше, ніж зазвичай, або навіть зовсім погано. Для цього існує багато різних прийомів.

Найпідліший прийом – перед початком дебатів одному з учасників повідомляють у край неприємну звістку, чим-небудь турбують його або виводять з себе образою, розраховуючи, що після цього він погано виступить.

4. Почерговість виступів. Учасники відповідають на питання телеведучого по черзі, але в такій послідовності, що «свій» політик завжди отримує слово останнім. Окрім того, виступаючого останнім політика телеглядачі сприймають як впливовішого, оскільки він ніби підсумовує те, що сказали інші учасники.

5. Принцип контрасту. На теледебати запрошують двох антагоністів, відомих своїми поганими взаєминами. Під час телеєфіру вони, напевно, замість конструктивної полеміки перейдуть на особисті образи. На тлі двох скандалістів третій учасник дебатів («свій») з'явиться у вигіднішому світлі.

Важливо також подати для аналізу й журналістські матеріали про львівське телебачення, які були опубліковані у ЗМІ. Наприклад, в інтернет-виданні «ДМ Суспільного» журналістка Наталія Данькова у 2016 році опублікувала матеріал під назвою «ТРК “Львів” – канал із амбіціями знімати кіно», в якому вона відзначила, що вже п'ятий місяць колишня Львівська обласна телерадіокомпанія (ТРК «Львів») працює у статусі регіональної філії НТКУ. У матеріалі було вказано, що на той час телекомпанія мовила повноцінні 24 години на добу в цифрі й ділила свій ефір із ЗІК в аналогу (часові проміжки – 12.00–14.00, 21.00–00.00 та 4.00–6.00). Також у публікації подано інформацію, що у своєму програмуванні ТРК «Львів», як й інші філії, робила й робить акцент на інтерактивних прямоефірних проєктах, також значну частину ефіру телекомпанія приділяла соціальним проєктам у будні та мистецьким і розважальним у вихідні, і навіть намагалася знімати повнометражні телевізійні фільми. Структура сітки мовлення ТРК «Львів» складалася з класичних блоків: ранок, день, вечір. Окрім «Доброго ранку, Львовел!», зранку транслювалася також «Кінопанорама», мультфільми, документальні фільми й новини. Денний блок будували довкола прямоєфірної програми «СМС» (14:15). Це проєкт про різні напрями музичної культури Львівщини: від дитячих, танцювальних, хорових гуртів до музики, джазу, симфонічної, фольку тощо. У вечірньому блоці транслювалося «Вечір у Львові» (о 19:15, повтор о 00:00). Це півторагодинний соціально-політичний проєкт, який на той час в ефірі був уже понад три роки. Справжньою родзинкою ТРК «Львів» були амбіції знімати кіно, навіть попри відсутність відповідних бюджетів. У 2015 році телеканал разом із Національним академічним драматичним театром імені Марії Заньковецької підготували фільм-виставу «Наталка Полтавка» за п'єсою Івана Котляревського. А в 2016 році відзняли повнометражний фільм «Неаполь – місто попелюшок», прем'єра якого вийшла на каналі. Вистава з цією ж назвою є в репертуарі театру ім. Марії Заньковецької з 2002 року. У ній ідеться про заробітчан. Головна героїня, колишня музикознавиця, працює служницею в літньої пані в Італії⁶.

Іншим матеріалом, з якого можна більше дізнатися про діяльність львівського телебачення, є публікація керівника ІА «Львівський портал» Андрія Котенського у його виданні 2018 року під назвою «ТРК Львів – Суспільне мовлення. Реформа

⁶ Сайт ДМ Суспільного. URL: [\[https://stv.detector.media/telebachennya/read/2579/2016-11-17-trk-lviv-kanal-iz-ambitsiyamy-znimaty-kino/\]](https://stv.detector.media/telebachennya/read/2579/2016-11-17-trk-lviv-kanal-iz-ambitsiyamy-znimaty-kino/).

чи зрада?», у якому він зазначив, що 25 січня 2018 року, у Львові пікетували ТРК «Львів», яка є регіональною дирекцією Національної суспільної телерадіокомпанії України, через звільнення 70% складу телекомпанії і невизначеність концепції оновленого регіонального мовника⁷.

Отже, «Львівський портал» зібрав думки безпосередніх учасників подій. Проте реальних кроків виходу з ситуації чи окреслення шляху подолання конфлікту у розмові з новим керівництвом телебачення та звільненими журналістами так і не було. Як стало відомо із вищезазначеного матеріалу, за словами журналістки Анни Кузюти, громадськість хоче почути суть нової концепції «ТРК Львів – Суспільне мовлення», і за яким принципом звільнятимуть його працівників.

У матеріалі зазначено, що це був не пікет, а радше організований флешмоб одnodумців, яким не подобається, коли під гаслами цінностей та реформ насправді відбуваються незрозумілі речі, бо виникли застереження стосовно реформування суспільного телебачення на Львівщині. Журналісти львівського телебачення не розуміли концепції, тобто, що і хто мовитиме в ефірі? Також, хто саме займається реформуванням ТРК «Львів», і чи ці люди взагалі тямлять, що таке телебачення. У статті зазначено, що незрозуміло, що пропонує нова команда телеканалу, як повідомила кореспонденту «Львівського порталу» Анна Кузюта, яка зауважила: якщо говорити в контексті побудови чесного суспільного телебачення, то виник закономірний скандал та резонанс довкола телеканалу, який, вочевидь, потрібно оптимізувати. Вона додала, що незрозуміло, за яким принципом відбувається цей процес і чи враховували при цьому думку громадськості? Вона, як журналіст, скептично ставиться до таких реформаторів, і якщо зайти на головну сторінку суспільного телебачення «UA:Перший», то можна також оцінити й суспільну думку за кількістю переглядів і лайків. Немає довіри у такого керівництва, яке зараз дає оцінку фаховості журналістів у Львові.

Також у вищезгаданій статті додано, що усі ці люди, серед яких також були небайдужі львів'яни, патріоти та ветерани АТО, прийшли під стіни ТРК «Львів», бо хотіли почути від нового керівництва про концепцію нашого регіонального мовника, і як їй тепер бачить нове керівництво телеканалу.

Ще одним матеріалом, який дає змогу трохи більше дослідити львівське телебачення, є стаття 2018 року в Інтернет-виданні (Четверта студія) «4 Studio» під назвою «ТРК “Львів” ліквідували, а Суспільне так і не створили, – з дискусії у Львові». У цьому матеріалі журналісти зазначили, що після перетворення ТРК «Львів» на філію Суспільного мовлення, на екрані не з'явилися нові програми, а саме «Львівське Суспільне» перетворилося на корпункт «Суспільного» у столиці.

У статті сказано, що про це йшлося під час прес-конференції у львівському прес-клубі. Телеведуча та волонтер Ксенія Клим заявила, що, оскільки крапки у цій реформі ще не поставлено, не варто сподіватись, що ця реформа ще таки вдасться.

Проте Ксенія Клим також зазначила, що реформа почалась уже давно, але у Києві так і не показали, як саме вона відбуватиметься. На зустрічі ж, яка відбулась у приміщенні на «Високому замку» у Львові, обіцяли, що телебачення «Суспільне» буде відкритим та публічним для усіх. Станом на 2018 рік було три години ранкового ефіру. Ця програма нічим не відрізнялася від тієї, яка виходила і раніше протягом

⁷ Сайт Львівського порталу. URL: [<https://portal.lviv.ua/news/2018/01/25/trk-lviv-susplnne-movlennya-reforma-chi-zrada>].

багатьох років. Новинний блок повністю цензурувався з Києва. Те, що йшло в ефір, повністю узгоджувалося з Києвом⁸.

На завершення публікації журналісти подали думку Ксенії Клим про те, що зараз уся надія на громадський сектор, який, втім, на жаль, недостатньо активно цікавиться цією тематикою.

Окрім публікацій у ЗМІ про львівське телебачення, для більш детального дослідження цього питання варто також розглянути відеоновини «Суспільне Львів», щоб побачити, як видозмінилося регіональне телебачення, як журналісти готують телематеріали. Одним із яскравих прикладів професійної роботи тележурналіста є новина під назвою «Збери дрон для ЗСУ вдома: як у Львові діє волонтерська ініціатива “Social Drone Ua”» (24.09.2024), яку журналісти подали на професійному рівні. На початку новини на відео зображено волонтера, який тестує дрон. У новині подано інформацію про те, що волонтери не лише навчають українців тестувати дрон, але й показують, як його зібрати.

Для кращого вивчення того, як зібрати дрон також є спеціальний сайт, про що розповідають журналісти. Також у матеріалі повідомлено, що раніше дрони тестували лише у Києві, а тепер це можна зробити й у Львові. Як впливає із відеоматеріалу, зазвичай скласти дрон не так складно, але важко, якщо дрон складено із нестандартних запчастин, коли хтось бажає провести експеримент. Перевірка дронів відбувається у кілька етапів, а за потреби їх одразу ремонтують⁹. На відео показано також і те, що волонтери намагаються спростити життя військовим, адже вони проводять ретельну перевірку дронів перш ніж їх відправляти на передову.

Інша новина «Суспільне Львів» під назвою «Познайомилися в університеті: як у Львові працює подружжя рятувальників» (17.09.2024 року) – дуже гарно подана: на відео – котик, затишок, лунає приємна мелодія, подорож подружжя в машині на роботу, робоче місце. Як дізнаємося із новини, Марина та Олег Мандзиняк познайомилися в університеті безпеки життєдіяльності. Обоє вирішили працювати у цій сфері ще у дитинстві, а тепер – мають спільну сім'ю та роботу в ДСНС. Цей сюжет був відзнятий до Дня рятувальника, який відзначають 17 вересня, у ньому йдеться про жінку Марину, яка працює інспекторкою відділу запобігання надзвичайним ситуаціям та цивільного захисту і про її чоловіка Олега – начальника караулу пожежно-рятувальної частини. У матеріалі Олег розповідає, що з дружиною познайомився під час навчання в університеті безпеки життєдіяльності, коли Марина ще навчалася, а Олег – працював. За словами інспекторки, спільна робота об'єднує їх і допомагає краще розуміти одне одного. Інспекторка розповідає, що працює переважно із документами, а професію обрала, бо її батько був рятувальником. Олег також зацікавився роботою рятувальника із дитинства. Пара на відео також розповідає, що мріє про велику родину, а також про успіх у роботі.

Ще одним хорошим телесюжетом «Суспільне Львів» (9 вересня 2024 року) є матеріал під назвою «Страшно стало», у якому журналісти подали репортаж із прибуття евакуаційних потягів до Львова – це були потяги з Покровська, Запоріжжя та Мелітополя. У матеріалі відзначено, що до Львова продовжують прибувати евакуа-

⁸ Сайт Четвертої студії. URL: [<https://4studio.com.ua/novyny/trk-lviv-likviduvaly-a-suspilne-tak-i-ne-stvoryly-z-dyskusiyi-u-lvovi/>].

⁹ Сайт Суспільного. URL: [<https://suspilne.media/lviv/>].

ційні потяги із прифронтових міст. Пасажири потягів, які прибули 9 вересня, розповідають, що вирішили покинути домівки через інтенсивні обстріли. Волонтери, які зустрічають евакуаційні потяги на львівському вокзалі, кажуть, люди прибувають щодня. У матеріалі також розповідають про жінку, якій 73 роки, вона прибула з Мелітополя, і їй допомагають шукати місце проживання та психологічну допомогу.

Як бачимо, тематика матеріалів більше фокусується довкола людських історій, позитивний аспект яких доповнює телевізійні образи. Репортажів про політичні баталії, про політичні дебати, які ще кілька років тому були не лише важливим аспектом виборів, а й візитівкою львівського телебачення, стало набагато менше. На таку зміну контенту та вибір тем, безумовно, вплинула війна та відсутність будь-яких виборів. Проте і реформа телебачення спонукала журналістів замислитись над тим, як наблизити своїх глядачів до себе.

Результати і перспективи подальших досліджень.

Тема дослідження особливостей львівського телебачення проаналізована не повністю, тому й потребує глибшого вивчення. Саме у цій статті вдалося з'ясувати, що журналісти надають перевагу у своїх матеріалах живим емоціям людей, подають збалансовану інформацію не лише про негативні явища, хоча таких у сучасному світі багато. Журналісти також надають перевагу актуальним темам про надзвичайні ситуації, буденні питання.

Баланс інформації, як наведено, наприклад, у цьому дослідженні, можна побачити в тому, що, окрім матеріалу про дрони, журналісти подають ще й цікавий матеріал про подружжя рятувальників.

6. Висновки. Отже, загалом телебачення відрізняється від газети тим, що в ньому фігурує відео з місця події, прямий ефір, адже люди більше вірять побаченому. Газета ж краще подає інформацію текстом, словами.

Потрібно додати, що деяка частина аудиторії полюбляє більше дивитися телевізор, інша – читати газети. Також варто сказати й про те, що зараз дуже популярний Інтернет, а отже, й інтернет-видання. Сьогодні не лише молодь, але й люди різних вікових категорій люблять читати інформацію в Інтернеті, хоча й преса досі залишається популярною.

Інтернет-видання сьогодні охоплюють особливості всіх ЗМІ загалом, адже у них можна переглянути відео, послухати аудіо, почитати текст. Телебачення ж відрізняється від інших ЗМІ передовсім відеорядом. Хоча люди більше звикли до телевізора, проте зараз вони дедалі частіше переглядають інтернет-матеріали. І журналістам-телевізійникам варто подбати, щоб, окрім ретрансляції контенту на традиційному телебаченні, розмістити відеоконтент на усіх наявних платформах, щоб втримати свою аудиторію.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Галаджун, З. (2018), Національні телевізійні медіа України: питання власності, зб. наук. праць «Теле- та радіожурналістика», Львів, вип. 17, с. 7-12.
2. Дворянин, П. (2017), Ціннісні орієнтири регіональних телевізійних новин. Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Львів, с. 45-50.
3. Дмитровський, З. (2007), Тележурналістика: на шляху творення власної традиції // Вісник національного університету імені Івана Франка, Львів, вип. 32, с. 5.

4. Житарюк, М. (2006), Особливості підготовки журналістів у контексті вищої освіти в Україні, Вісник Львів ун-ту, Серія журналістики, Львів, с. 148-151.
5. Лизанчук, В. (2020), Телебачення і радіомовлення в інформаційно-гуманітарному просторі України, «Теле- та радіожурналістика», Львів, вип. 19, с. 44-77.
6. Сайт ДМ Суспільного. URL: <https://stv.detector.media/telebachennya/read/2579/2016-11-17-trk-lviv-kanal-iz-ambitsiyamy-znimaty-kino/>
7. Сайт Львівського порталу. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2018/01/25/trk-lviv-suspilne-movlennya-reforma-chi-zrada>
8. Сайт Четвертої студії. URL: <https://4studio.com.ua/novyny/trk-lviv-likviduvaly-a-suspilne-tak-i-ne-stvoryly-z-dyskusiyyi-u-lvovi/>
9. Сайт Суспільного. URL: <https://suspilne.media/lviv/>

REFERENCES

1. Haladzhun, Z. (2018), National television media of Ukraine: ownership issue // Collection of scientific works, «Television and radio journalism», Lviv, Issue 17, p. 7-12.
2. Dvoryanyn, P. (2017), Value orientations of regional television news // Bulletin of the National University «Lviv Polytechnic», Lviv, p. 45-50.
3. Dmytrovskyi, Z. (2007), Television journalism: on the way to creating its own tradition, Bulletin of the Ivan Franko National University, Lviv, Issue 32, p. 5.
4. Zhytaryuk, M. (2006), Peculiarities of training journalists in the context of higher education in Ukraine», Visnyk Lviv University of Journalism Series, Lviv, p. 148-151.
5. Lyzanchuk, V. (2020), Television and radio broadcasting in the information and humanitarian space of Ukraine / V. Lyzanchuk // Television and radio journalism, Lviv, Issue 19, p. 44-77.
6. DM Suspilnoho website. URL: <https://stv.detector.media/telebachennya/read/2579/2016-11-17-trk-lviv-kanal-iz-ambitsiyamy-znimaty-kino/>
7. Lviv portal website. URL: <https://portal.lviv.ua/news/2018/01/25/trk-lviv-suspilne-movlennya-reforma-chi-zrada>
8. Website of the Fourth Studio. URL: <https://4studio.com.ua/novyny/trk-lviv-likviduvaly-a-suspilne-tak-i-ne-stvoryly-z-dyskusiyyi-u-lvovi/>
9. Suspilne website. URL: <https://suspilne.media/lviv/>

**PECULIARITIES OF TELEVISION JOURNALISM
AND THE DEGREE OF ITS DEVELOPMENT
IN MODERN JOURNALISM**

Yuliana Kazimova

*Lviv Polytechnic National University,
St. S. Bandery, 12, 79013, Lviv, Ukraine
e-mail: Yuliana.R.Kazimova@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0438-0587>*

Annotation. Main objectives of the study. Television journalism is very important in today's society, although all other types of mass media also play an important role in humanity.

Each mass media tries to prepare materials on current topics and at a professional level, so it is necessary to use all mass media. Although the topic of this study is television material, it is important in this article to present the features of preparing newspaper material, articles in Internet media, audio material on radio and to compare the features of all mass media materials in general.

The purpose of the study is that this article is the definition of methods of writing journalistic materials on television and the selection of topics for coverage. This topic is relevant because, due to changes in society in general, there is a need to change the methods of writing materials and new topics for coverage appear, so journalists need to know which topics to prioritize and how to cover them correctly. Accordingly, the tasks of the research are to determine the peculiarities of the preparation of high-quality television materials, methods of modern presentation of the material, methods of choosing topics, and determining which topics to give preference to.

The object of research is television in general. **The subject** is the materials of Lviv Television. **The novelty** of the research lies in the fact that new materials from Lviv Television were taken into consideration. Also, the novelty of the study is that the current state of the video series on television was studied. It is worth noting that the average consumer of information, according to statistics, spends in front of the TV and listens to the radio for about four hours every day. This time is quite enough for qualified specialists in neuro-linguistic programming to form in the minds of some of the viewers and listeners the ideas needed by the customers, even if these ideas contradict reality, with the help of sound and video sequences.

Findings. Television develops its manipulative potential precisely because it skillfully hides the difference between fiction and reality. And that is why the information received from the TV is much more convincing for the public than arguments of a theoretical or ideological nature.

Journalists should work to ensure that ordinary people, television viewers, do not doubt their own intelligence and strength, because a person can control, «filter» the messages he receives through one channel, for example, through words and through visual images. However, when these channels are connected, the effectiveness of implementation into consciousness increases dramatically – the «filters» are broken. The text read by the announcer is perceived as an obvious truth, if it is given against the background of a video series – images taken «on the spot».

Therefore, the main goal of this study is to determine the features and methods of presenting high-quality modern telematerials. The tasks of the research are to study the best ways and methods of writing materials, collecting information and presenting it. This study is devoted to the consideration of television material in general and, specifically, it is based on the example of Lviv Television. This material covers the peculiarities of television in general, as well as the specifics of Lviv television, changes in its activities, specific materials of television are presented.

Keywords: television, television material, Lviv television, subject matter.

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 70–79 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13150>

УДК 070.26.001.7:654.19

УКРАЇНСЬКІ МЕДІАКОРПОРАЦІЇ НА МЕЖІ ХХ СТОЛІТТЯ

Володимир Малінін

Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, Київ, Україна

e-mail: v.malinin@kubg.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0008-3688-131X>

У статті здійснено спробу історичного аналізу впливу політичних видань епохи Павла Лазаренка на суспільно-політичний стан у державі, на формування переконань широкої громадськості за допомогою партійних медіа, а саме телевізійної компанії UTAR та газети «Новий час».

У матеріалі також продемонстровано, як партійна преса України 90-х років творила імідж політиків та деяких політичних сил.

Для порівняння процесів розвитку медіа в Україні та деяких інших країнах взято до уваги новітню медійну історію Швейцарії. Порівняльний аналіз здійснено у контексті проблем, пов'язаних з недопущенням бізнесменів до монопольного володіння пресою та з вивченням розбудови пресового бізнесу у давніх демократіях світу.

Ключові слова: медіа Павла Лазаренка, медіахолдинги, медіамонополії, телеканал «Ютар».

Завершальні роки ХХ століття ознаменувалися зародженням перших монополістичних об'єднань в Україні. Після розпаду Радянської імперії почало з'являтися і комерційне телебачення. У центрі дослідження статті – зародження перших монополістичних медіаоб'єднань в Україні на основі архівних документів найстарішої телекомпанії в Україні та партійної газети ВО «Громада» Павла Лазаренка, яка була частиною партійного медіахолдингу.

Свої наукові роботи присвятили історії розвитку телебачення українські вчені В. Олійник, О. Лебедева-Гулей, О. Гоян, І. Мащенко, О. Сербенська, Б. Потятиник, І. Крупський, О. Макачук, М. Івашенко, В. Георгієвська.

Актуальність цієї теми полягає в тому, що вперше на основі документів досліджується історія зародження медіаоб'єднання, до якого увійшли: телекомпанія, яка згодом почала функціонувати як продакшн-студія, та партійна газета ВО «Громада» (Павла Лазаренка). Саме власність та доступ до медіаресурсів підкреслювали статусність тодішньої партійної еліти, яка розглядала медіа не як бізнес, а виключно як іміджевий атрибут для впливу на політичну ситуацію в країні та формування власного іміджу.

Стосовно методології, то автор статті використовував власний аналіз та спостереження, ретельне вивчення усіх документів тодішньої медійної структури.

Наукова новизна. Доступ до таких документів дає змогу дослідити початок зародження в Україні перших медіакорпорацій та монополістичних об'єднань, а також зародження первісного капіталу, який дав змогу підприємцям вкласти гроші у створення власної телекомпанії. Телекомпанія «Ютар» – це, по суті, перша комерційна телекомпанія, яка пройшла етапи розвитку від комерціалізації до монополізації медіа. Вперше в Україні на основі архівних документів аналізується історичний експурс становлення та зародження перших медіамонополій на межі століть.

В основі дослідження – телекомпанія «Ютар» та партійна газета «Новий час», як структури медіахолдингу ВО «Громада» Павла Лазаренка. З документів розуміємо, що керування цими медіа здійснювала одна людина – Ніна Хлус, яка прямо належала до вище згаданої партійної структури та забезпечувала керівництво цими медіа для формування іміджу партії та його лідера – Павла Лазаренка.

Поняття масової інформації відповідно характеризує таку інформацію, яка виробляється для масового споживача. Коли ми говоримо про масову комунікацію, маємо на увазі зв'язки між великими масами людей, які здійснюють медіа¹.

Медіа не просто інформують про події і мають майданчик для дискусій, вони не просто розважають і відволікають від повсякденної рутини. Медіа формують історію та сьогодення в тому сенсі, що саме вони дають знання про те, що сталося у світі, і про те, добре чи погано те, що сталося. Колективна пам'ять та колективна свідомість – це в наш час продукт діяльності онлайн-медіа. Отже, медіа формують міфи і стереотипи, настрої і відносини.

Значення медіа посилюється після переходу суспільства до інформаційної стадії розвитку. При цьому медіа як провідники інформації отримують особливий статус і місце в системі керування суспільством. Це положення доповнює фактор залежності від медіа. Люди звикли до цього посередника між ними та реальністю і часто психологічно не можуть без нього обійтися. Звернення до медіа стало для більшості людей такою ж нагальною потребою, як їжа і сон. При виникненні ситуації, коли медіа недоступні, людина відчуває сильний дискомфорт. Медіа формують і підтримують систему цінностей і стереотипів².

У Швейцарії, приміром, перехід від суспільно-політичної комунікації, що характеризується засиллям партійної преси, до нового етапу бульварних газет, велетнів-форумів, зрештою, до телебачення, припадає на 60-ті рр. Прискорений процес знецінення світоглядної та духовної преси на користь ЗМІ-форумів створює останнім великі можливості для політичного профілювання, значно посилюючи залежність медіа від ринкового успіху. У рамках інтенсивної конкуренції даються взнаки доволі сильні тенденції до монополізації та орієнтації на кінцеві групи споживачів за ознакою їхньої купівельної спроможності, що було нетиповим для світоглядної преси³.

¹ Онопрієнко, О. (Ред.) (2001), *Золота книга української еліти. інформаційно-іміджевий альманах*, Т. 6, Компанія Євроімідж, Київ, с. 12-13.

² Шнайдер, В. та Рауе, П.-Й. (2014), *Новий посібник з журналістики та онлайн-журналістики*, Центр вільної преси, Академія Української Преси, Київ, с. 33.

³ *Мас-медіа на перехідному етапі: система мас-медіа, політична комунікація, аспекти журналістики, методи дослідження*, 2001, с. 108.

Як ми бачимо з європейського досвіду, медіа здебільшого ще з 60-х рр. минулого століття розпочали розглядати як бізнес, що сприяло розвитку тенденцій до монополізації, коли відбувся перехід від партійної преси до ринкової, тобто комерціалізації. В Україні процеси становлення від партійно-олігархічної преси до преси вільної та комерційної спостерігали протягом кількох десятиліть. Для олігархів належність до медіа додавала статусності та впливала на формування власного іміджу. Саме з початком формування в Україні перших українських капіталістів і почали зароджуватися олігархічні медіа. Саме завдяки власній належності до медіа великий бізнес мав змогу впливати на політичні процеси в країні та контролювати фінансові потоки.

«Телекомпанія «Ютар» – одна з найстаріших телекомпаній України. Населення столичного регіону вперше її побачило на екранах своїх приймачів іще 1993 року, коли телекомпанія розпочала ефірне мовлення на окремому дециметровому каналі, поклавши край довготривалій монополії державного каналу. З 1998 року телекомпанію «Ютар» очолювала Ніна Хлус, економіст за фахом.

При ЗАТ «Телекомпанія Ютар» було створено власну рекламну агенцію «Ді-я-інформ». Завдання її співробітників полягало у забезпеченні матеріального підґрунтя роботи каналу: фінансова підтримка існуючих програм і проєктів, які готуються до виходу на телеекрани. З цієї метою 2001 року було відкрито туристичний відділ компанії, діяльність якого спрямовувалась на пропаганду вітчизняної туристичної індустрії. Та найголовнішим напрямом роботи колективу компанії було й залишається ефірне мовлення.

На підставі ст. 431 Цивільного кодексу України та відповідно до закону України «Про господарські товариства» Товариство з обмеженою відповідальністю «Телекомпанія «ЮтаР», Соломаха Олександр Іванович і Талайчук Микола Іванович уклали у 1992 році договір про заснування відкритого акціонерного товариства «Телекомпанії ЮтаР», яке набуває права юридичної особи з моменту його реєстрації у районній державній адміністрації м. Києва. Майно товариства формується за рахунок статутного фонду, додаткового випуску акцій та облігацій, доходів від реалізації послуг та іншої господарської діяльності, іншого майна, набутого на законних підставах. Було встановлено Статутний фонд товариства у розмірі 40 мільйонів карбованців, з яких 5600 акцій на суму 5,6 млн крб (основні кошти телекомпанії «Ютар»), в Соломахи Олександра Івановича 5400 акцій на суму 5,4 млн крб (2,2 млн крб. грошима, 3,2 млн крб – автомобіль FORD-TAURUS), частка Талайчука Миколи Івановича складала 4200 акцій на суму 4,2 млн крб (1 млн крб грошима, 3,2 млн крб – автомобіль FORD-TAURUS). Окрім того, було встановлено термін відкритої передплати на акції з 15 листопада 1992 року по 25 листопада 1992 року. Номінальна вартість акції – 1000 крб⁴.

Товариство у своїй діяльності керувалося Законами України «Про цінні папери і фондову біржу», «Про господарські товариства», «Про підприємства в Українській РСР», «Про іноземні інвестиції». Діяльність Товариства будувалася на засадах комерційного розрахунку, за неухильного дотримання принципу законності.

Товариство могло засновувати дочірні і спільні (в тому числі і за участі іноземних інвесторів) підприємства, створювати філії та представництва на території України та за її межами; затверджувати положення про ці філії та представництва,

⁴ ЗАТ «Телекомпанія «Ютар»» (1992), *Установчий договір про створення відкритого акціонерного товариства «Телекомпанія «ЮтаР»*», Київ, с. 1-6.

затверджувати статuti дочірніх та спільних підприємств. Товариство на добровільних засадах мало право входити до складу різних союзів, асоціацій, корпорацій, консорціумів, концернів та інших об'єднань згідно з чинним законодавством. Назва Товариства мала скорочення з англійської – Ukrainian Television and Radio joint stocicompani (UtaR). Товариство випускало лише іменні акції, що розподілялись між засновниками та розповсюджувались через відкриту підписку на них, яку організовували засновники. Засновники обов'язково мали бути держателями акцій на суму не менше 25% статутного фонду і строком не менше двох років.

Вищим органом Товариства були Загальні збори акціонерів. Загальні збори акціонерів обирали голову. Загальні збори визнавались правочинними, якщо в них брали участь акціонери, що мали, відповідно до статуту Товариства, більше 60% голосів, трьома четвертими голосів акціонерів приймались рішення про зміну статуту Товариства, про припинення його діяльності, створення та припинення діяльності дочірніх підприємств, філій та представництв товариства, стосовно решти питань рішення приймались простою більшістю голосів. Виконавчим органом Товариства, який здійснює керівництво його поточною діяльністю, було Правління Товариства. Правління призначали Загальні збори на 5 років, і воно було підзвітне Загальним зборам та Спостережній раді й організовувало виконання їхніх рішень. Роботою Правління керував Президент Товариства, якого призначали Загальні збори строком на 5 років.

Контроль за фінансово-грошовою діяльністю Правління Товариства здійснювала Ревізійна комісія, яку обирали з числа акціонерів у складі 3 осіб терміном на 5 років. Товариство мало право користуватися банківськими кредитами на комерційній основі⁵.

Таким був перший установчий договір та статут одного з найперших комерційних телеканалів нашої країни.

У свідоцтві про державну реєстрацію за 1998 рік можна побачити, що телекомпанія «Ютар» стала закритим акціонерним товариством та діє як суб'єкт підприємницької діяльності⁶.

Відповідно до ліцензії за 1998 рік, телекомпанія «Ютар» мала право вести мовлення на 75% українською мовою, на 25% російською та іншими мовами, територія розповсюдження телепрограм – місто Київ та Київська область, на усі прошарки населення, на 37 телевізійному каналі. Частка програм власного виробництва та їхнє тематичне спрямування – 35% власного виробництва: суспільно-політичні, культурні, музично-розважальні програми; українських програм – 50%. Ліцензія була видана строком на 5 років і дійсна до 13 лютого 2002 року, набирала чинності з 13 лютого 1997 року⁷.

У статуті за 2002 рік можна побачити, що закрите акціонерне товариство «Телекомпанія «Ютар» було господарським товариством. Діяльність товариства здійснювалась відповідно до Законів України «Про підприємництво України», «Про гос-

⁵ ЗАТ «Телекомпанія «Юта»р» (1992), *Статут акціонерного товариства «Телекомпанія «ЮтаР»*», Київ, с. 2-16.

⁶ ЗАТ «Телекомпанія «Ютар»» (1998), *Свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності – юридичної особи*, 5 жовтня, 1998, № 02187.

⁷ Там само.

подарські товариства», «Про підприємства в Україні», «Про власність», «Про цінні папери і фондову біржу», інших законів і нормативних актів України, цього статуту та установчого договору.

Товариство було закритим акціонерним товариством, статутний фонд якого поділений на прості іменні акції рівної номінальної вартості. Акції Товариства розподілялися між Засновниками і не могли розповсюджуватися через передплату, продаватися та купуватися на біржі. Емблемою Товариства стала стилізована буква «Ю», виконана у жовтому та у синьому кольорах. Товариство не відповідало за зобов'язання своїх акціонерів, акціонери мали відповідати за зобов'язання Товариства тільки в межах належним їм акцій.

Товариство мало право створювати на території України та за її межами філії і представництва, а також дочірні та спільні (у тому числі за участю іноземних інвесторів) підприємства, відповідно до чинного законодавства України. Товариство на добровільних засадах могло входити до складу різних спілок, асоціацій, корпорацій, консорціумів, концернів та інших об'єднань, що створюються згідно з чинним законодавством України.

Для виконання статутних завдань Товариство мало право виступати засновником чи учасником банків, підприємств будь-яких форм власності, у т. ч. дочірніх, об'єднань, господарських товариств, фондів, громадських організацій, спільних підприємств, з іноземними партнерами на території України та за її межами; надавати за рахунок своїх коштів юридичним та фізичним особам позики та фінансову допомогу на умовах, визначених угодами сторін та чинним законодавством.

Внесками Засновників та акціонерів Товариства могли бути будинки, споруди, обладнання та інші матеріальні цінності, цінні папери, права на користування землею, водою та іншими природними ресурсами, будинками, спорудами, обладнанням, а також інші майнові права і немайнові (в тому числі й на інтелектуальну власність) грошові кошти у національній та іноземній валюті. За рахунок цих внесків Засновники могли придбати відповідну кількість акцій.

Для забезпечення діяльності Товариства за рахунок внесків засновників створено було статутний фонд у розмірі 1 000 000 (один мільйон) гривень, який розподілено на 40 000 (сорок тисяч) простих іменних акцій документальної форми випуску номінальною вартістю 25 (двадцять п'ять) гривень кожна. Збільшити статутний фонд товариства не більш як на 1/3 можна було за рішенням Правління.

Засновниками та акціонерами Товариства було Товариство з обмеженою відповідальністю «Мікол ЛТД», частка якого у статутному фонді Товариства становила 75% – 30 000 простих іменних акцій на загальну суму 750 000 гривень, що складає 75% голосів у Загальних зборах Товариства. Частка громадянки України Хлус Ніна Леонідівна, у статутному фонді Товариства становила 25% – 10 000 простих іменних акцій на загальну суму 250 000 гривень, що складає 25% голосів у Загальних зборах Товариства.

Найвищим органом Товариства були Загальні збори Товариства, які проводились за місцем знаходження Товариства. Збори мали обирати Голову Правління Товариства (далі Президент) строком на два роки.

Товариство могло здійснювати експорт-імпорт товарів, робіт, послуг власного виробництва; експорт-імпорт товарів, робіт послуг не власного виробництва без переходу права власності; експорт-імпорт товарів, робіт, послуг не власного виробни-

цтва з переходом права власності; експорт-імпорт товарів, робіт, послуг для власних потреб.

Товариство могло у встановленому порядку створювати спільні підприємства із суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності, відкривати за кордоном свої представництва і філії, утримання яких мало здійснюватися за рахунок Товариства⁸.

Станом на 2002 рік телекомпанія «Ютар» мала 13 годин 45 хвилин щоденного мовлення. Компанія працювала в дециметровому діапазоні. Телесигнал компанії «Ютар» приймали у місті Києві всі типи колективних антен, розрахованих на прийом дециметрових хвиль. Тематика мовлення телекомпанії «Ютар» зумовлена була концепцією інформаційного та публіцистично-художнього каналу. Станом на 2002 рік телекомпанія «Ютар» виготовляла 16 програм, половина з яких виходила в ефір щоденно. Враховуючи те, що доступ до каналів українського телебачення безкоштовний, можна стверджувати про практично єдину глядацьку аудиторію для всіх каналів.

У липні 2001 року телекомпанія «Ютар» отримала ліцензію державного комітету молодіжної політики, спорту і туризму України на проведення туристичної діяльності. У телекомпанії відкрито було туристичний відділ, який вивчав сучасний ринок у сфері туризму, приймав активну участь у виставках, присвячених цьому виду діяльності.

Аналіз фінансово-господарської діяльності ЗАТ «Телекомпанія «Ютар» за 2001 рік було зроблено на підставі наданих річних і квартальних балансів та звітів про фінансові результати діяльності підприємства, власний капітал та інших річних фінансових звітів. Для аналізу також були використані бухгалтерські дані наявності і руху основних засобів, ТМЦ, інших активів, зобов'язань як у вартісних, так і в натуральних показниках, виробничі та матеріальні звіти.

Телекомпанія «Ютар» у 2000 році отримала загальний прибуток 362 тисячі гривень, в тому числі від реклами – 286,1 тисяча гривень, від надання інформаційних послуг – 57,9 тисячі гривень, від здачі в оренду майна – 16,3 тисячі гривень. У 2001 році – прибуток телекомпанії склав 502,5 тисячі гривень, в тому числі від реклами – 385,6 тисячі гривень, від надання інформаційних послуг – 77,5 тисячі гривень, від здачі в оренду майна телекомпанія отримала 22,2 тисячі гривень.

У 2000 році витрати телекомпанії «Ютар» склали 559,7 тисячі гривень, у 2001 році – 501,6 тисячі гривень.

Близько 63 тисяч гривень телекомпанія «Ютар» сплатила податків за 2000 рік та 78,1 тисячі гривень за 2001 рік⁹. 20 червня 2002 року телекомпанію відключили від ефірного мовлення. Зараз вона існує у вигляді продакшн-студії (продає власну інформаційну телепродукцію іншим телекомпаніям), що теж є засобом масової комунікації.

Оскільки на телекомпанії «Ютар» працювали соратники Павла Лазаренка, то можна дійти до висновку, що вона є частиною медіакорпорації Павла Івановича. Можна зробити припущення, що з 1998 року на цю телекомпанію мав фінансовий та політичний вплив лідер «Громади» Павло Лазаренко, оскільки з 1998 року її очолює

⁸ ЗАТ «Телекомпанія «Ютар»» (2002), *Статут Закритого акціонерного товариства «Телекомпанія «Ютар»»*, Нова редакція, Київ, с. 1-12.

⁹ ЗАТ «Телекомпанія «Ютар»» (2002), *Бізнес-план діяльності ЗАТ «Телекомпанія «Ютар»»*, 11 с.

член партії «Громада», відомий економіст Ніна Хлус. До цієї медіакорпорації входить і газета «Новий час» – партійний рупор партії «Громада».

Як партійне видання, газета «Новий час» виходила раз на тиждень накладом 5000 примірників з січня 1999 року, публікувала звернення лідера «Громади» Павла Лазаренка, виступала з критикою влади колишнього президента Кучми тощо. Зокрема, видання за 2002 рік переконує читача у неприйнятності постанови Верховної Ради про припинення повноважень Павла Лазаренка, буцімто не діє на території нашої країни обвинувальний вирок зарубіжної країни, та публікує заяву лідера «Громади» про те, що його політична сила не братиме участі в парламентських та місцевих виборах 2002 року¹⁰.

У виданні за квітень 2003 року можна прочитати привітання Павла Лазаренка з Христовим Воскресінням, спростування обвинувачень Генпрокуратури про причетність Павла Івановича до замовлення вбивства Вадима Гетьмана, на 4 і 5 сторінці вміщено політичний портрет Павла Лазаренка¹¹.

У виданні «Новий час» за вересень 2005 року на двох шпальтах опубліковано інтерв'ю з лідером «Громади», у якому він знову переконує читача у своїй непричетності до вбивств В. Гетьмана та Є. Щербаня, спростовує закиди про те, що вони нібито заважали його бізнес-інтересам. У цьому ж випуску газети читаємо і заяву Лазаренка з критикою Президента В. Ющенка щодо підвищення прохідного бар'єру для політичних партій на парламентських виборах¹². Медіакорпорація партії «Громада», телекомпанія «Ютар» та газета «Новий час» мають усі ознаки змішаного типу медіакорпорації, яку за сферою впливу можна назвати партійною, а за сферою діяльності – змішаною.

Висновки

Українські медіа-корпорації переживають проблемні стадії свого формування. З архівних документів телекомпанії «Ютар», які нам передали для написання дисертації та наукових статей, бачимо, що основна причина тривалої відсутності прозорості медіа, які входять до медіаоб'єднань, пов'язана, насамперед, з тим, що такі документи містять інформацію про основних тримачів акцій, засновників медіапідприємств. Завдяки таким документам можна здійснити спробу системного аналізу щодо історії зародження, основних проблем формування вітчизняних медіа.

Європейська тенденція свідчить, що одним з найефективніших способів для виживання медіапідприємств є об'єднання в медіакорпорації. Статут «Ютару» не забороняв об'єднання в концерни, медіаоб'єднання, консорціуми, союзи. Окрім того, документи підтверджують, що розвиток медіакорпорацій тісно залежить від трансформації економіки.

Для того, щоб медіа почувалися вільно в економічному сенсі, потрібно зменшувати податковий прес, який заважає їм отримати якомога більше економічної свободи. Економічна свобода диктує політичну свободу.

Концепція інформаційного суспільства має чимало тлумачень, здебільшого стосовно двох основних напрямків розвитку. Частина науковців вважає явище інформаційного суспільства кардинально новим утворенням, що потребує нових

¹⁰ *Новий час* (2002, січень), № 1-4 (74-77).

¹¹ *Новий час* (2003, квітень), № 5-8 (110-113).

¹² *Новий час* (2005, вересень), № 17-20 (139-142).

методологічних підходів до його аналізу, натомість прибічники традиційних методів соціології вважають, що інформаційне суспільство – наслідок тих процесів, які сформувалися в минулому. Тому одні науковці зосереджені на змінах, а інші – на спадковості¹³.

Отже, саме в інформаційному суспільстві можливі незалежні та самодостатні медіа.

Відомий дослідник теорії і практики журналістики Дмитро Прилюк наголошував на тому, що журналістика – це, передусім, громадсько-політична діяльність у системі суспільного управління, покликана задовольняти потреби суспільства в масовій інформації та пропаганді. Олігархічні кола завжди розглядали медіа як засіб масової пропаганди.

Журналістика складається з двох головних підсистем: друкованих медіа та електронних медіа. Усі вони мають велике значення в житті людини, безпосередньо чи опосередковано на неї впливають¹⁴.

Будівництво вільного інформаційного суспільства неможливе без економічної свободи. Медіа – це бізнес і саме такий підхід має бути у суспільстві, владі та бізнесі.

Дискомфортно почувалися на авторитарно-олігархічному етапі формування медіакорпорацій опозиційні медіа. Влада могла знайти чимало причин для приборкання «неслухняних» медіа. У випадку з телекомпанією «Ютар» просто було відмовлено в отриманні ліцензії.

Україна ще підійде до ліберальної моделі журналістики, де приватні медіа не будуть розглядатися як засіб політичного тиску, а тільки як ефективні платники податків. Якби телекомпанія приймала участь у створенні банків та фінансово-промислових підприємств, або ж навпаки, то це вже форма конгломерату. Останні роки існування телекомпанія «Ютар» були роками функціонування її як продакшн-студії.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. ЗАТ «Телекомпанія “Ютар”» (1998), *Ліцензія на право користування каналами мовлення*, 12 листопада 1998, № 000830.
2. ЗАТ «Телекомпанія “Ютар”» (1992), *Статут акціонерного товариства «Телекомпанія “ЮТаР”»*, Київ, с. 2-16.
3. ЗАТ «Телекомпанія “Ютар”» (1992), *Установчий договір про створення відкритого акціонерного товариства «Телекомпанія “ЮТаР”»*, Київ, с. 1-6.
4. ЗАТ «Телекомпанія “Ютар”» (1998), *Свідоцтво про державну реєстрацію суб'єкта підприємницької діяльності – юридичної особи*, 5 жовтня, 1998, № 02187.
5. «Телекомпанія “Ютар”» (2001), *Довідка про аналіз фінансово-господарської діяльності закритого акціонерного товариства «Телекомпанія “Ютар”» за 2001 рік*, Київ, 12 с.
6. ЗАТ «Телекомпанія “Ютар”» (2002), *Бізнес-план діяльності ЗАТ «Телекомпанія «Ютар»*, 11 с.

¹³ Зражевська, Н. І. (Ред.) (2022), *Теорія медіа та суспільства*, Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, Київ, с. 123.

¹⁴ Марущак, В. І. (2009), *Школа журналіста*, Мандрівець, Тернопіль, с. 33.

7. ЗАТ «Телекомпанія «Ютар»» (2002), *Статут Закритого акціонерного товариства «Телекомпанія «Ютар»»*, Нова редакція, Київ, с. 1-12.
8. Зражевська, Н. І. (Ред.) (2022), *Теорія медіа та суспільства*, Київ, ун-т ім. Б. Грінченка, Київ, 198 с.
9. Квіт, С. (2008), *Масові комунікації*, Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», Київ, 206 с.
10. Марущак, В. І. (2009), *Школа журналіста*, Мандрівець, Тернопіль, 136 с.
11. *Масмедіа на перехідному етапі: система масмедіа, політична комунікація, журналістика, методи дослідження (2001)*. Редактори: Р. Блюм, М. Герольд, В. Іванов, В. Різун. Центр вільної преси, Київ, 302 с.
12. *Новий час* (2002, січень), № 1-4 (74-77).
13. *Новий час* (2003, квітень), № 5-8 (110-113).
14. *Новий час* (2005, вересень), № 17-20 (139-142).
15. Онопрієнко, О. (Ред.) (2001), *Золота книга української еліти. Інформаційно-іміджевий альманах*, Т. 6, Компанія Євроімідж, Київ, 608 с.
16. Шнайдер, В. та Рауе, П.-Й. (2014), *Новий посібник з журналістики та онлайн-журналістики*, Центр вільної преси, Академія Української Преси, Київ, 358 с.

REFERENCES

1. ZAT «Telekompaniia «Yutar»» (1998), Litsenziia na pravo korystuvannia kanalamy movlennia, 12 lystopada 1998, № 000830.
2. ZAT «Telekompaniia «Yutar»» (1992), Statut aktsionernoho tovarystva «Telekompaniia «YuTaR»», Kyiv, s. 2-16.
3. ZAT «Telekompaniia «Yutar»» (1992), Ustanovchyi dohovir pro stvorennia vidkrytoho aktsionernoho tovarystva «Telekompaniia «YuTaR»», Kyiv, s. 1-6.
4. ZAT «Telekompaniia «Yutar»» (1998), Svidotstvo pro derzhavnu reiestratsiiu subiekta pidpriemnytskoi diialnosti – yurydychnoi osoby, 5 zhovtnia, 1998, № 02187.
5. ZAT «Telekompaniia «Yutar»» (2001), Dovidka pro analiz finansovo-hospodarskoi diialnosti zakrytoho aktsionernoho tovarystva «Telekompaniia «Yutar»» za 2001 rik, Kyiv, 12 s.
6. ZAT «Telekompaniia «Yutar»» (2002), Biznes-plan diialnosti ZAT «Telekompaniia «Yutar»», 11 s.
7. ZAT «Telekompaniia «Yutar»» (2002), Statut Zakrytoho aktsionernoho tovarystva «Telekompaniia «Yutar»», Nova redaktsiia, Kyiv, s. 1-12.
8. Zrazhevska, N. I. (Red.) (2022), *Teoriia media ta suspilstva*, Kyiv, un-t im. B. Hrinchenka, Kyiv, 198 s.
9. Kvit, S. (2008), *Masovi komunikatsii*, Vyd. Dim «Kyievo-Mohylianska akademiiia», Kyiv, 206 s.
10. Marushchak, V. I. (2009), *Shkola zhurnalista*, Mandrivets, Ternopil, 136 s.
11. *Mas media na perekhidnomu etapi: systema mas media, politychna komunikatsiia, zhurnalistyka, metody doslidzhennia* (2001). Redaktory: R. Blium, M. Herold, V. Ivanov, V. Rizun. Tsentr vilnoi presy, Kyiv, 302 s.
12. *Novyi chas* (2002, sichen), № 1-4 (74-77).
13. *Novyi chas* (2003, kviten), № 5-8 (110-113).
14. *Novyi chas* (2005, veresen), № 17-20 (139-142).

15. Onoprienko, O. (Red.) (2001), *Zolota knyha ukrainskoi elity. informatsiino-imidzhevyi almanakh*, T. 6. Kompaniia Yevroimidzh, Kyiv, 608 s.
16. Shnaider, V. ta Raue, P.-Y. (2014), *Novyi posibnyk z zhurnalistyky ta onlain-zhurnalistyky, Tsentrl vilnoi presy*, Akademiia Ukrainskoi Presy, Kyiv, 358 s.

UKRAINIAN MEDIA CORPORATIONS AT THE TURN OF THE 20TH CENTURY

Volodymyr Malinin

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University

Bulvarno-Kudriavska Str., 18/2, Kyiv, Ukraine

e-mail: v.malinin@kubg.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0008-3688-131X>

The article attempts to conduct a historical analysis of the influence of political publications of the Pavlo Lazarenko era on the socio-political situation in the state, on the formation of the beliefs of the general public, with the help of party media, namely the UTAR television company and the “Novyi Chas” newspaper.

The history of forming the first commercial television channels in Ukraine is analyzed. After the collapse of the Soviet Empire, commercial television began to appear as an alternative to state television. It was the emergence of commercial media and the rejection of totalitarian journalism that allowed independent journalism and freedom of speech to be formed in Ukraine.

The article focuses on the emergence of the first monopolistic media associations in Ukraine, based on archival documents of the oldest television company in Ukraine and the party newspaper of Pavlo Lazarenko’s “Hromada” All-Ukrainian Union, which was part of the party media holding. Access to such documents made it possible to study the beginning of the emergence of the first media corporations and monopolistic associations in Ukraine, as well as the initial capital that entrepreneurs invested to create their own television companies.

The “Utar” television company is actually the first commercial television company that has gone through the stages of development from commercialization to media monopolization.

Based on archival documents, the historical excursion into the formation and emergence of the first media monopolies at the turn of the century is analyzed; it is shown how this monopoly was built, how it manifests itself and whether it contradicts the interests of society. The author proves that the first oligarchic media appeared after the emergence of Ukrainian capitalists.

It was thanks to their own affiliation with the media that big business was able to influence the political processes in the country and control financial flows.

The article also demonstrates how the party press of Ukraine for 90 years created the image of politicians and individual political forces. To compare the processes of media development in Ukraine and some other countries, the modern media history of Switzerland is taken into account. The comparative analysis is carried out in the context of the problems of preventing monopoly ownership of the press by individual businessmen and studying the development of the press business in ancient democracies of the world.

Keywords: Pavlo Lazarenko’s media, media holdings, media monopolies, UTAR television company.

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 80–92 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13151>

УДК 070:316.77:355

ВІЙНА ЯК ТЕМА У МАС-МЕДІА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПУБЛІКАЦІЙ НА САЙТАХ МЕДІА: «ТСН» ТА «УКРАЇНСЬКА ПРАВДА»

Мар'яна Кіца

*Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, Україна
e-mail: mariana.o.kitsa@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0704-5012>*

Ірина Мудра

*Національний університет «Львівська політехніка»,
вул. С. Бандери, 12, Львів, 79013, Україна
e-mail: iryna.m.mudra@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8410-5437>*

У статті через порівняльний аналіз публікацій на сайтах українських медіа «ТСН» та «Українська правда» проаналізовано, як тему війни висвітлюють у сучасних медіа. Зосереджено увагу на тому, у який спосіб та як часто досліджувані медіа пишуть про війну в Україні. Проаналізовано тематику популярних українських медіа у воєнний час. З'ясовано, що різні інформаційні платформи відповідно до своїх можливостей та специфіки формують суспільну думку про війну, впливають на аудиторію.

Ключові слова: війна, масмедіа, ТСН, Українська правда, теми війни, російсько-українська війна, інформаційна політика.

Постановка проблеми. Існує вислів, що свобода – перша жертва війни! Свобода слова – це фундаментальна цінність, яку не можна недооцінювати. Україна вже давно чинить опір Росії та російському колоніалізму і з великими труднощами відстоює демократію та незалежність. Чимало людей перешкоджають цій боротьбі за демократію. Це особливо помітно у складних відносинах між урядом і медіа, що пов'язано з намаганням влади звести роботу преси до «меседжів», які мають діяти до певних політиків, певних груп у суспільстві чи країні.

У відносинах із політикою журналістика перестає служити суспільству, а суспільство, у відповідь, переходить у ту реальність, де обговорюються грандіозні плани, відсутність обороту, корупція та чимало складних процесів, які рідко висвітлюються у медіа. Намагаючись контролювати громадську думку та «інформаційний фронт», щоб виграти війну, держава може втратити суспільство.

Метою дослідження є аналіз тематики популярних українських медіа у воєнний час. Поставлена мета передбачає виконання таких **завдань**: з'ясувати чи популярні масмедіа пишуть про війну в Україні; провести порівняльний аналіз тематичних і кількісних характеристик публікацій на обох медіаплатформах; дослідити, як сайти «ТСН» та «Українська правда» подають інформацію про війну, включаючи частотність та стилістичні особливості публікацій.

Об'єкт дослідження – контент популярних українських медіа «ТСН» та «Українська правда». *Предмет дослідження* – публікації на сайтах «ТСН» та «Українська правда», в яких висвітлюється тема війни.

Новизна дослідження полягає в тому, що було проаналізовано і порівняно два популярні мас-медіа – «ТСН» та «Українська правда», які висвітлюють тему російсько-української війни.

Методи дослідження. У процесі дослідження висвітлення війни на сайтах «ТСН» та «Українська правда» було використано комплекс методів, що дають змогу глибоко та всебічно проаналізувати обрану тему. Теоретичний метод дослідження передбачав вивчення наукових праць, монографій, статей, присвячених журналістиці, медіакомунікаціям та висвітленню конфліктів у засобах масової інформації. Аналіз літератури дав змогу сформуувати концептуальну базу дослідження, визначити основні підходи до фреймування воєнних подій та осмислити специфіку інформаційних стратегій у кризових ситуаціях. Теоретичний метод забезпечив обґрунтування вибору інструментів дослідження та інтерпретацію отриманих емпіричних даних у контексті сучасних наукових підходів до вивчення медіа. Він також сприяв виявленню ключових тенденцій у висвітленні війни та їхньої відповідності теоретичним моделям комунікації. Метод контент-аналізу був застосований для кількісного та якісного аналізу матеріалів, опублікованих на обраних сайтах. Було проаналізовано заголовки, ключові слова, стилістичні та тематичні особливості текстів, щоб визначити основні наративи та тональність висвітлення подій. Дослідження передбачало порівняння підходів до висвітлення подій на двох платформах. Це дозволило виявити специфіку роботи кожного медіа: відмінності у подачі матеріалів, пріоритети у виборі тем та використанні джерел.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Науковці, що займалися дослідженням та аналізом діяльності медіа у воєнний час: Ю. Козир, Д. Орлова, С. Польовик, В. Жугай та інші.

Віталій Жугай у своїй праці «Висвітлення російсько-української війни 2022 року у ЗМІ»¹ розповів про основні аспекти роботи ЗМІ під час повномасштабного вторгнення, проаналізувавши майже 500 різножанрових матеріалів в українських і закордонних електронних та друкованих ЗМІ (з 24 лютого 2022 року до 6 квітня 2022 року). Дар'я Орлова у своїй праці «Висвітлення конфлікту на Сході в українських медіа: дослідження цінностей, установок та практик журналістів»² (2016 року) проаналізувала висвітлення війни у медіа 2014 року. Дар'я Орлова також провела дослі-

¹ Жугай, В. Й. (2022), Висвітлення російсько-української війни 2022 року у ЗМІ. Національний університет «Одеська юридична академія». URL: <http://surl.li/dkqrth>

² Орлова, Д. (2016.). Висвітлення конфлікту на Сході в українських медіа. URL: https://ms.detector.media/content/files/dm_zvit_redpraktika_new.pdf

дження у форматі інтерв'ю, яке стосувалося того, як саме журналісти висвітлюють теми, пов'язані зі збройним конфліктом.

Юлія Козир у своїй роботі «Соціокультурні смисли концептуальної моделі Україна-Росія в масмедійному контексті»³ дослідила українсько-російські відносини на сторінках як українських (1819 публікацій), так і російських (912 публікацій) видань.

Світлана Польовик у своїй праці «Образ України у світі: аналіз азійських ЗМІ»⁴ проаналізувала та дослідила зображення України та російсько-української війни (2014 року) на сторінках «The Times of India». Вона провела контент-аналіз висвітлення подій війни, результати якого демонструють ставлення зарубіжного населення (Азії) до України та збройного конфлікту з Росією. Висновуючи результати свого аналізу, вона зазначила, що «видання «The Times of India» доволі часто висвітлює події, які відбуваються в Україні і надає їм переважно нейтрального забарвлення»⁵.

Основною тенденцією в політичній журналістиці є зміщення ціннісних орієнтирів медіа від етичних і моральних норм у бік політичного мейнстріму, який визначається політичною ситуацією, що склалася. Висвітлення політичних криз, особливо збройних конфліктів, супроводжується прагматизмом в інтерпретації подій і гнучкістю у формуванні оцінних уявлень. І позитивні, і негативні оцінки ґрунтуються не на об'єктивних фактах, а на політичних інтересах. Таким чином, більшість медіа вибудовують свої відносини з центрами влади на основі полярних уявлень про абсолютну підтримку і лояльність до держави або різке несприйняття і критику⁶.

У матеріалах, присвячених висвітленню збройних конфліктів, об'єктом розгляду є сам конфлікт та свобода вираження думок громадян під час нього. При цьому медіа ставлять за мету не вирішення конфлікту, а використання та інтерпретацію політичних (збройних) подій для формування лояльної до центра влади громадської думки, а також звернення громадської думки на його захист і підтримку, коли цей центр влади втягнутий у конфлікт. Результат багатьох збройних конфліктів визначається не військовими перемогами, а ідеологічними перемогами в масовій свідомості. Засоби масової інформації, часто залучені в політичні конфлікти як непрямі учасники або треті сторони, відіграють деструктивну роль і ще більше нагнітають істерію навколо конфлікту.

Виклад основного матеріалу дослідження. Один з найважливіших викликів, що стоять перед дослідниками сьогодні, – це використання ЗМІ як засобу запобігання політичним конфліктам.

У демократичних суспільствах медіа також можуть виконувати освітню функцію, наприклад, сприяти плюралізму думок. У реальному світі саме медіа мають бути ключовим елементом у створенні зворотного зв'язку та формуванні ефективної

³ Козир, Ю. А., & Ткаченко, О. Г. (2015), Соціокультурні смисли концептуальної моделі Україна-Росія в масмедійному контексті. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/dissertations/K08.051.19/dissertation_563a5ef71d891.pdf

⁴ Середюк, Н. П. (2019), Політичні аспекти російсько-українського протистояння. *Політикус: науковий журнал*, с. 65–69.

⁵ Середюк, Н. П. (2019), Політичні аспекти російсько-українського протистояння. *Політикус: науковий журнал*, с. 65–69.

⁶ Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації. (2016), «Компанія ВАІТЕ», Київ. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/3/254531.pdf>

політики. Це тісно і природно пов'язано із завданням формування нового етосу висвітлення політичних конфліктів і виховання почуття відповідальності журналістів за потік інформації та його наслідки. Такі сфери, як політична журналістика та редакційна журналістика, які висвітлюють політичні конфлікти більше, ніж будь-який інший вид журналістики, також заслуговують на увагу.

Оскільки слово «війна» з'явилося в українському медійному контексті ще до російської анексії Криму, було проаналізовано ключові питання, починаючи з кінця лютого 2014 року, коли міжнародна спільнота та українські політологи, історики і журналісти почали говорити про російську агресію, аналізувати і прогнозувати її.

Якщо переглянути архів новин російських медіа, то можна побачити, що кримський референдум став справді святковою подією для медіа. Вони транслювали «Ура», «З поверненням» і цитували сфабриковані результати голосування. Російські медіа, як нам відомо, не говорили про присутність російських військ на півострові⁷.

У перші тижні окупації самі кримські медіа намагалися знайти баланс між російською пропагандою та очевидними фактами. Зокрема, кримськотатарський телеканал АТР, який невдовзі був заборонений, займав виключно проукраїнську позицію. У доповіді «Російська пропаганда в українському інформаційному просторі. Підсумки 2014 року» Роман Штов, експерт з моніторингу російської пропаганди, підкреслює, що кримські медіа були мотивовані байдужістю і відсутністю будь-якої підтримки з боку української влади зберігати лояльність до російської позиції. Протягом першого місяця окупації кримські медіа здебільшого намагалися підтримувати баланс і рівновагу між проросійським і проукраїнським дискурсами. Однак, не отримуючи жодних сигналів чи підтримки з Києва, вони не мали іншого вибору, окрім як змінити свою риторику на більш лояльну до Москви. Українські медіа в Криму поступово були закриті – спочатку «1+1», «24 канал», «СТБ», розважальні канали, а також опозиційні телеканали «Інтер» та «Україна»⁸.

Ворожа пропаганда посилилася з початком бойових дій на сході України. Всі можливі російські телеканали («НТВ-Мир», «Россия») розпочали інформаційний наступ, і місцеве населення було поінформоване про нову ворожу київську владу та її наміри майже знищити Донбас. Основними категоріями, які використовували медіа та всі інформатори, були нацизм, фашизм, ворожість та антиукраїнськість нової влади. Навіть після Майдану жителі Донбасу були поінформовані про інцидент з «Беркутом» і наміри нової влади розпочати війну проти населення Донбасу. Коли в українських медіа почала поширюватися інформація про російську пропаганду, російські медіа заперечували її і стверджували, що антиукраїнська пропаганда виходить з Києва.

Російські медіа визначили початок збройного вторгнення на Донбас так: «український уряд почав розстрілювати представників власного народу, і Росія була змушена відповісти». Більшість проросійських телеканалів і газет, що ведуть мовлення в Луганській і Донецькій областях, процитували слова міністра оборони Росії Шой-

⁷ Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації (2016), «Компанія ВАІТЕ», Київ. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/3/254531.pdf>

⁸ Колесник, О. (2018), Засоби масової інформації як форма суспільної комунікації. Порушення мовних норм у сучасних ЗМІ. URL: <https://vseosvita.ua/library/zasobi-masovoi-informacii-ak-forma-suspilnoikomunikacii-porusenna-movnih-norm-u-sucasnih-zmi-187838.html>

гу. Зокрема, він говорив про початок мирних військових навчань на сході України. За повідомленням російського агентства «Інтерфакс», 24 квітня 11 000 українських солдатів розпочали війну проти українців на Донбасі⁹.

У Донецькій області підконтрольні сепаратистам медіа (наприклад, «Новороссія», «Голос республіки», «Донецкое время», «ДНР-ТВ») за тематикою і стилем схожі на радянські партійні видання. Наприклад, газета «Новороссія» зосереджується на історичних та політичних темах, пов'язаних з Україною, її традиціями та наругою над мовою. Аналогічно, газета також торкається теми Європи, надаючи читачам матеріали про те, «чому Україна повинна приєднатися до Росії» тощо¹⁰.

Збройний напад Росії на Україну суттєво змінив медіаландшафт не лише в Україні, а й в усьому світі. Роль медіа в об'єктивному інформуванні громадян, протидії інформаційній війні та підвищенні медіаграмотності значно зросла. Якісна, авторитетна преса, яка формує думки виборців і політиків, стала невід'ємною частиною сучасного життя¹¹. 24 лютого 2022 року Росія напала на Україну. Це не лише докорінно змінило життя українського народу, призвело до численних жертв серед мирного населення та перетворення мільйонів українців на біженців, а й змусило журналістів адаптувати свою роботу до умов воєнного часу.

У перший день війни більшість українських телеканалів («1+1», «Інтер», «СТБ», «UA: Перший», «1+1», «Інтер», «СТБ», «UA: Перший», «UA: Культура», ICTV, ТРК «Рада», ТРК «Київ», а також кілька великих радіостанцій) об'єднали зусилля для створення новин та аналітичних матеріалів на оборонну тематику. Було започатковано телевізійний марафон «Сильні разом», в рамках якого вироблялися та транслювалися єдині новини #UAttogether українською, англійською та російською мовами¹². До цього часу супутникові сигнали каналів були розкодовані і доступні усім безкоштовно – мережі «Мего», «Світ» та багато інших мовників також надали вільний доступ до каналів, що транслювали важливі новини. Національна платформа цифрового доступу до документів для українців «Дія» надала всім користувачам інструмент DiaTV, який забезпечує доступ до безкоштовного телевізійного сигналу на екранах смартфонів¹³.

Найбільші медіагрупи оприлюднили спільну заяву щодо мовлення в умовах воєнного стану, в якій проголосили своїм пріоритетом надання якісних новин громадянам, припинення будь-якого політичного конфлікту та забезпечення повної синергії між медіа аж до перемоги. Але створення такого виду подання новин неабияк

⁹ Кобільник, Б. Ю., Гізур, А. І. (2016), Роль інформаційно-психологічних впливів у інформаційній війні. Актуальні задачі та досягнення у галузі кібербезпеки: *Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кропивницький, 23–25 листопада 2016 року)*. Кропивницький, 2016, с. 28–29.

¹⁰ Козир, Ю. А., & Ткаченко, О. Г. (2015), Соціокультурні смисли концептуальної моделі Україна-Росія в масмедійному контексті. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/dissertations/K08.051.19/dissertation_563a5ef71d891.pdf

¹¹ Кулицький, С. (2017), Гібридна війна Росії проти України: економічний вимір. *Україна: події, факти, коментарі*, (10), с. 43–54.

¹² Бутирський, О. А. (2003), Україна у дзеркалі західних ЗМІ. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Журналістика*, (11), с. 53–54.

¹³ Жугай, В. Й. (2022), Висвітлення російсько-української війни 2022 року у ЗМІ. Національний університет «Одеська юридична академія». URL: <http://surl.li/dkqrth>

похитнуло свободу слова українських медіа, тому що існує лиш одна точка зору на ту чи іншу ситуацію. Чимало дослідників та журналістів, які займалися цим питанням стверджують, що під час повномасштабної війни це найкраще рішення, щоб не робити масштабних громадських конфліктів, а медіа не «гналися» з почуттями людей і не конкурували між собою, як це було у 2014 році.

Україна була головною темою обговорення для більшості західних ЗМІ. Чимало кореспондентів прибули в Україну з великим ризиком¹⁴.

Президент України Володимир Зеленський ефективно налагодив комунікацію з українським народом через засоби масової інформації. Щодня він виголошував одну-дві промови, у яких надавав важливу інформацію про розвиток оборонного сектору, пояснював позицію держави, підтримував бойовий дух військових та інформував про співпрацю з західними партнерами.

Матеріали про війну найшвидше з'являються на телебаченні, радіо, у соціальних мережах та друкованих медіа, тоді як аналітичні матеріали публікуються частіше і не втрачають своєї актуальності через запізнiлу публікацію¹⁵. Таким чином, у друкованих медіа переважала аналітика, тоді як на веб-сайтах і в соціальних мережах здебільшого публікувалися короткі інформаційні статті.

Тема повномасштабної війни у 2022 року активніше ширилася серед західних журналістів, ніж у 2014 році. У цьому можна переконатися, відвідаючи сайт єдиного у світі музею новин. Тут щодня публікуються 4 500 перших сторінок найбільших світових друкованих видань, починаючи з New York Times і закінчуючи The Australian¹⁶. Війну в Україні висвітлювали і продовжують висвітлювати майже цілодобово у новинних стрічках BBC, CNN, FOX News та багатьох інших телеканалів, а також найбільших світових інформаційних агентств, таких як Reuters, France Presse, Associated Press, Al Jazeera і Bloomberg¹⁷.

Протягом перших тижнів вторгнення медіа швидко змінили свої тематичні пріоритети. Як наслідок, новини про місцеве життя, культуру та навколишнє середовище відійшли на другий план, а військові події стали помітнішими. Цікаво, що боротьба з російською пропагандою призвела до підвищення якості онлайн-медіа в Україні. Регіональні журналісти зосередилися на офіційних джерелах, розвідувальній підтримці армії, територіальній обороні, волонтерах та внутрішньо переміщених особах. Водночас було зазначено, що кількість україномовних текстів на сайті Донецької області зросла майже на чверть, при цьому матеріали стали коротшими, але більш інформативними. Водночас інтернет-медіа Одеської області містили більше аналітичних матеріалів на військову тематику, а видання Дніпропетровської області – більше матеріалів на тему збереження культурних цінностей¹⁸.

¹⁴ Макаренко, Є. А. (2019), Протидія російській пропаганді на міжнародній арені: європейський вимір. У *Матеріалах міжнародної науково-практичної конференції «Деокупація і реінтеграція інформаційного простору Криму»* (с. 29–30).

¹⁵ Geertz, C. (1973), *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York, NY: Basic Books.

¹⁶ Скриник, М. В. (2013), Мілітарна метафора як один із засобів вербалізації концепту Україна в російських ЗМІ. *Мова і культура*, 16(1), с. 172–178.

¹⁷ Жугай, В. Й. (2022), Висвітлення російсько-української війни 2022 року у ЗМІ. Національний університет «Одеська юридична академія». URL: <http://surl.li/dkqrth>

¹⁸ Там само.

Примітно, що з початку повномасштабного вторгнення в онлайн-медіа було зафіксовано лише кілька випадків фейків і дуже мало випадків проросійської пропаганди. Незважаючи на це, спостерігається збільшення запозиченого контенту в медіа. Найчастіше це пов'язано з тим, що ЗМІ поширюють інформацію з офіційних джерел, зокрема офіційні звіти, заяви вищих посадових осіб та дані Генерального штабу. У випадку з новинами з регіонів використовувалася інформація від місцевих адміністрацій та мерів. Інформацію, важливу у воєнний час, наприклад, про становище внутрішньо переміщених осіб, стан кордону та евакуаційні потяги, також брали з офіційних джерел.

Телеканал «1+1» – український державний телеканал, що входить до конгломерата «1+1 медіа». Телевізійна служба новин (ТСН) – щоденна інформаційна програма на телеканалі «1+1», що виробляється «1+1 медіа». Вважається однією з найпопулярніших інформаційних програм в Україні; випуски ТСН виходять до восьми разів у будні та один раз у вихідні, залежно від дня тижня¹⁹.

Вечірні випуски ТСН включають важливі соціально-економічні та політичні новини, а також новини культури та спорту, надаючи всебічний огляд національних та світових подій. У Facebook також є пости на різноманітні теми, але, на відміну від телевізійних програм, контент широкий, з історіями та блогами про життя знаменитостей. У розділі «Відео» щодня додається кілька сюжетів з телевізійних новинних програм. Коли відбуваються надзвичайно важливі (з точки зору журналістів ТСН) події, на сторінці ведеться пряма трансляція з місця подій, і варто зазначити, що Facebook пропонує доступ в режимі реального часу до випусків теленовин жестовою мовою, що допомагає глухим людям дізнаватися новини²⁰.

Навіть в екстремальних умовах журналістика має залишатися професійною та відповідальною, як це передбачено галузевими стандартами²¹. Однак у воєнний час вони мають бути адаптовані до особливих обставин: на думку М. Тимошика, під час зовнішньої агресії моральні засади національної журналістики мають зосереджуватися на «таких базових поняттях: свобода слова, патріотизм, професіоналізм, толерантність до національної журналістської традиції, об'єктивність і правдивість, самокритика, відкритість і аргументованість»²².

Розуміння війни у свідомості суспільства синхронно й оперативно фіксують засоби масової інформації, які сьогодні є найефективнішим засобом поширення інформації в українському мовному просторі. Джерелом для цього дослідження став сайт ТСН, який входить до п'ятірки найпопулярніших медіа в Україні (станом на травень 2024 року).

Відомі вислови чітко вирізняються на тлі офіційної або стилістично нейтральної інформації. У контексті висвітлення війни крилаті фрази набувають нового змісту. Цитування популярних висловів (мемів), які відгукуються в умовах повно-

¹⁹ TSN.ua. ТСН: веб-сайт. URL: <https://tsn.ua/>

²⁰ TSN.ua. ТСН: веб-сайт. URL: <https://tsn.ua/>

²¹ Центр прав людини ZMINA. (2023), Виклики для свободи слова та журналістів в умовах війни: соціологічне дослідження / П. Бондаренко, Т. Печончик, А. Сухарина, В. Яворський, Київ. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/05/freedomofspeechandjournalistsatwar_socialresearchua_web.pdf

²² Жугай, В. Й. (2022), Висвітлення російсько-української війни 2022 року у ЗМІ. Національний університет «Одеська юридична академія». URL: <http://surl.li/dkqrth>

масштабної війни, не лише відображає хід бойових дій, а й додає іронічного відтінку повідомленням. Наприклад, у повідомленні про Повітряні сили ЗСУ: «На півдні “демілітаризували” два ворожі гелікоптери». На сайті ТСН у статті «Що таке демілітаризація?» від 09.03.2022 зазначається: «Нагадаємо, коли 24 лютого Росія розпочала війну проти України, президент Росії назвав це “спецоперацією” з метою демілітаризації та денацифікації України». У цьому контексті слово «демілітаризувати» набуває значення синоніма до «знищити» і використовується у повідомленнях про втрати окупаційних військ. Як заміна синонімами в таких повідомленнях вживаються образні вирази, наприклад: «Українські військові повідомили, що “підірвали” ворожий склад боєприпасів» або «“Бавовна”: захисники фактично ліквідували нацистські склади боєприпасів» (бавовна російською – «хлопок»)²³.

Війні Росії проти України та її наслідкам присвячено 74% дослідженої частини новинної стрічки медіаресурсу «ТСН». Протягом доби, дев'ять новин на міжнародну тематику стосувалися війни, зокрема п'ять – щодо Росії та одне повідомлення стосувалось Білорусі в контексті можливого вторгнення в Україну. Ексклюзивних повідомлень на тему війни було чотири.

Окрім збройної агресії, Україна стикається з масштабною інформаційною війною. У цьому протистоянні важливу роль відіграють мовні засоби, які, за словами Б. Парахонського та Г. Яворської, здатні боротися «за когнітивний і комунікативний контроль, за вплив на свідомість людей, їхні емоції, мислення, розум і, відповідно, їхню поведінку».

З огляду на це, протидія (зокрема – мовна) ворожій пропаганді стає ключовим елементом боротьби із супротивником. Лінгвістичне осмислення та відтворення подій воєнного часу вимагають багатогранного підходу, що включає різнопланове фіксування, систематизацію та усвідомлення подій як під час війни, так і в перспективі післявоєнного відновлення.

Одним з найпопулярніших онлайн-медіа, яке входить до так званого списку «білих медіа», тобто тих, які дотримуються стандартів журналістики, є «Українська правда». Від початку повномасштабного вторгнення «Українська правда» неодноразово піддавалася критиці. Це було пов'язано з тим, що заголовки новин були сумнівними і зовсім не відповідали змісту самого тексту. А втім, онлайн-видання залишається одним з найпопулярніших серед читачів, у тому числі і під час повномасштабного вторгнення. Особливістю висвітлення видання під час повномасштабного вторгнення є те, що воно часто публікує матеріали від професійних та цікавих особистостей, як-от урядовці, керівники міст та АТО, військові командири тощо²⁴.

Проаналізована частина новинної стрічки «Української правди» на 83% складається з матеріалів, присвячених війні Росії проти України. Зокрема, у процесі дослідження встановлено, що 13 публікацій стосувалися міжнародних політичних подій, пов'язаних із військовими діями. У восьми матеріалах висвітлювався стан енергетичної інфраструктури України після масованих ракетних обстрілів. Дві статті були

²³ TSN.ua. ТСН: веб-сайт. URL: <https://tsn.ua/>

²⁴ Філенко, І. В. (2013), Особливості висвітлення зовнішньої політики України в російських ЗМІ за часів президентства Б. Єльцина. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*, (6), с. 114–124.

присвячені подіям у Росії, а також було включено одну ексклюзивну публікацію про наслідки атаки на Київ із використанням іранських дронів.

Серед новин, не пов'язаних безпосередньо з війною, переважали матеріали міжнародної тематики – їхня частка становила 14%. У цій категорії було виявлено одну новину на спортивну тему, решта матеріалів стосувалися політики та економіки.

Щодо інших подій в Україні, які не пов'язані з війною або міжнародною тематикою, досліджувана частина стрічки включала лише кілька новин. Одна новина була присвячена темі COVID-19, одна – економічній тематиці, ще одна висвітлювала культурну подію. Також у стрічці з'явилася новина про діяльність правоохоронних органів та затримання підозрюваних. У цьому випадку було помічено порушення редакційних стандартів: текст подавав цитату пресслужби СБУ без належного редагування, що створило некоректне враження щодо судових рішень, наприклад: «У міськраді Дніпра викрили чиновників, які «продавали» місця на кладовищі».

Результати і перспективи подальших досліджень обговорення. Починаючи з 24 лютого 2022 року українські онлайн-медіа активно висвітлюють події на передовій та в районах, що перебувають під ворожими обстрілами, повідомляють про втрати ворога та перемоги наших сил, документують злочини російських військ та розповідають історії тих, хто став свідком війни. Для забезпечення точного висвітлення військових подій Комісія з журналістської етики опублікувала «Словник війни», який рекомендує використовувати в медіа. По-перше, Комісія зазначає, що російсько-українська війна триває з 2014 року і що після 24 лютого вона є широко-масштабним або повномасштабним вторгненням²⁵. Порівняно з 2014 роком, після анексії Криму та повномасштабного вторгнення, у 2022 році висвітлення військових подій у медіа суттєво змінилося. Онлайн-медіа почали чітко визначати терміни воєнного часу та зосереджуватися не лише на тому, де відбуваються бойові дії, а й на тому, як від війни страждає все українське населення. Після повномасштабного збройного вторгнення Росії українські медіа зіткнулися з новими викликами. Тривала інформаційна війна лише збільшила амплітуду коливань. На цьому новому етапі війни українське суспільство має ще більш виражене право на свободу слова і потребує точної та оперативної інформації. Окрім того, перед журналістами стоїть важливе завдання розвінчувати деструктивні кліше російської пропаганди.

Висновки. У разі зовнішнього збройного вторгнення вкрай важливо, щоб держава чітко заявляла про свою позицію, об'єднувала суспільство, давала можливість суспільству на право вираження своєї думки та комунікувала оптимістичні очікування, тобто була готова до перемоги. Тому експресивна мова припустима навіть в офіційних інформаційних повідомленнях. Її мета – підтвердити рішучість у боротьбі за звільнення нації від агресора. Розповідати про війну у власній країні на відстані дуже складно. Це пов'язано зі спільними переживаннями, почуттями та відчуттями, для вираження яких потрібні точні слова: за словами Т. Котца, «поняття війни в кожен історичний період набувало нового смислового відтінку і нової оціночної парадигми. 74% інформаційної частини стрічки новин медіаресурсу «ТСН» присвячено війні Росії проти України та її наслідкам. На цю тему є 9 міжнародних новин, 5 про

²⁵ Жугай, В. Й. (2022), Висвітлення російсько-української війни 2022 року у ЗМІ. Національний університет «Одеська юридична академія». URL: <http://surl.li/dkqrth>

Росію та 1 про події в Білорусі. Також було опубліковано чотири ексклюзивні репортажі на військову тематику.

Від початку повномасштабного вторгнення «Українську правду» неодноразово критикували. Це сталося тому, що заголовки новин були сумнівними і не відповідали змісту самого тексту. І все-таки онлайн-версія залишається однією з найпопулярніших серед читачів під час повномасштабного вторгнення.

Інформаційна частина стрічки новин «Української правди» наповнена публікаціями, 83% з яких стосуються перебігу війни між Росією та Україною. Ресурс містить 13 матеріалів про міжнародно-політичні події, пов'язані з військовими діями. Ще вісім репортажів інформували про стан енергосистеми України після масованого ракетного обстрілу. Дві новини були пов'язані з подіями в Росії. У вибірку також потрапила ексклюзивна публікація про наслідки атаки безпілотників Ірану на Київ. Міжнародні новини становлять 14% новин каналу «Українська правда», не пов'язаних безпосередньо з війною.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бутирський, О. А. (2003), Україна у дзеркалі західних ЗМІ. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Журналістика*, (11), с. 53–54.
2. Жугай, В. Й. (2022), Висвітлення російсько-української війни 2022 року у ЗМІ. Національний університет «Одеська юридична академія». URL: <http://surl.li/dkqrth>
3. Журналістика в умовах конфлікту: передовий досвід та рекомендації. (2016), «Компанія ВАІТЕ». Київ. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/3/254531.pdf>
4. Кобільник, Б. Ю., Гізур, А. І. (2016), Роль інформаційно-психологічних впливів у інформаційній війні. Актуальні задачі та досягнення у галузі кібербезпеки: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кропивницький, 23–25 листопада 2016 року). Кропивницький, 2016, с. 28–29.
5. Колесник, О. (2018), Засоби масової інформації як форма суспільної комунікації. Порушення мовних норм у сучасних ЗМІ. URL: <https://vseosvita.ua/library/zasobi-masovoi-informacii-ak-forma-suspilnoikomunikacii-porusenna-movnih-norm-u-sucasnih-zmi-187838.html>
6. Козир, Ю. А., & Ткаченко, О. Г. (2015), Соціокультурні смисли концептуальної моделі Україна-Росія в масмедійному контексті. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/dissertations/K08.051.19/dissertation_563a5ef71d891.pdf
7. Кулицький, С. (2017), Гібридна війна Росії проти України: економічний вимір. *Україна: події, факти, коментарі*, (10), с. 43–54.
8. Макаренко, Є. А. (2019), Протидія російській пропаганді на міжнародній арені: європейський вимір. У *Матеріалах міжнародної науково-практичної конференції «Деокупація і реінтеграція інформаційного простору Криму»*, с. 29–30.
9. Орлова, Д. (2016), Висвітлення конфлікту на Сході в українських медіа. URL: https://ms.detector.media/content/files/dm_zvit_redpraktika_new.pdf
10. Середюк, Н. П. (2019), Політичні аспекти російсько-українського протистояння. *Політикус: науковий журнал*, с. 65–69.

11. Скриник, М. В. (2013), Мілітарна метафора як один із засобів вербалізації концепту Україна в російських ЗМІ. *Мова і культура*, 16(1), с. 172–178.
12. Українська правда. PRAVDA: веб-сайт. URL: <https://www.pravda.com.ua/>
13. Філенко, І. В. (2013), Особливості висвітлення зовнішньої політики України в російських ЗМІ за часів президентства Б. Єльцина. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Історія. Політологія*, (6), с. 114–124.
14. Центр прав людини ZMINA. (2023), Виклики для свободи слова та журналістів в умовах війни: соціологічне дослідження / П. Бондаренко, Т. Печончик, А. Сухарина, В. Яворський. Київ. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/05/freedomofspeechandjournalistsatwar_socialresearchua_web.pdf
15. Шолль, А. (2011), Медійний контент. У Зігфрід Вайтенберг, Ганс І. Кляйнштойбер, Бернгард Пьорксен, *Журналістика та медіа: Довідник*, перекл. з нім. П. Демешко та К. Макеєв; за заг. ред. В. Ф. Іванова, О. В. Волошенюк, Центр Вільної Преси, Академія Української Преси, Київ, с. 293–297.
16. TSN.ua. TCH: веб-сайт. URL: <https://tsn.ua/>
17. EJN. (2021), The 5 core values of journalism. URL: <https://accountablejournalism.org>
18. Geertz, C. (1973), *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York, NY: Basic Books.

REFERENCES

1. Butyrskyi, O. A. (2003), Ukraina u dzerkali zakhidnykh ZMI [Ukraine in the mirror of Western media]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho un-tu imeni Tarasa Shevchenka. Ser. Zhurnalistyka*, (11), s. 53–54.
2. Zhuhai, V. Y. (2022), Vysvitlennia rosiisko-ukrainskoi viiny 2022 roku u ZMI [Coverage of the 2022 Russian-Ukrainian war in the media]. National University «Odesa Law Academy». URL: <http://surl.li/dkqrth>
3. Zhurnalistyka v umovakh konfliktu: Peredovi dosvid ta rekomendatsii [Journalism in conflict: Best practices and recommendations]. (2016), «Kompaniia VAITE», Kyiv. URL: <https://www.osce.org/files/f/documents/9/3/254531.pdf>
4. Kobilnyk, B. Yu., Hizur, A. I. (2016), Rol informatsiino-psykholohichnykh vplyviv u informatsiinii viini. [The role of information-psychological impacts in information warfare]. *Proceedings of the All-Ukrainian Scientific-Practical Conference «Current Tasks and Achievements in Cybersecurity»*, Aktualni zadachi ta dosiahnennia u haluzi kiberbezpeky: Materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Kropyvnytskyi, 23–25 lystopada 2016 roku), s. 28–29.
5. Kolesnyk, O. (2018), Zasoby masovoi informatsii yak forma suspilnoi komunikatsii. Porushennia movnykh norm u suchasnykh ZMI [Mass media as a form of social communication. Violation of language norms in modern media]. URL: <https://vseosvita.ua/library/zasobi-masovoi-informacii-ak-forma-suspilnoikomunikacii-porushennia-movnih-norm-u-suchasnih-zmi-187838.html>
6. Kozyr, Y. A., & Tkachenko, O. G. (2015), Sotsiokulturni smysly kontseptualnoi modeli Ukraina-Rosiia v masmediinomu konteksti [Socio-cultural meanings of the conceptual model Ukraine-Russia in the mass media context]. URL: https://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/dissertations/K08.051.19/dissertation_563a5ef71d891.pdf

7. Kulytskyi, S. (2017), Hibrydna viina Rosii proty Ukrainy: Ekonomichnyi vymir [Russia's hybrid war against Ukraine: Economic dimension]. *Ukraina: Podii, fakty, komentari*, (10), s. 43–54.
8. Makarenko, Y. A. (2019), Protydiia rosiiskii propagandi na mizhnarodnii areni: Yevropeiskyi vymir [Countering Russian propaganda on the international stage: European dimension]. *Proceedings of the International Scientific-Practical Conference «De-occupation and Reintegration of Crimea's Information Space»*, s. 29–30.
9. Orlova, D. (2016), Vysvitlennia konfliktu na Skhodi v ukrainskykh media [Coverage of the conflict in the East in Ukrainian media]. URL: https://ms.detector.media/content/files/dm_zvit_redpraktika_new.pdf
10. Serediuk, N. P. (2019), Politychni aspekty rosiisko-ukrainskoho protystoiannia [Political aspects of the Russian-Ukrainian confrontation]. *Politykus: Naukovyi Zhurnal*, s. 65–69.
11. Skrynyk, M. V. (2013), Militaryni metafora yak odyn iz zasobiv verbalizatsii kontseptu Ukraina v rosiiskykh ZMI [The military metaphor as a means of verbalizing the concept Ukraine in Russian media]. *Mova i kultura*, 16(1), s. 172–178.
12. Ukrainska pravda [Ukrainian Truth]. URL: <https://www.pravda.com.ua/>
13. Filenko, I. V. (2013), Osoblyvosti vysvitlennia zovnishnoi polityky Ukrainy v rosiiskykh ZMI za chasiv prezidentstva B. Yel'tsyna [Features of the coverage of Ukraine's foreign policy in Russian media during B. Yeltsin's presidency]. *Visnyk Mariupol'skoho derzhavnoho universytetu. Seriia: Istorii. Politolohiia*, 6, s. 114–124.
14. Tsenthr Prav Lyudyna ZMINA. (2023), Vyklyky dlia svobody slova ta zhurnalistiv v umovakh viiny: Sotsiologichne doslidzhennia [Challenges for freedom of speech and journalists during war: A sociological study]. Kyiv. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/05/freedomofspeechandjournalistsatwar_socialresearchua_web.pdf
15. Scholl, A. (2011), Mediinyi kontent [Media content]. In S. Weitenberg, H. Kleinsteuber, & B. Pörksen (Eds.), *Zhurnalistyka ta media: Dovidnyk*. Tsentrl Vil'noi Presy, Akademiia Ukrainskoi Presy, Kyiv, pp. 293–297.
16. TSN.ua. URL: <https://tsn.ua/>
17. E.J.N. (2021), The 5 core values of journalism. URL: <https://accountablejournalism.org>
18. Geertz, C. (1973), *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York, NY: Basic Books.

WAR AS A TOPIC IN MASS MEDIA: A COMPARATIVE ANALYSIS OF PUBLICATIONS ON THE “TSN” AND “UKRAINSKA PRAVDA” MEDIA WEBSITES

Mariana Kitsa

*Lviv Polytechnic National University,
str. S. Bandery, 12, Lviv, 79013, Ukraine,
e-mail: mariana.o.kitsa@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-0704-5012>*

Iryna Mudra

*Lviv Polytechnic National University,
str. S. Bandery, 12, Lviv, 79013, Ukraine,
e-mail: iryna.m.mudra@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8410-5437>*

The aim of the study is to analyze the thematic focus of popular Ukrainian media during wartime. This aim involves accomplishing the following objectives: to determine whether popular mass media report on the war in Ukraine; to conduct a comparative analysis of the thematic and quantitative characteristics of publications on both media platforms; and to explore how the “TSN” and “Ukrainska Pravda” websites present information about military events, including the frequency and stylistic features of their publications.

The object of the study is the content of popular Ukrainian media outlets “TSN” and “Ukrainska Pravda.” **The subject of the study** is the publications on the “TSN” and “Ukrainska Pravda” websites that address the topic of war. **The novelty of the study** lies in the analysis and comparison of how two popular mass media outlets, “TSN” and “Ukrainska Pravda,” cover the topic of the Russian-Ukrainian war.

The article analyzes how the topic of war is represented in modern mass media, particularly through a comparative analysis of publications on the Ukrainian media websites “TSN” and “Ukrainska Pravda.” Attention is paid to how and how often these media outlets cover the war in Ukraine.

Findings. In the case of an external armed invasion, it is critically important for the state to clearly articulate its position, unite society, provide citizens with the right to express their opinions, and communicate optimistic expectations—demonstrating readiness for victory. Therefore, expressive language is acceptable even in official information messages. Its purpose is to reaffirm determination in the fight for the nation’s liberation from the aggressor.

Keywords: war, mass media, TSN, Ukrainska Pravda, war topics, Russian-Ukrainian war, information policy.

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 93–104 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13171>

УДК 070 : 325.8](477) 19/20

THE MAGAZINE «UNIVERSUM» AS A SOCIO-POLITICAL AND CULTURAL PHENOMENON OF THE UKRAINIAN INFORMATION SPACE

Viktoriya O. Romanchuk,

*Lviv National University of Ivan Franko,
Henerala Chuprynky Street, 49, 79044, Lviv, Ukraine,
e-mail: viktoriya.romanchuk7@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0003-1594-3995>*

Oleh K. Romanchuk,

*Lviv National University of Ivan Franko,
Henerala Chuprynky Street, 49, 79044, Lviv, Ukraine,
e-mail: universum.magazine@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7431-2993>*

The article deals with the «Universum» magazine and its 30-year existence in the information space of Ukraine. The authors talk about the uniqueness of the magazine, its impact on readers, and the uniqueness of the articles published since the year of its foundation to date. The authors also recall and quote some of the most famous authors of «Universum» and emphasise the analytical nature of their publications, which remain relevant today too.

Key words: Ukrainian State, Ukraine, Universum, future, prognosis, journalism, political thought, publications, bimonthly magazine, politology, economics, science, culture, communication, mass media.

Introduction. «Universum» is the first Ukrainian socio-political magazine, which in 1993 became a tribune of free public speech and independent political thought, and which consistently fostered the statehood thinking inherent in a free personality guided by the ideals of civil society. The journal successfully combines in-depth journalistic analytics, diversity of genres, state political thought, and prognosticity. The conceptual political science approaches of the journal and its theoretical foundations have been fully confirmed by subsequent social practice and civilised methods of struggle for the construction of a democratic and legal Ukrainian state. The journal persistently and consistently pursued a course of consolidation of citizenship, overcoming its inertia and paternalism. Ukraine is constantly present in Universum as a topic and text.

The magazine not only reflects the process of self-identification of the people, but also directly participates in state-building. Deep journalistic analytics gradually turned into a factor of awakening social feelings.

The purpose of the study is to analyze the content of the magazine «Universum». «Universum» remains the oldest Ukrainian socio-political magazine of the modern era of independence, which has played and still plays an important role in the formation of the national identity of Ukrainians. This magazine is one of the unique pages in the history of the Ukrainian press.

Analysis of recent research and publications. The socio-political press reflects the essence of socio-political processes quite accurately, acting as a kind of indicator/thermometer of the state of the state. Such media significantly influence the minds of citizens, shape public opinion, and increase the level of self-awareness of the population. As Halyna Bitkivska rightly notes, ‘in recent decades, the artistic and journalistic discourse of contemporary literary periodicals (Augezh, Vitchyzna, Vsesvit, Dzvin, Dnipro, Kyiv, Kyivska Rus, Kryvbas Courier, Modernity, Svitovid, Chetvert, etc. Berdykhovska, L. Vasylyk, K. Dziuba, N. Zhelikhovska, O. Ivanova, K. Oliinykova, I. Starovoit, etc.)»¹.

Magazine «Universum» is the formation of a worldview, public opinion, ideological education, advocacy of the principles of rational development of Ukraine as a state. The socio-political issues of the magazine from 1993 to 2023 have not lost their relevance. «Universum» contains extremely interesting and serious materials that not only reproduce the general atmosphere in the state, but also encourage action, struggle, changes, and a more thorough analysis of reality. In the harsh realities of the information confrontation, the magazine emphasizes the need to develop a model of the future of Ukraine – economic, legal, values and outlook – as an integral component not only of the development of the state, but first of all the preservation of its right to self-identity, cultural integrity and its own development strategy.

The history of the Ukrainian state at the turn of the century can be traced through the publications in «Universum». The numerous texts that appeared on the pages of the magazine (this is, first of all, the search for the universe – the world as a whole and the place in it for Ukraine), in one way or another, became a kind of impetus for the cultivation of modern Thoughts and Acts, help Ukrainians to realize their purpose, to answer questions: who is Ukraine with, what is it striving for, where is it going, what is its mission?

The materials published on the pages of the magazine are an important component of the all-Ukrainian journalistic and journalistic process. There is a need to scientifically comprehend the intellectual work of the authors of «Universum» in the context of the thirty-year history of the publication and social and political thought in Ukraine in 1993-2023.

The results of the research. Reflecting on the general features of publications aimed at the most intellectual part of society, V. Zdoroveha stated that they are characterised by ‘competence, good information, criticality of view, polemicism, prognosticity, influence on the public position of the elite, and most importantly, the desire to defend independent constructive opinion’.²

¹ Бітківська, Г. Сучасний український літературний журнал як інтермедіальний текст. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. URL: <https://www.researchgate.net/>

² Здорова, В. (2006), Іван Франко і українська публіцистика, Дзеркало тижня, No 23.

These conclusions can be extrapolated to the «Universum» bimonthly. It should be noted that socio-political magazines in Ukraine do not have established traditions or a long history. In December 1993, «Universum» became the first bimonthly newsmagazine in Ukraine. There was nothing like it in the history of Ukrainian periodicals. It was not a relaunch (rebranding, relaunching a brand) of a Western magazine on the Ukrainian media market. It was an unusual publication for the post-Soviet readership, even unique in some ways. European design, interesting layout of materials, original artwork – all these factors attracted attention despite the poor quality of the paper.

Through professional systemic analysis and sharp analytical and journalistic language, the magazine has been drawing readers' attention to numerous problems in state-building for almost three decades of its recent history. First of all, it concerns corruption, state security, problems with the functioning of the Ukrainian language, the army, the economy, science, etc. «Universum» has repeatedly warned about the various threats facing the state and warned against ill-considered steps by its leadership.

The pilot issue of «Universum» defined the programme tasks of the magazine for the future. Thus, in the first issue of the journal, published in December 1993, the editors declared their intention to create a new publication based on a critical analysis of Ukrainian society, first of all, impartially assessing the situation in various spheres of its life, and thus setting clear tasks for the public and the authorities to eliminate shortcomings and obstacles to state-building. «Universum» is a record holder in the market of free national political thought: it has proven its viability and relevance, having won competitions against many similar publications that have disappeared. In the course of three decades, «Universum» has established itself as a national bulletin of national revival, a center of discussion of contemporary burning issues, and a search for ways to help Ukraine adapt to the unstable global environment of the future.

The entire history of «Universum», since its inception to its most recent editions, testifies to the impartial commitment of the editorial board and the staff to building a new type of analytical publication that would combine vivid journalistic language with the depth of historical judgment, and would support an impeccable state position with forecasts about developments in Ukraine and the world. The magazine has always defended Ukrainian ideas and interests, and the future of the Ukrainian state. An important area of the publication's activity is the restoration of the historical memory of the Ukrainian people, without which the construction of a national state is unthinkable.

In 1993, the theoretical model of the bimonthly began to be formalized into a real information product of interest not only to Ukraine but also to the world. The analysis of the first issue of the bimonthly, in addition to its already formulated national position, shows the breadth of the magazine in terms of the variety of topics covered, as well as in understanding and promoting universality as the basis of the universe.

The pilot issue of «Universum» defined the journal's programmatic objectives for the future. Thus, in the first issue of the journal, which was published in December 1993, the editors declared their intention to create a new publication based on a critical analysis of Ukrainian society, first of all, impartially assessing the situation in various spheres of its life, and thus setting clear tasks for the public and the authorities to eliminate shortcomings and obstacles to state-building.

A difficult but fundamentally important task was set: to analyze and promote ways and methods of establishing the priorities of Ukrainian statehood, to educate, not to

commercialize the publishing enterprise, which would contradict the establishment of the ideals of Ukrainianism and the promotion of national history and culture, science and economics, etc. The «Editorial Word» with the eloquent title «Under the Sign of the Universum» was the beginning of the project's further implementation. This article set the accents, declared the tasks and principles, and clearly outlined the purpose of the modern edition.

To quote: «The absence of a full-fledged communication process results in captivity, doom to isolation, isolation, limitation, xenophobia, and an inferiority complex. In such a state of affairs, the thirst for self-knowledge of humanity in its fullest manifestations in the context of the relevant time, civilization, and world culture cannot be realized. The process of establishing civil society in our country requires the creation of an effectively functioning mass media system on a democratic basis, in which, we hope, the all-Ukrainian magazine «Universum» will find its place, with its intention to consolidate the efforts of the establishment and stimulate the thinking of readers not as provincials but as members of at least the European community.

Universality as the basis of the universe and, at the same time, world perception and world knowledge by all forms of scientific research (from abstract and logical thinking to artistic creation) is the leading star of the general conceptual tasks set by the journal *Universum*. Under the sign of the shamrock, a symbol of infinity, harmony, paradox, invariance, and perfection, the journal will publish articles about the results of new achievements in various fields of human knowledge: economics and ecology, history and culture, futurology and chemistry, philosophy and medicine, and, of course, literature; well known foreign and domestic experts, prominent political and public figures who are able to think on a par with the world's leaders will be involved in the discussions. Contemporary cultural thought, for which universality is immanent, is becoming more and more productive as it rises above the fragmented particularity of fact and becomes more antinomic, organically combining contradictions that were previously recognized as incompatible. We hope that «Universum» will turn into a tribune of free, uninhibited thought designed to help solve many universal problems, thought that will testify by its very existence that Ukraine is joining the mainstream of modern civilization without a sense of inferiority, that Ukrainian culture is a subject and object of the global communication process, in which our role is no less than that of other communication participants. The universality of knowledge and ideas about the world depends on the ability to perceive this knowledge, on our ability to turn the result of mental work into a tool for communication, dialogue and exchange of experience. It is intellectuals who are called upon to take care of the future implicitly present in the present, their main concern is to understand the crises of our time and clearly define them, helping civil society institutions to develop an effective 'system of measures that will facilitate Ukraine's civilized entry into the 21st century».

The following article by Volodymyr Kuzmenko and Oleh Romanchuk, «The Right to Forecast»³, was in line with this bold declaration. In it, the authors described the crisis in which humanity as a system is facing – a crisis of internal and external incompatibility. The authors believe that humanity can still prevent various catastrophes (environmental, internal political organization of states), «if it has the strength to abandon the outdated form of state structure and move to another form of organization that excludes violence».

³ Кузьменко, В., Романчук, О. (1993), Право на прогноз, *Універсум*, No 1–2, с. 2.

A well-known theoretical physicist, academician of the National Academy of Sciences of Ukraine, politician, and public figure, Ihor Yukhnovskyy, whose photo was on the cover of the magazine, in his article «Thermodynamics and Stability of the Political System»⁴ convincingly demonstrates how the results of research in the field of theoretical physics can be used to explain the patterns of human development and to predict the path of civilization. The collapse of the USSR as an artificially isolated system was a clear confirmation of the scientist's arguments.

In the program article «The Ukrainian Idea, or the Imperative of the Individual»⁵, O. Romanchuk draws attention to the challenges facing the Ukrainian state after the declaration of independence, emphasizing the ultimate need for their prompt resolution. Agreeing with the opinion of Zbigniew Brzezinski, who emphasized that Ukrainians lack patience and sacrifice to build Ukraine, that it is not so much external forces that threaten the existence of Ukrainian statehood as internal problems, the author, in particular, draws attention to the fact that the lack of national consolidation can lead to the loss of the state.

The same issue of «Universum» contains the disturbing thoughts of Yuriy Pokalchuk, a well-known writer, translator, traveler, and candidate of philological sciences, who in his article «The Reality of the Threat»⁶ draws attention to the numerous dangers that Ukraine has faced since its independence: «The Western press ignores the events and developments in Ukraine, not to mention other new post-Soviet states, focusing all its attention on the Russian metropolis, and, according to the long-standing habit established by the inter-imperial tradition, begins to play along with Russia in its attempt to establish at any cost the lost dominance over the former colonies, now independent states. In Europe, the Yalta syndrome, i.e. the division of Europe and the world into spheres of influence that was shamefully decided to be established at the postwar Yalta Conference, has begun to work. This is being done covertly but consistently. Russia's economic blockade of Ukraine is practically ignored.

It is only because of the loud and truly threatening political instability in Russia that the West is still refraining from directly supporting the revanchist sentiments of Russian imperialists. Having retained control of all infrastructures, Russia has enormous opportunities to disseminate information that is favorable to it, and with the tacit consent of Western powers, it is waging a broad anti-Ukrainian campaign, deterring many Western entrepreneurs and business people from becoming interested in Ukraine and its economic potential. Today, it would be obvious (and easy to see if you want to) that it is the independence of the Ukrainian state that guarantees the West the weakening of Russia's political and military potential, and thus guarantees peace and security in Eastern Europe, and then in Western Europe. Paying all attention to Russia, turning a blind eye to the situation in Ukraine, to Ukrainian-Russian problems, without giving any guarantee of the preservation of borders, national security of the new state, which under democratic rule could and should have become an outpost of Western democracy, The West, with the help of its big capital (I'm not talking about the progressive democratic intelligentsia), deprives its countries of the possibility of creating an objective public opinion on Ukraine, and thus directs its politicians

⁴ Юхновський, І. (1993), Термодинаміка і стійкість політичної системи, *Універсум*, No 1–2, с. 23–25.

⁵ Романчук, О. (1993), Українська ідея, або Імператив особистості, *Універсум*, No 1–2, с. 6–10.

⁶ Покальчук, Ю. (1993), Реальність загрози: «латино-американізація» України, *Універсум*, No 1–2, с. 10–11.

and economists towards Russia, leaving Ukraine and other former Soviet republics with the threat of «Latin Americanization» and transformation into the newest «banana republics».

By publishing Viktor Prykhodko's journalistic article «To a Complete Nation»⁷, which was first published in 1928, the editors of the journal thus noted the enduring relevance of the thoughts of a prominent Ukrainian public and cultural figure, a lawyer by profession, Minister of Justice in the Directory government, and a fellow minister of the UPR in 1922-1923. This article, in the form of a thorough preface, was first published in the book «Secrets of Success in Interest» by American industrialist Herbert Casson, translated by V. Prykhodko and published in Lviv in 1928, which was also published by «Universum». Victor Prykhodko's thoughts still warn Ukrainians against rash steps in the economic sphere and at the same time call for enterprising business.

To quote: «We need not only political struggle, but also social construction. We must wage political struggle in the name of creating a Ukrainian government, without ceasing, without restraint. But simultaneously with this struggle, we must carry out social liberation work, implement our economic and cultural program. The state is not just a right: to sing the national anthem and carry our flag in the streets. The state is an extremely real and prosaic thing. It requires bread, goods, money, meat, military overcoats, its own factory of guns and ammunition; it requires labor, and productive labor at that. It needs frantic spending, but at the same time it strongly demands that it be covered by real income. The Ukrainian state needs its own intellectuals, but we would say that it is not a question of quantity, but of quality. Ukraine, as a state, needs a few politicians of extraordinary intelligence and a dozen truly outstanding administrators, generals, financiers and economists».

A kind of confirmation of V. Prykhodko's thoughts can be found in an interview with Stepan Zlupko, «Without the State, We Will Be Poor». The Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Economics of Ukraine at Ivan Franko State University of Lviv warns: «There are many outright Ukrainophobes among the so-called Ukrainian economists. When I listened to the speech of our president of the Academy of Sciences, believe me, I was ashamed of our science – the speaker was completely programmed, oriented toward Moscow. In his opinion, Ukraine cannot exist without Russia, and that's it. First of all, we have to build the Ukrainian state. Because without it, we will be poor»⁸.

In his article «Democracy and Nationalism»⁹, historian Yaroslav Hrytsak argues about two huge phenomena of the modern world: nationalism and democracy, which, according to the author, «have a large field for the establishment of their ideals in Ukraine». The historian concludes: «In building the European dream, we will have to rely on the national moment, and not vice versa. And even if nationalism were 'bad'-which I personally do not believe-we should use it as a politically mobilizing force to build democracy on the principle of: «You have to do good; if you don't want to do good out of good, then you have no choice but to do it out of evil».

Liudmyla Kolodynska, a journalist and translator, gives an interesting account of the Second International Congress of Ukrainian Studies held in Lviv on August 23-28, 1993. In an article with the eloquent title «Time of Hopes and Achievements»¹⁰, the author

⁷ Приходько, В. (1993), До повної нації, Універсум, No 1–2, с. 24–27.

⁸ Злупко, С. (1993), Без держави будемо бідні, Універсум, No 1–2, с. 22–23.

⁹ Грицак, Я. (1993), Демократія і націоналізм, Універсум, No 1–2, с. 12–14.

¹⁰ Колодинська, Л. (1993), Час сподівань і звершень. Універсум, No 1–2, с. 15–16.

introduces readers to the history of the International Association of Ukrainian Studies and the tasks it set itself on the path to establishing Ukrainian statehood.

The same issue of «Universum» contains the text of a brilliant speech by Ivan Drach, head of the Ukrainian World Coordinating Council, titled «We are Waiting for Repentance», delivered at the International Scientific Conference «The Holodomor of 1932-1933 in Ukraine: Causes and Consequences»¹¹.

Zirka Vitoshynska, «Universum's» own correspondent in Paris, interviewed a French publicist and journalist, former intelligence officer Pierre de Vilmaiste («Exposing a French Journalist»)¹², whose findings in twentieth-century world politics encourage analysis that differs from the established mass media standards. For example, Pierre de Vilmaiste warns Ukraine against global groups like the American Council on Foreign Relations, which seek to internationalize everything, resulting in the «slow and secret destruction of national and cultural values». Therefore, the French publicist advises the Ukrainian elite to keep this in mind in order to avoid obstacles.

In the same context, Volodymyr Pryadko, «Universum's» correspondent in Warsaw, interviews Andrzej Rosinski, a Polish historian, publicist, and writer, about the publication of his book of research, «KGB kontra Demianiuk czyli prowokacja doskonała»¹³. The book tells the story of Ukrainian Ivan Demianiuk, a US citizen who is being tried in Israel, which is completely unjustified, Rosinsky argues.

«Socioecology and Politics» is a vivid example of a thorough sociological approach to analyzing «the widespread myth that the welfare of the people can be quickly improved after the main political and economic problems in Ukraine are resolved»¹⁴. The author of the article, Georgiy Bachynsky, Doctor of Geographical Sciences, convincingly argues that «in post-communist countries, the socio-ecological crisis has gone much deeper, and its impact on the economy is incomparably greater» than in highly developed countries.

V. Kuzmenko and O. Romanchuk argue about culture and the state. The article of the same name leads to an unambiguous conclusion: «The situation in culture can be saved only by completely removing it from the power of officials»¹⁵.

Myron Derkach, doctor of biological sciences, who headed the UNESCO Regional Office in New Delhi for almost 10 years, shares the non-standard view of the world in the unconventional interactions of science, culture, and education that has developed in India, which can be useful for the Ukrainian state¹⁶.

The magazine introduces readers to Anatoliy Svidzynsky, doctor of physics and mathematics, professor, renowned cultural critic, and first rector of the newly established Lesya Ukrainka Volyn' State University¹⁷.

After the pilot issue was published, «Universum» faced not only a creative search, but also difficult organizational issues that required considerable editorial effort to resolve so that the magazine could reach its readers on time. And so it went on for three decades. The socio-cultural phenomenon of the bimonthly «Universum» is that it was among the

¹¹ Драч, І. (1993), Чекаємо покаєння, *Універсум*, No 1–2, с. 8.

¹² Вітошинська, З. (1993), Викриття французького журналіста, *Універсум*, No 1–2, с. 18–20.

¹³ Прядко, В. (1993), Процес є, підсудного немає, *Універсум*, No 1–2, с. 20–22.

¹⁴ Бачинський, Г. (1993), Соціоекологія і політика, *Універсум*, No 1–2, с. 28.

¹⁵ Кузьменко, В., Романчук, О. (1993), Культура і держава, *Універсум*, No 1–2, с. 29.

¹⁶ Деркач, М. (1993), *Універсум*, No 1–2, с. 31–32.

¹⁷ Волинь університетська (1993), *Універсум*, No 1–2, с. 30.

first journal publications in independent Ukraine that differed significantly from Soviet periodicals not only in ideological and conceptual principles, but also in the selection of authors, analytical style of presentation, fundamentally different design, and civic courage in analyzing the acute problems of independent Ukraine. The journal's emergence reflected the society's urgent need for a magazine that was to be a tribune of free public speech, fostering statecraft and professing the ideals of civil society. The socio-political issues of the magazine in 1993-2023 have not lost their relevance.

Conclusions. «Universum» contains extremely interesting and serious materials that not only reflect the general atmosphere in the country, but also encourage action, struggle, change, and a more thorough analysis of reality. In the harsh realities of information confrontation, the magazine emphasizes the need to develop a model of Ukraine's future – economic, legal, value and ideological – as an integral part of not only the development of the state, but above all, the preservation of its right to self-identity, cultural integrity and its own development strategy. The articles in «Universum» allow us to trace the history of the Ukrainian state at the turn of the century.

Numerous texts published in the journal (primarily the search for the universe-the world as a whole and Ukraine's place in it) have in one way or another become a kind of impetus for the cultivation of modern Thought and Rule, helping Ukrainians realize their purpose, answer the questions: with whom is Ukraine, what is it striving for, where is it moving, what is its mission? The materials published on the pages of the journal are an important component of the all-Ukrainian journalistic and publicistic processes.

This is confirmed by a number of published materials by Viktoriya Romanchuk^{18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25} with the aim of scientific understanding of such an important phenomenon for the national political and journalistic history as the bimonthly «Universum». The logical result of the research was the publication of the Monograph²⁶.

¹⁸ Романчук, В. О. (2018), Українська військова тематика на сторінках журналу «Універсум» (1993–2018), Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика, вип. 44, с. 38–57.

¹⁹ Романчук, В. О. (2019), Публіцистика журналу «Універсум» (1993– 2018) як дієвий чинник утвердження української державності, Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика, вип. 45, с. 157–165.

²⁰ Романчук, В. О. (2020), Економічна проблематика в умовах українського державотворення на сторінках журналу «Універсум» (1993–2018), Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика, вип. 47, с. 18–34.

²¹ Романчук, В. О. (2020), Українська культурна парадигма на сторінках журналу «Універсум» (1993–2018), Вісник книжкової палати, №3, с. 35–43.

²² Романчук, В. О. (2020), Висвітлення особливостей гібридної війни Росії проти України на сторінках журналу «Універсум» (1993–2020). Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації, № 4, с. 26–34.

²³ Романчук, В. О. (2020), Польська проблематика на сторінках журналу «Універсум»: історична пам'ять, культура, політика. Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість, вип. 13, с. 343–357.

²⁴ Романчук, В. О. (2021), Історична публіцистика як публічна історія на сторінках журналу «Універсум» (1993–2018), Обрії друкарства, №1 (9), с. 143–160.

²⁵ Romanchuk, V. O., Romanchuk, O. K. (2023), Environmental Threats and National Security of Ukraine, Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика, вип. 52–53, с.75–90.

²⁶ Романчук, Вікторія О. (2024), Журнал «Універсум» у контексті українського державотворення: концептуальні засади, дискурси, прогностика (1993–2023 рр.) : монографія, «Універсум», Львів, 350 с.

REFERENCES

1. Bitkivska, H. Suchasnyy ukrainskyi literaturnyy zhurnal yak intermedialnyy tekst. Avtoreferat dysertatsii na здобuttia naukovoho stupenia doktora filolohichnykh nauk. URL: https://www.researchgate.net/publication/345626036_Kiivskij_universitet_imeni_Borisa_Grincenka.
2. Zdroveha, V. (2006), Ivan Franko i ukrainska publitsystyka, Dzerkalo tyzhnia, No 23.
3. Kuzmenko, V., Romanchuk, O. (1993), Pravo na prohnoz, Universum, No 1–2, s. 2.
4. Yukhnovskyi, I. (1993), Termodynamika i stiykist politychnoi systemy, Universum, No 1–2, s. 23–5.
5. Romanchuk, O. (1993), Ukrainska ideia, abo Imperatyv osobystosti», Universum, No 1–2, s. 6–10.
6. Pokalchuk, Yu. (1993), Realnist zahrozy: «latyno–ameryanizatsiia» Ukraïny, Universum, No 1–2, s. 10–11.
7. Prykhodko, V. (1993), Do povnoi natsii, Universum, No 1–2, s. 24–27.
8. Zlupko, S. (1993), Bez derzhavy budemo bidni, Universum, No 1–2, s. 22–23.
9. Hrytsak, Ya. (1993), Demokratsiia i natsionalizm, Universum, No 1–2, s. 12–14.
10. Kolodynska, L. (1993), Chas spodivan i zvershen. Universum, No 1–2, s. 15–16.
11. Drach, I. (1993), Chekaiemo pokaiannia, Universum, No 1–2, s. 8.
12. Vitoshynska, Z. (1993), Vykryttia frantsuzkoho zhurnalista, Universum, No 1–2, s. 18–20.
13. Priadko, V. (1993), Protses ye, pidsudnoho nemaie, Universum, No 1–2, s. 20–22.
14. Bachynskyi, H. (1993), Sotsioekolohiia i polityka, Universum, No 1–2, s. 28.
15. Kuzmenko, V., Romanchuk, O. (1993), Kultura i derzhava, Universum, No 1–2, s. 29.
16. Derkach, M. (1993), Universum, No 1–2, s. 31–32.
17. Volyn universytetska (1993), Universum, No 1–2, s. 30.
18. Romanchuk, V. O. (2018), Ukrainska viyskova tematyka na storinkakh zhurnalu «Universum» (1993–2018), Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Zhurnalistyka, vyp. 44, s. 38–57.
19. Romanchuk, V. O. (2019), Publitsystyka zhurnalu «Universum» (1993–2018) yak diievyi chynnyk utverdzhennia ukrainskoi derzhavnosti, Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Zhurnalistyka, vyp. 45, s. 157–165.
20. Romanchuk, V. O. (2020), Ekonomichna problematyka v umovakh ukrainskoho derzhavotvorennya na storinkakh zhurnalu «Universum» (1993–2018), Visnyk Lvivskoho universytetu. Serii: Zhurnalistyka, vyp. 47, s. 18–34.
21. Romanchuk, V. O. (2020), Ukrainska kulturna paradyhma na storinkakh zhurnalu «Universum» (1993–2018), Visnyk knyzhkovoï palaty, No 3, s. 35–43.
22. Romanchuk, V. O. (2020), Vysvitlennia osoblyvostey hibrydnoi viiny Rosii proty Ukraïny na storinkakh zhurnalu «Universum» (1993–2020). Derzhava ta rehiony. Serii: Sotsialni komunikatsii, No 4, s. 26–34.
23. Romanchuk, V. O. (2020), Polska problematyka na storinkakh zhurnalu «Universum»: istorychna pamiat, kultura, polityka. Ukraïna – Polshcha: istorychna spadshchyna i suspilna svidomist, vyp. 13, s. 343–357.
24. Romanchuk, V. O. (2021), Istorychna publitsystyka yak publichna istoriia na storinkakh zhurnalu «Universum» (1993–2018), Obrii drukarstva, No1 (9), s. 143–160.

25. Romanchuk, V. O., Romanchuk, O. K. (2023), Environmental Threats and National Security of Ukraine, *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seria: Zhurnalistyka*, vyp. 52–53, s. 75–90.
26. Romanchuk, Viktoriia O. (2024), *Zhurnal «Universum» u konteksti ukraïnskoho derzhavotvorennia: kontseptualni zasady, dyskursy, prohnostyka (1993–2023 rr.) : monohrafiia, «Universum», Lviv, 350 s.*

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бітківська, Г. Сучасний український літературний журнал як інтермедіальний текст. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук. URL: https://www.researchgate.net/publication/345626036_Kiivskij_universitet_imeni_Borisa_Grincenka.
2. Здоровега, В. (2006), Іван Франко і українська публіцистика, *Дзеркало тижня*, No 23.
3. Кузьменко, В., Романчук, О. (1993), Право на прогноз, *Універсум*, No 1–2, с. 2.
4. Юхновський, І. (1993), Термодинаміка і стійкість політичної системи, *Універсум*, No 1–2, с. 23–5.
5. Романчук, О. (1993), Українська ідея, або Імператив особистості, *Універсум*, No 1–2, с. 6–10.
6. Покальчук, Ю. (1993), Реальність загрози: «латино–американізація» України, *Універсум*, No 1–2, с. 10–11.
7. Приходько, В. (1993), До повної нації, *Універсум*, No 1–2, с. 24–27.
8. Злупко, С. (1993), Без держави будемо бідні, *Універсум*, No 1–2, с. 22–23.
9. Грицак, Я. (1993), Демократія і націоналізм, *Універсум*, No 1–2, с. 12–14.
10. Колодинська, Л. (1993), Час сподівань і звершень, *Універсум*, No 1–2, с. 15–16.
11. Драч, І. (1993), Чекаємо покаєння, *Універсум*, No 1–2, с. 8.
12. Вітошинська, З. (1993), Викриття французького журналіста, *Універсум*, No 1–2, с. 18–20.
13. Прядко, В. (1993), Процес є, підсудного немає, *Універсум*, No 1–2, с. 20–22.
14. Бачинський, Г. (1993), Соціоекологія і політика, *Універсум*, No 1–2, с. 28.
15. Кузьменко, В., Романчук, О. (1993), Культура і держава, *Універсум*, No 1–2, с. 29.
16. Деркач, М. (1993), *Універсум*, No 1–2, с. 31–32.
17. Волинський університетський (1993), *Універсум*, No 1–2, с. 30.
18. Романчук, В. О. (2018), Українська військова тематика на сторінках журналу «Універсум» (1993–2018), *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*, вип. 44, с. 38–57.
19. Романчук, В. О. (2019), Публіцистика журналу «Універсум» (1993–2018) як дієвий чинник утвердження української державності, *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*, вип. 45, с. 157–165.
20. Романчук, В. О. (2020), Економічна проблематика в умовах українського державотворення на сторінках журналу «Універсум» (1993–2018), *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*, вип. 47, с. 18–34.
21. Романчук, В. О. (2020), Українська культурна парадигма на сторінках журналу «Універсум» (1993–2018), *Вісник книжкової палати*, No3, с. 35–43.

22. Романчук, В. О. (2020), Висвітлення особливостей гібридної війни Росії проти України на сторінках журналу «Універсум» (1993–2020). *Держава та регіони. Серія: Соціальні комунікації*, No 4, с. 26–34.
23. Романчук, В. О. (2020), Польська проблематика на сторінках журналу «Універсум»: історична пам'ять, культура, політика. *Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість*, вип. 13, с. 343–357.
24. Романчук, В. О. (2021), Історична публіцистика як публічна історія на сторінках журналу «Універсум» (1993–2018), *Обрії друкарства*, No1 (9), с. 143–160.
25. Romanchuk, V. O., Romanchuk, O. K. (2023), Environmental Threats and National Security of Ukraine, *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*, вип. 52–53, с. 75–90.
26. Романчук, Вікторія О. (2024), Журнал «Універсум» у контексті українського державотворення: концептуальні засади, дискурси, прогностика (1993–2023 рр.) : монографія, «Універсум», Львів, 350 с.

ЖУРНАЛ «УНІВЕРСУМ» ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ І КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ

Вікторія О. Романчук,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна,

e-mail: viktoriya.romanchuk7@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1594-3995>

Олег К. Романчук,

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна,

e-mail: universum.magazine@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-7431-2993>

У статті з'ясовано місце журналу «Універсум» в інформаційному просторі та медіасфері України. Упродовж тридцятирічного існування двомісячник утвердився як серйозне й відповідальне аналітичне видання, як платформа для глибоких і безкомпромісних дискусій стосовно актуальних і гострих проблем України після відновлення державності.

Наголошено, що державницька позиція та національна ідея визначають творче обличчя журналу «Універсум», який порушував теми, що стосувалися найважливіших сфер життєдіяльності держави – політики, військової та безпекової тематики, економіки, історії та історичної пам'яті, культури.

З'ясовано, що журнал «Універсум» ефективно реалізував актуальне завдання журналістики – аналізувати, прогнозувати, конструктивно розв'язувати складні новітні проблеми суспільного розвитку, виховувати в аудиторії вміння самостійно мислити, екстраполювати досвід минулого на сучасне та майбутнє життя.

Новостворений часопис узяв на себе непросту роль – просвітницьку, інформаційну, політичну, аналітичну. Став одним із елементів самоорганізовування суспільства у повноцінний громадянський організм. Журнал здобув репутацію якісного видання завдяки чіткому розумінню завдань, мети, які постали перед державою, а ще виразній позиції блискучих авторів часопису, серед яких знані політологи, вчені, культурологи, письменники й публіцисти, знакові постаті українського державотворення – Костянтин Морозов та Юрій Ілленко, Євген Сверстюк та Ярослав Дашкевич, Юрій Щербак та Юрій Покальчук, Юрій Саєнко і Володимир Войтенко, Михайло Сирота і Віктор Ющенко, Богдан Гаврилишин та Осип Мороз, Богдан Ступка та Іван Дзюба, Іван Драч та Іван Марчук і чимало інших.

З'ясовано, що авторитетні автори журналу аналізували ті чи інші проблеми і не лише вказували на причини, можливі способи й шляхи їхнього розв'язання, а й прогнозували появу небезпечних ризиків, напрями негативного розвитку проблемних ситуацій. Це помічаємо в публікаціях на військову, економічну, культурну, історичну й політичну тематику.

Автори журналу «*Універсум*» упродовж усього періоду його функціонування висловлювали думку щодо актуальних проблем з державницьких позицій і системно захищали національні смисли й цінності. У дослідженні показано, що «*Універсум*» від часу заснування позиціонував себе не лише як журнал політології, економіки, науки й культури, а й футурології. Це можна пояснити зростанням попиту на знання.

Ключові слова: Українська держава, Україна, Універсум, майбутнє, прогноз, журналістика, політична думка, публікації, двомісячник, політологія, економіка, наука, культура, комунікація, масмедіа.

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 105–118 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13172>

УДК:316.77.[070.77.03]

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ФОТОЖУРНАЛІСТИКИ

Петро Слотюк

*Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського,
вул. К. Острозького, 32, 21001, Вінниця, Україна
e-mail: universitetart@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-3033-1666>*

*«Сьогодні час істориків і час журналістів»
Я. Грицак*

У статті досліджуються особливості соціологічного дискурсу фотожурналістики, методологічні та теоретичні основи візуалізації, посилення ролі й значимості зображального фактора у сучасних медіа, його евристичний, та онтологічний характер. Зосереджено увагу на тісному поєднанні зображуваного із реальністю соціального буття й водночас наголошується на суб'єктивності, умовності фотообразів, які хоч і стали віддзеркаленням смислів реальності у традиційних практиках повсякдення, але для більшості залишаються закритими.

Ключові слова: фотожурналістика, візуальна соціологія, дискурс, зображення, комунікація, культура, пізнання.

1. Постановка проблеми. Останнім часом фотожурналістика розширила межі свого застосування й подолавши умовності, що супроводжували її впродовж тривалого часу, активно увірвалася у звичайне життя людей, змінюючи їхнє мислення, способи комунікації й реальну картину світу. Вона стала не тільки важливою умовою, але й одним із найсучасніших інструментів спілкування та міжіндивідуальної комунікації.

Поява цифрового фото та мобільної фотографії остаточно зруйнували бар'єри між «побутовою» фотографією, яка здебільшого відображала, в сюжетах існуючого повсякдення, події та факти особистого характеру, з одного боку, і фотографією соціального спрямування – з іншого. Побіжний аналіз будь-яких «сімейних» фотоколекцій засвідчує зникнення суттєвих відмінностей між побутовою фотографією і репортажним фото, яке завжди фіксувало події, а не тільки їх образи. Образність здебільшого ставала важливою для глянцевого журнального видання, афіш та реклами, які методами зображувальної журналістики прагнули викликати емоційну реакцію й закріпити її у психоемоційній структурі особистості як довготривалий імпульс. Тобто як інтенцію, породжену не стільки самою подією, скільки її відображенням.

Іntenцію, що проявилась імпліцитно. Цю тезу підтверджує і фото, зроблене під час замаху на экс-президента США Дональда Трампа 13 липня 2024 року, де поранений політик, у супроводі охорони, піднявши вгору кулак, покидає трибуну, з якої хвилину тому спілкувався з виборцями. Через це фото постріл у Пенсильванії може стати знаковим, смислотвірним моментом, символічним початком нового політичного циклу, який, в передчутті кардинальних змін у політиці США, символізує очікування пересічного американського обивателя.

Отже, сьогоднішня реальність не заперечує образності (у фотожурналістиці вона була завжди), а використовує її як інструмент для пізнання тієї частини реальності, яка актуалізувала себе в межах культури та цивілізації. Саме тому фотографія стала не тільки відображати соціальну реальність, як результат колективної творчості соціальних спільнот, але й наблизилася до можливості її візуального прочитання ще до ознайомлення з текстовим чи голосовим коментарем, який її супроводжує. У цій ситуації важливішим стає не лише вербалізоване пояснення події, але також її контекстуальність, де домислюються закодовані у тексті смислові конструкції наративного плану. Таким чином, фотожурналістика перестає бути допоміжним елементом медіа й перетворюється на самостійну форму відображення реальності, яке, хоч і потребує коментарів, інтерпретацій та теоретичних обґрунтувань, проте, за фактом свого призначення та своїми можливостями, стає універсальним інструментом її пізнання. Інструментом візуалізації реальності, що дає змогу спрямувати увагу на нові грані соціального буття й повсякденних практик заклопотаних індивідів. Зробити це можливо лише через образність, що народжується повсякденням і стає його візуальним кодом. Розкодування образу дає змогу зрозуміти прихований смисл. Та для цього він мусить проявитися в ментальних структурах підсвідомого і формі мислення. Лише після цього образ стає фактом живої історії, що прагне зафіксуватися як знаковий елемент події. Це стосується не тільки журналістики, але й історичної науки, де, наприклад, усні свідчення очевидців стають важливим джерелом історичних досліджень. І, як стверджують деякі автори, саме «це породжує тенденцію до «зменшення ролі «авторитету» архівних документів в історичних дослідженнях»¹, а увага переводиться на емоційну реакцію, яку викликала документально зафіксована історична подія. У журналістиці відбувається зменшення зацікавлення текстовими повідомленнями й коментарями, які доволі часто підмінюються візуальними формами інформаційного впливу, а цікавість читача спрямовується на смислове наповнення інформаційних матеріалів. Це, а не тільки застарілі форми подачі інформації, власне, й стало головною причиною кризи традиційної журналістики.

Усні ж історії, записані з допомогою сучасних технічних засобів, перетворюються не просто на першоджерело, в якому відображені історичні факти, але й стають живою пам'яттю минулого його дієвою формою. За таких умов перед істориком постає завдання не тільки у хронологічній послідовності простежити причини й наслідки події, що стала об'єктом історичного аналізу, але й виявити її емоційно-образний та когнітивний складник, який фіксують очевидці. Те саме стосується й журналістики, яка не тільки віддзеркалює об'єктивну реальність на шпальтах газет чи журналів, у теле- чи радіопередачах, кіно та літературній публіцистиці, але й

¹ Боряк, Т. (2024), «Усна історія у джерельній базі студій голодомору: історія формування та інформаційний потенціал корпусу свідчень»: Монографія, Київ, ТОВ Юрка Любченка, с. 130.

очікує від споживача інформації живої реакції на текст чи відзнятий фоторепортаж, завдяки його входженню в «кіно життя» не лише спостерігачем, але й повноцінним актором. Таке пропонує й фотожурналістика, яка візуалізує соціальну реальність, руйнуючи будь-які бар'єри між практикою повсякдення й сучасними методами її відображення.

2. Теоретичне підґрунтя та методологічні основи дослідження.

Науковців, що аналізують візуалізацію як метод відображення соціальної реальності, у світовому академічному середовищі чимало. Усі вони зробили помітний внесок у формування соціологічного дискурсу зображувальної журналістики і на-самперед фотожурналістики, спрямувавши свій науковий інтерес на нові можливості використання фотографії та відео у сучасному медійному просторі. У цьому контексті на особливу увагу заслуговують роботи Г. Беккера (H. Becker), Р. Зіллера (R. Ziller), Я. Качмарєка (J. Kaczmarek), С. Зонтаг (S. Sontag), К. Батаєвої, Т. Семигіної, О. Даниленко та інших.

Теоретичною основою дослідження стали праці Ж. Бодрієра (J. Baudrillard), Дж. Роса (G. Rose), П. Штомпки (P. Sztompka), а також Ф. Білза, А. Лієра, Дж. Тегга й авторів, чії роботи, хоч і не увійшли до цього списку, але відіграли значну роль у формуванні соціологічного дискурсу фотографії й невід'ємної від неї фотожурналістики. Наприклад, П. Штомпка стверджує, що будь-яка фотографія може бути об'єктом наукових досліджень, має значення для людей, оскільки відображає їхній соціальний досвід². Дж. Тегга акцентує на «множинності фотографії та історії» і заявляє, що «фотографія стала результатом специфічних і беззаперечно істотних викривлень», однак саме тому вона й «потребує не алхімії, а історії, за межами якої» її «екзистенційна сутність порожня»³. Водночас А. Лієр дає філософське обґрунтування фотографії, як інструменту, з допомогою якого відбувається занурення індивіда в глибші пласти реальності, при цьому (на відміну від Ж. Бодрієра) наголошує, що «фотографія в усіх смислах є чорною матерією» й найголовніше для неї – «це ніч, темнота і відсутність світла»⁴. Світла, що пробивається крізь темряву не проявленої реальності, яка існує в нас як і поза нами.

Методологію вивчення візуального пропонує Дж. Росс. В одній із своїх праць він пише: «Інтерпретація образів – це тільки інтерпретація, а не відкриття їх». Образи, – стверджує автор, – є створеними значеннями, які структурують те, як люди поведуться у повсякденні. Ось чому «візуальне стає головним для культури та конструювання соціального життя»⁵.

Останнім часом й серед українських дослідників з'являються автори, які спрямовують свій науковий інтерес на можливість використання візуальних методів пізнання світу в соціології та історії. Серед таких В. Солдатова, яка у своїй дисертації справедливо підкреслює, що «майже всі соціальні феномени та соціальні процеси

² Sztompka, P. (2005), «Wizualna Socjologia. Fotografia jako metoda badawcza», Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 92.

³ Тегг, Дж. (2019), «Тягар репрезентації: есе про множинність фотографії та історії», пер. з англ. Ю. Кравчук, Київ, РОДОВІД, с. 15.

⁴ Lier, H. (2007), «Philosophy of Photography» Leuven University Press. URL: https://anthropogenie.com/anthropogeny_semiotics/philo_photography_postscript.pdf

⁵ Rose, G. (2002), Visual Methodologies. An Introduction to the Interpretation of Visual Material, SAGE Publications London Thousand Oaks · New Delh, p. 2–6.

мають візуальні прояви»⁶. Підтвердженням цього може бути творчість відомої режисерки і фотографа часів нацистської Німеччини Л. Ріфеншталь (фільми «Олімпія», «Тріумф влади»), а також роботи фотографів та фотожурналістів радянської доби. О. Коляструк у своїх публікаціях звертає увагу на використання фотозображень у процесі вивчення характеру повсякдення. Однак базовими роботами, які допомагають зрозуміти концептуальні і метрологічні основи вивчення візуалізації як наукового методу, формують її методологічну основу, залишаються праці Ж. Бодріяра, М. Маклюєна, П. Штомпки, І. Гофмана, П. Віріліо, С. Зонтаг, Дж. Роса, наукові напрацювання яких дають змогу виокремити це явище, як особливий тип реальності. Ж. Бодріяр не даремно позначив її як «гіперреальність», безпосередньо пов'язану зі зростанням образності у повсякденному житті сучасної людини. А раз так, то її не варто розглядати поза контекстом культури, оскільки лише культура формує усталену картину світу – фреймовану модель реальності разом з її сурогатами. З цієї точки зору цікавими є твердження М. Найдорфа, які він виклав у статті «Криза культури. Спроба аналізу», де причину кризи обґрунтував, як втрату надійності уявлень – головного мотивуючого фактору, що тримає цілісність культури. На це звертав увагу і М. Гайдегер, який писав, що «ціннісна ідея є необхідним складником метафізики волі до влади»⁷. А все тому, що Ідея народжується і набуває цінності, або знецінюється в уявленні через свою надійність. Саме уявлення тримають цілісність культури, або знецінюють її, структурують волю до життя в бажанні домінувати (у М. Гайдегера і Ф. Ніцше це домінування і є волею до влади). Воління домінувати відображає процес самовідтворення, який передає зміст культури й наповнює змістом її історію. Тому М. Найдорф і стверджує, що «кінець епохи настає тоді, коли вона наближається до нерозуміння самої себе. Коли картина світу, яку упродовж десятиліть створювала корисливо спрямована брехня в медіа, наближається до рівня нерозрізненості в ній реального і віртуального»⁸. Аналогічної думки притримується й Л. Масенко у своєму аналізі причин кризи культури. В одній із своїх статей вона пише: «Телевізор, що владно вдерся в оселі мільйонів людей, в руках спритних маніпуляторів може перетворитися із засобу відображення реальності на інструмент її конструювання»⁹. Конструювання «фальшивої дійсності» (Л. Масенко), з якої вийти самостійно суб'єкт не може. Ось чому Дж. Тегг писав про необхідність культурологічного аналізу як окремого типу умовного виявлення ефектів влади.

Тут варто пам'ятати, що феномен фотографії, як і мистецтво фотографії, стає частиною дискурсу пов'язаного з візуальними медіа й актуалізує проблему «онтологічного статусу фотообразу», а якщо так, то фотографія є чимось більшим, аніж просто частиною зображувальної журналістики чи фотомистецтва. Вона фіксує момент зіткнення реальності з її відображенням, залишаючи при цьому без відповіді питання: наскільки образ реальності співмірний з оригіналом і чи є він віддзеркаленням випадковості, у якій зафіксований прихований характер соціальної дійсності? На це

⁶ Солдатов, В. Ю. (2016), «Візуальні дослідження в соціології – методологічні та методичні засади». Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук, Київ, с. 6.

⁷ Heidegger, M. (1997), «Sein und Zeit», Tubingen: Max Niemeyer Verlag.

⁸ Найдорф, М. (2022), «Криза культури. Спроба аналізу», *The Almanac of Philosophical Essays. Koine Communication*, с. 53–65, доступно на сайті автора: <https://sites.google.com/site/marknaydorf/texts/>

⁹ Масенко, Л. (2019), «Кризові явища в культурі: причини і наслідки для України і світу». URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/30241510.html>

запитання пробує відповісти Р. Батлер, стверджуючи про неможливість роз'єднати суб'єкта, який фотографує, з об'єктом, якого фотографують. Вони стають в ній єдиним цілим, формуючи сюжетну лінію її змісту¹⁰.

Попри панування традиційного погляду на фотожурналістику і фотографію, який домінує у сучасному науковому дискурсі, позитивним є те, що з'являються спроби поєднати глибокий онтологічний зміст фотографії з широким застосуванням її можливостей як нового методу відображення й вивчення соціального світу. При цьому пропонується нова методологія щодо осмислення її в контексті філософії, соціології та історії. З цієї точки зору цікава робота Ф. Білза, у якій автор, акцентує на «розпалювані уяви» і переосмисленні свого «розуміння емоції», а не тільки на технологічній майстерності фотографа чи репортера¹¹. Усе це змінює підходи у сприйнятті фото і фотожурналістики не тільки як ремесла, що широко використовується у сучасних медіа, але й методу пізнання соціальної реальності, віддзеркаленої у повсякденному житті її суб'єктів.

3. Виклад основного матеріалу дослідження.

Те, що у деяких дослідженнях називається «візуальним поворотом» (visual turn), «переходом від віртуального до візуального», «гіпертрофованістю візуального контенту» тощо, М. Найдорф вважає кризою, яка розпочинається тоді, коли сума уявлень, які формують спільну картину світу, знецінюється і уявлення втрачають надійність, змінюючи образ реальності, який раніше забезпечував її сталість.

М. Найдорф не тільки пов'язував «людей єдиною для них сумою уявлень про світ і себе в ньому», але й описував поле, в якому виникало загальне розуміння «смислів, мотивів і цілей»¹², що формували підґрунтя для злагодженої комунікації за умови узгодженості з уявленнями тих, хто жив і діяв спільно у просторі історії та культури. Це сприяло появі смислового фрейму, в якому окреслюється траєкторія руху думок їхніх вмотивованих носіїв. Однак люди, що взаємодіють у просторі культури, як і в інформаційному просторі, потребують універсального інструментарію, котрий спонукав би їх засвоювати такі моделі поведінки, які дають змогу не просто прийняти меседжі еліти, а й інтегруватися у процес реалізації завдань, нею запропонованих. Це і є головною метою інформаційно-психологічних операцій (ІПСО), технології яких передбачають активне застосування інструментів інформаційного впливу, найефективнішою з яких залишається пропаганда. Разом з тим її ефективності вистачає лише на короткотермінову перспективу. У подальшому реальність починає дисонувати із віртуально сформованою картиною світу, породжуючи когнітивну суперечність у структурі світогляду й руйнуючи базові його елементи. За таких умов з'являється гайдегерівський «світ як уявлення», як ідеальна модель паралельної дійсності, яку розум не може відрізнити від тієї, частиною якої є сам. Так народжується розчарування, активною соціальною формою якого стає нігілізм. А нігілізм настає тоді, «коли ми в усьому, що відбувається, шукали

¹⁰ Butler, R. (2005), «Baudrillard's Light Writing Or Photographic Thought», доступно: <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/baudrillards-light-writing-or-photographic-thought/>

¹¹ Білз, Ф. (2021), «Сторітелінг у фотографії. Воркшоп: п'ять кроків до створення незабутніх світлин», пер. з англ., Київ, ArtHuss, с. 13.

¹² Найдорф, М. (2022), «Криза культури. Спроба аналізу», *The Almanac of Philosophical Essays. Koine Communication*, с. 53–54, доступно на сайті автора: <https://sites.google.com/site/marknaydorftexts/>

«смысл», якого там нема»¹³. Тому фотографування і є одним із тих інструментів, з допомогою яких ми прагнемо його відшукати. Він ніби ховається за тим, чим сам не є. Ховається за образом і фактом, які в просторі фреймованої дійсності прагнуть об'єктивуватися, забуваючи про те, що самі існують лише тут і тепер. Так зображення стає візуальним інструментом, яким воліє скористатися кожен, хто бажає своє життя зробити публічним. Це така своєрідна легалізація себе в просторі часу, наданого з примхи долі, прагнення передати її через зображення й у такий спосіб зафіксуватися там, забуваючи, що «перетворити себе на зображення – це оголити своє повсякденне життя, свої бажання й можливості», не залишаючи жодного секрету, яким особистість інтригує, як власною загадковістю. До того ж «люди завжди були занурені в середовище, в якому таємниці ставали частиною їхнього повсякденного життя»¹⁴. І «до винаходу фотографії, видовища в природі і культурі були обмежені кількісно і сприймалися антропоцентрично»¹⁵, а тут виявилось, що вони всеохопні за масштабом, який виходить не тільки за межі окремих соціальних спільнот, але й за межі культури й цивілізації. Осягнути це виявилось непросто, оскільки така ситуація вимагала розширення світогляду, що став наслідком занурення людини у світ прихованої реальності, яку доволі часто визначали як «паралельну». Через це Р. Том, якого цитує А. Ліер, стверджував, що «витвір мистецтва діє як початок віртуальної катастрофи у свідомості глядача», допоки катастрофа не стала частиною його персонального життя, що має не тільки природній вимір, але й антропоцентричний статус, і складається із образів, знаків, звуків, системи символів, що виходять далеко за межі звичної для неї буттєвої форми. А для того, щоб ці межі не стали «червоними лініями», «екзистенційне поле» індивіда, має активізуватися «мистецтвом, літературою, рекламою, любов'ю, релігійним фанатизмом, або стриманим екстатичним щастям сидіти в кріслі біля вікна»¹⁶ й вивести його із звичного способу існування. Це і є першою умовою, яка дає змогу побачити у фотографії не тільки фрагмент відтвореного фізичного світу, але й осягнути смисл, що існує між об'єктом, зображенням, формою, яку зафіксувала камера, і суб'єктивним сприйняттям самопрояву відтвореної реальності. Недаремно У. Еко писав: «Тому, хто отримує повідомлення, залишається частина свободи прочитати його по-іншому»¹⁷. Беззаперечне право прочитати в інший спосіб забезпечує від маніпуляції враженням і передбачає можливість мати його не таким, на яке автор фотографії сподівався. Саме тому між зображенням та його смислом існує деяка дистанція, «пробігаючи» яку, читач встигає порівняти свої цінності з тим, що він встиг зафіксувати власним поглядом. Тому огляд образів, що зафіксовані на фотографії, – це справа доволі суб'єктивна, як, власне, й інтерпретація їх, яка великою мірою залежить від дискурсу та інституційних практик, що його

¹³ Heidegger, M. (1997), «Sein und Zeit», Tubingen: Max Niemeyer Verlag, s. 75.

¹⁴ Коляструк, О. (2008), «Візуальні документи як особливі джерела історії повсякдення», *Україна XX ст.: культура, ідеологія, політика*, с. 259–264. URL: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/14/16.pdf>

¹⁵ Lier, H. (2007), «Philosophy of Photography» Leuven University Press. URL: https://anthropogenie.com/anthropogeny_semiotics/philo_photography_postscript.pdf

¹⁶ Lier, H. (2007), «Philosophy of Photography» Leuven University Press, p. 175–176.

¹⁷ Eco, U. (1999), «Semiologia zycia codziennego», przeł. J. Ugniewska i P. Salwa, Warszawa, s. 160.

забезпечують¹⁸. На це звертає увагу і Г. Бекер, пояснюючи відмінність між тим, як сприймають зображення фотограф та соціолог, що використовують різні підходи у трактуванні зображеного об'єкта. Соціологи вважають власні обґрунтування правдивішими, оскільки мають у своєму арсеналі емпіричні методи досліджень, тоді як фотографи візуалізують емоцію і відтак вважають свою місію виконаною. Однак це не означає, що «особистісно-експресивний компонент» у дослідженнях зображувального контенту не варто брати до уваги, – підкреслює Г. Бекер¹⁹. Покликуючись на С. Варкова, він звертає увагу на його справедливе зауваження: «Камера – чудовий інструмент, вона відображає те, що відбувається у вашій голові», і далі пояснює, що «фотографії отримують значення, як і всі культурні об'єкти, з їхнього контексту, який складається з того, що було написано про них»²⁰. Тому, аналізуючи фотографію, ми у власній уяві формуємо розуміння зображеного так, що воно дає змогу заглибитися у свій прихований світ, декодувати сенси, які об'єкт зображення відтворює у самому факті фотографування. Тому для такої науки, як соціологія, не стільки важливе саме зображення, скільки те, що воно означає, тобто значення зображеного, а не його образності. Образ – форма передачі значення, прихованого смислу, який науковець чи просто глядач мусить дешифрувати у процесі його інтерпретації. Те, що «фотографія насправді відображає, – зауважує Г. Бекер, – мало схоже на правду», оскільки реальність краще відтворює соціальна фотографія, а те, що зафіксував фотограф для естетичного задоволення, не завжди правдиве²¹. Правдивим воно стає не завжди, але й правда не завжди є правдою, особливо в момент її найбільшої актуальності. Часто актуальність правди – лише початок, наближення до чогось важливого, виявленого в бажаному, очікуваному, сформованому і відображеному нашою уявою в намірах діяти так чи в інший спосіб.

Те, що фотографія дедалі більше стає методом дослідження соціальної реальності, підтверджує і Д. Харпер. З його точки зору уява і те, як фотограф дивиться на світ, великою мірою соціально зумовлені²². Таку думку поділяє й О. Коляструк, називаючи фотосвітліну «особливим джерелом вивчення повсякдення». Полемізуючи із «традиційними істориками», авторка наголошує на тому, що фотографія не є для історика-документаліста повноцінним джерелом інформації, а лише відтворенням візуального образу епохи і для того, щоб знайти сліди практик повсякдення цієї епохи, варто їх перевіряти²³. Таке твердження слухне уже тому, що «традиційна історія» має справу зі статично зафіксованими фактами у меморіальній формі буття

¹⁸ Sztompka, P. (2005), «Wizualna Socjologia. Fotografia jako metoda badawcza», Wydawnictwo Naukowe PWM, Warszawa, s. 90–93.

¹⁹ Becker, H. (1974), «Photography and Sociology», *Studies in the Anthropology of Visual Communication*, № 1, p. 11, 22.

²⁰ Becker, H. (2010), «Visual Sociology, Documentary Photography, and Photojournalism: It's (Almost) All a Matter of Context». URL: https://monoskop.org/images/1/11/Becker_Visual_sociology_documentary_photography_and_photojournalism_1995.pdf

²¹ Becker, H. (1974), «Photography and Sociology», *Studies in the Anthropology of Visual Communication*, № 1, p. 14–22.

²² Harper, D. (2023), «Visual Sociology», London, Routledge, 328 p.

²³ Коляструк, О. (2008), «Візуальні документи як особливі джерела історії повсякдення», *Україна XX ст.: культура, ідеологія політика*, с. 259–264. URL: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/14/16.pdf>

цих фактів й не аналізує їх в контексті соціальної динаміки. Через це для істориків-традиціоналістів, які висловлюють свої судження стосовно епохи, до якої вони не були причетні, такий підхід стає доволі складним. Насамперед через відсутність у їхньому науковому арсеналі адекватних методів досліджень, які б дали змогу розкрити глибинний сенс подій, а не лише характер їхнього історичного змісту. Мабуть, саме тому Н. Дейвіс, на якого покликається О. Коляструк, сказав: «Фотокамера, як і історик, ніколи не каже правду». Але, знов-таки, правда не в тому, що «говорить» фотокамера або про що пише історик. Фотокамера – це технологічний інструмент, за допомогою якого фотограф фокусує свій погляд на тому і тоді, коли предмет зображення викликав у нього емоційну реакцію, спричинивши дію, яка в його уяві набула естетичного, політичного, історичного чи будь-якого іншого смислу. У цьому проявляються усі наші когнітивні можливості декодувати імпліцитний характер його змісту і в такий спосіб надати сенсу актуальності та значимості. З публіцистами і репортерами ще складніше, оскільки у них не так багато можливостей довести або спростувати доведене через відсутність дієвих методів і методології журналістики. А повсякдення завжди конкретне як і життя, відображене у багатстві досвіду. Так мислить і Г. Гарфінкель, пропонуючи, задля виявлення природи практик повсякдення, «зламати» його відносно стабільність²⁴, зруйнувавши при цьому процедури, за допомогою яких люди пояснюють ситуації, в яких опиняються. Зробити це можливо й за допомогою фотозображення, відеоінтерв'ю, документального, художнього чи науково-популярного фільму, показавши глядачу той візуалізований образ, який не збігається з його очікуваннями, і тим, що він собі уявляє. Це породжує необхідність самоаналізу власного архетипу (самості), щоб відчутти себе в ситуації, у якій ти не є тим, ким є. І тут виникає потреба в актуалізації власного Я, яка часто і вимагає зламу правил, за якими формуються практики повсякдення й конструюються ті моделі поведінки, стиль життя, які, стаючи структурними елементами повсякденного існування, творять форму його образного вираження.

У цій ситуації набуває значимості репортерська фотографія, яка перестає бути особливим жанром фотожурналістики з огляду на ті зміни, які відбуваються у самій журналістиці, коли остання, опанувавши нові технологічні і технічні можливості, поступово відходить від своїх традиційних форм подачі інформації, акцентуючи увагу не стільки на інформуванні, скільки на смисловому наповненні того, про що повідомляє.

Близькою до репортерської є й так звана «побутова фотографія», яка найкраще показує характер повсякдення, систему мотивів і цінностей, які організовують чи дезорганізують суспільство. Фотофіксація побутових практик, як і вуличне фото, виконує переважно комунікативну функцію, особливо у зв'язку з активним поширенням їх у соціальних мережах.

На перший погляд, це формує спрощений підхід до фотомистецтва й фотожурналістики, перетворюючи їх на технологічно легкодоступний вид творчості, який може опанувати кожен. З іншого боку – змушує замислитися не тільки над новими можливостями фотографії, але й над її когнітивною функцією. Така ситуація, у сфері візуальних досліджень (visual studies), підштовхує до теоретичного обґрунтуван-

²⁴ Garfinkel, H. (1964), *Studies in the routine grounds of everyday activities.* in *Studies in social interaction*. Edited by D. Sudnow, 1-30. New York: The Free Press.

ня образу, візуальний складник якого не завжди пов'язаний з тим, що ми бачимо, але й з тим, що уявляємо. Тобто народження образу відбувається не тоді, коли фотограф фіксує його своєю камерою. Камера, то лише інструмент процесу образотворення. Сам же образ постає внаслідок взаємодії уяви фотографа, яку той підсилює фотосвітлиною, і своїми переживаннями події, у якій знаходиться. Те саме відбувається із глядачем, якого захоплює перегляд. Тому фотожурналістика мусить відійти від традиційного формату, у якому тривалий час перебувала, і спробувати наблизитись до таких напрямків сучасного мистецького самовираження, як перформанс, лендарт і концептуальна фотографія. З одного боку, така ситуація відображає динамічні процеси розвитку фотографії, а, з іншого, вимагає нових підходів у її осмисленні, особливо з огляду на прискорену динаміку трансформаційних змін в умовах постмодерного переходу, де візуалізована дійсність стає головною, вимагаючи від фотографів та фоторепортерів показувати сюжетні фотоісторії (сторитейлінг), у яких реальне буття людей стає важливішим, аніж вони самі.

З іншого боку, наблизеним і в той же час віддаленим, від існуючої традиційної фотожурналістики, залишається авангардизм, який акцентує увагу не на предметах, що випадково потрапили у фокус об'єктива, а на тому, що стало причиною предметного світу людей, людських спільнот та їхньому смислового вираженні. Прикладом може бути творчість Т. Модотті, яка відійшла від модернізму, прихильницею якою була, й присвятила свою творчість відображенню того соціального середовища, із якого вийшла. Модотті стверджувала, що не прагнула робити мистецтво, а фіксувала образи із свого середовища (Т. Модотті народилася у бідній робітничій сім'ї), які слугували маркером епохи, до якої вона належала.

Все це виходило за межі звичного сприйняття світу, сповненого сподіваннями на соціальну справедливість та емпатію, які знецінювалися не лише капіталістичним способом виробництва, але й системою відносин, яку він запровадив. У цих умовах люди прагнули зрозуміти, чи можливо змінити систему та обставини, у яких головною цінністю залишалися гроші? Проти цього й бунтувала неспокійна душа Т. Модотті і фотографія своєю творчістю вибудовувала смисловий ряд спотвореного буття, щоб зруйнувати міф про об'єктивну невідворотність його історичної тягlostі, закріпленої в поширених практиках буржуазного рабства, де зникло природне співзвуччя, в якому зливався світ душі й присутність речей²⁵.

Через це її фотографія має чітко виражений соціальний характер з деякими елементами афектності у значенні «способу присутності та переживання», що підтверджує тезу Дж. Мітчелла, про «образи наділені своєю власною структурою», а відтак «владою образів»²⁶. Тобто ми переживаємо не образи в ідеальному форматі відтворення, а структуру образів, що є ключем для їхнього глибокого осмислення. Розкривши зміст образу та його значимість через декодовану структуру елементів, з яких він складається, глядач (реципієнт) потрапляє у поле ідеальної емоційної присутності в ньому, у поле його абсолютної, хоча й абстрактної влади. Це і формує світогляд фотографа й фотожурналіста.

²⁵ Baudrillard, J. (1968), *The system of objects*, Paris, Gallimard.

²⁶ Mitchell, W. J. (1992), *The Reconfigured Eye: Visual Truth in the PostPhotographic Era*. – Cambridge: MIT Press, 1992, 273 p.

Але, М. Максимович, стверджує, що «видавці, журналісти й читачі не завжди задумуються над тим, що передувало фіксації певної події, явища чи факту, і не усвідомлюють того, що фотографічний світогляд не завжди відображає послідовність і взаємозв'язок між явищами», а «коли фотографи прагнуть найдетальніше відтворити життєві явища, вони, безумовно, свідомо чи несвідомо, керуються власними смаками чи імперативами своєї совісті»²⁷. А хто сказав, що світогляд, в тому числі і «фотографічний» (якщо такий існує) має відображати цей взаємозв'язок і послідовність між явищами, особливо, коли вона є лише каузальною формою узагальнених і часто стереотипних поглядів? Головною соціальною функцією сучасної фотожурналістики є відображення не тільки й не стільки узагальнених поглядів, скільки різних форм сприйняття, у яких простежується універсальний принцип єдності в побаченому. Саме це й підштовхує до розуміння глибинних основ соціального буття. Щодо смаків, то ними вони й керуються, і завжди, хоча власні смаки рідко узгоджуються з наявними імперативами совісті.

Існує ще одна проблема, на яку часто скаржаться деякі науковці, особливо фотожурналісти. Суть її зводиться до того, що «новинна і подієва журналістика майже повністю перейшла у поле діяльності аматорів, а професійним фотографам залишається можливість дивувати аудиторію художнім рівнем. За таких обставин знижується рівень фотожурналістики загалом. Новинні фотографії, – стверджує О. Коренівська, – стають одноманітними, шаблонними, передбачуваними й малозмістовними без супровідного тексту, а художнім знімкам немає місця на шпальтах газет і журналів»²⁸. Попри справедливую критику фоторепортерки варто не забувати, що в сучасних медіа «безтекстової» фотожурналістики, в полі подій і новин, бути не може. Текст завжди супроводжує зображення, пояснює його не стільки з точки зору сюжету, скільки розкриває зміст зафіксованої події, її новинарність, виражену думками мислимих образів. Коли фотожурналіст цього прагне, аматори перестають бути його конкурентами. Окрім того, світ сучасної фотографії, у тому числі й репортерської, виконує не тільки звичну для нього меморіальну функцію, але є засобом візуальної комунікації між різними соціальними групами і соціальними кластерами. Він перетворився на форму підтримки й зміцнення слабких соціальних зв'язків, які набули значимості з моменту появи соціальних мереж та соціальних медіа, ставши основою для формування нових соціальних структур. На цю особливість звернув увагу М. Грановетер, який в одній із своїх публікацій вказав, що слабкі соціальні зв'язки достатньо продуктивні не тільки з точки зору обміну ненав'язливою інформацією (яка не породжує жодних зобов'язань чи обов'язку бути присутнім у полі її поширення), а лише акцентує на спорідненості зацікавлень, які у перспективі можуть стати структуроутворюючим фактором появи нових соціальних контактів чи соціальної інтеракції. Ба більше, автор пояснює: «Більшість інтуїтивних уявлень про силу міжособистісних зв'язків, відповідають наступним визначенням: сила зв'язку – це (ймовірно лінійна) комбінація часу, емоційної інтенсивності (взаємної довіри) і

²⁷ Максимович, М. (2019), «Сучасна фотожурналістика: проблеми, виклики, перспективи», *Журналістські науки*, вип. 3, № 91, с. 31.

²⁸ «За кадром: Виклики та труднощі сучасного фотожурналіста» (2024), *Інформаційно-аналітичне видання «TIMES.ZT»*. URL: <https://times.zt.ua/za-kadrom-vyklyky-ta-trudnoshchi-suchasnoho-fotozhurnalista/>

взаємних послуг, які цей зв'язок забезпечує»²⁹. Стосовно фотожурналістики, то її функції, за таких умов, змінюються. Так само змінюється призначення самої фотографії. Фотожурналістика стає інструментом візуалізації реальності, засобом комунікації в межах всесвітньої соціальної мережі, як-от Facebook, Instagram тощо, а фотографія перетворюється на інструмент репрезентації себе в системі інтерактивних контактів з іншими.

На макрорівні соціальні мережі визначаються ступенем спорідненості учасників, які формують міжособистісні контакти (так звану *homophily*–гемофілію), на мікрорівні – формами взаємодії суб'єктів, що комунікують між собою. Однією із таких форм і є фотографія як найдієвіший і доступний для масового використання інструмент візуалізації соціальної реальності, образу й характеру повсякдення. У цьому зв'язку варто згадати знамените висловлювання Ж. Бодріяра про те, що фотографія – це «письмо світла, буквальність образу», який не є об'єктивним, як і сам світ. Лише фотооб'єктив, допомагає нам виявити цю об'єктивну реальність, яку ми нарізаємо «тонкими частинками знерухомленості, мовчання, фоторедукції», і хоча «неможливо говорити про те, про що не можна сказати, промовчати про це можна лише за однієї умови, показавши зображення»³⁰.

4. Висновки

З попереднього аналізу дискурсивних практик, відображених у теоретичних розробках численної когорти науковців, можна виснувати: а) сучасна фотожурналістика переживає не стільки кризу, скільки переосмислення своєї мети, ролі й місії в процесі становлення, на теренах світового інформаційного простору, когнітивної журналістики; б) соціологічний дискурс найкраще відображає і пояснює загальну спрямованість зображувальної журналістики, вказуючи на її важливу не тільки інформаційну, але й соціальну функцію; в) «візуальний поворот» (*visual turn*) ставить перед фотожурналістикою нові виклики, пов'язані з усвідомленням та переосмисленням її головного завдання – відображення смислів буття у вирі повсякденного існування і мислення.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Білз, Ф. (2021), «Сторителінг у фотографії. Воркшоп: п'ять кроків до створення незабутніх світлин», пер. з англ., Київ, ArtHuss, 176 с.
2. Боряк, Т.(2024), «Усна історія у джерельній базі студій голодомору: історія формування та інформаційний потенціал корпусу свідчень»: Монографія, Київ, ТОВ Юрка Любченка, 632 с.
3. Даниленко, О. «Парадоксы повседневности: осмысление в русле визуальной социологии», Papers uploaded to Academia. URL: <https://www.academia.edu/4993289> (дата звернення 12.09.2024).

²⁹ Granovetter, M. (1973), «The streng of weak ties», *The American Journal of Sociology*, vol. 78, no. 6. (May, 1973), p. 1361. URL: https://sociology.stanford.edu/sites/default/publications/the_of_weak_ties_and_exch_wgans.pdf

³⁰ Baudrillard, J.(1999), *Photography, Or the Writing of Light*. Translated by Francois Debrix. URL: <http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=126>

4. Коляструк, О. (2008), «Візуальні документи як особливі джерела історії повсякдення», *Україна XX ст.: культура, ідеологія політика*, с. 259–264. URL: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/14/16.pdf> (дата звернення 10.10.2024).
5. «За кадром: Виклики та труднощі сучасного фотожурналіста» (2024), Інформаційно-аналітичне видання «TIMES.ZT». URL: <https://times.zt.ua/za-kadrom-vyklykya-ta-trudnoshchi-suchasnoho-fotozhurnalista/> (дата звернення 12.10.2024).
6. Максимович, М. (2019), «Сучасна фотожурналістика: проблеми, виклики, перспективи», *Журналістські науки*, вип. 3, номер 91, с. 29-36.
7. Масенко, Л. (2019), «Кризові явища в культурі: причини і наслідки для України і світу». URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/30241510.html> (дата звернення 17.10.2024)
8. Найдорф, М. (2022), «Криза культури. Спроба аналізу», *The Almanac of Philosophical Essays. Koine Communication*, с. 53–66.
9. Солдатова, В. (2016), «Візуальні дослідження в соціології – методологічні та методичні засади». Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук, Київ, 211 с.
10. Тегг, Дж. (2019), «Тягар репрезентації: есе про множинність фотографії та історії», пер. з англ. Ю. Кравчук, РОДОВІД, Київ, 248 с.
11. Baudrillard, J. (1968), «The system of objects», Paris, Gallimard, 288 s.
12. Baudrillard, J. (1999), «Photography, Or the Writing of Light». Translated by Francois Debrix. URL: <http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=126>
13. Butler, R.(2005), «Baudrillard's Light Writing Or Photographic Thought». URL: <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/baudrillards-light-writing-or-photographic-thought/>
14. Becker, H. (1974), «Photography and Sociology», *Studies in the Anthropology of Visual Communication*, №1, p. 3–26.
15. Becker, H.(2010), «Visual Sociology, Documentary Photography, and Photojournalism: It's (Almost) All a Matter of Context». URL: https://monoskop.org/images/1/11/Becker_Visual_sociology_documentary_photography_and_photojournalism_1995.pdf (дата звернення 23.10.2024).
16. Eco, U. (1999), «Semiologia zycia codziennego», przeł. J. Ugniewska i P. Salwa, Warszawa, s. 1174.
17. Garfinkel, H. (1964), «Studies in the routine grounds of everyday activities in Studies in social interaction». Edited by D. Sudnow, 1-30. New York: The Free Press.
18. Granovetter, M. (1973), «The strength of weak ties» / *The American Journal of Sociology*, vol. 78, no. 6. (May, 1973), p. 1360-1386. URL: https://sociology.stanford.edu/sites/default/publications/the_of_weak_ties_and_exch_wgans.pdf (дата звернення 30.10.2024).
19. Harper, D. (2023), «Visual Sociology», London, Routledge, 328 p.
20. Heidegger, Martin. (1993), «Sein und Zeit», Tubingen: Max Niemeyer Verlag, 445 s.
21. Lieberman, H. (2007), «Philosophy of Photography» Leuven University Press, 122 p.
22. Mitchell, W. J. (1992), «The Reconfigured Eye: Visual Truth in the PostPhotographic Era». Cambridge: MIT Press, 273 p.
23. Rose, G. (2002), *Visual Methodologies. An Introduction to the Interpretation of Visual Material*, SAGE Publications London Thousand Oaks · New Delh, 229 p.
24. Sztompka, P. (2005), «Wizualna Socjologia. Fotografia jako metoda badawcza», Warszawa, Wydawnictwo Naukowe PWM, s. 150.

REFERENCES

1. Bilz, F. (2021), «Storiteilinh u fotohrafii. Vorkshop: piat krokiv do stvorennia nezabut-nikh svitlyn», per. z anh., Kyiv, ArtHuss, 176 s.
2. Boriak, T. (2024), «Usna istoriia u dzherelnii bazi studii holodomoru: istoriia formu-vannia ta informatsiinyi potentsial korpusu svidchen»: Monohrafiia, Kyiv, TOV Yurka Liubchenka, 632 s.
3. Danylenko, O. «Paradoksy povsednevnyosti: osmyslenye v rusle vyzualnoi sotsyolo-hyy», Papers uploaded to Academia. URL: <https://www.academia.edu/4993289> (ac-cessed date 12.09.2024).
4. Koliastruk, O. (2008), «Vizualni dokumenty yak osoblyvi dzherela istorii povsiakden-nia», Ukraina KhKh st.: kultura, ideolohiia polityka, s. 259–264. URL: <http://history.org.ua/JournALL/xxx/14/16.pdf> (accessed date 10.10.2024).
5. «Za kadrom: Vyklyky ta trudnoshchi suchasnoho fotozhurnalista» (2024), Informat-siino-analitychne vydannia «TIMES.ZT». URL: <https://times.zt.ua/za-kadrom-vyk-lyky-ta-trudnoshchi-suchasnoho-fotozhurnalista/> (accessed date 12.10.2024).
6. Maksymovyc, M. (2019), «Suchasna fotozhurnalistyka: problemy, vyklyky, perspek-tyvy», Zhurnalistyky nauk, vyp. 3, nomer 91, s. 29–36.
7. Masenko L. (2019), «Kryzovi yavlyshcha v kulturi: prychny i naslidky dlia Ukra-iny i svitu». URL: <https://www.radiosvoboda.org/amp/30241510.html> (accessed date 17.10.2024).
8. Naidorf, M. (2022), «Kryza kulturu. Sproba analyzu», The Almanac of Philosophical Essays. Koine Communication, s. 53–66.
9. Soldatova, V. (2016), «Vizualni doslidzhennia v sotsiolohii – metodolohichni ta meto-dychni zasady». PhD diss. (soc.s.), Institute of Sociology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, 211 s.
10. Tehh, Dzh. (2019), «Tiahar reprezyntatsii: ese pro mnozhynnist fotohrafii ta istorii», per. z anh. Iu. Kravchuk, Kyiv, RODOVID, 248 s.
11. Baudrillard, J. (1968), «The system of objects», Paris, Gallimard, 288 s.
12. Baudrillard, J. (1999), «Photography, Or the Writing of Light». Translated by Francois Debrix. URL: <http://www.ctheory.net/articles.aspx?id=126> (accessed date 6.01.2025).
13. Butler, R. (2005), «Baudrillard's Light Writing Or Photographic Thought». URL: <https://baudrillardstudies.ubishops.ca/baudrillards-light-writing-or-photographic-thought/> (accessed date 17.10.2024).
14. Becker, H. (1974), «Photography and Sociology», Studies in the Anthropology of Visual Communication, №1, p. 3–26.
15. Becker, H. (2010), «Visual Sociology, Documentary Photography, and Photojournalism: Its (Almost) All a Matter of Context», available at, url: https://monoskop.org/images/1/11/Becker_Visual_sociology_documentary_photography_and_photojournalism_1995.pdf (accessed date 23.10.2024).
16. Eco, U. (1999), «Semiologia zycia codziennego», przeł. J. Ugniewska i P. Salwa, War-szawa, s. 1174.
17. Garfinkel, H. (1964), «Studies in the routine grounds of everyday activities in Studies in social interaction». Edited by D. Sudnow, 1-30. New York: The Free Press.

18. Granovetter, M. (1973), «The streng of weak ties»/ The American Journal of Sociology, Vol. 78, No. 6. (May, 1973), r.1360-1386. URL: https://sociology.stanford.edu/sites/default/publications/the_of_weak_ties_and_exch_wgans.pdf (accessed date 30.10.2024).
19. Harper, D. (2023), «Visual Sociology», London, Routledge, 328 p.
20. Lier, H. (2007), «Philosophy of Photography» Leuven University Press, p. 122.
21. Mitchell, W. J.(1992), «The Reconfigured Eye: Visual Truth in the PostPhotographic Era». – Cambridge: MIT Press, 273 pp.
22. Rose, G. (2002), Visual Methodologies. An Introduction to theInterpretation of Visual Material, SAGE Publications London Thousand Oaks · New Delh, 229 r.
23. Heideger M. (1993), «Sein und Zeit», Tubigen: Max Niemeyer Verlag, 445 s.
24. Sztompka, P. (2005), «Wizualna Socjologia. Fotografia jako metoda badawcza», Wydawnictwo Naukowe PWM, Warszawa, s. 150.

SOCIOLOGICAL DISCOURSE OF PHOTOJOURNALISM

Petro Slotiuk

Mykhailo Kotsiubynsky State Pedagogical University of Vinnytsia

Ostrozkyi Str., 32, Vinnytsia, Ukraine

e-mail: universitetart@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-3033-1666>

The article examines the peculiarities of the sociological discourse of photojournalism, the methodological and theoretical foundations of visualization, the strengthening of the role and significance of the image factor in modern media, its not only heuristic, but also ontological character. Attention is focused on the close combination of the depicted with the reality of social life, and at the same time the subjectivity and convention of photo images, which, although they have become a reflection of the meanings of reality in traditional everyday practices, remain closed to the majority.

The purpose of the research is to study the sociological discourse of photojournalism in the context of modern scientific interpretations. For this, general scientific methods of analysis of theoretical justifications were used, which, from the author's point of view, best explain the processes affecting the development of modern visual journalism.

The result of the research is the confirmation of the importance of the visual method in the process of news production not only by professional journalists, but also by bloggers, social network activists, contributors and ordinary participants of network communications, through which not only information is disseminated, but also the meaning of the reality reflected in the events is explained and the facts of modern social life.

The importance of the sociological approach to the studied problems of visual impact on people's consciousness through mass media is confirmed, especially in the process of highlighting and analyzing the nature of everyday life and practices, which it periodically updates, destroying traditional models of behavior and thinking.

Keywords: photojournalism, visual sociology, discourse, image, communication, culture, cognition.

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 119–127 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13173>

УДК [070:77.03](477)"20":355.422"19"

ФОТОДОКУМЕНТАЛІСТИКА ВОЄННОГО ЧАСУ: АВТОРСЬКИЙ СТИЛЬ У СТВОРЕННІ ВІЗУАЛЬНИХ ІСТОРІЙ

Ярослав Табінський

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна*

e-mail: yaroslav.tabinskyi@lnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-5122-4253>

У статті розглянуто теоретичні аспекти сучасної фотодокументалістики. Опрацьовано наукові публікації українських і закордонних дослідників фотографії. Завдяки опису та аналізу матеріалів українських фоторепортерів визначено методику створення візуальних історій у медіа. На конкретних прикладах простежено за відображенням стилю авторів-фотографів і його застосуванням під час знімання бойових дій. Через опрацьований емпіричний матеріал виокремлено способи візуального відображення російської агресії у фотографії.

Ключові слова: фотожурналістика, візуальні комунікації, фотодокументалістика, фотографія, візуальний сторителінг, медіа.

Постановка проблеми.

Час війни вимагає особливої концентрації суспільства. Йдеться насамперед про відображення правдивої інформації у медіапросторі та протидію ворожій пропаганді. Матеріали фотодокументалістів є надважливими не лише для поширення українського питання у міжнародних дискусіях, але й для інформування суспільства та збереження у колективній та індивідуальній пам'яті усіх подій, спричинених російською агресією.

У візуальних комунікаціях сьогодні з'являється чимало технік і методик для розвитку нових мультимедійних форматів, однак зображення залишається основою. Водночас фотографія – це найпростіший засіб документування, адже вона не лише інформує суспільство про події на фронті, а й спонукає до формування громадської думки, впливає на рішення політиків та викликає реакцію міжнародної спільноти.

Актуальність теми зумовлена необхідністю дослідження матеріалів українських фотодокументалістів у час війни. Більшість авторів не лише передають у редакції чи агенції відзнятий матеріал, але працюють над візуальними історіями, мультимедійними та документальними проектами. Оригінальних платформ небагато, тому кожен автор зазвичай публікує світлина на власних сторінках у соціальних мережах, робить короткі описи побаченого та пережитого. Для осмислення

важливості документування війни потрібно значно більше часу, адже саме за фотокдрами аналітики та історики вивчатимуть усі події, які відбуваються в Україні.

Мета статті – визначити авторський стиль фотографів-документалістів під час підготовки візуальних медійних проєктів. Серед **завдань** виділимо вивчення процесу створення візуальних історій, аналіз авторських стилів фотодокументалістів, опис візуальних фотоісторій та зіставлення із визначними роботами репортерів зі світовим іменем. **Основні методи дослідження** – контент-аналіз, синтез, порівняння, дедукція й індукція.

Серед дослідників візуальної комунікації, фотографії та сторителінгу варто згадати про роботи Сергія Горєвалова, Вікторії Шевченко, Вікторії Бабенко, Романа Пазюка, Лесі Лисенко, Ольги Пелешок, Казімежа Вольного-Зможинського, Сьюзен Зонтаг, Майкла Фрімена, Фіна Білза, Генрі Керола та інших.

Під час вивчення візуальних історій українських фотодокументалістів проводимо паралель із роботами відомого фотографа Другої світової війни Роберта Капи. Задokumentувати реальність і зберегти її для суспільства – чи не єдине пріоритетне завдання кожного автора-документаліста, який опиняється поруч із військовими на передових позиціях. Фоторепортер «Радіо Свобода» Мар'ян Кушнір створив серію світлин, коли перебував на завданні з мінометниками підрозділу «Карпатська Січ» на Торетському напрямку, а також разом із 28 окремою механізованою бригадою та іншими підрозділами.

Більшість кадрів Мар'ян Кушнір створив за умов слабкого освітлення. Звісно, сучасна техніка має високі світлосильні характеристики, щоправда, навіть у повній темряві такі світлини стають особливо цінними, адже на них відображено тих, хто бореться з окупантами. Атмосферними є кадри із бліндажів: втомлені обличчя захисників, побут, зброя, амуніція та кіт, який спить поряд із шоломом¹.

Щоб передати суспільству реальну картину у документальних кадрах, більшість медіа публікують фотографії з короткими історіями, подекуди з авторським коментарем чи підписом. Редакція журналу Reporters у 2023 році видає перший спеціальний випуск журналу англійською мовою². До збірки увійшло 155 світлин від початку повномасштабного вторгнення росіян в Україну.

Близько 40 провідних фоторепортерів публікують у виданні авторські візуальні історії. До кожного фото є окремий текстовий блок із зазначенням місця, часу та коротким описом події. Частину тиражу розповсюджують у дипломатичних установах і міжнародних організаціях.

Така версія видання Reporters є найкращим зображальним свідченням історії про війну. «Як ми йдемо крізь вогонь» (How we walk through the fire) – репрезентація сучасної України у світі через друковане медіа. Більшість фоторепортерів, авторів у виданні, документували війну ще з 2014 року, тому мають великий досвід. У кожного документаліста свій власний стиль, бачення, відчуття події та виділення важливих акцентів. Навіть з одного місця світлини кожного автора будуть іншими. Саме тому визначаємо поняття авторського стилю, який формується завдяки досвіду, але насамперед через розуміння та дотримання композиційних правил, роботи зі світлом (гра тіней), комунікації з об'єктом зйомки, створення образності через деталі

¹ Кушнір, М. (2024), Instagram, URL: <https://www.instagram.com/mariankushnir/>

² Reporters (2023), How we walk through the fire, Huss, Kyiv, 190 s.

і символи. Більшість кадрів із фотозбірки Reporters були опубліковані у світових медіа та агенціях, зокрема Reuters, Getty Images, Associated Press, AFP Photo, The Washington Post, Times та інших.

Аналізуючи стиль фото з технічного боку, розуміємо, що більшість авторів використовують режим недоекспозиції задля можливості передачі якнайбільшої кількості інформації у кадрі. Адже коли світлина пересвітлена чи з'являються білі плями (провали), то навіть при обробці у фоторедакторах отримати необхідний результат доволі складно. Такий технічний спосіб можемо зауважити у матеріалах репортерів Максима Дондюка, В'ячеслава Ратинського, Юлії Кочетової, Олексія Фурмана, Юрія Дячишина. Редакція Reporters опублікувала у англомовному виданні світлини й Макса Левіна, фотокореспондента видання «Лівий Берег», якого вбили російські окупанти у березні 2022 року.

У часі війни важливі й аматорські фотографії, зроблені не на професійну камеру, а на смартфон. Повномасштабна війна торкнулась кожного українця будь-якої області чи міста. Той, хто має пристрій з об'єктивом, здатен документувати, адже професійний фоторепортер не завжди може оперативно опинитися в потрібному місці. Наприклад, значущість аматорських фотографій підкреслює історія з появою у соціальних мережах жахливого та трагічного фото із міста Ізюм на Харківщині. У кадрі – синьо-жовтий браслет на висохлій руці ексгумованого тіла. Українці поширили флешмоб «Це міг бути кожен із нас. Лише тому, що ми українці», у якому фотографували власну руку з українською символікою. Дописи додатково позначали гештегом #IzyumMassacre (Ізюмська різанина)³.

Завдяки такій мережевій комунікації українці доносили до світу інформацію про воєнні злочини росіян – масові вбивства цивільного населення та військовополонених в Ізюмі. Близько 500 вбитих осіб окупанти поховали на новому цвинтарі у лісопосадці. Це були українці, які загинули внаслідок бомбардувань та обстрілів, жертви тортур та розстрілів. Браслет у вигляді синьо-жовтої стрічки став знаковою деталлю.

Американська дослідниця філософії фотографії Сьюзен Зонтаг у своїй праці «Спостереження за болем інших» розглядає фотографію і пам'ять про війну – колективну й індивідуальну. «Фотографія – це як цитата, афоризм чи прислів'я. Кожен із нас зберігає в архіві пам'яті сотні фотографій і може миттєво їх пригадати»⁴.

Необхідно зважати також на професійний досвід автора-репортера, його вміння працювати зі світлом, відчуття композиції та вибір ракурсу. З часу повномасштабної війни в пам'яті українців залишилось чимало знакових фото. Кадри не лише з передових позицій чи лінії фронту, але й зі зруйнованих та деокупованих міст і сіл, у яких люди пережили знущання після вторгнення російської армії. Леся Лисенко виділяє композиційні аспекти фотозображення, які потрапляють у систему чинників, що сприяють формуванню вибірки найбільш резонансних кадрів⁵. Дослідниця

³ Новинарня (2022), «“Це міг бути кожен із нас”: українці поширюють у соцмережах фото руки з браслетом з Ізюма». URL: <https://novynarnia.com/2022/09/17/izyummassacre/>

⁴ Зонтаг, С. (2024), *Спостереження за болем інших* / пер. з англ. Ярослави Стріхи, ist publishing, Харків, с. 48.

⁵ Лисенко, Л. (2023), «Криза етики візуальної репрезентації війни (вимір фотографії)», *Образ*, вип. 3 (43), с. 37-46.

розглядає поняття «фотографії-ікони», які отримують свій статус завдяки майстерності фотографа, його здатності відчутти й зафіксувати «вирішальний момент» (за Анрі-Картєс Брессоном). Задokumentованих фото – незліченна кількість, але згадаймо ті, які стали символами боротьби та незламності українців. Фото Дмитра Козацького з «Азовсталі» стало знаменитим завдяки вдалому використанню композиції та світла. Бійця, який розвів руки, пробиває промінь світла, що проходить крізь отвір у даху. Це було останнє місце організованого військового спротиву росіянам у Маріуполі.

Особливою культурною цінністю та виокремленням ідентичності є зображення кухонної шафи, яка вціліла після знищення житлового будинку у Бородянці на Київщині. Світліну Єлизавети Серватинської публікували більшість світових медіа. На фото – керамічний півник з Васильківського майолікового заводу на шафці в центрі композиції символічно демонструє міць українців попри обстріли російськими авіабомбами.

Сьюзен Зонтаг у своїх дослідженнях вивчала не лише психологію сприймання фотографії, але й її призначення. У найвідомішій філософській праці «Про фотографію» письменниця пише: «Фотографії надають докази. Ми можемо не повірити почутому, але щойно нам показують фото, як сумніви розвіюються. Документувати провину – це один із способів використовувати камеру»⁶.

Вважаємо, що фотографії і є доказами та підтвердженнями терористичної діяльності російських окупаційних військ на території України. Варто згадати історію журналістів Мстислава Чернова та Євгена Малолетки, які фіксували події в Маріуполі у 2022 році. Документалісти створили оscarоносний повнометражний фільм «20 днів у Маріуполі», а Євген Малолетка став переможцем одного з найпрестижніших фотоконкурсів World Press Photo у 2023 році. Його світлина «Авіаудар по пологовому будинку в Маріуполі» стала не лише знаком, але й інструментом проти російської пропаганди. На фото вагітна жінка, поранена внаслідок авіаудару по пологовому будинку.

Відзначимо кадри українського фотографа Максима Дондюка, який знімає війну з 2014 року, а його матеріали публікують передові світові медіа. Зазвичай автор працює над тривалими візуальними проєктами, але з початком повномасштабної війни продовжує документувати українську реальність⁷. У дні звільнення Херсона знімав для журналу Time Президента України, коли той їхав потягом на південь України. Та найбільший резонанс виник після ілюстрацій захисників на передовій позиції. Упродовж двох тижнів разом із Люком Могелсоном, журналістом The New Yorker, Максим Дондюк документував життя в окопах військових 28-ої ОМБ. Саме тоді автор й створив фотосимвол: руки українського бійця, який виконував завдання за кількесот метрів від ворога неподалік Бахмута. Ще одне знакове фото Максима Дондюка «Агонія України» опублікували у журналі Time навесні 2022 року⁸. У цій

⁶ Зонтаг, С. (2024), *Про фотографію*/ пер. з англ. Ярослави Стріхи, MOKSOP, Харків, 244 с.

⁷ Чернічкін, І. (2023), «Війна — не привід для цензури». URL: <https://zaborona.com/fotograf-maksym-dondyuk-dva-tyzhni-proviv-v-okopah-na-donbasi/>

⁸ Москалюк, К. (2024), «Максим Дондюк: “Знімаю, яким буде майбутнє людства, якщо не припинимо воювати”». URL: <https://www.ukrainianphotographers.com/news-articles/interview-with-maksym-dondyuk>

історії жінка з дитиною добралися до мосту в Ірпені, що веде до Києва. На той час він уже був зруйнований, а люди переходили річку по переправі. Саме там український військовий допоміг жінці нести немовля.

Київський фотограф Віталій Юрасов у квітні 2023 року побував на обміні військовополонених і зафіксував мить, коли український військовий, тільки-но ступив на рідну землю, зі слезами радіє звичайному яблуку⁹. Автор пригадує: «Це найсильніша емоція і фото, яке я зняв за війну... На цьому фото перше яблуко військового за дуже довгий час... Навіть не уявляю, що він відчував. Ніхто з нас не уявляє»¹⁰.

Досить часто кожне окреме фото має свою драматичність, часто навіть перед- або постісторію. Фоторепортер Сергій Коровайний після підризу греблі Каховської ГЕС знімав евакуацію в Херсоні. Автор пригадує один випадковий знімок, де у кадрі виснажений собака, який довго просидів у холодній воді, вчепився за ногу рятувальника, наче просить порятунку. Документаліст вважає, що завдяки цьому фото у світ відправили правильний меседж про воєнний злочин: «Через підризу греблі страждають усі – і люди, і тварини»¹¹.

Досить часто фоторепортери використовують й інші прийоми, що викликають емоції, не порушуючи етичних правил та норм. Йдеться про фіксацію деталей під час знімання бойових дій або життя суспільства в часі війни. Символом терористичних злочинів росіян став знаковий кадр фотожурналістки Reuters Зохи Бенсемра «Жінка з червоним манікюром»¹². Ірина Фількіна з Бучі поверталася додому на велосипеді, і її посеред вулиці розстріляли росіяни.

Кандидатка наук із соціальних комунікацій Леся Лисенко вивчає наративну природу фотографії та її «відновні» функції в подоланні кризових психоемоційних та соціокультурних реакцій¹³. Науковиця визначила, що віральність фотографії жіночої руки з манікюром спровокувала користувачів соціальних мереж до обговорення знаковості зображення, яке стало одним із символів війни та жорстокості російських військ.

Під час вироблення власного авторського стилю кожен фотодокументаліст має певний багаж теоретичних знань. Звісно, що це основи роботи з камерою, але потрібно також розуміти значення світла та використовувати його щоразу, вибираючи необхідний ракурс знімання. Британський фотограф і автор бестселера «Як знімати неймовірні фотографії» Генрі Керол у своїх виданнях звертає особливу увагу на роль світла у процесі фотографування. «Усе відбувається за волею світла. Через його зміну дещо приголомшливе кілька хвилин тому не справляє ніякого враження вже зараз. У цьому випадку банальне стає красивим, а красиве – нудним»¹⁴. Описуючи

⁹ Шулькіна, М. (2023), ««Кажу собі, що знімаю для підручників з історії»: Віталій Юрасов про фотодокументацію війни». URL: <https://vogue.ua/article/vogue-man/lifestyle/ya-znimayu-dlya-pidruchnikiv-z-istoriji-yurasov-pro-fotodokumentaciyu-viyni-53612.html>

¹⁰ Юрасов, В. (2024), Instagram. URL: <https://www.instagram.com/yurasov.pro/>

¹¹ Грищенко, І. (2023), «Десять знакових світлин з війни Сергія Коровайного». URL: <https://birdinflight.com/profesiya/desyat-znakovih-svitlin-z-vijni-sergiya-korovajnego.html>

¹² Шпрамович, В. (2024), «Розстріляна жінка з червоним манікюром у Бучі: з'явилися нові дані про її вбивство і підозрюваних росіян». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cq5lp55e6jqo>

¹³ Лисенко, Л. (2024), «Фотонаратив як чинник подолання травми свідка», *Communications and Communicative Technologies*, вип. 24, с. 17-23.

¹⁴ Керол, Г. (2022), *Як знімати неймовірні фотографії*, ArtHuss, Київ, 128 с.

психологію світла у фотографії, автор зазначає, що світло визначає форму фізичних речей, зокрема вигляд і характерні риси суб'єкта, але, з іншого боку, воно розкриває щось менш буквальне. Наприклад, його можна використати, щоб відобразити особистість, атмосферу події чи душевний стан героя.

Львівський фоторепортер Роман Балук документує майже кожен похорон військовослужбовців у місті. Саме в процесі знімання таких подій автор зобов'язаний зважати не лише на професійне, тобто редакційне завдання, але й на морально-етичні аспекти під час військового поховального ритуалу. В одному зі своїх дописів до фото у соціальних мережах фотодокументаліст пише про важливу роль світла та створення сюжетності: «Кожного разу, коли світло огортає труну, я обираю місце, роблю серію із кількох кадрів, заплющую очі і, не дивлячись, що вийшло, загадую бажання: щоб це була остання труна, і ніколи більше не було нагоди спробувати зловити цей сюжет із цими променями ще раз»¹⁵.

Результати і перспективи подальших досліджень обговорення. Сучасна фотодокументалістика наразі недостатньо досліджена. У візуальних комунікаціях зображення – це основа побудови взаємозв'язків між автором і реципієнтом, відтак фотодокументалістика потребує глибшого наукового осмислення. Ідеться про функціональні особливості, жанрові ознаки, смислові інтерпретації та цінність фотографії у соціоісторичній сфері, як основного документа, що підтверджує події певного періоду.

Висновки.

Завдяки фотографії документалісти не лише фіксують події, відображають воєнні злочини, закарбовують історію, здійснюють емоційний вплив на суспільство, але й роблять неоціненний внесок у збереження колективної та індивідуальної пам'яті. Усі візуальні історії можемо вважати літописами для наступних поколінь. Окрім цього, фотографії постраждалих цивільних та військових під час російсько-української війни відіграли ключову роль у реакції світової спільноти та успіху в дипломатичній боротьбі. Під час документування війни виникають чималі труднощі, не лише технічні чи побутові, але загрозливі для життя і здоров'я медійників. Авторські матеріали українських фоторепортерів мають історичну та інформаційну цінність, адже вже сьогодні можемо провести паралелі із діяльністю відомих закордонних документалістів ХХ століття. У перспективі наукового дослідження фотодокументалістики зможемо вивчити інтерпретації візуальних історій та виокремити визначальну роль фотографії у сфері комунікацій.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Reporters (2023), *How we walk through the fire*, Huss, Kyiv, 190 s.
2. Балук, Р. (2024), Facebook. URL: <https://www.facebook.com/romanbaluk>
3. Грищенко, І. (2023), «Десять знакових світлин з війни Сергія Коровайного». URL: <https://birdinflight.com/profesiya/desyat-znakovih-svitlin-z-vijni-sergiya-korovajnego.html> (дата перегляду 22 грудня 2024)
4. Зонтаг, С. (2024), *Про фотографію* / пер. з англ. Ярослави Стріхи, МОКСОР, Харків, 244 с.

¹⁵ Балук, Р. (2024), Facebook. URL: <https://www.facebook.com/romanbaluk>

5. Зонтаг, С. (2024), *Спостереження за болем інших* / пер. з англ. Ярослави Стріхи, ist publishing, Харків, 144 с.
6. Лисенко, Л. (2023), «Криза етики візуальної репрезентації війни (вимір фотографії)», *Образ*, вип. 3 (43). с. 37-46.
7. Лисенко, Л. (2024), «Фотонаратив як чинник подолання травми свідка», *Communications and Communicative Technologies*, вип. 24, с. 17-23.
8. Керол, Г. (2022), *Як знімати неймовірні фотографії*, ArtHuss, Київ, 128 с.
9. Кушнір, М. (2024), Instagram. URL: <https://www.instagram.com/mariankushnir/>
10. Москалюк, К. (2024), «Максим Дондюк: “Знімаю, яким буде майбутнє людства, якщо не припинимо воювати”». URL: <https://www.ukrainianphotographers.com/news-articles/interview-with-maksym-dondiuk> (дата перегляду 2 грудня 2024).
11. Новинарня (2022), «“Це міг бути кожен із нас”: українці поширюють у соцмережах фото руки з браслетом з Ізюма». URL: <https://novynarnia.com/2022/09/17/izyummassacre/> (дата перегляду 29 грудня 2024).
12. Чернічкін, І. (2023), «Війна – не привід для цензури». URL: <https://zaborona.com/fotograf-maksym-dondyuk-dva-tyzhni-proviv-v-okopah-na-donbasi/> (дата перегляду 29 грудня 2024).
13. Шрамович, В. (2024), «Розстріляна жінка з червоним манікюром у Бучі: з'явилися нові дані про її вбивство і підозрюваних росіян». URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cq5lp55e6jqo> (дата перегляду 28 грудня 2024).
14. Шулкіна, М. (2023), «“Кажу собі, що знімаю для підручників з історії”: Віталій Юрасов про фотодокументацію війни». URL: <https://vogue.ua/article/vogueman/lifestyle/ya-znimayu-dlya-pidruchnikiv-z-istoriji-vitaliy-yurasov-pro-fotodokumentaciyu-viyni-53612.html> (дата перегляду 21 листопада 2024).
15. Юрасов, В. (2024), Instagram. URL: <https://www.instagram.com/yurasov.pro/>

REFERENCES

1. Reporters (2023), *How we walk through the fire*, Huss, Kyiv, 190 s.
2. Baluk, R. (2024), Facebook. URL: <https://www.facebook.com/romanbaluk>
3. Hryshchenko, I. (2023), “Desiat znakovykh svitlyn z viiny Serhiia Korovainoho”. URL: <https://birdinflight.com/profesiya/desyat-znakovykh-svitlyn-z-viyni-sergiya-korovainoho.html> (data perehliadu 22 hrudnia 2024).
4. Zontag, S. (2024), *Pro fotohrafiiu* / per. z anhl. Yaroslavy Strikhy, MOKSOP, Kharkiv, 244 s.
5. Zontag, S. (2024), *Sposterezhennia za bolem inshykh* / per. z anhl. Yaroslavy Strikhy, ist publishing, Kharkiv, 144 s.
6. Lysenko, L. (2023), “Kryza etyky vizualnoi reprezentatsii viiny (vymir fotohrafii)”, *Obraz*, vyp. 3 (43). s. 37-46.
7. Lysenko, L. (2024), “Fotonaratyv yak chynnyk podolannia travmy svidka”, *Communications and Communicative Technologies*, vyp. 24, s. 17-23.
8. Kerol, H. (2022), *Yak znimaty neimovirni fotohrafii*, ArtHuss, Kyiv, 128 s.
9. Kushnir, M. (2024), Instagram. URL: <https://www.instagram.com/mariankushnir/>
10. Moskaliuk, K. (2024), “Maksym Dondiuk: «Znimaiu, yakym bude maibutnie liudstva, yakshcho ne prypynymo voiuvaty»”. URL: <https://www.ukrainianphotographers.com/news-articles/interview-with-maksym-dondiuk> (data perehliadu 2 hrudnia 2024).

11. Novynarnia (2022), «“Tse mih buty kozhen iz nas”: ukraintsi poshyriuiut u sotsmerezkhakh foto ruky z brasletom z Iziума». URL: <https://novynarnia.com/2022/09/17/izyummassacre/> (data perehliadu 29 hrudnia 2024).
12. Chernichkin, I. (2023), “Viina – ne pryvid dlia tsenzury”. URL: <https://zaborona.com/fotograf-maksym-dondyuk-dva-tyzhni-proviv-v-okopah-na-donbasi/> (data perehliadu 29 hrudnia 2024).
13. Shramovych, V. (2024), “Rozstriliana zhinka z chervonym manikiurom u Buchi: ziaavlys novi dani pro yii vbyvstvo i pidozriuvanykh rosiian”. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cq5lp55e6jqo> (data perehliadu 28 hrudnia 2024).
14. Shulkina, M. (2023), “«Kazhu sobi, shcho znimaiu dlia pidruchnikiv z istorii»: Vitalii Yurasov pro fotodokumentatsiiu viiny”. URL: <https://vogue.ua/article/vogueman/lifestyle/ya-znimayu-dlya-pidruchnikiv-z-istoriji-vitaliy-yurasov-pro-fotodokumentatsiyu-viyni-53612.html> (data perehliadu 21 lystopada 2024).
15. Yurasov, V. (2024), Instagram. URL: <https://www.instagram.com/yurasov.pro/>

WARTIME PHOTODOCUMENTARY: AUTHOR'S STYLE IN CREATING VISUAL STORIES

Yaroslav Tabinskyi

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: yaroslav.tabinskyi@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5122-4253>*

The article examines the theoretical aspects of modern photodocumentary. The article analyzes scientific publications of Ukrainian and foreign researchers of photography. The aim of the article is to determine the author's style of documentary photographers during the preparation of visual media projects. The main research methods are content analysis, synthesis, comparison, deduction and induction. The process of creating visual stories in the media is determined by describing the materials of Ukrainian photojournalists. Specific examples are used to trace the reflection of the style of author photographers and its application during the filming of military operations. Through the developed empirical material, methods of visual reflection of Russian aggression in photography are identified. Due to its reliability and artistry, documentary photography is considered an art of fact. The most important information is usually transmitted in associations that viewers imagine or remember. Based on the analysis of visual stories of Ukrainian documentary photographers, the methodological aspects of their activities in various conditions are described, in particular during military operations in close proximity to the military. The conclusions indicate the need for research into photodocumentary and the creation of a scientific base with materials from modern photojournalists. The difficulties in documenting the war are also described, not only in terms of the technical aspect, but primarily in terms of the threats to the lives of the authors. The price of each scene created, despite its technical qualities, is especially high given the functions of documentary photography. The significance for research in the social sciences and humanities is obvious, as the article analyzes authorial materials that have historical and informational value, describes publications by modern Ukrainian photojournalists, and draws parallels with the activities of famous foreign documentarians of the 20th century. The scientific understanding of photodocumentary helps to highlight the defining role of photography in the field of visual communications.

Key words: photojournalism, visual communications, photodocumentary, photography, visual storytelling, media.

УДК 070.1:316.7

ПОНЯТТЯ КУЛЬТУРНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: СЕМАНТИЧНИЙ СПЕКТР ТА СПРОБИ ДЕФІНІЦІЇ

Таміла Хоменко

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
майдан Свободи, 4, 6102, Харків, Україна*

e-mail: tamila.khomenko@student.karazin.ua

<https://orcid.org/0009-0004-9788-4021>

Статтю присвячено дослідженню семантичного спектра та спробам дефініції поняття «культурна журналістика». Сфера, що виникає на перетині журналістського та культурологічного дискурсів має міждисциплінарний характер, тому потребує формування особливих підходів до вивчення цього багатогранного феномену. Розглянуто концептуальні підходи до дослідження культурної журналістики, проаналізовано її функції, завдання та роль у сучасному медіапросторі.

Ключові слова: культурна журналістика, артжурналістика, журналістикознавство, журналістська культура, культурні практики.

1. Постановка проблеми

Зазвичай поняття культурної журналістики сприймається крізь призму висвітлення продуктів таких творчих сфер, як образотворче мистецтво, література, театр, кіно, музика, архітектура та ін. Проте, перш ніж досліджувати поняття культурної журналістики, доцільно зрозуміти, яку конотацію може мати у цьому словосполученні прикметник «культурна». У сучасному гуманітарному дискурсі часто виникає питання про межі «культурності». Наприклад, представники Бірмінгемської школи вперше впроваджують у 70-х роках XX століття поняття «культурні практики». На думку науковців, вони вбирають в себе «туризм, рекламу, шопінг, футбол та інші сфери, пов'язані з повсякденним буттям людини»¹. З огляду на це можна зробити висновок, що «культурними практиками», та й загалом «культурністю» можна вважати будь-який продукт небіологічної діяльності людини. Постає питання: якщо журналістика як соціальний інститут висвітлює події, прямо чи опосередковано пов'язані із людиною, чи доцільно виділити в журналістиці окрему сферу, пов'язану із культурою? Чи не є поняття «культурна журналістика» тавтологією до поняття

¹ Меднікова, Г.С. (2017), «Концепт «культурні практики» та його роль в трансформації сучасної культури», *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 7 : Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*, вип. 37, с. 30–39, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_7_2017_37_7 (дата перегляду 15 вересня 2024).

журналістики як такої? Таким чином, **актуальність** дослідження, присвяченого проблемі поняття «культурна журналістика», визначає потреба глибшої теоретичної рефлексії над його дефініцією та роллю культурної журналістики у сучасному суспільстві, а також потребою в систематизації визначень задля концептуалізації розуміння її меж і функцій.

Мета дослідження полягає в окресленні спектра значень та дефініцій поняття культурної журналістики. Щоб досягти поставленої мети, визначено такі **завдання**: проаналізувати різні підходи до визначення поняття «культурна журналістика» в контексті сучасних гуманітарних дискурсів; дослідити основні аспекти взаємодії журналістики та культури, враховуючи вплив культурних практик та особливості висвітлення культурних явищ у медіа; проаналізувати концептуальні межі культурної журналістики, визначивши її відмінності та перетини з артжурналістикою, журналістикою культури та іншими суміжними напрямками.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Осмислення зв'язку журналістики та культури не є новим. Яскравим показником цього може слугувати зацікавлення науковців вивченням взаємодії цих двох сфер. Однак поєднання понять журналістики та культури ускладнюється тим, що обидва ці поняття у своїй основі полісемантичні, а підходи дослідників до їхнього визначення суттєво відрізняються один від одного. Попри значну популярність культурної журналістики в сучасному медіапросторі, як феномен вона досі не набула достатнього висвітлення ані у закордонних наукових виданнях, ані у науковій літературі України. Водночас публікації українських дослідниць Г. Меднікової та К. Пирогової дають розуміння сучасного культурологічного медіапростору. Ці науковиці також окреслюють значення поняття «культурних практик», що допомагає глибше зрозуміти семантичні коріння предмета нашого дослідження. Дослідження, пов'язані із різними аспектами розуміння культурної журналістики, провадили такі іноземні науковці: Н. Крістенсен, В. Залізер, І. Скульте, К. Рігерт, Д. Хартлі, Т. Ханіцш, Ш. Сямсія. І якщо В. Залізер та Т. Ханіцш виокремлюють серію понять, як-от поняття «журналістика як культура» і «культура журналіста», то данська дослідниця Н. Крістенсен дає найвичерпніший аналіз культурної журналістики, а індонезійський науковець Ш. Сямсія робить спробу визначити поняття артжурналістики та також її повного прирівнювання до культурної журналістики. Таку думку було спростовано у роботах К. Рігерта.

3. Методологічні основи дослідження

Для досягнення цілей дослідження застосовано комплекс методів, що забезпечив всебічний аналіз поняття культурної журналістики та її ролі: порівняльний – для аналізу визначень культурної журналістики в різних країнах, історичний – для розуміння розвитку концепції культурної журналістики, завдяки якому було розглянуто етапи її становлення з 1970-х років до сьогодення, дискурсивний – для виявлення найбільш актуальних тем та змістових елементів культурної журналістики в українських медіа, метод інтерпретації – для аналізу культурної журналістики не лише як професійної діяльності, але і як ідеологічного феномена, а також було проведено контент-аналіз наукових публікацій та статей, що висвітлюють феномен культурної журналістики. Механізм реалізації дослідження полягав у послідовному застосуванні вказаних методів для збору, систематизації та аналізу даних із наукових джерел і медійних матеріалів. Спочатку було зібрано наукові та публіцистичні

праці, які склали основу теоретичного аналізу. Потім проведено емпіричний аналіз медійного контенту, що дало змогу наочно продемонструвати застосування культурної журналістики на практиці.

4. Виклад основного матеріалу дослідження

Перш ніж здійснити спробу визначення поняття «культурна журналістика», варто наголосити, що спроба трактування цього напрямку через дослідження поняття «журналістика» та «культура» міг би стати предметом окремого дослідження. На нашу думку, продуктивніше буде сконцентруватися саме на спробах дефініції цілісного поняття культурної журналістики як частини журналістської діяльності. Перед викладом основних концепцій, що пов'язані із цією сферою, варто зробити короткий екскурс до історії впровадження цього поняття у наукових та й загальний вжиток.

Зазначимо, що вчених із різних сфер вже доволі давно цікавить взаємодія журналістики й культури, при цьому спроби дати дефініцію цьому терміну були зроблені не так давно. Данська науковиця Нете Норгаард Крістенсен наголошує, що це пов'язано із тим, що і дослідники журналістики, і самі журналісти продовжують використовувати різні терміни для цього виду журналістики. Дехто використовує інклюзивний термін «lifestyle journalism» («журналістика способу життя»), дехто – більш вузькоспеціалізований термін «art journalism» («мистецька журналістика»), тоді як іще хтось концентрується на певних «культурних аспектах», як-от журналістика про музику, моду чи кулінарію². Окрім того, культурну журналістику можна аналізувати і як окрему область досліджень, проте її «емпіричні межі стираються через акцент на більш культурно насичених піджанрах», якими, на переконання дослідниці, є «celebrity journalism», «gossip journalism» («журналістика про знаменитостей»), «журналістика про плітки»). Культурна журналістика може включати навіть політизовані дискурси, як і питання раси, етносу, нації.

Також наголосимо, що, на думку Крістенсен, – вивчення культурної журналістики більш пріоритетне у країнах Північної Європи, ніж, наприклад, у США, де проблемі дефініції, цього питання, віділяли набагато менше наукової уваги. Окрім географічних, існують ще й інші фактори. Наприклад, регіональні медіа зазвичай мають менше ресурсів для виділення окремих «культурних» репортерів чи критиків, тоді як різні національні медіа можуть використовувати окремий культурний відділ, як частину свого медіабренду³. В Україні яскравим прикладом може слугувати «Суспільне.Культура», що є частиною національної телерадіокомпанії Суспільне. Такий неоднорідний розвиток цієї сфери може бути однією із причин того, що дефініція культурної журналістики досі залишається дискусійною темою.

На початку 90-х років минулого століття культурологія починає активно вивчати взаємозв'язок між журналістикою та популярною культурою, віділяючи особливу увагу журналістиці «не як професійній, а як ідеологічній практиці»⁴. Основний під-

² Kristensen, N.N. (2019), «Cultural Journalism — Journalism about Culture», *Sociology Compass*, vol. 13, issue 6, pp. 1–13, URL: <https://doi.org/10.1111/soc4.12701> (дата перегляду 16 вересня 2024).

³ Там само.

⁴ Hartley, J. (2008), «Journalism as human right: The Cultural Approach to Journalism», in Löffelholz M., & Weaver D. (Eds.), *Global journalism research. Theories, methods, findings, future*, Blackwell Publishing, Oxford, p. 43.

хід полягав у вивченні журналістики як текстової системи, тобто, у вузькому сенсі – аналіз медіаконтенту масової культури, а у ширшому – «проблеми ідентичності й влади», співзалежність яких можна було простежити через журналістські тексти⁵. Вивчення культурних дискурсів через аналіз рецензій на культурні події активно використовують у своїй діяльності вчені із різноманітних художньо-естетичних дисциплін, як-от література, кіно, музика. Такий підхід допомагає простежувати розвиток художньої критики в певних культурних дисциплінах та/чи в окремих регіонах⁶. Окрім цього, соціологи також активно використовують контент культурних медіа для вивчення таких соціокультурних трансформацій, як культурна глобалізація, стирання межі між елітарною та масовою культурою тощо⁷. Це допомагає також простежити розвиток художньої критики в певних культурних дисциплінах та/чи в окремих регіонах.

Починаючи з 2000-х років журналістські дослідження чимраз більше почали інституціонуватися як окрема академічна дисципліна, а отже і приділяти більше уваги вивченню взаємодії культури та журналістики⁸. Наприклад, американська соціологиня В. Зелізер зазначає, що продуктом цих досліджень стали такі концепції: «журналістика як культура», «журналістська культура(-и)», «культурна журналістика»⁹. Дослідниця схиляється до вивчення «журналістики як культури», що означає зосередження уваги на тому, як журналістика передає «ціннісні вподобання» і передає «знання про те, як світ працює і повинен працювати»¹⁰. Це розширює підходи до вивчення журналістики, адже може включати і текстовий, і візуальний продукт, створений як для масової, так і для елітарної аудиторії.

Концепція «журналістської культури» була викладена у роботі Ханіцша «Deconstructing journalism culture» («Деконструкція журналістської культури»), опублікованій у 2007 році. За Ханіцшем, «журналістська культура – це сукупність цінностей та вірувань (ідея), створення новин (практик) та самого контенту (артефактів)»¹¹. Загалом, можна зробити проміжний висновок, що концепція «журналістики як культури» В. Зелізер та «журналістська культура» Ханіцша можуть допомогти пояснити особливі прояви «культурної журналістики», проте вони мають мало спільного з цим напрямком журналістики.

Якщо розглядати спроби дефініції поняття «культурна журналістика» через призму ролі журналістики у формуванні культурних дискурсів, варто згадати дослідження латвійської науковиці І. Скульте, яка зазначає, що «культура, як об'єкт

⁵ Hartley, J. (1996), *Popular reality. Journalism, modernity, popular culture*, Arnold, London, 268 p.

⁶ Kristensen, N.N. (2019), «Cultural Journalism – Journalism about Culture», *Sociology Compass*, vol. 13, issue 6, pp. 1–13, URL: <https://doi.org/10.1111/soc4.12701> (дата перегляду 16 вересня 2024).

⁷ Там само.

⁸ Steensen, S., & Ahva, L. (2015), «Theories of Journalism in a digital age», *Journalism Practice*, vol. 3, issue 1, pp. 1–18, URL: <https://doi.org/10.1080/21670811.2014.927984> (дата перегляду 16 листопада 2024).

⁹ Zelizer, B. (2008), «How communication, culture, and critique intersect in the study of journalism», *Communication, Culture & Critique*, vol. 1, issue 1, pp. 86–91, URL: <https://doi.org/10.1111/j.1753-9137.2007.00009.x> (дата перегляду 16 вересня 2024).

¹⁰ Там само.

¹¹ Hanitzsch, T. (2007), «Deconstructing journalism cultures. Toward a universal theory», *Communication Theory*, vol. 17, issue 4, pp. 367–385, URL: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2007.00303.x> (дата перегляду 16 вересня 2024).

культурної журналістики, має імпліцитне значення й перцептивну форму»¹². Іншими словами, для журналістики культура – це приховані, неочевидні сенси та ідеї, які можуть бути зчитані завдяки чуттєвим сприйняттям реципієнта, чи це автор-журналіст, чи адресат вже готового матеріалу. Через перцептивний, тобто суб'єктивний фактор, зміст культури: цінності, норми, уявлення, – набувають мінливого характеру. На думку І. Скульте, «вони завжди змінюються, стають практичним досвідом, варіацією, яку необхідно помічати й констатувати знову і знову»¹³. Тобто у цьому неперервному процесі формування певних норм культури засоби масової інформації відіграють вирішальну роль.

Попри те, що наше дослідження включає питання, пов'язані зі спробами дефініції культурної журналістики, часто у закордонних джерелах культурну журналістику прирівнюють до артжурналістики¹⁴. Українська дослідниця К. Пирогова наголошує на тому, що перший регулярно вживаний компонент «арт» часто «спрямований на позначення культурного аспекту, що вкладається в розумінні культури в різних проявах та вимірах» та в інформаційному просторі використовується для маркування різноманітних культурних та мистецьких подій. Окрім цього, на спільність артжурналістики наголошує індонезійський дослідник Шрі Сямсія, характеризуючи поняття як таке, що «націлене на висвітлення художньої діяльності». На його думку, це рівноцінні поняття, адже і арт, і культурна журналістика, мають «можливість переконати людей отримувати задоволення від художньої діяльності, щоб повідомлення, яке хоче передати митець, змогло досягти спільноти»¹⁵. Загалом межа між культурною та артжурналістикою наразі доволі умовна, що може бути пов'язано з обмеженою кількістю дослідження, а також об'єктів, які висвітлюються і через призму арт, і через призму культурної журналістики.

Окрім того, існує думка, про те, що артжурналістика є частиною культурної, і дослідження шведської науковиці К. Рігерт це підтверджує. Вона визначає культурну журналістику як «підрозділ журналістики, що включає так звану артжурналістику»¹⁶. Різниця у тому, що артжурналістика – це огляди, критика, новини, рецензії й есе про мистецтво та популярну культуру, а культурна журналістика має ширший погляд на культуру і може висвітлювати питання цифровізації, глобалізації та інші.

5. Результати і перспективи подальших досліджень обговорення

У статі ми розглянули концептуальні підходи до дослідження культурної журналістики, проаналізували її функції, завдання та роль у сучасному медіапросторі.

¹² Skulte, I. (2015), «The Concept of Cultural Journalism: What the Editors in Latvia Think They Do When Doing Cultural Journalism», *Žurnalistikos tyrimai*, vol. 8, pp. 38–69, URL: <https://doi.org/10.15388/zt/jr.2015.8.8842> (дата перегляду 16 вересня 2024).

¹³ Там само.

¹⁴ Syamsiyah S. (2018), «Art on Paper, How Journalist Covers Art Creativity (Technology Impact on Journalism Culture in Culture Journalism)», *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, vol. 207, URL: <https://doi.org/10.2991/reka-18.2018.38> (дата перегляду 16 вересня 2024).

¹⁵ Пирогова К. (2014), «Арт-журналістика в системі комунікаційного простору на прикладі видання «Телекритика»», *Вісник Львівського університету. Серія : Журналістика*, вип. 39, с. 92–97, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2014_39%281%29_15 (дата перегляду 16 вересня 2024).

¹⁶ Riebert, K., Roosvall, A., & Widholm, A. (2018), «Cultural Journalism», in Nussbaum J. (Ed.), *Oxford Research Encyclopedia of Communication*, Oxford University Press, Oxford, URL: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.796> (дата перегляду 16 вересня 2024).

Особливу увагу приділено поняттю артжурналістики як частині культурної журналістики, на основі аналізу публікацій українських та західних дослідників визначено, у чому полягає різниця між ними. Окрім основного поняття культурної журналістики, у статті також розглянуто поняття «журналістська культура» та концепція «журналістика як культура». Результати дослідження допомагають краще зрозуміти багатогранний феномен культурної журналістики, визначити її ключові характеристики та окреслити її значення для журналістикознавства.

6. Висновки

Ми навели найбільш поширені спроби дефініції культурної журналістики. Звісно, через низку факторів, як-от неоднорідний розвиток цієї сфери в інших країнах, її злиття з іншими видами журналістської діяльності, слабкий рівень сучасної культури, недостатній рівень дослідженості цієї сфери не дає змоги сформувати чітке та всеохопне визначення культурної журналістики. Проте, ми можемо виокремити деякі критерії, що допоможуть охарактеризувати певні журналістські продукти як такі, що належать саме до «культурної журналістики». Передовсім це події, що тісно пов'язані із творчістю у різних її проявах, а також спроба критично осмислити їх через такі жанри, як рецензія, огляд, критика, відгук тощо. Особливість полягає у тому, що культурна журналістика виступає посередником між реципієнтом та автором, може допомогти у розумінні сучасної культури, стираючи у такий спосіб межі між популярною та елітарною культурою. Загалом, культурна журналістика може мати величезний потенціал як просвітницький інструмент, особливо зараз, в епоху активної цифровізації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Меднікова, Г. С. (2017), «Концепт “культурні практики” та його роль в трансформації сучасної культури», *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 7 : Релігієзнавство. Культурологія. Філософія*, вип. 37, с. 30–39, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_7_2017_37_7 (дата перегляду 15 вересня 2024).
2. Пирогова, К. (2014), «Арт-журналістика в системі комунікаційного простору на прикладі видання “Телекритика”», *Вісник Львівського університету. Серія: Журналістика*, вип. 39, с. 92–97, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2014_39%281%29_15 (дата перегляду 16 вересня 2024).
3. Hanitzsch, T. (2007), «Deconstructing journalism cultures. Toward a universal theory», *Communication Theory*, vol. 17, issue 4, pp. 367–385, URL: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2007.00303.x> (дата перегляду 16 вересня 2024).
4. Hartley, J. (1996), *Popular reality. Journalism, modernity, popular culture*, Arnold, London, 268 p.
5. Hartley, J. (2008), «Journalism as human right: The Cultural Approach to Journalism», in Löffelholz M., & Weaver D. (Eds.), *Global journalism research. Theories, methods, findings, future*, Blackwell Publishing, Oxford, pp. 39–51.
6. Kristensen, N.N. (2019), «Cultural Journalism – Journalism about Culture», *Sociology Compass*, vol. 13, issue 6, pp. 1–13, URL: <https://doi.org/10.1111/soc4.12701> (дата перегляду 16 вересня 2024).
7. Riebert, K., Roosvall, A., & Widholm, A. (2018), «Cultural Journalism», in Nussbaum J. (Ed.), *Oxford Research Encyclopedia of Communication*, Oxford University Press,

- Oxford, URL: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.796> (дата перегляду 16 вересня 2024).
8. Skulte, I. (2015), «The Concept of Cultural Journalism: What the Editors in Latvia Think They Do When Doing Cultural Journalism», *Žurnalistikos tyrimai*, vol. 8, pp. 38–69, URL: <https://doi.org/10.15388/zt/jr.2015.8.8842> (дата перегляду 16 вересня 2024).
 9. Steensen, S., & Ahva, L. (2015), «Theories of Journalism in a digital age», *Journalism Practice*, vol. 3, issue 1, pp. 1–18, URL: <https://doi.org/10.1080/21670811.2014.927984> (дата перегляду 16 листопада 2024).
 10. Syamsiyah, S. (2018), «Art on Paper, How Journalist Covers Art Creativity (Technology Impact on Journalism Culture in Culture Journalism)», *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, vol. 207, URL: <https://doi.org/10.2991/reka-18.2018.38> (дата перегляду 16 вересня 2024).
 11. Zelizer, B. (2008), «How communication, culture, and critique intersect in the study of journalism», *Communication, Culture & Critique*, vol. 1, issue 1, pp. 86–91, URL: <https://doi.org/10.1111/j.1753-9137.2007.00009.x> (дата перегляду 16 вересня 2024).

REFERENCES

1. Hanitzsch, T. (2007), «Deconstructing journalism cultures. Toward a universal theory», *Communication Theory*, vol. 17, issue 4, pp. 367–385, URL: <https://doi.org/10.1111/j.1468-2885.2007.00303.x> (accessed 16 September 2024).
2. Hartley, J. (1996), *Popular reality. Journalism, modernity, popular culture*, Arnold, London, 268 p.
3. Hartley, J. (2008), «Journalism as human right: The Cultural Approach to Journalism», in Löffelholz M., & Weaver D. (Eds.), *Global journalism research. Theories, methods, findings, future*, Blackwell Publishing, Oxford, pp. 39–51.
4. Kristensen, N.N. (2019), «Cultural Journalism – Journalism about Culture», *Sociology Compass*, vol. 13, issue 6, pp. 1–13, URL: <https://doi.org/10.1111/soc4.12701> (accessed 16 September 2024).
5. Miednikova, H.S. (2017), «The concept of «cultural practices» and its role in the transformation of contemporary culture», Scientific journal of M.P. Dragomanov National Pedagogical University. Series 7: Religious Studies. Cultural Studies. Philosophy», vol. 37, pp. 30–39, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_7_2017_37_7 (accessed 15 September 2024).
6. Pirogova, K. (2014), «Art journalism in a system of communication space based on example of edition ‘Telekritika’», *Visnyk Of The Lviv University Journalism Series*, vol. 39, pp. 92–97, URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VLNU_Jur_2014_39%281%29_15 (accessed 16 September 2024).
7. Riegert, K., Roosvall, A., & Widholm, A. (2018), «Cultural Journalism», in Nussbaum, J. (Ed.), *Oxford Research Encyclopedia of Communication*, Oxford University Press, Oxford, URL: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228613.013.796> (accessed 16 September 2024).
8. Skulte, I. (2015), «The Concept of Cultural Journalism: What the Editors in Latvia Think They Do When Doing Cultural Journalism», *Žurnalistikos tyrimai*, vol. 8, pp. 38–69, URL: <https://doi.org/10.15388/zt/jr.2015.8.8842> (accessed 16 September 2024).

9. Steensen, S., & Ahva, L. (2015), «Theories of Journalism in a digital age», *Journalism Practice*, vol. 3, issue 1, pp. 1–18, URL: <https://doi.org/10.1080/21670811.2014.927984> (accessed 16 September 2024).
10. Syamsiyah, S. (2018), «Art on Paper, How Journalist Covers Art Creativity (Technology Impact on Journalism Culture in Culture Journalism)», *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, vol. 207, URL: <https://doi.org/10.2991/reka-18.2018.38> (accessed 16 September 2024).
11. Zelizer, B. (2008), «How communication, culture, and critique intersect in the study of journalism», *Communication, Culture & Critique*, vol. 1, issue 1, pp. 86–91, URL: <https://doi.org/10.1111/j.1753-9137.2007.00009.x> (accessed 16 September 2024).

THE CONCEPT OF CULTURAL JOURNALISM: SEMANTIC SPECTRUM AND DEFINITION ATTEMPTS

Tamila Khomenko

*V. N. Karazin Kharkiv National University,
Svobody Sq. 4, Kharkiv, 61022, Ukraine*

*e-mail: tamila.khomenko@student.karazin.ua
<https://orcid.org/0009-0004-9788-4021>*

This article is dedicated to the study of the semantic spectrum and attempts to define the concept of cultural journalism. As a field that emerges at the intersection of journalistic and cultural studies discourses, cultural journalism necessitates the development of specific approaches to studying this multifaceted phenomenon. The paper examines conceptual approaches to cultural journalism, analyzes its functions, objectives, and role in the modern media space.

To achieve the research objectives, a comprehensive methodological framework was employed, including comparative, historical, and discourse analysis, interpretation methods, and content analysis of scholarly publications and articles addressing the phenomenon of cultural journalism.

The article summarizes the most common attempts to define cultural journalism. However, several factors—such as the uneven development of this field across countries, its blending with other types of journalistic activities, the current low level of cultural engagement, and the lack of sufficient researches challenges to forming a clear and comprehensive definition. Nevertheless, the study identifies certain criteria for categorizing journalistic products as cultural journalism. Primarily, this includes events closely tied to creativity in its various manifestations, as well as the critical interpretation of such events through genres such as reviews, critiques, and evaluations.

A distinctive feature of cultural journalism is its role as a mediator between the recipient and the creator, facilitating the understanding of contemporary culture and bridging the gap between popular and elite culture. Overall, cultural journalism holds tremendous potential as an educational tool, especially in today's era of rapid digitalization. By fostering critical cultural engagement and broadening public awareness, cultural journalism can play a vital role in promoting cultural literacy and enhancing the media's contribution to society.

Keywords: cultural journalism, art journalism, journalism studies, journalism culture, cultural practices.

МАСОВІ КОМУНІКАЦІЇ ЗА КОРДОНОМ

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 136–147 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13175>

УДК 316.774-046.44:323.285-054.72(4-15)

МЕДІЙНІ ТА ІДЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ПРОБЛЕМИ ІМІГРАЦІЇ У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ: ПОГЛЯД ДУГЛАСА МЮРРЕЯ

Тарас Лильо

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна

e-mail: taras.lylo@lnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1673-6648>

У статті досліджено медійні та ідеологічні аспекти висвітлення проблем імміграції, зокрема терористичних актів, вчинених іммігрантами у кількох західноєвропейських країнах. Розглянуто причини замовчування інформації про виконавців терористичних актів, проблему «тиранії каяття», загрозу ідентичностям європейських народів. Також зосереджено увагу на проімміграційних ідеологемах та міфологемах, які у своїй книжці «Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам» аналізує один із редакторів консервативного тижневика «The Spectator» Дуглас Мюррей.

Ключові слова: імміграція, медіа, медіаонтологія, ідеологема, міфологема, ідентичність, іслам, Дуглас Мюррей.

Постановка проблеми. 20 грудня 2024 року в місті Магдебург автомобіль в'їхав у відвідувачів різдвяного ярмарку. Загинуло п'ять осіб, понад двісті людей травмовано. Нападник – Талеба Аль-Абдулмохсен, лікар-психіатр і біженець із Саудівської Аравії, який проживав у Бернбурзі й працював у місцевій клініці виправної установи. Ця трагічна подія стала ще одним тестом на готовність медіа об'єктивно і, що не менш важливо, справедливо висвітлювати проблему нападів іммігрантів (чи їхніх, народжених у Європі, нащадків) на місцеве населення. Попередній, пов'язаний з новорічними нападами на жінок у 2016 році в Кельні та інших містах ФРН, тест на оперативне й адекватне інформування громадськості німецькі медіа не склали. Ситуація повторилася й після того, як у грудні 2016 року терорист в'їхав у натовп на різдвяному ярмарку на площі Брайтшайдплац у Берліні.

Для німецьких журналістів та більшості політиків поведінка іммігрантів є доволі чутливою темою, що засвідчує обережність, з якою медіа повідомляли про тер-акт у Магдебурзі. Наприклад, навіть через дев'ять годин після наїзду на відвідувачів

ярмарку тижневик «Der Spiegel»¹ публікує новину про цю криваву подію під рубрикою з дуже обережним формулюванням «Мабуть, напад» («Offenbar Anschlag»). 22 грудня «Die Zeit» теж однозначно не констатує теракт, а відсторонено зазначає, що «автомобіль в'їхав у натовп на різдвяному ярмарку в Магдебурзі, влада називає це нападом»².

Аналіз публікацій на сайті Другого каналу німецького телебачення (ZDF) у перші дні після теракту дає підстави стверджувати про низку типових маніпулятивних прийомів. По-перше, було застосовано *тенденційне балансування інформації*. У публікації «Демонстрація AfD³ і контрпротести в Магдебурзі»⁴ зазначено, що прихильники «Альтернативи для Німеччини» вийшли на демонстрацію на Соборній площі Магдебурга, під час якої лунали вигуки «депортація». Далі йдеться про кілька контрдemonстрацій, зокрема про віче під гаслом «Ми сумуємо / Не даймо шанс ненависті!... Ні фашизму!». Таким чином протестні настрої в німецькому суспільстві автор цього тексту намагався звести до рівня політичної кон'юнктури, тобто до рівня таких одіозних політиків, як лідери «Альтернативи для Німеччини» Аліса Вайдель та Тіно Хрупалла, якого тижневик «The Economist»⁵ зарахував до групи корисних ідіотів Путіна після того, як він у травні 2023 року на прийомі в посольстві РФ у Берліні з нагоди так званого Дня Перемоги з'явився зі значком російського прапора. Таким чином, згадані настрої вилучають з контексту серйозних політичних проблем-викликів (і, як наслідок, невідкладних рішень), які різко загострилися впродовж останніх десятиліть. Окрім того, прив'язка до фашизму є однією з типових ознак моделювання образу ворога, коли критиків імміграційної політики німецького уряду зараховують до прибічників нацизму (тут коректно казати саме нацизму, а не фашизму) за принципом асинхронної аргументації, в якій негативно маркований противник зображений без врахування динаміки історії.

По-друге, аналіз більшості публікацій ZDF у перші дні після терористичного акту свідчить про ще один маніпулятивний прийом – зміщення аргументаційних акцентів, за яким проглядається небажання аналізувати причини нападу на учасників різдвяного ярмарку. Ось заголовки матеріалів на сайті Другого каналу німецького телебачення⁶: «У Магдебурзі почастишали напади на іммігрантів», «Критика концепції безпеки та роботи поліції», «Архієпископ Падерборна: не дозволяйте страху вас паралізувати», «Єпископ Бетцінг закликає до відповідальності, заснованої на солідарності», «Голова ради Євангельської церкви Німеччини застерігає від поспішних

¹ Der Spiegel (2024), “Auto fährt in Menschenmenge auf Magdeburger Weihnachtsmarkt”, available at: <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/magdeburg-auto-fahrt-in-menschenmenge-auf-weihnachtsmarkt-a-89bccf41-ac09-4a5b-8845-fd9080e057e9> (accessed date 02.01.2025).

² Denk, D., Keinath, A., Finkenwirth, A. (2024), “Behörden erhielten Hinweise, Tatverdächtiger in Untersuchungshaft”, available at: <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2024-12/magdeburg-weihnachtsmarkt-live> (accessed date 30.12.2024).

³ AfD – «Альтернатива для Німеччини», право-популістська, проросійська політична партія Німеччини.

⁴ ZDF (2024), “AfD-Demo und Gegenproteste in Magdeburg”, available at: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html> (accessed date 03.01.2024).

⁵ The Economist (2023), “Vladimir Putin’s useful idiots”, available at: <https://www.economist.com/europe/2023/07/03/vladimir-putins-useful-idiots> (accessed date 07.12.2024).

⁶ <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html>

політичних висновків стосовно біженців». Тижневик «Die Zeit» публікує тест під заголовком «Расистські напади після атаки на різдвяний ярмарок у Магдебурзі»⁷, в якому автор наголошує на кількох фактах нападів на людей із «міграційним походженням», а також на тому, що нападник був критиком ісламу. ZDF виносить у заголовок однієї з публікацій слова кардинала Райнгарда Маркса: «Магдебург був «актом божевілля»⁸. У такому формулюванні помітна спроба надати абстрактним поняттям суб'єктивних повноважень та ірраціоналізувати характер теракту. Це відомий ще з риторики Великої французької революції маніпулятивний прийом, мета якого – приховати дії справжнього злочинця. По-третє, помітною була також спроба надати злочину виняткового характеру. Наприклад, в одному з матеріалів ZDF про магдебурзьку трагедію йдеться про те, як боротися із такими загрозами в майбутньому, які «не вписуються в жодну модель екстремізму»⁹. Унікальність цього теракту пов'язували з начебто симпатіями нападника до праворадикального руху.

Частина матеріалів¹⁰ порушувала проблему прогалин у безпеці, зводячи складне питання терактів лише до відповідальності поліції, її спроможності запобігати терористичним актам. Таке спрощення нагадує метафоричний вислів Ніла Габлера¹¹ про нашу схильність відвертатися від реального світу, «турбуватися про кімнатні рослини, а не садити ліси». Те, як західноєвропейська преса висвітлює теракти впродовж останніх десятиліть, є свідченням того, що цей американський автор називає «згортанням інтелектуальних публічних дебатів в основних ЗМІ та браком мислителів, які би відважно викладали думки»¹². Підставою для такого «згортання» чи, радше, замовчування є побоювання, що об'єктивне, відповідальне висвітлення проблем поведінки іммігрантів-вихідців насамперед з мусульманських країн Африки та Азії посилить ксенофобські настрої в європейських суспільствах. Фактично ми маємо справу з нав'язливою медіаонтологією, згідно з якою реальністю вважають тільки те, що є видимим у медіаповідомленнях.

Чи тільки вищезгадані побоювання є причиною неспроможності за сукупністю насильницьких дій окремих вихідців з мусульманських країн (чи вже народжених у Німеччині, Великобританії, Франції) помітити тенденцію, яку британський неоконсервативний коментатор, один з редакторів тижневика «The Spectator» Дуглас Мюррей назвав «дивною смертю Європи»¹³? У наступній частині цього досліджен-

⁷ Die Zeit (2024), “Rassistische Übergriffe nach Anschlag auf Magdeburger Weihnachtsmarkt”, available at: <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2024-12/magdeburg-rassismus-angriffe-anschlag-spenden> (accessed date 02.01.2025).

⁸ ZDF (2024), “Kardinal Marx: Magedburg war «Wahnsinnstat»», available at: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html> (accessed date 03.01.2025).

⁹ ZDF (2024), “Faeser und Münch versprechen «Fallchronologie»», available at: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html> (accessed date 02.01.2025).

¹⁰ ZDF (2024), “Wo waren die Sicherheitslücken?”», available at: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html> (accessed date 02.01.2025).

¹¹ Gabler, N. (2013), “The Elusive Big Idea”, *The New York Times*, Aug. 13. available at: <https://www.nytimes.com/2011/08/14/opinion/sunday/the-elusive-big-idea.html>

¹² Ibid.

¹³ Murray, D. (2017), *The Strange Death of Europe: Immigration, Identity, Islam*, Bloomsbury Publishing PLC, London, 343 p.

ня спробуємо з'ясувати основні аргументи його оцінок, які він виклав у своїх публікаціях, передовсім у книжці, що в українському перекладі вийшла під назвою «Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам»¹⁴.

Мовчання ЗМІ. Польський журналіст і дослідник медіа Мацей Іловський¹⁵ стверджував, що замовчування невігідної інформації – це найпростіший спосіб маніпуляції, який найчастіше використовують, адже наскільки легко когось впіймати на брехні, настільки важко довести, що хтось замовчує правду про невігідні факти для певної групи інтересів, влади чи власника ЗМІ. На думку Дугласа Мюррея¹⁶ впродовж останніх років більшість медіа європейських країн не хотіли зрозуміти чи публічно пояснити, що ж відбувається в імміграційній політиці і які її наслідки. Така ситуація є результатом, з одного боку, страху, а з іншого – незасвоєного уроку попередніх погроз. Британський дослідник звинувачує медіа й політиків в утвердженні ідеологем про «незначну відмінність між ісламом та іншими релігіями». «Вони увесь час наполягали, що рішення проблеми (якщо вона взагалі існує) полягає у поєднанні майбутнього європейського суспільства із майбутнім ісламу, у підтримці «поміrkованих» мусульман, що дало б перевагу «реформованому ісламу» над консервативним»¹⁷. Апогеем таких думок стала заява одного із головних соратників Ангели Меркель, колишнього міністра фінансів та голови Бундестагу ФРН Вольфганга Шойбле, який у 2016 році, закликав до створення «німецького ісламу»¹⁸. Прикладом такого страху є, зокрема, позиція британських медіа під час висвітлення, як виявило розслідування, системних «обшуків» молодих дівчат, організованих бандами чоловіків, вихідців з Північної Африки і Пакистану. «У кожному такому випадку поліція просто боялася братися за справу, а коли медіа нарешті взялися за неї, то теж швидко злякалися і спробували її зам'яти. Показ документального фільму про соціальні служби міста Бредфорд відклали після того, як самопроголошені «антифашисти» і очільники місцевої поліції звернулися до Channel 4 з вимогою закрити цей проєкт. Вони заявляли, що фрагменти фільму, у яких ішлося про сексуальну експлуатацію білих дівчат «азійськими» бандами, можуть розпалити ворожнечу»¹⁹. Ще одним аргументом на користь замовчування було те, що напередодні виборів розголос збільшить кількість симпатиків праворадикальної Британської національної партії.

«Провідні європейські медіа давно потерпають від такої ж недуги. Засвоївши урок фетви Рушді, данських карикатуристів і «Charlie Hebdo», вони, як і всі інші, а можливо, і більше, знають, що ісламське питання – це чи не єдина тема, поринати в яку не варто з огляду на репутаційні й фізичні ризики. Вони здебільшого відбиваються від цієї теми риторикою про «добрий тон» і знаходять для висвітлення

¹⁴ Мюррей, Д. (2024), *Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам*, Наш Формат, Київ, 355 с.

¹⁵ Howiecki, M. (2003), *Krzywe zwierciadło: o manipulacji w mediach*, Gaudium, Lublin, 280 s.

¹⁶ Мюррей, Д. (2024), *Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам*, Наш Формат, Київ, с. 156.

¹⁷ Там само.

¹⁸ Süddeutsche Zeitung (2016), "Schäuble wünscht sich «deutschen Islam»", available at: <https://www.sueddeutsche.de/politik/muslime-in-deutschland-schaeuble-wuenscht-sich-deutschen-islam-1.3187989> (accessed date 14.12.2024).

¹⁹ Мюррей, Д. (2024), *Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам*, Наш Формат, Київ, с. 57.

менш ризиковані питання. Одне з улюблених — «зростання ультраправих»²⁰. Дуглас Мюррей вважає, що лише завдяки блогосфері та соціальним мережам не вдалося замовчати згадувані вище події новорічного вечора в Кельні, де групи чоловіків-іммігрантів із країн Північної Африки і Близького Сходу, що налічували близько 2000 осіб, вчинили сексуальні та грабіжницькі напади на жінок. Саме диверсифікація джерел інформації може гарантувати публічну дискусію про імміграцію та іммігрантів, яку, на його думку, зокрема у Швеції, намагалися тримати під контролем не тільки однастайністю політичного класу з цього питання, а й політичною однастайністю шведської преси. «Медіа Швеції, можливо, більше, ніж будь-якої іншої країни Європи, дивилися на дискусії навколо імміграції з неприхованою зневагою і гнівом»²¹. Однак визначальні тут не політичні погляди переважно ліберальних журналістів, а страх перед звинуваченнями в «расизмі» за саму лиш згадку цих фактів. Спрацьовує ідеологема «усі, хто проти імміграційної політики влади, — расисти». Як наслідок, медіа у своїх репортажах використовують усілякі евфемізми, побоюючись вказати національну та релігійну ідентичність злочинців.

Редактор тижневика «The Spectator» стверджує, що ефект залякування виходить далеко за межі телевізійних студій центральних каналів телебачення. «Ми вже давно опинилися в ситуації, коли все, що можуть робити білі британці, — це мовчати стосовно змін у власній країні; останніми роками все скидається на те, що вони взагалі повинні мовчки змиритися з тим, що їх просто списують з рахунку, повинні прийняти поразку і втрату власної країни...»²².

Тиранія каяття. Саме так можна окреслити одну з фундаментальних причин згаданого вище мовчання і страху, використовуючи визначення сучасного французького письменника і філософа Паскаля Брюкнера²³. За допомогою цього поняття автор ставить невтішний діагноз Європі: захоплення самобичуванням, розкаянням в «історичних» гріхах перед колишніми колоніями та ісламським світом. На думку Дугласа Мюррея, Європа порівняно з іншими частинами світу найбільш пригнічена відчуттям провини за своє минуле. На це відчуття накладається екзистенціальна втома й передчуття закінчення європейської історії задля початку нової історії. «Масова імміграція — заміна значної частини європейського населення іншими народами — це одна із форм реалізації цієї нової історії...»²⁴. Можна припустити, що Європа намагається втекти у цю нову історію, бо стара начебто веде до концтабору «Аушвіц», тобто прагне ідентифікувати себе за допомогою не свого минулого, а через його заперечення. Сучасна Європа хоче визначати себе лише через права людини і, як наслідок, не може мати кордонів, чітких дефініцій, які б обмежували імміграцію та інтеграцію вихідців насамперед з Африки та Азії. Так спрацьовує підхід німецького соціолога Ульріха Бека²⁵, за яким Європа є космополітичною спільнотою, що

²⁰ Мюррей, Д. (2024), *Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам*, Наш Формат, Київ, с. 248.

²¹ Там само, с. 250.

²² Там само, с. 38.

²³ Брюкнер, П. (2013), *Тиранія каяття: есе про західний мазохізм*, Темпора, Київ, 216 с.

²⁴ Мюррей, Д. (2024), *Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам*, Наш Формат, Київ, с. 7.

²⁵ Beck, U., Grande, E. (2007), *Das kosmopolitische Europa: Gesellschaft und Politik*, Suhrkamp Verlag, Berlin, 419 s.

має обов'язок приймати все і всіх. Її секретом повинна бути відсутність субстанції, тобто сутності, радикальна толерантність і радикальна відкритість. Німецький соціолог пропонував переосмислити Європу в дусі «космополітичного реалізму», за яким космополітична Європа повинна забезпечити співіснування різних етнічних, національних, релігійних і політичних форм життя за принципом конституційної толерантності.

Ще одним наслідком «тиранії каяття», згідно з Д. Мюрреєм, є втрата права на євроцентризм. Мовляв, іммігрантська криза – це не тільки європейська проблема, а й світова, тому артикулювати її з європейської перспективи некоректно, бо це видає наш євроцентричний погляд на справи, який асоціюється з колоніалізмом. «Але ж немає і не може бути причин, чому європейці не мають сприймати і відчувати світ євроцентрично. Європа є домом європейських народів, і ми маємо право бути, так би мовити, домоцентричними, як і американці, індійці, пакистанці, японці і всі інші народи»²⁶.

Для британського публіциста такий стан покаяльних справ є манією з чітко вираженими ознаками виборчого лицемірства: «...якщо хтось розуміє, що провина лежить не на ньому особисто, а він просто говорить від імені вже мертвих попередників, тоді тенденція до перебільшення зростає. Сьогоднішнім політикам такі заяви лише додають балів, і що більший гріх, то більше обурення ним, а водночас більші потенційні політичні дивіденди за озвучене розкаяння. Завдяки таким заявам політичні лідери здобувають імідж великодушності, водночас не забруднюючись реальною провиною: адже особа, що просить прощення, сама не зробила нічого злого, а всі ті, хто міг би прийняти це вибачення, – давно мертві»²⁷. Мюррей застерігає, що, по-перше, такий політичний розрахунок не позбавлений ризику, адже якщо лідери певних країн постійно просять прощення за епізоди їхньої історії, то врешті-решт створюється враження, що ці країни мають особливі причини для почуття провини. По-друге, нав'язування почуття провини не тільки змінює природне ставлення людей до свого минулого, а й перетворює патріотизм на сором. Усе це може мати погані наслідки, адже «укорінення в умі нації переконання про «первородний гріх» – це найкращий із можливих способів змусити її сумніватися в собі. Національний первородний гріх змушує думати: ти нічого не зможеш змінити, творячи добро, бо ти зіпсутий у самій своїй основі»²⁸. Д. Мюррей риторично запитує: якщо міграція є частиною спокути за історичні кривди, як-от імперіалізм, то чому не кається Туреччина, Саудівська Аравія, Іран? «Усі країни, народи, релігії і раси свого часу вчинили щось жахливе, але більшість рас і культур не зазнають такого покарання. Тож хіба за цим не простежуються виразні антизахідні й особливо – антиєвропейські мотиви, що лежать в основі цих сучасних рухів? За цим стоїть дивна і небезпечна ідея»²⁹.

Криза ідентичності. Дуглас Мюррей стверджує, що Європа довго втішала себе своєю здатністю асимілювати іммігрантів. Тривалий час тут переважав опти-

²⁶ Мюррей, Д. (2024), *Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам*, Наш Формат, Київ, с. 298.

²⁷ Там само, с. 167.

²⁸ Там само, с. 171.

²⁹ Там само, с. 175.

містичний для збереження ідентичності європейських народів погляд, згідно з яким прибульці асимілюються, а навіть найбільш неприйнятні аспекти їхньої культури, принаймні частково, європеїзуються. Однак таким сподіванням протистоять факти, які засвідчують наявність імміграційних суспільств, схильних до розширення всередині європейських країн. Члени таких суспільств живуть за своїми законами, сповідують привезену з батьківщини систему цінностей та релігію, усюди розмовляють рідними мовами, фактично не маючи потреби вчити мову країни проживання. Саме з цим британський дослідник пов'язує цивілізаційне самогубство Європи – результат втрати європейцями того єдиного місця у світі, яке вони називають домом, а отже й ідентичності.

Однак, на думку Д. Мюррея, навіть масове переселення мільйонів людей в Європу не видавалося б таким фатальним, якби не втрата віри у свої переконання, традиції та власну легітимність. Він вважає, що серед вирішальних факторів такої ситуації – втрата народами Західної Європи того, що іспанський філософ Мігель де Унамуно окреслив фразою «трагічне відчуття життя»³⁰, наслідком чого є забуття того, що все нам дороге, навіть найвеличніші цивілізації з найвищою культурою в історії, можуть знищити люди, які їх не заслуговують. «Цілий світ переїжджає до Європи саме в той момент, коли Європа втратила розуміння того, чим сама вона є. І якщо міграція мільйонів людей з інших культур у сильну й упевнену в собі культуру могла б мати шанси на успіх, то переселення мільйонів людей у культуру, що помирає, сповнена почуття провини і втоми, не може не обернутися крахом»³¹.

Британський автор стурбований тим, що європейську ідентичність, основою для якої були верховенство права, етика, закорінена в історію і філософію нашого континенту, хочуть звести до «поваги», «толерантності» та «різноманітності». «Така неглибока і поверхова самоідентифікація може прослужити нам ще декілька років, але вона аж ніяк не спроможна розбудити глибинні пласти громадянської свідомості, необхідної суспільству, яке прагне вижити у довгостроковій перспективі»³², – зауважує Д. Мюррей, стверджуючи, що в телепрограмах на зразок «Newsnight»³³ не прийнято навіть згадувати те, що раніше називали «нашою культурою». Парадоксальність ситуації полягає у тому, що саме ця замовчувана культура створила основу для часто згадуваної в медійному та політичному дискурсі різноманітності. Дослідник зазначає, що культивована різноманітність починає сама себе заперечувати. Річ у тому, що деяким районам Лондона вже бракує різноманітності не тому, що там бракує іммігрантів з Африки та Азії, а з огляду на те, що чисельність корінних мешканців столиці різко зменшується. Згідно з дослідженнями професора-демографа Оксфордського університету Девіда Коулмена³⁴, якщо темпи імміграції зберуться, то люди, які в переписі 2011 року ідентифікували себе як «білі британці», перестануть становити більшість у Сполученому Королівстві вже у 2060-х, а може, і швидше.

³⁰ Унамуно де, М. (2010), *Про трагічне відчуття життя та інші твори*, Астролябія, Львів, 298 с.

³¹ Мюррей, Д. (2024), *Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам*, Наш Формат, Київ, с. 5.

³² Там само, с. 12.

³³ Newsnight – програма новин, розслідувань та аналізу поточних подій. В ефірі щовечора на каналах BBC Two і BBC News.

³⁴ Coleman, D. (2016), “Uncontrolled migration means Finis Britanniae”, *Standpoint*, № 83.

Спростування ідеологем та міфологем. На зміну «нашій культурі» мав прийти мультикультуралізм як ідеологічно марковане суспільне явище, спроможне полегшити адаптацію іммігрантів в європейських країнах. Ідеологія мультикультуралізму була дітищем лівих мислителів, реакцією на нацизм і фашизм та спробою маргіналізувати націоналістичні та консервативні цінності у повоєнній Європі. Однак сподівання на закладений у неї потенціал співіснування, взаємопроникнення культур, а також асиміляції не виправдалися. У багатьох містах Європи іммігрантські анклав стали ознакою нової сегрегації. Політики почали констатувати кризу мультикультуралізму, а публіцисти – травму, яку мультикультуралізм завдав корінним європейцям. Дуглас Мюррей вважає, що європейські країни опинилися в ситуації, коли для того, щоб стати мультикультурними, вони повинні поступитися своєю культурою і постійно фокусуватися на своїх негативних сторонах. Таку повинність ілюструє оцінка Алена Фінкелькрота³⁵ про стан справ у французькій школі, в якій переважають ліві погляди. За його словами, франкофобія стала обличчям нової французької ідеології. Філософ і публіцист іронізує, що для того, щоб скласти іспит, про Францію потрібно говорити щось погане. Таку пам'ять, такий образ переказують молодим арабам, африканцям, азіатам, що має їм полегшити інтеграцію в країні, яка щоразу частіше просить вибачення за старі провини й обіцяє запровадження правдивої рівності. Отож, мультикультурна ера стала «періодом європейської самопожертви»³⁶, «антиєвропейською цивілізаційною моделлю та антизахідною ідеологією»³⁷.

Глорифікація мультикультуралізму породила міфологему про **«збагачення різноманітністю»**. За Д. Мюрреем, її основу становить переконання, що європейські суспільства трохи нудні й сірі, тому їх варто «покращити» через імміграцію носіїв інших культур. «Так немов у серці Європи існує якась діра, яку слід заповнити, інакше ми станемо тільки біднішими. Нові люди приносять зі собою інші культури, інші стилі поведінки, інші мови і, звісно ж, нову й цікаву кухню (що прихильники цього погляду люблять безкінечно повторювати)»³⁸. Для британського дослідника³⁹ ця міфологема базується на двох логічних помилках. По-перше, на припущенні, що найкращий спосіб пізнати світ і світові культури — не подорожувати світом, а заохочувати увесь світ приїхати до нас... і залишитися тут. По-друге, на переконанні, ніби цінність іммігрантів продовжує зростати разом зі зростанням їхньої кількості.

Ще одну міфологему, яку спростовує Д. Мюррей, можна сформулювати так: **«імміграція вирішує проблему старіння»**. За його спостереженнями, велика кількість молодих іммігрантів не є вирішенням проблеми, бо іммігранти теж старіють. Це лише короткострокове її вирішення, яке в майбутньому може цю проблему тільки загострити, адже «існуватиме постійна потреба імпортувати дедалі більшу кількість мігрантів, як у фінансовій піраміді, для того, щоб дедалі більшої кількості людей забезпечувати той стиль життя, до якого вони призвичаїлися»⁴⁰.

³⁵ Finkelkraut, A. (2007), *Qu'est-ce que la France ?*, Stock, Paris, 2007. 432 p.

³⁶ Мюррей, Д. (2024), *Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам*, Наш Формат, Київ, с. 74.

³⁷ Huntington, S.P. (2004), *Who Are We? America's Great Debate*. Free Press, New York, 2004. P. 171.

³⁸ Мюррей, Д. (2024), *Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам*, Наш Формат, Київ, с. 54.

³⁹ Там само.

⁴⁰ Там само, с. 52.

Висновки

Проблема імміграції надзвичайно медіатизована, тобто підпорядкована ідеологічній програмі основних медіа, більшість з яких – ліберальні. Замовчування інформації про походження авторів низки терористичних актів у Німеччині, Франції, Великобританії можна розглядати як один із способів згаданої медіатизації, що має чітко виражений маніпулятивний характер.

Ігнорування цієї проблеми у медійному та в політичному дискурсі створює сприятливі умови для спекуляцій на темі імміграції та збереження ідентичностей європейських народів. З інформаційного вакууму користають радикальні політичні сили, які часто перебувають під впливом російської пропаганди та фінансових можливостей московської влади.

Саме проблема збереження ідентичності європейських народів мала б солідаризувати зусилля ліберальних та консервативних політиків та медіа, адже окреслені Дугласом Мюрреєм тенденції однаково загрожують як національним інтересам та традиціям, що дуже важливі для консерваторів, так і свободі, на якій традиційно наголошують ліберали.

Нічим не обмежена, позбавлена сенсу свобода, яка у зазначеному вище контексті виявляється у політиці ліквідації будь-яких кордонів, може спричинити хаос та самозаперечуватися, тобто вести до насилля.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Beck, U., Grande, E. (2007), *Das kosmopolitische Europa: Gesellschaft und Politik*, Suhrkamp Verlag, Berlin, 419 s.
2. Coleman, D. (2016), "Uncontrolled migration means Finis Britanniae", *Standpoint*, № 83.
3. Denk, D., Keinath, A., Finkenwirth, A. (2024), "Behörden erhielten Hinweise, Tatverdächtiger in Untersuchungshaft", available at: <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2024-12/magdeburg-weihnachtsmarkt-live>
4. Der Spiegel (2024), "Auto fährt in Menschenmenge auf Magdeburger Weihnachtsmarkt", available at: <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/magdeburg-auto-faehrt-in-menschenmenge-auf-weihnachtsmarkt-a-89bccf41-ac09-4a5b-8845-fd9080e057e9>
5. Die Zeit (2024), "Rassistische Übergriffe nach Anschlag auf Magdeburger Weihnachtsmarkt", available at: <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2024-12/magdeburg-rassismus-angriffe-anschlag-spenden>
6. Finkelkraut, A. (2007), *Qu'est-ce que la France ?*, Stock, Paris, 2007. 432 p.
7. Gabler, N. (2013), "The Elusive Big Idea", *The New York Times*, Aug. 13. URL: <https://www.nytimes.com/2011/08/14/opinion/sunday/the-elusive-big-idea.html>
8. Huntington, S.P. (2004), *Who Are We? America's Great Debate*, Free Press, New York, 2004. P. 171.
9. Howiecki, M. (2003), *Krzywe zwierciadło: o manipulacji w mediach*, Gaudium, Lublin, 280 s.
10. Murray, D. (2017), *The Strange Death of Europe: Immigration, Identity, Islam*, Bloomsbury Publishing PLC, London, 343 p.
11. Süddeutsche Zeitung (2016), "Schäuble wünscht sich «deutschen Islam»", available at: <https://www.sueddeutsche.de/politik/muslime-in-deutschland-schaeuble-wuenscht-sich-deutschen-islam-1.3187989>

12. The Economist (2023), “Vladimir Putin’s useful idiots”, available at: <https://www.economist.com/europe/2023/07/03/vladimir-putins-useful-idiots>
13. ZDF (2024), “AfD-Demo und Gegenproteste in Magdeburg”, available at: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html>
14. ZDF (2024), “Faeser und Münch versprechen «Fallchronologie»”, available at: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html>
15. ZDF (2024), “Kardinal Marx: Magedburg war «Wahnsinnstat»”, available at: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html>
16. ZDF (2024), “Wo waren die Sicherheitslücken?”, available at: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html>
17. Брюкнер, П. (2013), *Тиранія каяття: есе про західний мазохізм*, Темпора, Київ, 216 с.
18. Мюррей, Д. (2024), *Самознищення Європи: імміграція, ідентичність, іслам*, Наш Формат, Київ, 355 с.
19. Унамуно де, М. (2010), *Про трагічне відчуття життя та інші твори*, Астролябія, Львів, 298 с.

REFERENCES

1. Beck, U., Grande, E. (2007), *Das kosmopolitische Europa: Gesellschaft und Politik*, Suhrkamp Verlag, Berlin, 419 s.
2. Bruckner, P. (2010), *The tyranny of guilt : an essay on Western masochism*, Princeton University Press, Princeton, 256 p.
3. Coleman, D. (2016), “Uncontrolled migration means Finis Britanniae”, *Standpoint*, № 83.
4. Denk, D., Keinath, A., Finkenwirth, A. (2024), “Behörden erhielten Hinweise, Tatverdächtiger in Untersuchungshaft”, available at: <https://www.zeit.de/politik/deutschland/2024-12/magdeburg-weihnachtsmarkt-live>
5. Der Spiegel (2024), “Auto fährt in Menschenmenge auf Magdeburger Weihnachtsmarkt”, available at: <https://www.spiegel.de/panorama/justiz/magdeburg-auto-faehrt-in-menschenmenge-auf-weihnachtsmarkt-a-89bccf41-ac09-4a5b-8845-fd9080e057e9>
6. Die Zeit (2024), “Rassistische Übergriffe nach Anschlag auf Magdeburger Weihnachtsmarkt”, available at: <https://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2024-12/magdeburg-rassismus-angriffe-anschlag-spenden>
7. Finkelkraut, A. (2007), *Qu’est-ce que la France?*, Stock, Paris, 2007. 432 p.
8. Gabler, N. (2013), “The Elusive Big Idea”, *The New York Times*, Aug. 13. URL: <https://www.nytimes.com/2011/08/14/opinion/sunday/the-elusive-big-idea.html>
9. Huntington, S.P. (2004), *Who Are We? America’s Great Debate*, Free Press, New York, 2004. P. 171.
10. Hłowiecki, M. (2003), *Krzywe zwierciadło: o manipulacji w mediach*, Gaudium, Lublin, 280 s.
11. Murray, D. (2017), *The Strange Death of Europe: Immigration, Identity, Islam*, Bloomsbury Publishing PLC, London, 343 p.

12. Miurrei, D. (2024), *Samoznyshchennia Yevropy: immihratsiia, identychnist, islam*, Nash Format, Kyiv, 355 c.
13. Süddeutsche Zeitung (2016), “*Schäuble wünscht sich «deutschen Islam»*”, available at: <https://www.sueddeutsche.de/politik/muslime-in-deutschland-schaeuble-wuenscht-sich-deutschen-islam-1.3187989>
14. The Economist (2023), “*Vladimir Putin’s useful idiots*”, available at: <https://www.economist.com/europe/2023/07/03/vladimir-putins-useful-idiots>
15. Unamuno de, M. (2005), *Tragic sense of life, Cosimo Classics*, New York, 374 p.
16. ZDF (2024), “*AfD-Demo und Gegenproteste in Magdeburg*”, available at: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html>
17. ZDF (2024), “*Faeser und Münch versprechen «Fallchronologie»*”, available at: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html>
18. ZDF (2024), “*Kardinal Marx: Magedburg war «Wahnsinnstat»*”, available at: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html>
19. ZDF (2024), “*Wo waren die Sicherheitslücken?*”, available at: <https://www.zdf.de/nachrichten/politik/deutschland/magdeburg-anschlag-weihnachtsmarkt-100.html>

MEDIA AND IDEOLOGICAL ASPECTS OF THE PRESENTATION OF THE IMMIGRATION PROBLEM IN WESTERN EUROPEAN COUNTRIES: DOUGLAS MURRAY'S PERSPECTIVE

Taras Lylo

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine*

e-mail: taras.lylo@lnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1673-6648>

The article examines the media and ideological aspects of covering the problem of immigration and terrorist acts committed by immigrants in several Western European countries. In particular, the reasons for withholding information about the perpetrators of terrorist acts are considered, such as reputational and physical risks, the problem of the “tyranny of the guilt”, and the threat to the identities of European peoples. The point is that ignorance of this problem in the media and political discourse creates favorable conditions for speculation on the topic of immigration and the preservation of the identities. Radical political forces, who are under the influence of Russian propaganda and the financial capabilities of the Moscow regime, take advantage of the information vacuum.

Special attention is also paid to pro-immigration ideologemes and mythologemes, which Douglas Murray, one of the editors of the conservative weekly «The Spectator», analyzes in his book “Strange Death of Europe: Immigration, Identity, Islam”. This primarily concerns statements such as “immigration enriches with diversity,” “immigration solves the problem of aging” etc.

The author argues that it is the problem of preserving the identity of European peoples that should unite the efforts of liberal and conservative politicians and the media in order to introduce mechanisms for regulating the immigration process, because, firstly, the trends outlined by Douglas Murray equally threaten both national interests and traditions, which are very important for conservatives, and freedom, which is the main value for liberals. Secondly, unrestricted, meaningless freedom, which in the context indicated in the article is manifested in the policy of eliminating any borders, can cause chaos and deny itself, that is, lead to violence.

Keywords: immigration, media, ideologeme, mythologeme, identity, Islam, Douglas Murray.

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 148–160 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13238>

УДК [070-051(73):316.62]:355.4((470+571):477)"2022-2024"

ЗРАДА ІНТЕЛЕКТУАЛІВ: ПОЗИЦІЯ АМЕРИКАНСЬКИХ ПРАВИХ І ЛІВИХ ПУБЛІЦИСТІВ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Андрій Мельник

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна

e-mail: andriy.melnyk@lnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1646-008X>

На початку російського повномасштабного вторгнення в Україну низка правих і лівих американських публіцистів і політиків виступили проти допомоги Україні і намагались релятивізувати провину агресора. У статті наведено приклади таких заяв, проаналізовано аргументи і зроблено спробу пояснити, чому представники протилежних сторін ідеологічного спектру об'єдналися у запереченні реальності.

Ключові слова: війна, Україна, Росія, США, інтелектуали, публіцистика.

Постановка проблеми. Зрада інтелектуалів – це фраза, яка стала популярною після виходу 1927 року однойменної книги французького автора Жульєна Бенди. Оригінальна назва – «*La trahison des clercs*» – недвозначно натякає на середньовічних кліриків, духовні нащадки яких, сучасні інтелектуали, мають відстоювати позачасові моральні цінності, як-от істина, розум, справедливість, але натомість «почали занурюватись у тривожно практичний і матеріальний світ політичних пристрастей»¹.

У сучасних запальних дискусіях ця фраза не втратила своєї емоційної привабливості. Американська журналістка Енн Епплбом згадує про «зраду інтелектуалів», коли пише про те, як сучасні «клірики» – науковці, журналісти, митці, письменники і блогери – підтримують недемократичні, авторитарні цінності, працюючи на праворадикальних популістських лідерів у Польщі, Угорщині, Іспанії, Великій Британії та США². Британський історик Ніл Фергюсон називає «зрадою інтелектуалів» тенденцію в сучасних американських університетах, яка зводиться до політизації академічної сфери з боку «неліберальної коаліції «пробуджених» (woke) прогресистів, при-

¹ Kimball, R. (1992), The treason of the intellectuals & “The Undoing of Thought”, *The New Criterion*, Dec., available at: <https://newcriterion.com/article/the-treason-of-the-intellectuals-ldquothe-undoing-of-thoughtrdquo/> (accessed 25 November 2024).

² Епплбом, Е. (2023), Сутінки демократії: підступна спокуса авторитаризму, HREC PRESS, Київ, 220 с.

хильників «критичної расової теорії» та апологетів ісламістського екстремізму»³. Автор спостерігав цю тенденцію упродовж останніх десяти років, однак особливого загострення вона, на його думку, набула після 7 жовтня 2023 року, коли терористична організація ХАМАС атакувала Ізраїль, а в університетських кампусах Заходу спалахнули антиізраїльські протести.

Виклад основного матеріалу дослідження. Російсько-українська війна стала своєрідним тестом для західних інтелектуалів, чимало з яких не змогли розгледіти чорно-білої картини, тобто очевидного порушення не лише юридичних, але й моральних принципів з боку агресора. Тому фраза «зрада інтелектуалів» цілком доречна щодо публіцистів і правого, і лівого кшталту, які вирішили шукати різноманітні підстави для релятивізації провини Росії. У цій статті ми коротко оглянемо аргументацію американських публіцистів обох ідеологічних таборів, зважаючи на важливість США у допомозі Україні, а також на дивовижну єдність, яку продемонстрували автори, здавалося б, різних ціннісних платформ у виправданні російської агресії та у скептичному ставленні до підтримки нашої держави.

Серед правих та консервативних публіцистів, якщо не враховувати таких одіозних персон, як Такер Карлсон чи Джо Роган, котрі не претендують на оригінальність думки і відомі радше як медійні провокатори, варто згадати канадського психолога Джордана Пітерсона, якого називають чи не найвідомішим натеper публічним інтелектуалом правого штибу⁴. Через кілька місяців після російського повномасштабного вторгнення Пітерсон опублікував статтю «Росія проти України чи громадянська війна на Заході»⁵, назва якої недвозначно натякає на те, що звинувачувати він буде зовсім не агресора. На його думку, західна моральна деградованість спровокувала Росію не менше, ніж розширення НАТО, тому він зображує явну імперіалістичну агресію як захист, чим не лише зараховує себе до путінських корисних ідіотів, але й демонструє дивовижну некомпетентність і байдужість до реальних причин війни, підтверджуючи відому фразу «more public, less intellectual». Структуру своїх аргументів Пітерсон запозичив у Джона Міршаймера, відомого американського політолога, який із початком повномасштабної агресії став чи не найпопулярнішим на Заході її коментатором. Ідеологічна афілійованість Міршаймера не надто очевидна. Можливо, саме тому його одіозні звинувачення НАТО у розпалюванні війни знайшли відгук як у правому, так і в лівому таборах. Міршаймерова теорія офензивного реалізму, згідно із якою анархічний стан міжнародних відносин тримається на балансі влади між сильними державами, які гостро реагують на зазіхання на сферу своїх інтересів, відводить Україні статус буфера чи сірої зони між великими гравцями. Побудована на логіці часів «холодної війни», ця парадигма ігнорує реальні зміни у Східній Європі і не бачить цілком очевидного прагнення посткомуністичних держав

³ Ferguson, N. (2023), *The Treason of the Intellectuals*, *The Fee Press*, Nov. 12., available at: <https://www.thefp.com/p/niall-ferguson-treason-intellectuals-third-reich> (accessed 3 November 2024).

⁴ Мельник, А. (2021), «Темна мережа інтелектуалів» і особливості публічної дискусії у США, *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, вип. 21, с. 221-231. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/11113/11406> (останній перегляд 29 листопада 2024).

⁵ Peterson, J. (2022). *Russia Vs. Ukraine or Civil War in The West?* *The Daily Wire*, Jul. 10, available at: <https://www.dailywire.com/news/russia-vs-ukraine-or-civil-war-in-the-west> (accessed 25 September 2024).

долучитись до євроатлантичної спільноти. Тому в оптиці Міршаймера Революція Гідності виглядає як державний переворот, інспірований США, а Україна не має міжнародної суб'єктності. Скидається на те, що таке примітивне бачення влаштовує багатьох західних політиків та публіцистів.

Один із найвпливовіших консервативних публіцистів, Патрік Б'юкенен перебуває в середовищі американської політики з 70-х років минулого сторіччя, хоча його важко назвати таким упізнаваним, як згадані вище подкастери. Утім, його значення для правих рухів доволі значне, що дало підставу одному оглядачу назвати теперішню Республіканську партію США «партією Б'юкенена».⁶ Колишній радник кількох президентів-консерваторів, який і сам кандидував на найвищу посаду, сьогодні він відомий насамперед як ідеолог палеоконсерватизму, політична філософія якого закорінена в американському націоналізмі (як культурному, так і економічному), християнських цінностях та ізоляціонізмі. Саме в останньому пункті палеоконсерватизм різко розходиться із неоконсерватизмом (представників якого часто іменують неоконами), для якого інтервенціонізм, глобальне поширення ліберальних цінностей є пріоритетним. До першого президентства Трампа палеоконсервативні ідеї були радше маргінальними, хоча ідеологічна приналежність теперішнього американського президента до цієї течії, як і до будь-якого іншої цілісної ідеології, досить проблематична.

Статті Б'юкенена, присвячені російсько-українській війні, публікувались у виданні «The American Conservative», яке він заснував разом із однопдумцями 2002 року, щоб створити протипагу впливовим неоконсервативним часописам «National Review» та «The Weekly Standard». Прикметно, що російські пропагандисти неодноразово використовували статті із «The American Conservative» для підтвердження своїх тез, а українські фактчекери спростовували викладені там наративи. У матеріалах Б'юкенена можна простежити україноскептичні аргументи, характерні не лише для середовища «The American Conservative», але й для представників інших ідеологічних таборів, зокрема й лівого.

У статті «Інтереси України – це не наші інтереси» Б'юкенен недвозначно заявляє, що незалежність, територіальна цілісність і демократичний устрій України не вартують того, щоб вступати у війну з Росією, бо це загрожуватиме американській безпеці, особливо якщо дійде до застосування ядерної зброї⁷. Він наголошує на тому, що США не давали зобов'язань захищати Україну, а на початку вторгнення офіційно заявили, що не відправлятимуть своїх військ, тому, «коли справа доходить до бойових дій і смерті, це їхня війна, а не наша». Б'юкенен скептично ставиться до слів президента Зеленського про те, що захист України – це не лише справа окремої країни, але й відповідальність НАТО і вільного світу. Набагато переконливіше для нього звучать російські погрози, які лунають щоразу, коли західні країни надсилають Україні сучасну зброю. Тому він закликає розробити прийнятні умови перемир'я, бо «зараз війна створює більші ризики та небезпеки для США, ніж будь-які додаткові

⁶ Lehmann, C. (2024), The GOP Is Pat Buchanan's Party Now, *The Nation*, Jul. 19, available at: <https://www.thenation.com/article/politics/rnc-vance-pat-buchanan/> (accessed 03 October 2024).

⁷ Buchanan, P. (2022), Ukraine's Interests Are Not Ours. *The American Conservative*, June 4, available at: <https://www.theamericanconservative.com/ukraines-interests-are-not-ours/> (accessed 14 September 2024).

винагороди, які ми можемо отримати від «послаблення» Росії подальшими бойовими діями»⁸.

Тема невиправданого розширення НАТО та зобов'язань США в рамках П'ятої статті Вашингтонського договору цілком закономірно зринає в публікаціях Б'юкенена. Напередодні прийняття Швеції та Фінляндії він вдається до історичних паралелей, нагадуючи, що впродовж сорока років після свого заснування 1949 року, маючи у складі 12 членів, НАТО прийняло лише чотири нових держави – Грецію, Туреччину, Іспанію та Західну Німеччину. Після розвалу СРСР їхня кількість зросла удвічі, поглинувши країни колишнього Варшавського блоку. Б'юкенен, як і Міршаймер, та інші явні чи мимовільні американські реалісти бачить у цьому результат діяльності неоконів, а не волевиявлення місцевих спільнот. Він не забуває нагадати, що, незважаючи на декларації про підтримку поневолених народів, адміністрації таких різних президентів, як Трумен, Ейзенгавер та Джонсон не вдалися до військової сили, щоб розблокувати Західний Берлін або завадити радянському вторгненню в Угорщину та Чехословаччину. У цій історичній ретроспективі таким державам, як Польща, яка, як виявляється, спровокувала Гітлера через Данціг, або країни Балтії, Грузія 2008 року та Україна 2014 року відведено роль провокаторів, які своєю безвідповідальною поведінкою змусили великі держави атакувати. Звісно, без осоружних неоконів не обійшлося, бо це саме вони змусили повсталих українців скинути проросійський уряд Януковича, а вже коли 2022 року «Москва попросила США зобов'язатися не приймати Україну в НАТО, ми відмовилися. І Путін напав. Якщо росіяни вважають, що Захід притиснув їхню країну до стіни, чи можна їх звинувачувати?»⁹ Останнє запитання, ясна річ, більше нагадує твердження.

Великі держави ніколи не мають поступатись меншим, особливо, якщо ті не пов'язані з ними життєво важливими інтересами, і не мають дозволяти їм втягувати себе у небажані війни. Цей, сформульований в одній із статей¹⁰, принцип заснований на інтересах і розрахунках, для нього абсолютно чужий світ моральних цінностей та принципів міжнародного права. Тому Б'юкенен безапеляційно заявляє, що США байдуже, хто володітиме Києвом, а тим більше, Кримом чи Донбасом. Якщо впродовж XIX і майже всього XX сторіччя Україна була під контролем Російської імперії і СРСР, то чому, дивується ідеолог палеоконсерватизму, це має турбувати тепер Америку, розташовану на відстані п'яти тисяч миль. Жодні події у Східній Європі, на його думку, не можуть бути виправданням для повноцінної війни з Росією, бо, «зрештою, контроль Москви над Східною та Центральною Європою – це ситуація, яка існувала впродовж Холодної війни з 1945 по 1989 рік. І США ніколи не кидали виклик цьому результату Другої світової війни. Ми з цим жили»¹¹. Очевидно, для Б'юкенена від-

⁸ Ibid.

⁹ Buchanan, P. (2022), Will There Be War with Russia? *The American Conservative*, Jul. 16, available at: <https://www.theamericanconservative.com/will-there-be-war-with-russia/> (accessed 12 September 2024).

¹⁰ Buchanan, P. (2022), Putin's 'Winter War' on Ukraine, *The American Conservative*. Dec. 3, available at: <https://www.theamericanconservative.com/putins-winter-war-on-ukraine/> (accessed 20 September 2024).

¹¹ Buchanan, P. (2022), Where US and Ukrainian Aims Collide, *The American Conservative*. Oct. 22, available at: <https://www.theamericanconservative.com/where-us-and-ukrainian-aims-collide/> (accessed 20 September 2024).

новлення російського контролю над Східною Європою цілком прийнятне, бо США до цього нібито звикли. Натомість, головною пересторогою є уникнення збройного зіткнення з Росією за будь-яку ціну. Тому відважний опір України видається йому таким, що наближає потенційну атомну війну, а відтак він недвозначно дає зрозуміти, що критично важливу американську допомогу треба узалежнити від цієї цілком гіпотетичної обставини, у реальність якої можна перевірити, якщо день у день споживати погрози російських псевдодипломатів та довоколакремлівських функціонерів. Варто додати, що мантри Б'юкенена про те, що американська допомога призведе до застосування атомної зброї з боку Росії, які мандрували із статті у статтю впродовж 2022 року, цілком співзвучні із тезами російської пропаганди.

Згадана на початку статті Енн Епплбом називає Патріка Б'юкенена найвідомішим речником «глибокого правого песимізму щодо Америки»¹², який базується на апокаліптичних пророцтвах про занепад білої раси та традиційних цінностей. Характеризуючи постать публіциста, Епплбом дивується, що «людина, яка десятиліттями чинила опір хибним советським наративам, закохалася в хибний російський наратив, створений путінськими політтехнологами, про те, що Росія – благочестива, християнська нація, яка прагне захистити свою етнічну ідентичність»¹³. Справді важко собі уявити, що працівник адміністрації президента Рейгана, відомого речника американської винятковості і гострого критика комунізму, 2013 року опублікує статтю «Чи є Путін одним із нас?», у якій буде посилення на свого колишнього керівника, але у вельми специфічному контексті: «Президент Рейган якось назвав стару радянську імперію “осередком зла в сучасному світі”. Президент Путін натякає, що Америка Барака Обами може заслужити це звання у XXI столітті»¹⁴. Незважаючи на знак запитання у заголовку, Б'юкенен, вочевидь, зараховує президента Росії до табору палеоконсерваторів, бо прочитав в одному із його виступів критику західної деградованості, релятивізму, нав'язування одностатевих шлюбів без всенародного схвалення та інші традиційні консервативні закиди і оголосив його далекоглядним візіонером, який бачить майбутнє з більшою ясністю, ніж американці. Сам Б'юкенен ще 2001 року видав книгу «Смерть Заходу», у якій пророкував, що неконтрольована міграція, контркультура 1960-х років і занепад християнських цінностей підривають культуру, яка сформувала західну цивілізацію, тому до 2050 року США перестануть бути західною країною. Відтак, не дивно, що Б'юкенен побачив у Путіні свого однодумця.

Серед представників американського лівого ідеологічного табору важко знайти тих, хто б бачив у Путіні однодумця чи принаймні відверто про це заявляв. Натомість зовсім не бракує тих, хто звинувачує в російській агресії лицемірний Захід. Чи не найвідоміший публіцист лівого спрямування, лінгвіст Ноам Чомскі, відомий своєю запеклою критикою зовнішньої політики США, цілком прогнозовано звинувачує Сполучені Штати і Британію у тому, що вони нібито відмовились від мирних переговорів з Росією, які, як відомо, більше нагадують умови капітуляції. Ясна річ, у

¹² Епплбом, Е. (2023), Сутінки демократії: підступна спокуса авторитаризму, HREC PRESS, Київ, с. 157.

¹³ Там само, с. 158.

¹⁴ Buchanan, P. (2013), Is Putin One of Us? *Creators*. Dec. 17, available at: <https://www.creators.com/read/pat-buchanan/12/13/is-putin-one-of-us> (accessed 07 December 2024).

такому баченні Україні відведена роль інструмента в руках США, а от поведінку Росії він характеризує як «стриману і помірковану»¹⁵ (принаймні так він стверджував у квітні 2023 року), а от американське вторгнення в Ірак двадцять років тому було набагато жорстокіше і брутальніше. Вступ до НАТО географічно близьких до Росії Фінляндії та Швеції він пояснює не безпековими побоюваннями, а тим, що військова промисловість обидвох скандинавських країн отримає доступ до нових технологій і ринків збуту¹⁶. Загалом, незважаючи на те, що Чомскі можна назвати досвідченим (не лише через його поважний вік) коментатором міжнародних справ, від ознайомлення з його поглядами виникає такий самий ефект сорому і подивування, як від аналітики згадуваного вище «аматора» у цих справах Джордана Пітерсона.

Погляньмо, як коментують причини і перебіг війни інші представники соціалістичного табору у США. Звернімось до впливового лівого часопису «Jacobin», який називають «найбільш успішним американським ідеологічним журналом останнього десятиріччя»¹⁷. Видання сповідує принципи демократичного соціалізму і, очевидно, є близьким до платформи популярного американського політика Берні Сандерса.

Хоч видання здобуло свою популярність на хвилі захоплення лівими ідеями багатьох молодих американців, це не звільнило його від догматизму, зокрема і в українському питанні. В опублікованій з нагоди першої річниці повномасштабного вторгнення статті автор журналу покладає повну відповідальність за кровопролиття на Путіна, але не оминає нагоди порівняти російсько-українську війну з американським вторгненням в Ірак, зазначивши, що єдиною (!) відмінністю між двома кампаніями є те, що експансія НАТО на Схід реальна, а зброя масового винищення у Саддама Хусейна – ні¹⁸. Пояснюючи генезу конфлікту від 2014 року, він означає Революцію Гідності як «повалення Януковича за підтримки США», а після обрання президентом Зеленського у 2019 році мир не настав через комбінований тиск: зовні – з боку тих-таки США, і зсередини – з боку неодноразово згадуваних у статті націоналістів. Щобільше, героїчну оборону Маріуполя батальйоном «Азов», який автор називає фашистським, автор зводить до легітимації впливу ультраправих на теперішню українську політику. Цей вплив цікавить його більше, ніж інші аспекти війни, продовження якої, як зазначено у цинічному завершальному реченні статті, вигідне «Lockheed Martin» як втіленню (в очах лівих активістів) хижацького американського ВПК, тоді ще живому Євгеніу Прігожину і приви́ду Романа Шухевича (!).

Власне, зацикленість на темі ультраправих особливо помітна у публікаціях видання. Постійного автора журналу Бранко Маркетіча (Branco Marcetic) неабияк непокоїть те, що західні мейнстримні медіа применшують загрозу радикалів і відбілюють репутацію вже згаданого «Азову», члени якого нібито мають неонацистські схильності. Прикметно, що на підтвердження цієї тези автор наводить чимало цитат

¹⁵ Vock, I. (2023), Noam Chomsky: Russia is fighting more humanely than the US did in Iraq, *The New Statesman*, Apr. 29, available at: <https://www.newstatesman.com/the-weekend-interview/2023/04/noam-chomsky-interview-ukraine-free-actor-united-states-determines> (accessed 07 December 2024).

¹⁶ Ibid.

¹⁷ Baird, R. (2019), The ABCs of Jacobin, *Columbia Journalism Review*, Jan. 2, available at: https://www.cjr.org/special_report/the-abcs-of-jacobin-socialist-magazine.php (accessed 01 December 2024).

¹⁸ Afinogenov, G. (2023), Peace in Ukraine Isn't Coming Soon, *Jacobin*, Feb. 24, available at: <https://jacobin.com/2023/02/peace-ukraine-war-invasion-one-year-putin-zelensky> (accessed 06 November 2024).

із різних джерел, зокрема цитує одіозного політолога із університету Оттави Івана Качановського, відомого поширенням конспірології про Революцію Гідності і одного із тих, хто зробив наукову кар'єру на Заході, «досліджуючи» українську праворадикальну загрозу. Для автора «Jacobin» російське вторгнення в Україну «за іронією долі, стало благом для її ультраправих, які стали легітимізовані і краще оснащені»¹⁹. Неадекватність цього «умовиводу» надто промовиста, щоб окремо його коментувати.

Ігноровану західними медіа і політиками ультраправу загрозу Маркетіч розглядає у контексті мілітарної допомоги Україні. Надсилання США та іншими країнами Заходу летальної зброї він пов'язує насамперед не із зміцненням сил оборони і відбиттям російської навали, бо цьому нібито сприяли не стільки поставки амуніції, скільки прорахунки окупанта, а із недалекоглядним озброєнням українських радикалів, які стали частиною українського війська. Саме у цьому він бачить одну із основних загроз військової допомоги Україні – у насильстві з боку правих радикалів, які, незважаючи на електоральний неуспіх, який автор вважає чомусь несуттєвим, стали мало не вирішальним фактором української політики після 2014 року, були головною перешкодою миру на Донбасі, а тепер, коли вони отримують сучасну зброю, Маркетіч хвилюється, що можуть постраждати представники ЛГБТ і ромської меншини, український уряд і хитка українська демократія. Щобільше, автор бачить в мілітаризації українських правих глобальну загрозу, бо, за його словами, які не підкріплені достатніми доказами, Україна стала своєрідним тренувальним центром для ультраправих та білих супрематистів з усього світу, які можуть поширити насильницькі практики в інші країни, зокрема і в США²⁰. Маркетіч вважає, що США та Британія прагнуть перетворити Україну на своєрідний Афганістан²¹, а праві сили у цій дивній аналогії, очевидно, мають бути моджахедами, які згодом збунтуються проти своїх покровителів. Важко сказати, чи автор розуміє цинічність наведеної історичної паралелі, звинувачуючи в ескалації насильства і стражданнях українського народу, які його нібито непокоять, держави, котрі надсилають зброю для зміцнення нашого війська і відбиття інвазії. Але справа навіть не у цинічності аналогії, хоча постійні порівняння реакції США та інших західних країн на російське вторгнення із війнами в Афганістані та Іраку поширені як серед лівих, так і серед правих авторів, хоча реакція західних політиків на слова президента Франції Макрона про можливу присутність військ НАТО на території України засвідчила, що такі зіставлення є радше порожніми риторичними зворотами, які маскують небажання повноцінно допомагати. Маркетіч, окрім явно недоречних історичних аналогій про невдалі воєнні кампанії США останнього часу, аргументує небезпеку надсилання значної кількості західної зброї, посиляючись на ймовірні, гіпотетичні сценарії, та

¹⁹ Marcetic, B. (2022), Whitewashing Nazis Doesn't Help Ukraine, *Jacobin*, July 4, available at: <https://jacobin.com/2022/04/ukraine-russia-putin-azov-neo-nazis-western-media> (accessed 12 November 2024).

²⁰ Marcetic, B. (2022), What the Left's Critics Ignore About Military Solutions to Ukraine, *Jacobin*, Mar 27, available at: <https://jacobin.com/2022/03/left-antiwar-policy-ukraine-russian-invasion-war-levitz-liberal-interventionism> (accessed 12 November 2024).

²¹ Marcetic, B. (2022), Turning Ukraine Into Another Afghanistan Would Be a Disastrous Idea, *Jacobin*, Mar 7, available at: <https://jacobin.com/2022/03/ukraine-afghanistan-quagmire-far-right-global-economy-climate-disaster> (accessed 15 November 2024).

ігнорує реальну екзистенційну загрозу Україні. Один із критиків ставлення американських соціалістів до російського вторгнення, оглядач журналу «New York» Ерік Левітц, цілком резонно зауважує, що лівим варто пояснити, чому вони «виступають проти надсилання зброї демократичному уряду, який бореться проти домінування ультраправої автократії, враховуючи їхню історичну підтримку озброєння Другої іспанської республіки та уряду сандіністів»²². Відповідь Маркетіча насправді феєрична: Україна після Майдану демонструє авторитарні тенденції і впроваджує ультра націоналістичні і неоліберальні політики, а іспанці під час громадянської війни воювали з фашистами, тоді як країни Заходу, надсилаючи зброю, опосередковано фінансують фашистів (очевидно, українських – Авт.)²³. Отож, українські права для автора є більшою загрозою, ніж російські права, про яких він не згадує і які насправді загрожують українським меншинам, робітничому класу, економіці і державності як такій. Як висловився у цьому контексті цитований вище Левітц, «коли реальність обернулася проти лівої ортодоксії, деякі ліві обернулись проти реальності»²⁴.

Ще один прояв лівого догматизму, окрім одержимості ефемерною праворадикальною загрозою, – звинувачення Заходу у російському вторгненні. Мовляв, відмова західних політиків зупинити експансію НАТО на Схід і їхнє небажання сісти за стіл переговорів і погодитись на компроміс щодо України призвели до війни через безпекові занепокоєння Росії. Аргумент про провину НАТО об'єднує лівих і правих авторів. Тому не дивно, що Маркетіч солідаризувався із американським консервативним коментатором Такером Карлсоном, який порівнював потенційний вступ України в НАТО із можливим воєнним альянсом Мексики із Китаєм. Автор журналу «Jacobin», щоправда, обачно зауважив, що Карлсон – шарлатан, популіст і прихильник політики неолібералізму, тобто, з точки зору правовірного соціаліста, явний еретик, але у цьому конкретному питанні він має цілковиту рацію, тому мейнстримним медіа не варто цькувати його та інших прихильників миру²⁵. У цьому аргументі знову дивує посилання на гіпотетичний сценарій, адже про реальне членство України в НАТО не йшлося. Але також спантеличує зрівнювання демократичних цінностей, які об'єднують членів Північноатлантичного альянсу, з авторитарними, захист яких, з точки зору Маркетіча, варто толерувати. Така позиція журналу «Jacobin» та інших американських соціалістичних політиків та активістів справедливо обурила українських лівих, згуртованих довкола журналу «Спільне», автор якого у відкритому листі до своїх західних колег назвав відмову у допомозі Україні під приводом опору гегемонії НАТО «антиімперіалізмом ідіотів»²⁶.

²² Levitz, A. (2022), The Left Has Half-Baked Answers on Ukraine, *New York*, Mar. 22, available at: <https://nymag.com/intelligencer/2022/03/the-lefts-bad-takes-on-ukraine.html> (accessed 28 November 2024).

²³ Marcetic, B. (2022), What the Left's Critics Ignore About Military Solutions to Ukraine, *Jacobin*, Mar 27, available at: <https://jacobin.com/2022/03/left-antiwar-policy-ukraine-russian-invasion-war-levitz-liberal-interventionism> (accessed 12 November 2024).

²⁴ Levitz, A. (2022), Op. cit.

²⁵ Marcetic, B. (2022), The Media's Neo-McCarthyism on Russia Is Getting Worse, *Jacobin*, Sep. 2, available at: <https://jacobin.com/2022/02/neo-mccarthyism-russia-ukraine-bernie-sanders-putin-media> (accessed 23 November 2024).

²⁶ Bilous, T. (2022). A letter to the Western Left from Kyiv, *Commons*, Feb. 25, available at: <https://commons.com.ua/en/letter-western-left-kyiv/> (accessed 02 December 2024).

Варто зазначити, що Бранко Маркетіч, який опублікував чи не найбільше матеріалів щодо причин та перебігу російського вторгнення, не обмежився критикою американської допомоги Україні, але й запропонував чотири шляхи протистояння російській агресії, які б не мали загрожувати ядерною війною. Зокрема, він вважає, що варто агресивно прискорити перехід на зелені джерела енергії, щоб зменшити вплив автократів, які покладаються на значущість викопних ресурсів для сучасної економіки, розправитись із ухиленням від сплати податків і неконтрольованим накопиченням багатства на міжнародному рівні, а не накладати санкції на держави, бо це нібито шкодить «звичайним людям» (класичний аргумент російської псевдопозиції), надавати перевагу гуманітарній, а не воєнній допомозі Україні або принаймні урівняти їх обсяги (деякі автори закликали списати зовнішні українські борги), а також відмовитись від моральних повчань і звинувачень у порушенні міжнародного порядку, адже Захід неодноразово ними нехтував²⁷. Якщо залишити осторонь останню пораду як приклад примітивного whataboutism'у, то перші три нібито цілком адекватні, але в довгостроковій перспективі. Якщо зважити на те, що стаття була опублікована у перші дні вторгнення, коли Україна відчайдушно потребувала зброї, то такій позиції явно бракує елементарного співчуття і людяності. Хоча в «найбільш успішному ідеологічному часописі» такі чесноти явно цінуються менше, ніж догматична стійкість.

Висновки. Викладені вище погляди авторів із, здавалося б, протилежних ідеологічних спільнот, незважаючи на доктринальні розходження, демонструють дивовижну спільність у питанні скепсису щодо допомоги Україні і визнання очевидної провини Росії. Звісно, не усіх правих і лівих публіцистів можна вписати у цю картину, проте доволі значна кількість висловлених опіній і цілком конкретних політичних кроків, наприклад голосувань у Конгресі США проти допомоги Україні крайньо правих та крайньо лівих депутатів, дозволили американським політологам Яну Дуткевічу і Домініку Стекулі засвідчити цей симбіоз. Для пояснення «хімерного союзу між двома кінцями політичного спектру»²⁸ автори обирають теорію підкови, яку запропонував французький філософ Жан-П'єр Фай (Jean-Pierre Faye). Згідно із нею, політичний спектр – від соціалізму, колективізму через центризм до фашизму і тоталітаризму – нагадує радше не пряму лінію, а підкову, краї якої притягуються ніби магніти. Фай наводить історичні приклади кооперації між фашистами і комуністами у XX сторіччі, проте у наукових колах його теорія має радше хитку репутацію. Тому її можна використовувати як метафору, яка описує магнетичне тяжіння кінців підкови не на основі ідеологічної близькості, а прихильності до популізму, який кидає виклик елітам, партійному істеблішменту та панівним трендам у медіа. Простіше кажучи, скепсис щодо допомоги Україні з боку американських правих і лівих публіцистів виростає із поєднання ідеологічної застигlosti і палкого бажання підірвати усталені наративи через поширення конспірології і кремлівської пропа-

²⁷ Marcetic, B. (2022), Four Ways to Counter Russian Aggression That Don't Risk Nuclear War, *Jacobin*, Feb. 28, available at: <https://jacobin.com/2022/02/russian-war-ukraine-nuclear-nato-putin-fossil-fuels> (accessed 30 October 2024).

²⁸ Dutkiewicz, J., Stecula, D. (2022), Why America's Far Right and Far Left Have Aligned Against Helping Ukraine, *Foreign Policy*, Jul. 4, available at: <https://foreignpolicy.com/2022/07/04/us-politics-ukraine-russia-far-right-left-progressive-horseshoe-theory/> (accessed 22 October 2024).

ганди. Зовнішньополітичне становище США стає заручником внутрішньополітичної боротьби, відтак залучення де-факто антиамериканських і антизахідних ідей видається цілком прийнятним. Усе це, зрештою, віддаляє такого штибу публіцистику і політику від реальності, що й створює комфортні для «зради інтелектуалів» умови.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Afinogenov, G. (2023), Peace in Ukraine Isn't Coming Soon, *Jacobin*, Feb. 24, available at: <https://jacobin.com/2023/02/peace-ukraine-war-invasion-one-year-putin-zelensky> (accessed 06 November 2024).
2. Baird, R. (2019), The ABCs of Jacobin, *Columbia Journalism Review*, Jan. 2, available at: https://www.cjr.org/special_report/the-abcs-of-jacobin-socialist-magazine.php (accessed 01 December 2024).
3. Bilous, T. (2022), A letter to the Western Left from Kyiv, *Commons*, Feb. 25, available at: <https://commons.com.ua/en/letter-western-left-kyiv/> (accessed 02 December 2024).
4. Buchanan, P. (2013), Is Putin One of Us? *Creators*. Dec. 17, available at: <https://www.creators.com/read/pat-buchanan/12/13/is-putin-one-of-us> (accessed 07 December 2024).
5. Buchanan, P. (2022), Putin's 'Winter War' on Ukraine, *The American Conservative*. Dec. 3, , available at: <https://www.theamericanconservative.com/putins-winter-war-on-ukraine/> (accessed 20 September 2024).
6. Buchanan, P. (2022). Ukraine's Interests Are Not Ours. *The American Conservative*, June 4, available at: <https://www.theamericanconservative.com/ukraines-interests-are-not-ours/> (accessed 14 September 2024).
7. Buchanan, P. (2022), Will There Be War with Russia? *The American Conservative*, Jul. 16, available at: <https://www.theamericanconservative.com/will-there-be-war-with-russia/> (accessed 12 September 2024).
8. Buchanan, P. (2022), Where US and Ukrainian Aims Collide, *The American Conservative*. Oct. 22, available at: <https://www.theamericanconservative.com/where-us-and-ukrainian-aims-collide/> (accessed 20 September 2024).
9. Dutkiewicz, J., Stecula, D. (2022), Why America's Far Right and Far Left Have Aligned Against Helping Ukraine, *Foreign Policy*, Jul. 4, available at: <https://foreignpolicy.com/2022/07/04/us-politics-ukraine-russia-far-right-left-progressive-horseshoe-theory/> (accessed 22 October 2024).
10. Ferguson, N. (2023), The Treason of the Intellectuals, *The Fee Press*, Nov. 12., available at: <https://www.thefp.com/p/niall-ferguson-treason-intellectuals-third-reich> (accessed 3 November 2024).
11. Kimball, R. (1992), The treason of the intellectuals & "The Undoing of Thought", *The New Criterion*, Dec., available at: <https://newcriterion.com/article/the-treason-of-the-intellectuals-ldquothe-undoing-of-thoughtrdquo/> (accessed 25 November 2024).
12. Lehmann, C. (2024), The GOP Is Pat Buchanan's Party Now, *The Nation*, Jul. 19, available at: <https://www.thenation.com/article/politics/rnc-vance-pat-buchanan/> (accessed 03 October 2024).
13. Levitz, A. (2022), The Left Has Half-Baked Answers on Ukraine, *New York*, Mar. 22, available at: <https://nymag.com/intelligencer/2022/03/the-lefts-bad-takes-on-ukraine.html> (accessed 28 November 2024).

14. Marcetic, B. (2022), Four Ways to Counter Russian Aggression That Don't Risk Nuclear War, *Jacobin*, Feb. 28, available at: <https://jacobin.com/2022/02/russian-war-ukraine-nuclear-nato-putin-fossil-fuels> (accessed 30 October 2024).
15. Marcetic, B. (2022), The Media's Neo-McCarthyism on Russia Is Getting Worse, *Jacobin*, Sep. 2, available at: <https://jacobin.com/2022/02/neo-mccarthyism-russia-ukraine-bernie-sanders-putin-media> (accessed 23 November 2024).
16. Marcetic, B. (2022), Turning Ukraine Into Another Afghanistan Would Be a Disastrous Idea, *Jacobin*, Mar 7, available at: <https://jacobin.com/2022/03/ukraine-afghanistan-quagmire-far-right-global-economy-climate-disaster> (accessed 15 November 2024).
17. Marcetic, B. (2022), What the Left's Critics Ignore About Military Solutions to Ukraine, *Jacobin*, Mar 27, available at: <https://jacobin.com/2022/03/left-antiwar-policy-ukraine-russian-invasion-war-levitz-liberal-interventionism> (accessed 12 November 2024).
18. Marcetic, B. (2022), Whitewashing Nazis Doesn't Help Ukraine, *Jacobin*, July 4, available at: <https://jacobin.com/2022/04/ukraine-russia-putin-azov-neo-nazis-western-media> (accessed 12 November 2024).
19. Peterson, J. (2022), Russia Vs. Ukraine or Civil War in The West? *The Daily Wire*, Jul. 10, available at: <https://www.dailywire.com/news/russia-vs-ukraine-or-civil-war-in-the-west> (accessed 25 September 2024).
20. Vock, I. (2023), Noam Chomsky: Russia is fighting more humanely than the US did in Iraq, *The New Statesman*, Apr., available at: 29 <https://www.newstatesman.com/the-weekend-interview/2023/04/noam-chomsky-interview-ukraine-free-actor-united-states-determines> (accessed 07 December 2024).
21. Епплбом, Е. (2023), Сутінки демократії: підступна спокуса авторитаризму, НРЕС PRESS, Київ, 220 с.
22. Мельник, А. (2021), «Темна мережа інтелектуалів» і особливості публічної дискусії у США, *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, Вип. 21., С. 221-231. URL: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/11113/11406> (останній перегляд 29 листопада 2024).

REFERENCES

1. Afinogenov, G. (2023), Peace in Ukraine Isn't Coming Soon, *Jacobin*, Feb. 24, available at: <https://jacobin.com/2023/02/peace-ukraine-war-invasion-one-year-putin-zelensky> (accessed 06 November 2024).
2. Baird, R. (2019), The ABCs of Jacobin, *Columbia Journalism Review*, Jan. 2, available at: https://www.cjr.org/special_report/the-abcs-of-jacobin-socialist-magazine.php (accessed 01 December 2024).
3. Bilous, T. (2022), A letter to the Western Left from Kyiv, *Commons*, Feb. 25, available at: <https://commons.com.ua/en/letter-western-left-kyiv/> (accessed 02 December 2024).
4. Buchanan, P. (2013), Is Putin One of Us? *Creators*. Dec. 17, available at: <https://www.creators.com/read/pat-buchanan/12/13/is-putin-one-of-us> (accessed 07 December 2024).
5. Buchanan, P. (2022), Putin's 'Winter War' on Ukraine, *The American Conservative*. Dec. 3, , available at: <https://www.theamericanconservative.com/putins-winter-war-on-ukraine/> (accessed 20 September 2024).

6. Buchanan, P. (2022), Ukraine's Interests Are Not Ours. *The American Conservative*, June 4, available at: <https://www.theamericanconservative.com/ukraines-interests-are-not-ours/> (accessed 14 September 2024).
7. Buchanan, P. (2022), Will There Be War with Russia? *The American Conservative*, Jul. 16, available at: <https://www.theamericanconservative.com/will-there-be-war-with-russia/> (accessed 12 September 2024).
8. Buchanan, P. (2022), Where US and Ukrainian Aims Collide, *The American Conservative*. Oct. 22, available at: <https://www.theamericanconservative.com/where-us-and-ukrainian-aims-collide/> (accessed 20 September 2024).
9. Dutkiewicz, J., Stecula, D. (2022), Why America's Far Right and Far Left Have Aligned Against Helping Ukraine, *Foreign Policy*, Jul. 4, available at: <https://foreignpolicy.com/2022/07/04/us-politics-ukraine-russia-far-right-left-progressive-horseshoe-theory/> (accessed 22 October 2024).
10. Ferguson, N. (2023), The Treason of the Intellectuals, *The Fee Press*, Nov. 12., available at: <https://www.thefp.com/p/niall-ferguson-treason-intellectuals-third-reich> (accessed 3 November 2024).
11. Kimball, R. (1992), The treason of the intellectuals & "The Undoing of Thought", *The New Criterion*, Dec., available at: <https://newcriterion.com/article/the-treason-of-the-intellectuals-ldquothe-undoing-of-thoughtrdquo/> (accessed 25 November 2024).
12. Lehmann, C. (2024), The GOP Is Pat Buchanan's Party Now, *The Nation*, Jul. 19, available at: <https://www.thenation.com/article/politics/rnc-vance-pat-buchanan/> (accessed 03 October 2024).
13. Levitz, A. (2022), The Left Has Half-Baked Answers on Ukraine, *New York*, Mar. 22, available at: <https://nymag.com/intelligencer/2022/03/the-lefts-bad-takes-on-ukraine.html> (accessed 28 November 2024).
14. Marcetic, B. (2022), Four Ways to Counter Russian Aggression That Don't Risk Nuclear War, *Jacobin*, Feb. 28, available at: <https://jacobin.com/2022/02/russian-war-ukraine-nuclear-nato-putin-fossil-fuels> (accessed 30 October 2024).
15. Marcetic, B. (2022), The Media's Neo-McCarthyism on Russia Is Getting Worse, *Jacobin*, Sep. 2, available at: <https://jacobin.com/2022/02/neo-mccarthyism-russia-ukraine-bernie-sanders-putin-media> (accessed 23 November 2024).
16. Marcetic, B. (2022), Turning Ukraine Into Another Afghanistan Would Be a Disastrous Idea, *Jacobin*, Mar 7, available at: <https://jacobin.com/2022/03/ukraine-afghanistan-quagmire-far-right-global-economy-climate-disaster> (accessed 15 November 2024).
17. Marcetic, B. (2022), What the Left's Critics Ignore About Military Solutions to Ukraine, *Jacobin*, Mar 27, available at: <https://jacobin.com/2022/03/left-antiwar-policy-ukraine-russian-invasion-war-levitz-liberal-interventionism> (accessed 12 November 2024).
18. Marcetic, B. (2022), Whitewashing Nazis Doesn't Help Ukraine, *Jacobin*, July 4, available at: <https://jacobin.com/2022/04/ukraine-russia-putin-azov-neo-nazis-western-media> (accessed 12 November 2024).
19. Peterson, J. (2022), Russia Vs. Ukraine or Civil War in The West? *The Daily Wire*, Jul. 10, available at: <https://www.dailywire.com/news/russia-vs-ukraine-or-civil-war-in-the-west> (accessed 25 September 2024).
20. Vock, I. (2023), Noam Chomsky: Russia is fighting more humanely than the US did in Iraq, *The New Statesman*, Apr., available at: 29 <https://www.newstatesman.com/>

[the-weekend-interview/2023/04/noam-chomsky-interview-ukraine-free-actor-united-states-determines](#) (accessed 07 December 2024).

21. Applebaum, A. (2023), *Twilight of Democracy: The Seductive Lure of Authoritarianism*, HREC PRESS, Kyiv, 220 p.
22. Melnyk, A. (2021), «Intellectual Dark Web» and Peculiarities of Public Debate in the United States, *Visnyk of the Lviv University. Series Journalism*, Issue 50, p. 221-231, available at: <http://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/journalism/article/view/11113/11406> (accessed 07 December 2024).

THE TREASON OF INTELLECTUALS: POSITION OF AMERICAN RIGHT-WING AND LEFT-WING JOURNALISTS ON THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Andrii Melnyk

*Ivan Franko National University of Lviv,
General Tchuprynka Street 49 79001, Lviv, Ukraine
e-mail: andriy.melnyk@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1646-008X>*

At the beginning of Russia's full-scale invasion of Ukraine, a number of right-wing and left-wing American journalists and politicians spoke out against aid to Ukraine and tried to relativize the aggressor's guilt. Such positions can be called, in the phrase of the French writer Julien Benda, "the betrayal of intellectuals", because we are talking about a brutal violation by Russia not only of the principles of international law, but also of universal moral norms. In the article, the author provides examples of such statements, analyzes the arguments, and attempts to explain why representatives of opposite sides of the ideological spectrum have united in denying reality.

Representatives of right-wing and conservative circles deny assistance to Ukraine as they argue their position based on a realist doctrine that operates in the terminology of spheres of influence and balance of power. In addition, some conservative intellectuals such as Jordan Peterson and Patrick Buchanan are talking about the moral decline of the West and that by attacking Ukraine, Russia is thus defending its values. Representatives of the left-wing ideological camp, for example, the authors of the influential socialist magazine "Jacobin", accuse the US and NATO countries of imperialist ambitions, and although they admit Russia's guilt, they still shift the main burden of responsibility to the West. However, Ukraine is not assigned a significant role in such a system. Thus, skepticism about aid to Ukraine on the part of American right-wing and left-wing intellectuals grows out of a combination of ideological rigidity and a burning desire to undermine established narratives by spreading conspiracy theories and Kremlin propaganda.

Key words: war, Ukraine, Russia, USA, intellectuals, journalism.

МЕДІАОСВІТА

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 161–172 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13270>

УДК 377.018.43:004

ЦЕ МОЯ ВІЙНА ТА МОЯ ІСТОРІЯ... (ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ТЕХНОЛОГІЮ ПРОЄКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ І СТВОРЕННЯ НА ЇЇ ОСНОВІ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ЗАРИСОВОК «ВІЙНА ТА МОЯ РОДИНА» СТУДЕНТАМИ-ЖУРНАЛІСТАМИ)

Майя Нагорняк

*Навчально-науковий інститут журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
вул. Юрія Іллєнка, 36/1, 04119, Київ, Україна
e-mail: maiia.nahorniak@knu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-2197-1338>*

У статті розглядається питання педагогічної технології проєктоорієнтованого навчання студентів-першокурсників освітніх програм «Журналістика та соціальна комунікація» й «Медіапродюсування» Навчально-наукового інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка в межах дисципліни «Медіавиробництво: продукт». Сутність технології полягає у підготовці створення й поширення аудіовізуальних зарисовок на тему «Війна та моя родина». Ці роботи, що належать до художньо-публіцистичного типу телерадіомовлення, студенти виконували на початку повномасштабного вторгнення російської федерації до України (квітень-червень 2022 р.) на базі кафедри аудіовізуальних медіа. Увагу акцентовано на важливості осягнення повного циклу створення навчального проєкту – від творчого задуму, його реалізації, аналізу і до поширення у соціальних мережах. Доведено, що в умовах онлайн саме проєктоорієнтоване навчання є одним із найбільш ефективних способів здобуття журналістського фаху.

Ключові слова: педагогічна технологія, проєктоорієнтоване навчання, дистанційне навчання, аудіовізуальна зарисовка.

1. Постановка проблеми.

Період (лютий-червень 2022 р.) в історії становлення Української держави позначений безпрецедентною трагічною подією – початком повномасштабної війни російської федерації проти України та першою фазою воєнних дій на всій її території. Безсумнівно, цей етап визвольної боротьби українського народу позначився на всіх

царинах суспільного життя як самої України, так і цілого світу. Освітня галузь виявилася чи не найвразливішою перед викликами воєнної доби, адже вона забезпечувала й надалі забезпечує процес передачі суспільством нагромаджених знань, умінь і навичок від одного покоління до іншого. Освіта є одним із найголовніших чинників формування загальнолюдських цінностей країни в цілому та кожного громадянина зокрема. Цінності вважаються своєрідним внутрішнім компасом людини, за яким вона звіряє свої дії й учинки і у суспільному житті, і в особистому, й у професійному.

Зважаючи на те, що розвиток освітньої галузі спрямований на її інтеграцію в європейське та світове співтовариства, першорядного значення набуває питання якісної підготовки фахівців усіх сфер, зокрема й спеціалістів журналістської та соціальнокомунікаційної царин. У цьому зв'язку особливу вагу має досвід надання освітніх послуг у дистанційному режимі, на який було переведено всі вищі навчальні заклади від початку повномасштабної війни. З перших днів війни високого суспільного звучання набуло питання, зумовлене забезпеченням оптимальної ефективності навчального процесу. Адже здобуття знань, умінь і навичок у форматі онлайн поставило під загрозу довіру суспільства до якості самого процесу навчання. На порядку денному залишається питання розробки системних заходів, спрямованих на мінімізацію негативних наслідків онлайн-навчання, а також мішаного навчання, чий згубний вплив у найближчому майбутньому зможуть відчути і кожен здобувач освіти, і вся країна. Отже, постає проблема того, як домогтися високої ефективності онлайн навчання за умов воєнної доби.

Однією із відповідей на цивілізаційні виклики є нагальна необхідність адаптації педагогічних технологій опанування фахових дисциплін до особливостей формату онлайн і мішаного навчання, оскільки саме ці курси спрямовані на цільове практичне оволодіння журналістським фахом. Дисципліни, які викладаються в НН інституті журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка потребують принципово нового підходу щодо подання, розуміння, закріплення і використання на практиці профільних знань, умінь і навичок. Нова концепція підготовки пов'язана з потребою сформулювати у студента теоретичні знання і практичні технологічні компетентності, необхідні для журналістської діяльності. Педагогічна технологія проєктоорієнтованого навчання сприяє піднесенню ефективності дистанційної освіти, наближає її до стандартів довоєнного й доковідного періодів.

2. Теоретичне підґрунтя та методологічна основа дослідження.

Мета статті – обґрунтувати особливості педагогічної технології проєктоорієнтованого навчання, що полягає у створенні реального журналістського аудіовізуального продукту, й довести, що за умов дистанційного навчання саме ця технологія одна із найефективніших в опануванні журналістського фаху студентами-першопроходцями освітніх програм «Журналістика та соціальна комунікація» та «Медіапродюсування» Навчально-наукового інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Завдання:

1. З'ясувати, якими є основні етапи застосування педагогічної технології проєктоорієнтованого навчання.
2. Обґрунтувати особливу роль самостійної роботи студентів під час підготовки проєкту.

3. Проаналізувати аудіовізуальні роботи з точки зору жанрових, сутнісно-композиційних характеристик журналістського твору.

Питанню педагогічних технологій в дидактичній науці і практиці приділяється чимало уваги, але проблема їхньої систематизації, створення моделі механізмів ефективності цих технологій, реалізації в умовах дистанційного навчання у вищій школі – це новий напрям дослідження. У Законі «Про освіту» засадами державної політики у сфері освіти названо, зокрема, необхідність інтеграції у міжнародний освітньо-науковий простір, що неможливо без педагогічних технологій¹.

Поняття «педагогічна технологія» активно впроваджується у науку педагогіки від 60-х років ХХ століття. Дослідженням сутності технологій, розроблення їхніх класифікацій, впливу на навчальний процес у середній та вищій школах заопікувалося чимало вчених. Серед них – В. Беспалько, О. Барановська, С. Бібік, О. Боришполець, Е. Бурцева, Ю. Єлісєв, Л. Загрекова, О. Засєкіна, М. Кларин, В. Кремень, Л. Кульчицька, М. Махмутов, О. Савченко, В. Паламарчук, О. Пехота, Т. Сердюк, М. Степко та інші.

Питання використання технологій у журналістській педагогіці розглядалися у працях українських дослідників М. Бутиріної, В. Здоровеги, В. Іванова, Т. Іванової, В. Лизанчука, І. Лубковича, В. Миронченка, І. Михайлина, А. Москаленка, Л. Найдьонової, Б. Потятиника, В. Різуна, К. Серажим, Т. Скотникової, Т. Смирнової й багатьох інших. Однак, питання застосування педагогічної технології проєктоорієнтованого навчання саме за умов дистанційної форми здобуття кваліфікації у більшості роботах висвітлюється незначною мірою. Існує вкрай обмаль напрацювань, які би стосувалися використання педагогічних технологій під час викладання профільних дисциплін у час новітніх викликів, зумовлених воєнною добою, через що потреба в такій роботі є очевидною.

Дескриптивний (описовий) метод використано з метою з'ясувати сутність й особливості педагогічної технології проєктоорієнтованого навчання, зумовленого підготовкою, створенням і поширенням аудіовізуального продукту.

Метод переходу від абстрактного до конкретного дав змогу екстраполювати згадану педагогічну технологію на опанування журналістської дисципліни «Медіавиробництво: продукт», що сприяло розумінню архіважливості технології за виняткових умов воєнного сьогодення.

Метод емпіричного дослідження пов'язаний із докладним ознайомленням з аудіовізуальними роботами студентів – зарисовками «Війна та моя родина», акцентуацією уваги на основних етапах застосування технології зі створення проєкту, що здійснювалося під керівництвом авторки зі студентами I курсу освітніх програм «Журналістика та соціальна комунікація» та «Медіапродюсування» денної форми навчання НН інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серед методів емпіричного дослідження використовувався метод спостереження, що дав змогу через навмисне й цілеспрямоване сприйняття рівня ерудованості студентів дійти висновку щодо їхньої готовності до виконання фахових завдань.

Завдяки методу аналізу вдалося вивчити питання жанрових, сутнісно-композиційних характеристик журналістських робіт, унаслідок чого зроблено висновок про

¹ Верховна Рада України (2017), *Закон України «Про освіту»*, Відомості Верховної Ради України (ВВР), Київ, № 38-39.

те, що акцентування уваги студентів на цьому може забезпечити фахову підготовку їхнього аудіовізуального продукту.

Метод самостійної роботи сприяв активізації творчо-пізнавальної діяльності здобувачів журналістського фаху, формуванню їхнього світогляду з метою застосування набутих знань, умінь і навичок у практичній діяльності.

Емпіричною основою для дослідження слугували 18 аудіовізуальних зарисовок студентів-першокурсників.

3. Викад основного матеріалу дослідження.

За умов новітніх цивілізаційних викликів, пов'язаних із повномасштабною війною російської федерації проти України, а надто під час її першопочаткового етапу, великого значення в осягненні журналістського фаху набули педагогічні технології, що безпосередньо дотичні до навчального процесу.

Загалом термін «технологія» останнім часом стали використовувати доволі часто в різних галузях знань. Великий тлумачний словник української мови подає таке визначення: це сукупність знань, відомостей про послідовність окремих виробничих операцій у процесі виробництва чого-небудь; це також сукупність способів обробки або переробки матеріалів, виготовлення виробів, проведення виробничих операцій тощо². Тож не дивно, що саме з технікою, матеріальним виробництвом тривалий час пов'язувалася сутність цього поняття, що не можна вважати правильним.

Слово «технологія» має грецьке походження – «technē» означає мистецтво, майстерність, уміння, а «logos», як відомо, – наука. У країнах Західної Європи термін активно використовують у різних сферах суспільного життя, і педагогіка не виняток. Нині й в Україні поняття «технологія» використовують не лише на позначення технічних чи матеріально-виробничих процесів; приміром, дедалі частіше доводиться чути про педагогічні, інформаційні технології. При цьому важливо наголосити на тім, що цей термін, на відміну від поняття «методика», відображає не просто передавання інформації, а процес навчання, що має важливе значення для характеристики новітніх тенденцій журналістської педагогіки.

Зважаючи на особливу місію, яку покладає суспільство на журналістику, використання педагогічних технологій у навчальному процесі журналістських вишів має надзвичайно важливе значення. Це покликання особливо чітко викристалізовується у часи глобальних зрушень, як-от воєн, революцій, повстань, переворотів тощо. У цьому зв'язку актуальною є думка І. Михайлина: «Журналістській університетській освіті необхідно забезпечувати потреби людства у вихованні працівників інформаційного поля, орієнтуватися не на продукування недовчених дилетантів, слухняних наймитів рейтингів, а тримати курс на академічний, університетський рівень підготовки фахівця, формувати інформаційну особистість з гарним знанням історії, культури філософії, літератури, мистецтва... Ми працюємо на майбутнє і маємо розуміти значення свого покликання»³.

² Великий тлумачний словник української мови (1970-1980), Технологія, Київ. URL: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F> (дата звернення : 01.08.2024).

³ Михайлин, І. Л. (2023), *Журналістська освіта і наука: Підручник*, Університетська книга, Суми, 336 с.

Досягненню цих високих цілей прислужилася педагогічна технологія, спрямована на проєктоорієнтоване навчання, сутність якого полягає у підготовці, створенні й поширенні студентами реального аудіовізуального продукту на певну тему. Зазначу, що маю значний досвід у керуванні роботами такого штибу. Упродовж воєнного періоду студенти, для яких я викладала курс «Медіавиробництво: продукт», підготували зарисовки на такі теми: «Війна та моя родина» (2022 р.), «Війна та моя родина: рік потому» (2023 р.), «Війна ... Я виглядаю весну» (2023 р.), «Читаючи Шевченка» (2023 р.), «Моя вишиванка» до Дня вишиванки (2023 р.), «Матуся моєї матусі» та «Матуся мого татуся» до Дня матері (2024 р.), «Мої літні канікули та війна» (2024 р.) й інші.

Предметом же цього дослідження є найперша робота, яку виконали першокурсники на самих початках війни, а саме аудіовізуальна зарисовка «Війна та моя родина». Наголошу, що технологія проєктоорієнтованого навчання покликана не просто озброїти молодь знаннями й уміннями щодо підготовки й створення журналістського матеріалу. Важливо при цьому досягти такого рівня якості, щоби роботу можна було оприлюднити на різних платформах, зокрема у кафедральному телеграм-каналі, сайті Campus Radio Ukraine/ Студент TV та інших⁴.

Рис. 1. Скрин сторінки Campus Radio Ukraine/ Студент TV, де розміщені студентські роботи «Війна та моя родина».

Коли йдеться про створення студентського медіапродукту, видаються як ніколи актуальними думки дослідниць М. Бутиріної та Л. Темченко щодо професійно-орієнтованої медіаосвіти у вищій школі: «Інформаційні шуми, загальна когнітивна перевантаженість здобувачів медіаосвіти змушує переглядати узвичасні дидактичні

⁴ Campus Radio Ukraine / Студент TV (2024), «Аудіозарисовки “Війна та моя родина” студентів 1 курсу ОП “Журналістика та соціальна комунікація”». URL: <http://campusradio.univ.kiev.ua/projects> (дата звернення 08 серпня 2024).

підходи й інтегрувати в систему навчання креативний та продуктивний компоненти, що передбачає звернення до комунікаційно ефективного інструментарію, сформованого самою медіагалуззю. Найбільш доцільною є актуалізація медіаформатів та медіаформ, що мають високий рівень інтерактивності...»⁵.

Педагогічна технологія – це набір процедур (система процедур), який оновлює професійну діяльність вчителя і гарантує кінцевий запланований результат. Її характеризують два принципові моменти: гарантованість кінцевого результату і проєктування навчального процесу. Технології притаманні такі якості, як керованість, проєктування процесу навчання, поетапна діагностика, варіювання засобами і методами, корекція результатів.

Інформація про дисципліну «Медіавиробництво: продукт». Викладається для студентів 1-го курсу денної форми навчання; освітній рівень – бакалавр; освітні програми «Журналістика та соціальна комунікація», «Медіапродюсування»; вид дисципліни – обов'язкова; всього годин за планом за обома програмами – 68; вид навчальної роботи – практичні заняття.

Визначмо основні етапи застосування педагогічної технології проєктоорієнтованого навчання, зумовлені підготовкою журналістського аудіовізуального продукту – зарисовки «Війна та моя родина».

ПЕРШИЙ ЕТАП. Установлення емоційного контакту зі студентами, виголошення завдання і обговорення організаційних моментів його виконання. На початку заняття украй важливо зацікавити студентів темою зарисовки. Потрібно пам'ятати про те, в який час і за яких умов вони виконуватимуть роботу. Уже йшлося про те, що зарисовка «Війна та моя родина» стала першою аудіовізуальною роботою здобувачів із часу повномасштабної війни (квітень-червень 2022 р.). Суцільна розгубленість, переляк, сум, біль від перших утрат, відчай, що в'їдався у душі, неможливість зосередитися на навчанні – ось неповний перелік тих чинників, які супроводжували моє спілкування онлайн з першокурсниками тієї пори. Однак, усвідомлювала, що практичні заняття мають обов'язково відбуватися, і кожную пару починала із прохання коротко розповісти про себе: як почуваетесь, де перебуваєте, де ваша родина, чи ви у безпеці, які умови проживання в евакуації як в Україні, так і за кордоном, в чому маєте найбільші труднощі тощо. Викладачеві важливо вміти активно слухати, коректно втручатися у розмову, ставити уточнюючі запитання, радіти й сумувати разом зі студентами. Так можна розвинути емпатію у всіх учасників освітнього процесу, встановити хороший емоційний контакт між ними. Окрім того, звернула увагу присутніх на те, як потрібно кожній людині вміти фіксувати все те, що вона переживає, адже події війни швидкоплинні й скороминущі. Йдеться про те, щоб робити нотатки у щоденнику, фотографувати, співати, малювати. Про майбутніх журналістів і говорити поготів! Неодноразово згадувала сентенцію про журналістів як літописців сучасності.

Тож коли відчула, що емоційний зв'язок між мною і першокурсниками встановлений, перейшла до оголошення завдання – підготувати аудіовізуальну розповідь на тему «Війна та моя родина». На підготовку роботи виділялося 2 тижні.

⁵ Бутиріна, М., Темченко, Л. (2022), «Новітні дидактичні засоби в медіаосвіті (на прикладі мультимедійного лонгріду)» *Communications and Communicative technologies*, вип. 22, с. 26-36.

ДРУГИЙ ЕТАП. Перехід до розгляду теоретичного матеріалу із художньо-публіцистичного мовлення, його жанрів, особливостей зарисовки та ін. Чому йдеться про художню публіцистику? Тут потрібно чітко пояснити студентам, що їхні думки, рефлексії, емоції, переживання на згадану тему чи не найкраще знайдуть своє відображення у художньому мовленні, оскільки йому властиві усі необхідні характеристики для повного розкриття чутливої теми. Мова про глибоку ліричність, емоційність, щирість, образність у подачі думок і суджень, широке використання художніх засобів тощо. З метою ефективного засвоєння дидактичний матеріал було візуалізовано і подано у вигляді презентацій на платформах Google Presentation, Power Point, CANVA та інших. І це не випадково, бо в умовах дистанційного навчання візуалізація даних розглядається як одна зі стратегій навчання. Упродовж викладу теоретичних положень кожне із них подавалося у вигляді компактного блок-конспекту, доповненого виразним фото/відеорядом, корисними посиланнями тощо.

Не менш вагомим є те, що кожне положення ілюструвалося прикладами із власної радіожурналістської практики авторки, обговорювалося зі студентами. Наприклад, під час заняття «Зарисовка як найкоротший жанр художньо-публіцистичного теле- й радіомовлення» перед ознайомленням із визначеннями поняття, які розробили науковці, було запропоновано подати власне його розуміння. Найкращою формою роботи при цьому слугує дискусія, яка дає змогу викладачеві одразу оцінити рівень розуміння засадничих понять, а також уміння нестандартно мислити.

Відповіді, які подавали першокурсники:

- зарисовка – це як начерк для художника, перше бачення свого твору;
- це невеличка інтимна розповідь;
- розширене образне повідомлення на певну актуальну тему;
- емоційна, щира розповідь-спогад про найважливіше, що відбувалося і відбувається у житті родини;
- найкоротший спосіб поділитися своїми емоціями й думками;
- ескіз майбутнього великого оповідання або нарису;
- лірична оповідь про найпотаємніше.

Такі доволі широкі та, головне, влучні відповіді дали можливість упевнитися у тім, що здобувачі освіти інтуїтивно відчують особливості жанру зарисовки та вміють творчо мислити. Отже, варто сподіватися на успішне виконання завдання. При цьому звернімо увагу на дві останні відповіді, які дали змогу органічно перейти до викладу теоретичних положень – ознайомлення із поняттями «художньо-публіцистичне мовлення», «жанри художньо-публіцистичного мовлення», «зарисовка» й іншими.

ТРЕТІЙ ЕТАП. Професійне спостереження. Ідеться про прослуховування краших зразків аудіальних зарисовок «Лист до вояка АТО», які виконали студенти Інституту журналістики ще 2014 року. За змістом і структурою ці твори дуже схожі на ті роботи, які мали виконати першокурсники у квітні-червні 2022 р. Активне прослуховування творів попередників, повторне прослуховування деяких моментів, що викликали запитання, жваве обговорення позитивів і негативів, шляхів вдосконалення – неоціненні під час проєктоорієнтованого навчання. По-перше, це дає можливість студентам чітко уявити, яку саме роботу вони мають підготувати; по-друге, аналіз робіт сприяє глибокому зануренню у процес творчості; по-третє, завдяки цьому з'являється реальна нагода випробувати себе у ролі кореспондента; по-четверте,

завдяки цьому виду роботи студенти можуть відчувати, намацати й визначити теми своїх майбутніх оповідей.

ЧЕТВЕРТИЙ ЕТАП. Це перерва між практичними заняттями. З огляду на важливість роботи, мені доводиться її трохи подовжувати, і замість законних 20 хвилин відпочинку між першою та другою парами, вона триває 30 хвилин. Це не просто так – на перерву я даю студентам невеличке завдання. Оскільки під час занять онлайн вони здебільшого перебувають удома, то прошу їх на 5-10 хвилин вийти на двір, на балкон або хоча би відчинити квартиру, подихати свіжим повітрям і зробити перші мисленнєві начерки щодо теми твору. Зауважу, що йдеться лише про начерки.

П'ЯТИЙ ЕТАП. Докладне обговорення начерків тем. Спершу викладачеві важливо запропонувати свої теми зарисовок, уголос поміркувати над тим, про що би він сам писав, отримавши таке завдання, а надалі поступово до обговорення долучати студентів. Ось дещо з того, що вони запропонували:

- Софія Жилінська – розповідь про відзначення 18-річчя подруги у підвалі будинку, де переховувалася родина та близькі студентки;
- Анастасія Пінчук – розповідь про перші відчуття від вибухів у формі її власного вірша-верлібра;
- Анна Алабутова – розповідь про особливості перебування у блокадному Маріуполі та пристосування до тамтешніх умов життя;
- Діна Крупа – розповідь про її чекання тата, який працює на важливому промисловому об'єкті;
- Дар'я Кузнецова – розповідь-розмірковування про важливість уміти розпізнавати добро та зло;
- Альона Лозовенко – розповідь про відзначення трьох днів народження у родині, Великдень та відступ ворога з рідного міста;
- Марія Романчук – розповідь про особливості перебування родини в Ірпені в перші тижні війни;
- Дар'я Овчиннікова – розповідь про свій виїзд до Польщі та неможливість зв'язатися із рідними у Херсонській області, які на той час перебували в окупації;
- Олександра Фененко – розповідь про сум за рідною домівкою на Сумщині під час перебування у Чехії;
- Лоліта Перепелиця – розповідь про перші відчуття війни у студентському гуртожитку в Києві та від'їзд до рідного міста Чернівці;
- Лілія Виногородська – розповідь у віршах про перебування з мамою у холодному підвалі та чекання тата, який служив на блок-посту;
- Назли Якубова – розповідь про свою батьківщину – Крим, про неможливість бачитися із родиною 8 років поспіль, про звання до воєнних дій;
- Андрій Грабчук – розповідь про обстріли рідного міста Херсон, неможливість повернутися до нього та перебування у Києві;
- Анна Коваленко – розповідь про рідне місто Донецьк, до якого війна прийшла 2014 року, про тодішній переїзд до Києва і про те, що Київ прийняв, але Донецьк не відпустив;
- Ольга Залевська – розповідь про три страшні й безсонні ночі в Києві, переїзд до Львівщини та Рівненщини;
- Діана Грещук – розповідь про жакхливий виїзд із Києва в перші дні війни та подальше перебування у Львові;

- Владислав Климюк – розповідь про жахи перебування у Броварах та подальший виїзд до Івано-Франківська;
- Валентина Геть – розповідь про перебування у Києві та волонтерську діяльність.

Ці 18 запропонованих тем зарисовок розглядалися як можливі напрями підготовки творів, детально обговорювалися із точки зору практичного втілення, розглядалося питання фото- й відеосупроводу, акцентувалася увага на необхідності сфокусуватися на певному аспекті питання, пов'язаного з війною та родиною у перші дні війни. По завершенні занять із докладного обговорення начерків тем студенти мали ще кілька днів, аби остаточно визначитися із вибором...

ШОСТИЙ ЕТАП. Власне, він чи не найголовніший, оскільки передбачає безпосередню самостійну роботу майбутніх журналістів із підготовки аудіовізуальної зарисовки «Війна та моя родина». Роль самостійного чинника у професійному становленні журналіста була і залишається вельми вагомою у всі періоди суспільного розвитку, а особливо це стосується здобуття фаху за форсмажорних обставин, як-от за умов навчання онлайн у часи війни.

Тут саме доречно згадати Ю. Єлісєвенка, який визначив фактори впливу самостійної практичної роботи з фаху на професійну готовність студентів. Серед таких факторів вирізняється емпіричний, який полягає у збагаченні професійного досвіду студента під час самостійної роботи з фаху. Тому й закономірним є твердження дослідника – що вищий рівень самостійної практичної роботи студента за фахом, то вищий рівень його професійної готовності. Другим таким фактором є психологічний, який, на думку Ю. Єлісєвенка, на основі набутого в процесі самостійної роботи досвіду студента, сприяє появі у нього впевненості у своїх професійних можливостях, виникненню вищої форми творчої активності – жаги творчості. Третій фактор впливу самостійної практичної роботи з фаху на професійну готовність студентів визначається як педагогічний. Він полягає у тім, що самостійна робота є могутнім засобом самоорганізації, самовиховання, самоосвіти і самовдосконалення, необхідних для підтримання постійної професійної готовності⁶. Від цих чотирьох складників залежить і медійна самоідентифікація студента як фахівця, і постійне бажання утверджувати себе як висококласного спеціаліста аудіовізуальних медіа. У самоорганізації студента викристалізовується його вміння так організувати діяльність, щоб найповніше реалізувати свій творчий потенціал. Самовиховання дозволяє надати цій діяльності цілеспрямованого й систематичного характеру, щоби виробити у собі бажані духовні, інтелектуальні, моральні та інші позитивні риси й усунути негативні. Вагомою є й самоосвіта, що забезпечує процес активного та постійного навчання без прямого керівництва викладача й незалежно від формальних освітніх установок. Самоосвіта сприяє самовдосконаленню, яке допомагає студентам розвиватися і ставати кращою версією самих себе.

В умовах навчання онлайн перших п'яти місяців війни студенти під час підготовки зарисовки якраз і мали можливість переконатися у тім, наскільки ефективно діють у їхньому власному житті чинники підтримання професійної готовності. Вочевидь, за таких непересічних обставин і гартується журналістська особистість.

⁶ Єлісєвенко, Ю. П. (1993), *Самостійна практична робота за фахом як засіб забезпечення професійної готовності студентів вузів культури (на прикладі режисерської спеціалізації)*, Автореферат кандидатської дисертації (пед.), Київський державний інститут культури, Київ, 20 с.

СЬОМИЙ ЕТАП. Він прикінцевий, адже складається із таких частин, як перевірка виконання завдання, обговорення й оцінювання. Виконані завдання студенти надсилають на корпоративну пошту викладачеві, який ознайомлюється із зарисовками, вказує на недоліки, після чого твори ще доопрацьовуються. Далі роботи прослуховують на практичному занятті, після чого обговорюють, аналізують. Власне, тут доречно застосувати такий прийом навчання, як моделювання виробничої наради (летючки), які відбуваються у роботі будь-якої редакції. Під час таких обговорень студенти вчаться із етичних позицій здійснювати сутнісно-структурний аналіз робіт колег.

На цьому етапі авторка використовує інтерактивні можливості ресурсу Google Jamboard, який дає можливість викладачеві і студентам одночасно фіксувати відповіді в режимі реального часу за допомогою інфографіки. При цьому велике значення має можливість пограти кольоровою гамою: наприклад, вдалі елементи зарисовки можна прописати синім кольором, невдалі – червоним тощо.

ВОСЬМИЙ ЕТАП. Він пов'язаний із оприлюдненням зарисовок на медійних платформах. Всі роботи виставляються на створеному студентами телеграм-каналі групи (ось один із таких каналів https://t.me/+0_k0T4p5SsxmMWJi), телеграм каналі доцента кафедри аудіовізуальних медіа М. В. Нагорняк (https://t.me/maia_nahorniak). Кращі твори обирає завідувач кафедри аудіовізуальних медіа і поширює на кафедральному телеграм-каналі (<https://t.me/kafedraTVR>). Роботи розміщуються і на офіційному сайті Campus Radio Ukraine/ Студент TV <http://campusradio.univ.kiev.ua/projects>. Також студенти виставляють їх на власних сторінках у соціальних мережах (Instagram, Telegram, Tik-Tok, Facebook та інших).

Проаналізувавши аудіовізуальні зарисовки першокурсників «Війна та моя родина» з точки зору жанрових, сутнісно-композиційних характеристик, авторка дійшла таких висновків.

Таблиця 1.

1. Відповідно до жанрових особливостей, в зарисовці поєднуються ознаки інформаційно-документального та художнього мовлення, що стають синтезом документальних і художніх засад.	2. Публіцистичний образ кожної роботи зберігає свою документальну основу (розповіді про особливості життя родин студентів у перші місяці війни 2022 р.)
3. Документальна основа розповідей забезпечує достовірність, правдивість, життєвість поданих фактів. Ця основа поєднує в собі раціональне (аналіз, синтез, абстрагування) і емоційне (усне слово, шуми, фото- та відеоряд).	4. Особливо відчутна фізична особа автора (героя) завдяки документальному запису їхнього голосу, що вносить логічний, патріотичний, емоційний заряд в оповідь. Наявність авторської позиції, особистого ставлення.
5. Специфічна композиційна побудова зарисовки – закадровий кореспондентський текст, що накладається на фото-, відеоряд, перемежовується із елементами інтерв'ю із героями, стендапами, описами природи на музичному тлі.	6. Висока образність, що досягається використанням зображально-виразжальних і мовно-стилістичних засобів, які створюють органічну внутрішню щирість, безпосередність, емоційність автора.

4. Висновки. У початковий період повномасштабної війни росії проти України (лютий-червень 2022 р.) за умов дистанційного здобуття журналістської кваліфікації доволі гостро постало питання якісного осягнення фаху. Одним із шляхів цього є впровадження у практичну діяльність майбутніх журналістів педагогічної технології проєктоорієнтованого навчання. Використання такої технології має одну велику перевагу, яка полягає у якнайглибшому зануренні студентів у професійне середовище, здобутті ними реального практичного досвіду в стінах Навчально-наукового інституту журналістики, необхідності відчувати свою готовність до роботи в аудіовізуальних медіа.

Створення аудіовізуальних зарисовок студентами-першокурсниками відкриває їм шлях до осягнення телевізійної й радіопубліцистики, яка своєю чергою виконує специфічну соціально-педагогічну місію, оскільки сприяє практичному й духовному освоєнню дійсності. Робота над підготовкою таких творів сприяє формуванню національно свідомих, відповідальних, активних журналістів, які своїми виступами підносять патріотичні почуття, високі національні поривання.

Аудіовізуальні медіа при цьому набувають особливої суспільної ваги, адже вони є системоутворюючим чинником і здатні об'єднати спільноту. І від того, наскільки якісною буде сьогодні професійна підготовка медійного працівника, залежить те, як втілюватиметься у життя національна державницька ідеологія, що набуває принципового значення у часи повномасштабної війни.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бутиріна, М., Темченко, Л. (2022), «Новітні дидактичні засоби в медіаосвіті (на прикладі мультимедійного лонгріду)». *Communications and Communicative technologies*, вип. 22, с. 26-36.
2. Великий тлумачний словник української мови (1970-1980), Технологія, Київ. URL: <https://slovnnyk.ua/index.php?swrd=%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F> (дата звернення : 01.08.2024).
3. Верховна Рада України (2017), *Закон України «Про освіту»*, Відомості Верховної Ради України (ВВР), Київ, № 38-39.
4. Campus Radio Ukraine / Студент TV (2024), «Аудіозарисовки “Війна та моя родина” студентів 1 курсу ОП “Журналістика та соціальна комунікація”». URL: <http://campusradio.univ.kiev.ua/projects> (дата звернення 08 серпня 2024).
5. Єлісовенко, Ю. П. (1993), *Самостійна практична робота за фахом як засіб забезпечення професійної готовності студентів вузів культури (на прикладі режисерської спеціалізації)*, Автореферат кандидатської дисертації (пед.), Київський державний інститут культури, Київ, 20 с.
6. Михайлин, І. Л. (2023), *Журналістська освіта і наука: Підручник*, Університетська книга, Суми, 336 с.

REFERENCES

1. Butyrina, M. & Temchenko, L. (2022), “The latest didactic tools in media education (on the example of multimedia longread)”, *Communications and Communicative technologies*, issue 22, p. 26-36.

2. A large explanatory dictionary of the Ukrainian language (1970-1980), "Technology". URL: <https://slovyk.ua/index.php?swrd=%D1%82%D0%B5%D1%85%D0%BD%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%8F> (accessed 08 August 2024).
3. Verkhovna Rada of Ukraine (2017), *Law of Ukraine «On Education»*, 05 September 2017, Kyiv, № 38-39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (accessed 05 August 2024).
4. Campus Radio Ukraine / Студент TV (2024), «Audio sketches «War and my family» by students of the 1st year of the OP «Journalism and social communication». URL: <http://campusradio.univ.kiev.ua/projects> (accessed 08 August 2024).
5. Yelisovenko, Yu. P. (1993), *Independent practical work by specialty as a means of ensuring the professional readiness of students of cultural institutions (on the example of directing specialization)*, Abstract of the PhD diss. (Pedagogy), Kyiv State Institute of Culture, Kyiv, 20 p.
6. Mykhajlyn, I. L. (2023), *Journalism education and science: Textbook*, Universytets'ka knyha, Sumy, 336 s

**THIS IS MY WAR. AND THIS IS MY STORY ...
(ABOUT THE PEDAGOGICAL TECHNOLOGY OF DESIGNING
THE EDUCATIONAL PROCESS AND CREATING ON THIS BASIS
AUDIOVISUAL SKETCHES "WAR AND MY FAMILY"
BY STUDENT-JOURNALISTS)**

Maiia Nahorniak,

Educational and Scientific Institute of Journalism

Taras Shevchenko Kyiv National University

Yu. Illenka Str., 36/1, 04119, Kyiv, Ukraine

e-mail: maiia.nahorniak@knu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-2197-1338>

The article examines the issue of pedagogical technology of project-oriented training of first-year students of the educational programs "Journalism and Social Communication" and "Media Production" of the Educational and Scientific Institute of Journalism of Taras Shevchenko Kyiv National University within the discipline "Media Production: Product". The essence of the technology is to prepare the creation and distribution of audiovisual sketches on the topic "War and my family". These works, which belong to the artistic and journalistic type of broadcasting, were performed by students at the beginning of the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine (April-May 2022) on the basis of the Department of Audiovisual Media. Attention is focused on the importance of mastering the full cycle of creating an educational audiovisual project - from the creative idea, its practical implementation, analysis, and distribution in social networks. It has been proven that, in online conditions, the technology of creating projects is one of the most effective when first-year students learn journalism.

Keywords: pedagogical technology, project-oriented learning, audiovisual sketching, distance learning.

НОВІ МЕДІА

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 173–183 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13271>

УДК 070:004.738.5

ТИПИ ЛОНГРІДІВ У СУЧАСНИХ ОНЛАЙН-МЕДІА: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ

Уляна Лешко

*Міжрегіональна академія управління персоналом,
вул. Фрометівська, 2, 03039, Київ, Україна*

e-mail: iapm@iapm.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1260-3354>

У статті проаналізовано особливості функціонування лонгріду як сучасної форми мультимедійної онлайн-журналістики. Акцент зроблено на структурних елементах лонгріду, визначено основні типи, простежено специфіку використання мультимедійних історій у сучасних мережевих медіа. Запропоновано виділяти такі типи: портрет людини (people story), лонгрід-інтерв'ю, лонгрід-репортаж, лонгрід-ньосфіче, аналітичний лонгрід (реконструктор).

Ключові слова: лонгрід; типи лонгрідів; мультимедійна історія; онлайн-журналістика; мультимедійні жанри; нові медіа.

Постановка проблеми. Сучасні українські реалії 2022–2024 років суттєво змінили інформаційний онлайн-простір. У комунікаційному процесі з'явилися інші смислові акценти, форми і методи подачі інформації. Кризові ситуації (пандемія та російська агресія проти України) спровокували зростання інформаційних обсягів саме в інтернеті – універсальній та поліфункціональній платформі. Більшість друкованих періодичних видань продовжили працювати лише в онлайн-форматі. Відповідно, змінилась і редакційна політика щодо подачі журналістських матеріалів. Активізувався процес обміну та продукування інформації у великих масштабах, користувачі мережі стали свідками швидкої трансформації комунікаційної реальності.

Мультимедійний контент модифікував традиційні жанри, забезпечив нові можливості подання та сприймання матеріалу. Удосконалилась і видозмінилась трендова форма подачі інформації – лонгрід. Тому виникла потреба розглянути нові типи саме цієї моделі мультимедійного твору.

Теоретичне підґрунтя. Серед українських досліджень, що стосуються жанрових форм інтернет-журналістики, варто виділити праці науковців: Л. Городенко, А. Захарченко, І. Тонкіх, М. Чабаненко. Безпосередньо про лонгрід йдеться у науко-

вих розвідках К. Дюжевої, У. Лешко, І. Мацишиної, О. Нестеренко, О. Харитоненко, В. Шевченко.

Методологічна основа дослідження. У статті застосовано класичні методи дослідження змісту повідомлення. Завдяки описовому методу вдалося проаналізувати журналістські матеріали. Для характеристики лонгріду в межах різних мережевих медіа, з'ясування спільного та відмінного застосовано порівняльний метод. Журналістський аналіз тексту використовувався задля виявлення основних характеристик тексту, типу та жанрової форми. Метод синтезу дав змогу поєднати усі елементи, виявлені в процесі дослідження, в єдину систему.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний онлайн-медіаконтент складається не лише з тексту, як основного носія змісту. Важливим елементом є зображальний складник, який уже не виконує роль лише допоміжного інструменту. Фото, аудіоподкасти, відеоподкасти, заголовки та підзаголовки, врізи, елементи декору, шрифтові виділення, схеми, графіки, карти, технічні ефекти – все це у поєднанні з текстом забезпечує створення цілісного повідомлення. В інтернет-журналістиці тепер на першому місці візуальна привабливість інформації, тобто важливу роль відіграє оформлення (зображення і текст з усіма графічними характеристиками). Візитівкою будь-якого мережевого ресурсу є привабливий дизайн, а вже потім акцент зміщується на контент. Тобто текст не є основним інструментом привернення уваги аудиторії.

Мультимедійні жанри уже сміливо можна назвати новими формами журналістських матеріалів. Технологічний складник змінив специфіку структурування тексту, його особливості функціонування в мережі. Використання фото, відео-, аудіозаписів, анімації, інфографіки безпосередньо впливає на зовнішній вигляд текстів, їхню структуру, зміст. Традиційні жанри значно модифікувалися та набули нових можливостей, про що йшлося у попередніх дослідженнях¹.

Дослідниця В. Шевченко пропонує розрізняти чотири моделі мультимедійних творів: лонгрід, мультимедійний проєкт, сюжетна композиція, тематична композиція фактів. Процес планування та розробки всіх типів схожий, але відрізняються мета і позиція автора. Мультимедійна історія і лонгрід в основі мають одну історію, проєкт і тематичну композицію фактів, об'єднаних за певним принципом².

«Лонгрід – довгий текст, переважно аналітичний, із детальним і різноплановим описом заявленої теми, різноаспектним розкриттям сутності. Лонгрід – це не просто журналістський матеріал довгого розміру, його головна особливість у самому тексті. ...Фотографії, відео, інфографіка у лонгрідах є більшою мірою засобом, що задіює різні канали сприйняття інформації, полегшує засвоєваність тексту, привертає увагу різних груп реципієнтів, а не лише елемент дизайну»³.

¹ Лешко, У. (2018), «Типологія жанрів інтернет-журналістики: теоретичні аспекти», *Вісник Львівського Університету. Серія Журналістика*, вип. 43, с. 241–248.

² Шевченко, В. (2017), *Мультимедійний контент: навч. посіб.*, Київ, 2017, 239 с.

³ Там само.

Різні підходи до визначення поняття «лонгрід», його структури й видів уже частково розглядалися^{4 5 6 7}. Але, зважаючи на активне функціонування такої форми сучасної мультимедійної журналістики, варто більш детально проаналізувати різні типи лонгвідів, специфіку їхньої побудови, визначити позитивні та негативні аспекти.

Сучасний лонгвід тісно пов'язаний з різними жанрами, «які стали більш оригінальними завдяки ознакам гіпертекстуальності, мультимедійності та інтерактивності. Тому лонгвід – це не звичайна новина чи актуальна проблема, це історія, комплексний сюжет. Не просто мультимедійна історія, а нова подача матеріалу, якісний журналістський текст, який зазнав трансформації (містить текст, аудіо, фото, відео, анімацію, інфографіку), орієнтується на багатогранність інтернет-простору та динамічні запити сучасного споживача медіаконтенту. Лонгвід не тільки використовує елементи різних жанрів, а слугує специфічною технологічною формою для подання того чи іншого жанру»⁸.

І залежно від того, з яким журналістським жанром пов'язана мультимедійна історія, варто виділяти різні типи лонгвідів.

Портрет людини (people story) – в основі сюжету розповідь про людину, яка чогось у житті досягла або пережила певні події, незвичні ситуації. У тексті є елементи її біографії, розкриваються погляди на певні життєві явища за допомогою монологів. Основну лінію розповіді можуть доповнювати цитати (коментарі) родичів, друзів. Автор акцентує саме на унікальних фактах з життя героя та на емоційному складнику, який утримує увагу читача. Емоційність тут проходить своєрідною «червоною ниткою» через усю сюжетну лінію. Фото у портреті людини є не менш важливим зображальним елементом. Часто групуються у невеликі тематичні блоки з використанням ефекту паралаксу – рухаються з різною швидкістю під час скролу, що створює відчуття, наче швидко гортаєш фотоальбом.

На основі унікальних життєвих фактів побудований портрет людини «Життя після смерті». Головна героїня – письменниця Ганна Осадко. Її батьків забрав ковід, чоловіка – війна. «І зараз жінка вчиться. Не існувати, не виживати – а жити. З радіщами, сміхом, творчістю. І з болем, який ніде не зникає»⁹. В основі сюжету життєві особисті переживання, біографічні моменти. Текст містить своєрідні монологи героїні з чіткими картинками дійсності. Її відчуття, поведінку, певні події чи історії доповнюють фото (у квартирі, біля робочого столу, біля улюбленого дуба), цитати (діалоги) родичів.

⁴ Лешко, У. (2020), «Лонгвід як форма сучасної мультимедійної журналістики», *Вісник Львівського Університету. Серія Журналістика*, вип. 48, с. 180–188.

⁵ Мацишина, І. (2017), «Структура мультимедійного сторітелінгу (на прикладі лонгвіду)», Шевченко, В. (Ред.), *Кросмедіа: контент, технології, перспективи (колективна монографія)*, Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 234 с.

⁶ Тонкіх, І. (2017), *Інтернет-журналістика. Жанри в інтернеті: Навчальний посібник*, ЗНТУ, Запоріжжя, 130 с.

⁷ Чабаненко, М. (2018), *Мультимедійність в інтернет-журналістиці: Навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика»*, Просвіта, Запоріжжя, 80 с.

⁸ Лешко, У. (2020), «Лонгвід як форма сучасної мультимедійної журналістики», *Вісник Львівського Університету. Серія Журналістика*, вип. 48, с. 180–188.

⁹ <https://reporters.media/zhyttya-pislya-smerti/>

Розповіді письменниці про підтримку друзів, віщі сни допомагають читачеві зрозуміти емоції, настрої, думки, внутрішній світ героїні. Текст наповнений багатьма цікавими та інколи незвичними історіями, які передані за допомогою діалогів, художніх описів, фото. Читач щоразу ніби «ходить» поряд з письменницею і чує її розповідь, спостерігає за її рухами.

Досить оптимістичним є завершення лонгріду – своєрідне обрамлення твору, яке перегукується із заголовком і слугує підтвердженням, що життя є після смерті. Ганну запросили за кордон працювати над книжкою і вона вагалася, чи їхати. Їй наснився сон, наче дзвонить чоловік. Розмова з ним стала знаковою: «Ти ж мертвий!» – «Та ну, я живий, просто я не тут». – «А чого ж ти раніше не дзвонив? Я ж чекала, хвилювалася». – Сміється аж заходиться: «Не сварися, не дозволяли раніше. Але тепер все буде добре. У Бога на тебе ще багато планів, мала!» І відтоді їй стало спокійніше»¹⁰.

Лонгвід-інтерв'ю будується за принципом класичного інтерв'ю, найчастіше використовується форма інтерв'ю-діалога з великою кількістю запитань журналіста та фото респондента. У такій структурі важливіший текст, а не мультимедійна складова. Залежно від теми лонгвід-інтерв'ю може бути предметним (розмова з фахівцем, експертом, який цікавить журналіста як представник певної сфери чи як особа, котра пов'язана з певною подією); особистісним (спілкування з відомою людиною, журналіст намагається показати, яка ця особа насправді в житті, ніби знімає маску з ідеального образу знаменитості, не має на меті просто отримати якусь інформацію); предметно-особистісним (співрозмовник може мати певний статус і цікавить читача не просто як особистість, а у зв'язку з певною подією – військовий, якого звільнили з полону, переможець пісенного конкурсу), особисте життя залишається за кадром, у запитаннях журналіст акцентує на найнапруженіших епізодах, нестандартних ситуаціях).

Великий обсяг лонгріду-інтерв'ю дає змогу використовувати широкий спектр запитань: предметні, щоб отримати потрібну інформацію; запитання, які керують діалогом; поведінкові, які маніпулюють співрозмовником та провокують на певні дії.

В онлайн-журналі «The Ukrainians» проєкт «Creatives»¹¹ побудований на основі лонгвідів-інтерв'ю. Кожен текст приваблює передовсім оригінальним оформленням та нестандартним структуруванням тексту. Часто використовуються художньо оформлені врізи, які роблять тематичні акценти; рухомі графічні елементи, які під час скролу з'єднуються з текстом чи фото.

Лонгвід-репортаж безпосередньо пов'язаний з традиційним репортажем, але тут він тяжіє більше до емоцій, а не до інформації. Ефект присутності, коли читач разом з журналістом бачить, чує і сприймає те, що відбувається, також важливий. Але лонгвід-репортаж створюється не для того, щоб дізнатися про подію, а щоб пережити цю подію. Автор такого виду лонгріду намагається зробити далеке близьким, невідоме доступним, ділиться усіма своїми переживаннями, допомагає подолати невидимі перепони, відстань. Структура тексту передбачає пошук особливого чи нестандартного аспекту події, а не просто дивитися, слухати, нюхати, пробувати. Потрібно показати читачеві, які емоції переживає автор і як саме він це робить. Особ-

¹⁰ <https://reporters.media/zhyttya-pislya-smerti/>

¹¹ <https://creatives.media/>

лива увага приділяється спілкуванню з людьми, які повинні бути в центрі сюжету – специфіка їхньої мови, елементи відвертих зізнань, поведінки, характерні риси.

Рух сюжету лонгріду-репортажу може відбуватися у просторі, у часі (своєрідна хроніка певних заходів чи певних випадків, які відбувалися під час цих заходів) або трансформуватися у розвиток доказів (відома тема показується по-новому – розпочинається зі знайомого читачеві епізоду, а продовжує її показ епізодів, котрі змінюють уявлення про подію). Важливо втримати напругу та динамізм упродовж усієї розповіді. Лонгріду-репортажу притаманне використання кольорового тла або тла з анімацією, інколи його доповнюють відео- чи аудіозаписи.

На лонгвід-репортаж часто можна натрапити в онлайн-журналі «The Ukrainians». Хоч такі матеріали не містять відео, але дають змогу максимально зануритися в тему розповіді, побачити всі елементи та дрібниці. Об'ємні тексти мають сюжетні лінії, які створюють особливу атмосферу, спостерігається акцент на драматичних елементах (подіях).

До прикладу, лонгвід-репортаж «Під синіми дахами» схожий на документальний фільм, що побудований на окремих сюжетах, які постійно змінюються і тримають в емоційній напрузі. Підсилюють цей ефект драматизму фото з яскравими деталями. Публікація має яскраве художнє забарвлення, розпочинається як літературний твір: «Осінь у Києві минає у парках, затишних кав'ярнях і на задніх рядах кінотеатрів. Схід України зустрічає осінь знесеними дахами, обмороженими кінцівками, самогубствами, літрами крові і густою та гарячою солянкою»¹².

Текст поділений на просторово-часові відтинки. Читач подорожує разом із журналістом та фотографом, проживає з ними кожен крок: п'ють каву, качають колеса автомобіля, лаються, вирушають в дорогу, описують дорогу, природу, гавкіт собаки, розмови героїв публікації, звуки у стабпункті та на передовій. Упродовж усього тексту використовуються літературні прийоми. Кожен текстовий блок – це окремий сюжет, окремий міні-фільм зі своїми дійовими особами. Читач наче слухає і розглядає, що відбувається.

Завершується публікація символічними роздумами журналіста над своєю роботою, для чого їздив на Схід, чому присвячує життя. Звучать риторичні запитання. Але наприкінці знаходиться і багатозначна відповідь, яка спонукає ще довго думати: «Люди тут витрачають свої години з єдиною ціллю: щоб вижити. Ходять у магазини, на роботу, на позиції, у госпіталі: щоб вижити. І еднають усі світи, що співіснують на сході: щоб вижити і дати життя іншим. Доки ми не зведемо свою мету до первородного і такого чесного бажання жити, Донбас буде для нас незрозумілим»¹³.

Лонгвід-ньосфіче – текст структурується за правилами створення трендової історії (Trend-Story, Feature Article)^{14 15}. Автор не описує окремі події, а розповідає про тенденції, які помітив у цих подіях. Тобто намагається показати тренд, якого ніхто не помічав, і робить висновки, які до нього ніхто не робив. Лонгвід-ньосфіче

¹² <https://reporters.media/pid-synimy-dahamy/>

¹³ <https://reporters.media/pid-synimy-dahamy/>

¹⁴ Shorthand (2024), «7 examples of engaging feature stories», доступно за адресою: <https://shorthand.com/the-craft/engaging-feature-stories/index.html> (останній перегляд 25 листопада 2024).

¹⁵ AAFT (2024), «How to Write a Feature Article: A Step-by-Step Guide», доступно за адресою: <https://aافت.com/blog/mass-communication/how-to-write-a-feature-article/> (останній перегляд 25 листопада 2024).

завжди розпочинається зі сцени або ситуації (крупного плану). Сюжет обов'язково будується на основі кількох історій (2-3 чи більше) для того, щоб довести, що такі випадки непоодинокі, підтвердити тенденцію. Історія, яка була розкрита на початку тексту, зазвичай продовжується всередині тексту. Це допомагає втримати зацікавленість читача. Не менш важливими елементами такого мультимедійного жанру є основний абзац, своєрідний вступ до теми, зміна крупних і загальних планів під час розробки теми, бекграунди, кікер (kicker)¹⁶ – завершення публікації у формі неочікуваного повороту теми, який змінює попередні уявлення і змушує задуматись (тут може бути коментар експерта). У ролі загальних планів інколи використовують задалегідь встановлені факти, статистичні дані, коментарі експертів; у ролі крупних планів – приклади з життя, конкретні ситуації та історії.

Лонгрід-ньосфіче не є поширеним видом, але дедалі частіше трапляється в онлайн-виданнях «ZN.UA» та «The Ukrainians». Зазвичай у таких публікаціях заакцентовано сюжет і текстову складову, а мультимедійні елементи мінімальні (фото та відеофайли).

«Те, що не ламається. Історії героїв Superhumans»¹⁷ – лонгрід про трьох героїв, які вчаться жити після ампутації. Крупні плани – опис атмосфери реабілітаційного центру, знайомство з героями, їхні розповіді про те, як пережили ампутацію (насичені драматичними та надто емоційними елементами), коментарі лікаря. Загальні плани – інформація про складнощі протезування в Україні, як проходять реабілітацію військові, за яких обставин герої втратили кінцівки. Розповіді психіатра, який щодня працює з пацієнтами, також виконують роль окремої історії, до якої повертається журналіст наприкінці тексту.

Завершення розповіді (слова лікаря) змушує задуматися та дещо змінює попередні явлення: «Ампутації ... це часто криза сенсів і пошук нових. Утім, ці люди знаходять сили прокидатися, сповзати з лікарняних ліжок, дихати, докладати зусиль, щоб знову міцно стояти на ногах, у всіх значеннях. Ось що таке надможливості! Це те, що робить мої життєві труднощі мізерними у порівнянні з їхніми викликами долі. Це вони мене лікують, мотивують виконувати свою буденну роботу із завзяттям, без халяви, без фальші!»¹⁸. Увесь лонгрід насичений великими панорамними фото з акцентами на деталях, світлина змінюють розмір залежно від швидкості скролу.

Не менш напруженим є сюжет лонгріду-ньосфіче «Рецепти нового життя», який знайомить читачів з кількома історіями біженців і шукачів притулку в нашій країні за допомогою їхніх національних рецептів¹⁹. Вирізняється текст незвичною архітектонікою, яскравими фото не лише героїв, але й процесу приготування страв, великою кількістю крупних планів, коментарів. Загальні плани містять статистичну інформацію та факти про біженців. Завершується розповідь доволі незвично – великим фото, яке за смисловим наповненням кардинально відрізняється від попередніх та основної композиційної ідеї.

¹⁶ Merriam-Webster (2024), «How Journalists Are Redefining the Word «Kicker», доступно за адресою: <https://www.merriam-webster.com/wordplay/kicker-definition-meaning> (останній перегляд 25 листопада 2024).

¹⁷ <https://superhumans.theukrainians.org/>

¹⁸ Там само

¹⁹ <https://zn.ua/project/newlife/>

Формати лонгріду-інтерв'ю, лонгріду-репортаж та лонгріду-ньосфіче також часто використовують онлайн-ресурс «Українська правда».

Аналітичний лонгрід (реконструктор) зосереджений на логічному мисленні, має на меті відтворити послідовність події, щоб з'ясувати її причини і наслідки. Тема розкривається у форматі тези та антитези, які доповнюються аргументами. Суб'єктивний авторський погляд має бути прихований чи завуальований. Остаточні висновки повинен зробити читач самостійно на основі різних міркувань. В аналітичному лонгріді доречні цитати фахівців, посилання на дослідження, фонова музика та відео.

У межах цього типу лонгріду заслуговує на увагу проєкт «Наші 30. Історії». «Це 9 лонгрідів, зібрані з відео- та аудіо-хронік, карт і таймлайнів подій, спогадів очевидців та архівних документів, які команда документалістів відшукувала спеціально для проєкту»²⁰. Команда Лабораторії журналістики суспільного інтересу за допомогою якісного мультимедійного контенту відтворила послідовність подій 90-х років: історію шахтарських протестів, повернення кримських татар з депортації, аварію на Чорнобильській АЕС, Афганську війну, перші секти, перші розважальні заклади, долю жінок та українських спортсменів. Кожній темі присвячений окремий лонгрід-реконструктор, який має особливе тематичне художнє та технічне оформлення, максимально використаний ефект паралаксу. Публікації доповнені великою кількістю зображень, які часто є «рухомими», аудіоподкастами, котрі озвучили відомі актори та співаки, відеоподкастами з архівними записами й коментарями сучасних експертів, доречно поділені на смислові блоки. Усі ці елементи об'єднані у достойні аналітичні тексти з логічними аргументами та висновками.

Онлайн-версія газети «Дзеркало тижня» («ZN.UA») також часто оприлюднює аналітичні лонгріди. Наприклад, «Доля УПЦ МП в Україні: дорога від храму»²¹ побудований на основі ґрунтовного аналізу ситуації навколо Церкви Московського патріархату, доповнений результатами соціопитування, панорамними фото з ефектом паралаксу, аудіофайлами. Багатозначні внутрішні підзаголовки та символічні висновки авторки допомагають простежити основну ідею тексту.

Варто наголосити, що визначення того чи іншого типу лонгріду безпосередньо пов'язане з особливостями структурування тексту. Потрібно зважати на «розробку історії (події, персонажі, конфлікти), досконале вивчення теми; створення структури (ключові деталі, сюжетні лінії, послідовність викладу); розробку персонажів (мета, мотивація, сильні та слабкі сторони); посилення історії – напруга (сюжет – вибух)»²². Не менш важливим є вдале поєднання візуального та вербального складника, використання ефекту паралаксу, елементів драматизму та суб'єктивізму, створення «атмосфери занурення» за допомогою мультимедійних засобів.

Результати і перспективи подальших досліджень обговорення.

Редакції сучасних онлайн-медіа дедалі частіше звертаються до лонгріду як універсального мультимедійного формату. Загальний аналіз дає змогу зробити висновки, якісні і на високому рівні. Структурно-композиційні особливості більшості лонгрідів досконалі та візуально привабливі. Тексти зручно поділені на смислові

²⁰ <https://90.in.ua/historytelling>

²¹ <https://zn.ua/project/church/>

²² Шевченко, В. (2020), *Мультимедійні історії: інтерактивний навч. посіб.*, Київ, 2020, 74 с.

блоки, графічно виділені важливі деталі, цитати, врізи та бекграунди, доречно використовуються влучні заголовки, мультимедійні елементи (фото, відео, аудіоподкасти, інфографіка, таблиці чи схеми). Такі публікації вирізняються серед медійного контенту та привертають увагу передовсім за допомогою візуального ефекту.

У межах дослідження потрібно сказати і про певні негативні аспекти. Слово «лонгрід» у сучасному онлайн-просторі стало настільки популярним, що його почали використовувати не завжди у коректному значенні. Мережеві медіа, всеукраїнські та регіональні, намагаються максимально іти в ногу з часом та створюють рубрики «Лонгрід». Але наповнення цих тематичних блоків не завжди відповідає заявленому формату. Найчастіше можна натрапити на звичайні розширені замітки, звіти, інтерв'ю, фейлетони чи памфлети, які доповнені більшою кількістю фото, ніж зазвичай. Але структура тексту не відповідає вимогам лонгріду (наприклад, інтернет-ресурс «Дивись.info», «АрміяInform»).

Іноколи автори не дотримуються конкретної структури, допускають міграцію різних жанрів, тому складно визначити конкретний тип лонгріду. Доводиться орієнтуватися на обсяг та особливості використання мультимедійного контенту. Або, навпаки, пропонують читачам публікації у форматі лонгріду, але про цю особливість не зазначають. Традиційно такі мультимедійні історії розміщують у рубриках «Репортаж», «Спецпроект».

Трапляються випадки, коли лонгріди є технічно недосконалими: мають некоректну структуру, не зовсім читабельний текст чи неякісні фото, які розташовані за принципом стінгазети.

Часто на термін «лонгрід» можна натрапити у соціальних мережах Facebook, Instagram, Threads. Такі дописи користувачів (короткі розповіді з власного життя) не мають нічого спільного з мультимедійною історією. Використовуючи слово «лонгрід» у значенні «буде трохи більше тексту, ніж зазвичай», а це приблизно 15–30 стандартних речень, намагаються розповісти про певне своє досягнення, важливий життєвий крок або ж виносять проблему на загальне обговорення.

Зважаючи на активне функціонування сучасних мультимедійних жанрів, їх трансформацію та удосконалення, типологічні характеристики лонгріду потребують подальшого обговорення. Не менш важливо також простежити специфіку використання структурних і композиційних елементів у лонгрідах, здійснити загальний моніторинг українських онлайн-медіа, які використовують такий формат журналістських матеріалів.

Висновки. Типологія мультимедійних публікацій у мережевих медіа безпосередньо пов'язана з тематичними та жанровими особливостями сучасної журналістики. Зважаючи на характеристики лонгріду, запропоновано виділяти такі типи: портрет людини (people story), лонгрід-інтерв'ю, лонгрід-репортаж, лонгрід-ньосфіче, аналітичний лонгрід (реконструктор). Але така типологія не є вичерпною і може передбачати певні корективи. Сучасний лонгрід сміливо можна назвати трендовим мультимедійним форматом завдяки якісним візуальним ефектам, неординарним та оригінальним сюжетам, що однозначно популяризує читання об'ємних журналістських текстів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. AAFТ (2024), «How to Write a Feature Article: A Step-by-Step Guide», доступно за адресою: <https://aafт.com/blog/mass-communication/how-to-write-a-feature-article/> (дата перегляду 25 листопада 2024).
2. Merriam-Webster (2024), «How Journalists Are Redefining the Word «Kicker», доступно за адресою: <https://www.merriam-webster.com/wordplay/kicker-definition-meaning> (дата перегляду 25 листопада 2024).
3. Shorthand (2024), «7 examples of engaging feature stories», доступно за адресою: <https://shorthand.com/the-craft/engaging-feature-stories/index.html> (дата перегляду 25 листопада 2024).
4. The Ukrainians (2024), «Creatives», доступно за адресою: <https://creatives.media/> (дата перегляду 25 листопада 2024).
5. The Ukrainians (2024), «Те, що не ламається. Історії героїв Superhumans», доступно за адресою: <https://superhumans.theukrainians.org/> (дата перегляду 25 листопада 2024).
6. Іванченко, Г., Чорний, М. (2023), «Під синіми дахами», доступно за адресою: <https://reporters.media/pid-synimy-dahamy/> (дата перегляду 25 листопада 2024).
7. Котляр, А. (2021), «Рецепти нового життя», доступно за адресою: URL: <https://zn.ua/project/newlife/> (дата перегляду 25 листопада 2024).
8. Лешко, У. (2018), «Типологія жанрів інтернет-журналістики: теоретичні аспекти», *Вісник Львівського Університету. Серія Журналістика*, вип. 43, с. 241–248.
9. Лешко, У. (2020), «Лонгрід як форма сучасної мультимедійної журналістики», *Вісник Львівського університету. Серія Журналістика*, вип. 48, с. 180–188.
10. Мазіна, Н. (2023), «Життя після смерті», доступно за адресою: <https://reporters.media/zhyttya-pislya-smerti/> (останній перегляд 25 листопада 2024).
11. Мацишина, І. (2017), «Структура мультимедійного сторітелінгу (на прикладі лонгріду)», Шевченко, В. (Ред.), *Кросмедіа: контент, технології, перспективи (колективна монографія)*, Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, 234 с.
12. Наші 30 (2022), «Наші 30. Історії», доступно за адресою: <https://90.in.ua/historytelling> (дата перегляду 25 листопада 2024).
13. Тонкіх, І. (2017), *Інтернет-журналістика. Жанри в інтернеті: Навчальний посібник*, ЗНТУ, Запоріжжя, 130 с.
14. Чабаненко, М. (2018), *Мультимедійність в інтернет-журналістиці: Навчально-методичний посібник для здобувачів ступеня вищої освіти бакалавра спеціальності «Журналістика»*, Просвіта, Запоріжжя, 80 с.
15. Шевченко, В. (2017), *Мультимедійний контент: навч. посіб.*, Київ, 2017, 239 с.
16. Шевченко, В. (2020), *Мультимедійні історії: інтерактивний навч. посіб.*, Київ, 2020, 74 с.
17. Щоткіна, К. (2023), «Доля УПЦ МП в Україні: дорога від храму», доступно за адресою: <https://zn.ua/project/church/> (дата перегляду 25 листопада 2024).

REFERENCE

1. AAFT (2024), «How to Write a Feature Article: A Step-by-Step Guide», available at: <https://aافت.com/blog/mass-communication/how-to-write-a-feature-article/> (accessed 10 November 2024).
2. Chabanenko, M. (2018), *Multimedia in Internet Journalism: Textbook*, Prosvita, Zaporizhzhya, 80 p.
3. Ivanchenko, G., Chorny, M. (2023), «Under Blue Roofs», available at: <https://reporters.media/pid-synimy-dahamy/> (accessed 05 November 2024).
4. Kotlyar, A. (2021), «Recipes for a New Life», available at: URL: <https://zn.ua/project/newlife/> (accessed 05 November 2024).
5. Leshko, U. (2020), «The Longread as a Form of Modern Multimedia Journalism», *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya zhurnalistyka [Visnyk of the Lviv University. Series Journalism]*, issue 48, pp. 180–188.
6. Leshko, U. (2018), «Typology of Internet Journalism Genres: Theoretical Aspects», *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya zhurnalistyka [Visnyk of the Lviv University. Series Journalism]*, issue 43, pp. 241–248.
7. Matsyshina, I. (2017), «The Structure of Multimedia Story (on the Example of a Longread)», Shevchenko, V. (Ed.), *Crossmedia: Content, Technologies, Perspectives (Collective Monograph)*, Institute of Journalism of Kyiv National University by Taras Shevchenko, Kyiv, 234 p.
8. Mazina, N. (2023), «Life After Death», available at: <https://reporters.media/zhyttya-pislya-smerti/> (accessed 15 November 2024).
9. Merriam-Webster (2024), «How Journalists Are Redefining the Word «Kicker», available at: <https://www.merriam-webster.com/wordplay/kicker-definition-meaning> (accessed 10 November 2024).
10. Nashi 30 (2022), «Our 30. Stories», available at: <https://90.in.ua/historytelling> (accessed 02 November 2024).
11. Shchetkina, K. (2023), «The Fate of the UOC MP in Ukraine: the Road From the Temple», available at: <https://zn.ua/project/church/> (accessed 15 November 2024).
12. Shevchenko, V. (2017), *Multimedia Content: Textbook*, Kyiv, 2017, 239 p.
13. Shevchenko, V. (2020), *Multimedia Stories: interactive study guide*, Kyiv, 2020, 74 p.
14. Shorthand (2024), «7 examples of engaging feature stories», available at: <https://shorthand.com/the-craft/engaging-feature-stories/index.html> (accessed 11 November 2024).
15. The Ukrainians (2024), «Creatives», available at: <https://creatives.media/> (accessed 15 November 2024).
16. The Ukrainians (2024), «That Which Does Not Break. Stories of Heroes Superhumans», available at: <https://superhumans.theukrainians.org/> (accessed 15 November 2024).
17. Tonkih, I. (2017), *Internet Journalism. Genres on the Internet: Textbook*, ZNTU, Zaporizhzhya, 130 p.

TYPES OF LONGREADS IN MODERN ONLINE MEDIA: POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS

Ulyana Leshko

Interregional Academy of Personnel Management,

Frometivska St., 2, 03039, Kyiv, Ukraine

e-mail: iapm@iapm.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1260-3354>

The article analyzes the features of longreads as a modern form of online journalism. It is noted that traditional genres have changed due to multimedia content, creating new opportunities for presenting and perceiving information. The trendy form of presenting information – longreads – has evolved and transformed.

Given the active development of modern multimedia journalism, it is necessary to analyze in more detail the different types of longreads, their construction specifics, and to identify both positive and negative aspects.

The emphasis is placed on the structural elements of longreads, the combination of visual and verbal components using multimedia tools (such as photos, audio, video, animation, and infographics), the use of the parallax effect, and elements of drama and subjectivity.

A longread is not just an ordinary news piece or a topical issue; it is a story with a complex plot. It is not merely a multimedia narrative, but a new way of presenting material – a high-quality journalistic text that has undergone transformation. Longreads do not simply incorporate elements of different genres; they represent a specific technological form for presenting a particular genre.

Depending on the journalistic genre to which the multimedia story belongs, different types of longreads can be highlighted. Based on the analysis of extensive publications in various online media, the following types have been identified: portrait of a person (people story), longread-interview, longread-reportage, longread-news feature, and analytical longread (reconstructor).

It is emphasized that this typology is not final and may be adjusted. The modern longread can be confidently called a trendy multimedia format, as it features high-quality visual effects and extraordinary, original plots, which significantly popularize the reading of extensive journalistic texts.

Keywords: longread; types of longreads; multimedia history; online journalism; multimedia genres; new media.

УДК 070:004. 774]:32.019.51

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ЇЇ ПРЕДСТАВНИКІВ НА ОФІЦІЙНИХ ТГ-КАНАЛАХ

Наталія Семен

Національний університет «Львівська політехніка»

вул. Князя Романа, 3, 79000, Львів, Україна

e-mail: natalia.f.semen@lpnu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-4814-0198>

У дослідженні розглянуті особливості подачі контенту про роботу органів державної влади та перших осіб країни в офіційних ТГ-каналах. Увага сфокусована на Телеграм-сторінках Верховної Ради України, Офісу Президента, Володимира Зеленського, прем'єр-міністра України Дениса Шмигала. Ці платформи оперативно та регулярно подають інформацію про діяльність названих установ та осіб, тому цікаві і для українських журналісткознавців і для пересічних громадян, а медіа використовують надану інформацію у своїх матеріалах. Таке зацікавлення інформацією з офіційних ТГ-каналів державної влади та її представників можна простежити за кількістю підписників та чисельності переглядів інформаційних повідомлень на аналізованих ТГ-каналах.

Ключові слова: Телеграм; ТГ-канал; інформація; контент; медіа.

Постановка проблеми. У сучасних реаліях людина потребує оперативної та актуальної інформації, а головне – достовірної. Однією з платформ, де можна отримати різноманітний новинний контент, є Телеграм.

Дослідницька компанія «InMind» на замовлення міжнародної неприбуткової організації «Internews Network» у 2024 році провела опитування серед українців щодо того, як вони ставляться до українських медіа та чи довіряють їм. Результати продемонстрували, що 73% наших громадян використовують платформу «Телеграм» для отримання новинної інформації. Водночас, 33% опитаних вважають, що в Україні робота цієї платформи потребує державного регулювання¹. Попри те, що в інформаційному просторі часто з'являється інформація про заборону Телеграму, і вже зроблено навіть деякі реальні кроки до цього, наприклад, заборона використання цього месенджера на службових пристроях співробітників кількох відомих українських університетів, працівників державної влади, критичної інфраструкту-

¹ Нинько, Д. (2024), «Найчастіше українці читають новини в Telegram – дослідження», Deutsche Welle, 7 листопада. URL: <https://amp.dw.com/uk/doslidzenna-telegram-najpopularnise-dzerelo-novin-dla-ukrainciv/a-70725230> (останній перегляд – 9 листопада).

ри, безпекового та оборонного комплексу, військовослужбовців. Але це не змінює того факту, що сьогодні українці надають перевагу споживанню медіаконтенту саме з цієї платформи.

У цьому дослідженні ми зосередили свою увагу навколо ТГ-каналів Верховної Ради України, Офісу Президента, глави держави Володимира Зеленського, прем'єр-міністра Дениса Шмигала. Усі вони регулярно та активно публікують тут чимало інформацію про свою діяльність. Так би мовити, діляться з громадськістю інформацією з перших вуст, по суті, є засобом для спростування фейків та джерелом інформації для медіа.

На офіційних ТГ-каналах державні установи та перші особи країни активно і регулярно публікують актуальну інформацію про свою діяльність, роблять важливі заяви, звертаються до громадськості тощо. Саме тому платформа «Telegram» зручна для обох сторін процесу обміну інформацією, для журналістів і для органів державної влади та перших осіб країни. Адже останні інформують і звітують тут про свою діяльність та погляди, а медіа цитують та поширюють цю інформацію у своїх матеріалах.

Мета дослідження – проаналізувати особливості подачі інформації про роботу державної влади та її представників на офіційних ТГ-каналах Верховної Ради України, Офісу Президента, глави держави Володимира Зеленського, прем'єр-міністра Дениса Шмигала.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Оскільки Telegram дуже популярний серед українців, то і досліджень, присвячених йому, чимало. Однак, здебільшого вони стосуються загрозливих тенденцій, які можуть поширюватись через Telegram, поширення маніпулятивних методів, трансформації функцій новинних ТГ-каналів під час російсько-української війни тощо.

Натомість, праця, що окреслюють специфіку роботи ТГ-каналів органів державної влади – небагато. У цьому контексті можна виокремити дослідження, які опосередковано можна пов'язати з тематикою, заявленою у нашій статті. Зокрема, В. Жугай і Т. Кузнецова² у своєму дослідженні зазначають, що українські політики використовують платформу «Telegram» для поширення інформації про свою діяльність та здобутки, формування громадської думки, а іноді для компрометації своїх конкурентів: через оприлюднення компрометуючих матеріалів про них. Також політики та держустанови використовують Telegram як допоміжну платформу поряд з офіційними сайтами та своїми сторінками в інших соціальних мережах.

Дмитро Плахта у своєму дослідженні розглядає Telegram як інструмент впливу на електорат. Політики можуть нав'язувати людям через контент у ТГ-каналах свої ідеї та ідеологію, окрім того, вони мають змогу відстежувати реакцію свого електорату на це³.

В. Гулай та Ю. Воробець зазначають, що Telegram – це засіб впливу на громадську думку завдяки маніпулюванню через новини, витік інсайдерської інформації,

² Жугай, В., Кузнецова, Т. (2021), «Особливості Telegram-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст», Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, том 32 (71), № 6, ч. 3, с. 120–125.

³ Plakhta, D. (2020), «Telegram as a tool for political influence and manipulation», Теле- та радіожурналістика, вип. 19, с. 88–94.

поширення чуток тощо, у тому числі, завдяки охопленню важливої частини українського населення – молоді. Адже саме молодь найбільше використовує Телеграм, відтак її свідомістю та думкою можна легко маніпулювати на цій платформі⁴.

Дослідники І. Опірський та В. Запорожець стверджують, що попри великий обсяг інформації Телеграм, буцімто, це безпечний застосунок, однак упевненості в цьому мало. Оскільки часто функціонал месенджера, про який заявляють його розробники, відрізняється від того, що насправді маємо під час практичного застосування. На думку цих дослідників, є проросійські ТГ-канали, які збирають конфіденційні дані користувачів, аби потім використовувати їх у своїх загарбницьких цілях⁵.

Науковиця М. Кіца зазначає, що Телеграм використовують як додаткову платформу для поширення власного контенту такі відомі та впливові світові медіа, як: «Reuter», «CNN», «The New York Times», «BBC News», «The Guardian». Це зручно, оскільки тут можна висвітлювати широкий спектр тем, подавати контент у різних форматах, і текст, і фото, і відео, і аудіо. Користувачі отримують оперативну інформацію в реальному часі, і головне – аудиторія підписується лише на ті ТГ-канали, які їй справді цікавлять, а це свідчить про максимальну залученість. Проте є і негативні аспекти в роботі Телеграм, а саме – тут можна легко поширювати пропагандистський контент, маніпулювати свідомістю аудиторії в інтересах певних політичних сил, деструктивно впливати на формування громадської думки⁶.

На думку І. Мудрої та О. Кухарської, не всі медіа мають на меті за допомогою Телеграму залучити велику кількість користувачів на свої основні сайти. Для цих ЗМІ це окремі канали поширення контенту, що можна простежити навіть по тому, що тут не вказані посилання на інформацію з офіційного ресурсу⁷.

М. Бутиріна і Л. Темченко, виділяють два типи ТГ-каналів, що загрожують інформаційній безпеці аудиторії: 1) ті, що набули рис, показують себе як українські ТГ-канали і поширюють фейковий та деструктивний контент з метою впливу на свідомість аудиторії; 2) ТГ-канали, що видають себе за опозиційні, критичні до чинної російської влади, але насправді не є такими⁸. Вони поширюють проросійські наративи і ними керують російські пропагандисти.

Методологічна основа дослідження. У цьому дослідженні застосовані такі методи: контент-аналіз, методи порівняння, узагальнення та опису.

⁴ Гулай, В., Воробець, Ю. (2020), «Telegram-канали як інструмент маніпулятивного впливу на формування громадської думки (на прикладі України та Росії)», Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, вип. 2 (406), с. 66–73.

⁵ Запорожець, В., Опірський, І. (2024) «Небезпека використання Telegram та його вплив на українське суспільство», Кібербезпека: наука, освіта, техніка, №1 (25), с. 59–78.

⁶ Кіца, Мар'яна (2023) «Новинні Телеграм-канали: огляд, вподобання аудиторії, специфіка функціонування», Вісник «Національного університету «Львівська політехніка»: журналістика, №2, с. 66–72.

⁷ Мудра, Ірина і Кухарська, Олександра (2021) «Месенджери як перспективна платформа для розповсюдження контенту ЗМІ», Вісник «Національного університету «Львівська політехніка»: журналістика, №1, с. 49–55.

⁸ Бутиріна, М., Темченко, Л. (2023), «Телеграм як середовище просування російських дезінформаційних наративів: канали, методи, фрейми», Communications and Communicative Technologies, вип. 2, с. 71–79.

За допомогою контент-аналізу був проаналізований контент у ТГ-каналах Верховної Ради України, Офісу Президента, Володимира Зеленського, прем'єр-міністра України Дениса Шмигала.

Завдяки методу порівняння вдалось виокремити особливості, позитивні і негативні аспекти в подачі контенту цими ресурсами.

Метод узагальнення допоміг сформулювати висновки, що матимуть прикладне значення для усіх, хто використовує Телеграм як джерело отримання та поширення інформації.

За допомогою описового методу вдалось сформулювати результати дослідження, зробити огляд праць, що стосуються Телеграму як платформи для поширення контенту про роботу органів державної влади, її окремих представників.

Виклад основного тексту матеріалу. ТГ-канали Верховної Ради України, Офісу Президента, Володимира Зеленського, прем'єр-міністра України Дениса Шмигала – офіційні сторінки ключових представників чинної влади та єдиного законодавчого органу державної влади України. Кожна з цих сторінок в Телеграмі щодня подає актуальну інформацію про діяльність державної влади, її представників і те, як вони впливають на країну та її громадян. І хоч мета їхня спільна – оперативно і доступно інформувати громадськість, проте кожна з них має свої особливості в подачі контенту.

В описі ТГ-каналу Верховної Ради України вказано, що це «офіційні новини Верховної Ради України», під цією інформацією одразу вказане посилання на англomовний варіант цього ж Телеграм-каналу. Кількість підписників каналу – 120 833.

Синя позначка свідчить про те, що цей ТГ-канал є верифікованим офіційним ресурсом Верховної Ради України. Також ознакою справжності цієї сторінки є те, що на офіційному сайті ВРУ є спеціальна кнопка, яка дає користувачам можливість перейти на цей Телеграм-канал.

Публікації тут з'являються щоденно, кількість їх щодня також різна. Наприклад, 22 листопада 2024 р. було опубліковано 9 інформаційних повідомлень, 23 листопада – 15, а 24-го – 26. Кількість різна, залежно від подієвої насиченості протягом дня.

Проаналізувавши тематику повідомлень, можемо побачити, що здебільшого вони стосуються діяльності Верховної Ради України, це не ресурс загальної суспільно-політичної інформації, це вузькотематична платформа, що спеціалізується на щоденній подачі новин про головний законотворчий орган країни. Проте, періодично тут подають інформацію, яка безпосередньо не стосується діяльності Верховної Ради України, але певною мірою ці події відбуваються за її сприяння або ж мають вплив на Україну, а відповідно і її владні структури, наприклад, вибори в США, інтеграція України в Європейський Союз, візити в Україну лідерів різних країн світу, дипломатичні стосунки України з іншими державами, вшанування пам'яті захисників, полеглих в російсько-українській війні, або ж навпаки – вітання з державними, професійними та релігійними святами.

Якщо ж говорити про контент, що стосується безпосередньої діяльності Верховної Ради України, то це матеріали на таку тематику: парламентські дайджести, ключова інформація з різних заходів та засідань, набуття чинності ухвалених законів, підсумки діяльності на ключових напрямках для країни, офіційні звернення та заяви посадовців.

Під повідомленнями часто розміщують гіперпосилання на офіційні сторінки Верховної Ради України в інших соцмережах, зокрема X, Фейсбук, Інстаграм та на офіційний сайт.

Також на цьому каналі регулярно поширюють інформацію з офіційного ТГ-акунту Президента Володимира Зеленського, зокрема його звернення до народу України або ж звітування про проведення важливих заходів, візитів чи прийомів різних впливових представників влади, культурних чи громадських діячів.

Часто в інформаційних повідомленнях ТГ-каналу Верховної Ради України є гіперпосилання на зовнішні ресурси, а саме на сторінки різних діячів чи комітетів у соціальній мережі «Фейсбук» чи сайти певних установ, організацій тощо.

Інформація подана зрозуміло, без невідомих аббревіатур, неологізмів та іншомовних слів. Додаткового пояснення написаному додають ексклюзивні фото, які зроблені з метою надати ще більшої інформативності написаним повідомленням. До кожної новини додано по декілька фотографій або ж одне відео.

Коментарі під дописами у цьому ТГ-каналі закриті, аудиторія може ставити лише реакції. Якщо проаналізувати співвідношення кількості підписників каналу і реакцій, то можна виявити, що аудиторія тут не дуже активна. Незважаючи на 120 тисяч підписників, тут можна побачити лише від 14 до 58 реакцій, як позитивних, так і негативних. На нашу думку, це пов'язано з тим, що українська аудиторія надає перевагу прочитанню новин з анонімних ТГ-каналів, а не з офіційних. І тому тут більше підписників з числа журналістів, представників влади різних рівнів, а також тих, хто знає, що треба перевіряти інформацію в офіційних джерелах.

Також на цьому ТГ-каналі доступна кількість переглядів кожного новинного повідомлення. Вона також невисока, якщо зважати на кількість підписників сторінки, приблизно від 2 до 5 тисяч.

Кожен матеріал оформлений у фірмовому стилі Верховної Ради, акцент зроблено на синіх, жовтих та білих тонах. Часто на фотографіях розміщені короткі, але інформативні написи білим, чорним або жовтим кольором.

ТГ-канал Офісу Президента має дещо менше підписників, ніж ресурс самого Президента України в Телеграмі, всього 98 тисяч 805. В описі вказано, що це «офіційний канал Офісу Президента України в Telegram». Також тут вказане посилання на офіційний сайт цієї установи із зазначенням, що там можна отримати детальнішу інформацію. На те, що це верифікований ТГ-канал, вказує наявність синьої галочки і кнопка на офіційному сайті ОП, що дає змогу перейти за посиланням на цей ТГ-ресурс.

Інформація тут подається щодня, але постів не так багато, орієнтовно від 3 до 12 на день.

Тематика – інформація про діяльність Офісу Президента, а також регулярна публікація відеозвернень та заяв Президента України Володимира Зеленського, відомості про його роботу, робочі візити по Україні та інших країнах світу, а також про діяльність першої леді держави Олени Зеленської. У відеозверненнях Президент порушує багато актуальних для українців питань, а саме – перебіг російсько-української війни, наслідки обстрілів, вшанування пам'яті цивільних та військових.

Під кожним інформаційним повідомленням є посилання на офіційний сайт Офісу Президента із вказівкою, що там можна детальніше про все прочитати.

До кожної з новин подані офіційні фотографії чи відео. Якщо це не термінова новина, то зазвичай вона опублікована з однією світлиною, якщо це звіт про робочі поїздки, засідання – то подано кілька репортажних фото.

Для більшої інформативності на фотографіях містяться короткі написи, які розкривають основний зміст публікації. Усі вони зроблені у фірмових кольорах Офісу Президента – білий шрифт з жовтим тризубом внизу.

Опції коментування на цьому ТГ-каналі немає, можливість залишати реакції також. Однак, якщо проаналізувати кількість переглядів на цьому ресурсі, то співвідношення кількості аудиторії до числа переглядів свідчить про максимальну залученість читачів. Наприклад, при понад 98 тисячах підписників переглядів може бути від 8 тисяч до орієнтовно 91 тисячі.

Контент тут сприймається легко завдяки інформативним підписам на фотографіях до постам, та й самі інформаційні повідомлення написані зрозуміло і доступно.

Також увагу аудиторії привертають численні відеозвернення В. Зеленського, адже переглядати контент у відеоформаті набагато легше, ніж читати текст новини.

Проаналізувавши ТГ-канал Офісу Президента, можемо стверджувати, що основна інформація про діяльність глави держави вміщена саме в його відеозверненнях, які тут публікуються щодня, іноді кілька разів на день.

Офіційний ТГ-канал В. Зеленського «Zelenskiy/Official» налічує 712 тисяч 498 підписників. В описі каналу вказано українською та англійською мовами: «Офіційний канал Президента України – Володимира Зеленського / The official channel of the President of Ukraine Volodymyr Zelenskyy». Цей ТГ-канал є одним з найактивніших ресурсів чинного Президента, якщо не враховувати його Instagram. Адже тут щоденно подають актуальну інформацію про діяльність глави держави, його робочі візити в різні країни світу чи міста України, опубліковані усі його відеозвернення, звіти, заяви для громадськості, привітання з державними, професійними та релігійними святами, новини про щоденні обстріли та заходи з ліквідації наслідків цих обстрілів.

До частини інформаційних повідомлень додані світлини, але є й просто текст. Фото відсутні у постах-роздумах В. Зеленського, його заявах для громадськості. Натомість, у повідомленнях про робочі питання є професійні репортажні фотографії.

Пости в Телеграмі В. Зеленського інформативні, написані зрозумілою мовою. Деякі з них дублюються англійською, адже за каналом стежать користувачі з різних країн світу, саме тому потрібно дублювати інформацію мовою міжнародного значення.

Популярні серед аудиторії щоденні відеозвернення В. Зеленського до українців та до світу загалом. Це проілюстровано у кількості переглядів на каналі і в тому, що ці відеозвернення поширюють ТГ-канали органів і представників місцевої влади у містах України, а також сторінки різних міністерств, відомств та інших політиків.

На каналі немає можливості коментувати інформаційні повідомлення, однак аудиторія має змогу ставити реакції.

Залученість аудиторії простежується в кількості переглядів новинних повідомлень, від понад 112 тис. до 1,3 млн. Це свідчить про те, що тут переглядають контент не лише підписники, а й відвідувачі, які цікавляться новинами про діяльність Президента, але не підписуються на його Телеграм. Кількість повідомлень на каналі протягом дня орієнтовно від 3 до 7.

У матеріалах цього ТГ-каналу використані професійні фото, а також відео, зняті на звичайну камеру смартфона. Відеозаписи такого формату створюють в аудиторії відчуття того, що інформація буде терміновою, оперативною і з перших вуст.

Важливим також є і те, що частину повідомлень на ТГ-каналі В. Зеленського дублюють англійською мовою, зрештою опис самого ресурсу також вказує на це. Звісно, це позитивний аспект, оскільки Президент України відома персона у світі, саме тому часто його ТГ-канал стає джерелом інформації для іноземних мас-медіа та зацікавлених в українському питанні осіб.

Також за кількістю переглядів можемо простежити і те, що аудиторія і медіа, ніби щодня очікують на нове звернення Президента, оскільки там буде нова інформація щодо поточної ситуації на фронті, надання військової допомоги і відзнаки військовим за успішне виконання завдань на фронті або ж вшанування пам'яті полеглих військовослужбовців.

Telegram-канал прем'єр-міністра України Дениса Шмигала має понад 17 тисяч підписників. В описі ресурсу вказано, що це офіційний Telegram-канал прем'єр-міністра України. Ця сторінка, як і попередні, має синю позначку, що свідчить про її верифікованість.

Загалом публікації на цьому ТГ-каналі з'являються щодня, проте їх небагато, від 2 до 5 орієнтовно. З цього видно, що Telegram не є основним, а лише додатковим джерелом для поширення інформації про діяльність прем'єр-міністра України. Більше інформації можна прочитати на сайті Кабінету Міністрів України та на офіційній сторінці Дениса Шмигала у Фейсбук.

Інформаційне наповнення ТГ-каналу Дениса Шмигала складається з повідомлень про робочі зустрічі, відрядження, заходи, офіційні заяви та звернення прем'єр-міністра. Також тут регулярно поширюють відеозвернення Володимира Зеленського з його офіційного ТГ-каналу. До кожного інформаційного повідомлення додано одразу кілька фотографій. Оскільки контент тут оновлюють всього лише кілька разів на добу, то додавання фото до тексту, безумовно, більше зацікавлює аудиторію, концентрує її увагу на матеріалі, містить в собі додаткову інформативність.

На цьому Telegram-каналі немає можливості залишати коментар та реакції, тому важко відстежити взаємодію з аудиторією. Проте тут можна побачити кількість переглядів контенту, що становить від 2 до 9,5 тисяч. Враховуючи кількість підписників цього ТГ-каналу, таке число переглядів – це цілком очевидний результат.

Результати і перспективи подальших досліджень обговорення. Аналізовані в цьому дослідженні ТГ-канали є ефективною платформою для комунікації з громадськістю, медіа та світом. Звісно, це не основне джерело інформації про діяльність цих установ та осіб, а додаткове, однак не менш ефективне. Про цікавість аудиторії до цих ТГ-каналів може свідчити кількість переглядів контенту, реакції, число самих підписників, цитування у медіа та на інших онлайн-платформах.

Як відомо, в Telegram максимально залучена аудиторія, оскільки тут немає системи розумного сповіщення про отримання нових повідомлень. Натомість, тут усі отримують звістку про те, що надійшло нове повідомлення. Відтак, користувачі підписуються на ті канали, які їм цікаві, і вони хочуть отримувати нову інформацію від цих ресурсів.

Вкрай важливо відстежувати особливості подачі контенту на цих ТГ-каналах, оскільки ці ресурси часто є джерелом інформації для вітчизняних і світових медіа та

аудиторії, вони впливають на формування громадської думки, формують позитивний імідж цих установ та згаданих вище осіб.

Попри те, що на використання Телеграму влада запровадила низку обмежень, месенджер не можуть використовувати, зокрема, працівники державних органів, військових формувань і на об'єктах критичної інфраструктури. У Верховній Раді заявили, що також обмежать використання цієї платформи для своїх працівників. Однак владні установи та їхні представники і надалі продовжують використовувати цю платформу для поширення інформації про свою діяльність. Оскільки це зручно і для них самих, і для медіа. Тому в поширенні інформації через цю платформу зацікавлені всі учасники інформаційного процесу.

Висновки. Телеграм стрімко і надовго увійшов в життя сучасної людини і діяльність мас-медіа. Попри численні заборони з боку влади та російське походження, кількість українських споживачів новин на цій платформі лише збільшується. Це підтверджують дані багатьох соціологічних опитувань. Такі показники зумовлені низкою переваг цього месенджера: безкоштовне завантаження і створення ТГ-каналу, відсутність системи розумного сповіщення про надходження нових повідомлень, тому аудиторія Телеграм максимально залучена під час споживання інформації, також тут можна коротко писати про головні події, а це забезпечуватиме, своєю чергою, й оперативність, це не візуальна соціальна мережа, як-от «Інстаграм» чи «Фейсбук», тут достатньо подавати звичайні текстові пости або ж інформативні відео, які, до речі, користувач може завантажити на свій гаджет всього за кілька секунд. Отож, бачимо, що ця платформа має багато переваг як для аудиторії, так і для авторів контенту.

Для того, аби підтримувати діалог з аудиторією, демонструвати свою активність, формувати свій імідж серед громадськості, державній владі та її представникам потрібно налагоджувати роботу на ресурсі «Телеграм». Зрештою, наші владні установи та їхні представники усвідомили це і тому, попри заборони, активно поширюють тут контент про свою діяльність та ситуацію в країні. Однак, для них – це не основний, а всього лиш допоміжний канал комунікації, а це пов'язано з тим, що безпечність цього месенджера таки сумнівна.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бутиріна, М., Темченко, Л. (2023), «Телеграм як середовище просування російських дезінформаційних наративів: канали, методи, фрейми», *Communications and Communicative Technologies*, вип. 2, с. 71–79.
2. Гулай, В., Воробець, Ю. (2020), «Telegram-канали як інструмент маніпулятивного впливу на формування громадської думки (на прикладі України та Росії)», *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*, вип. 2 (406), с. 66–73.
3. Жугай, В., Кузнецова, Т. (2021), «Особливості Телеграм-каналів як новітніх інструментів медіа: український контекст», *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*, том 32 (71), № 6, ч. 3, с. 120–125.
4. Запорожець, В., Опірський, І. (2024), «Небезпека використання Telegram та його вплив на українське суспільство», *Кібербезпека: наука, освіта, техніка*, № 1 (25), с. 59–78.

5. Кіца, М. (2023), «Новинні Телеграм-канали: огляд, вподобання аудиторії, специфіка функціонування», Вісник «Національного університету «Львівська політехніка»: журналістика, № 2, с. 66–72.
6. Мудра, І., Кухарська, О. (2021), «Месенджери як перспективна платформа для розповсюдження контенту ЗМІ», Вісник «Національного університету «Львівська політехніка»: журналістика, № 1, с. 49–55.
7. Нинько, Д. (2024), «Найчастіше українці читають новини в Telegram – дослідження», доступно за адресою: <https://amp.dw.com/uk/doslidzenna-telegram-najpopularnise-dzerelo-novin-dla-ukrainciv/a-70725230> (дата перегляду 9 листопада 2024).
8. Plakhta, D. (2020), “Telegram as a tool for political influence and manipulation”, Теле- та радіожурналістика, вип. 19, с. 88–94.

REFERENCES

1. Butyrina, M., Temchenko, L. (2023), “Telegram as a medium for promoting Russian disinformation narratives: channels, methods, frames”, Communications and Communicative Technologies, vol. 2, pp. 71–79.
2. Gulay, V., Vorobets, Y. (2020), “Telegram-channels as a manipulative tool for influencing public opinion formation (on the example of Ukraine and Russia)”, Scientific Bulletin of the Lesya Ukrainka Eastern European National University, vol. 2 (406), pp. 66–73.
3. Zhugay, V., Kuznetsova, T. (2021), “Features of Telegram channels as modern media tools: the Ukrainian context”, Scientific Notes of the V.I. Vernadsky TNU. Series: Philology. Journalism, vol. 32 (71), No. 6, part 3, p. 120–125.
4. Zaporozhets, V., Opirskyy, I. (2024), “The Danger of using Telegram and Its impact on Ukrainian Society”, Cybersecurity: Education, Science, Technique, No. 1 (25), pp. 59–78.
5. Kitsa, M. (2023), “Telegram News Channels: Overview, Audience Preferences, Specifics of Functioning”, Bulletin of the Lviv Polytechnic National University: journalism, No. 2, pp. 66–72.
6. Mudra, I., Kukharska, O. (2021), “Messengers as a Promising Platform for media content distribution”, Bulletin of the Lviv Polytechnic National University: journalism, No. 1, pp. 49–55.
7. Nynko, D. (2024), “Ukrainians most often read news on Telegram – study”, available at: <https://amp.dw.com/uk/doslidzenna-telegram-najpopularnise-dzerelo-novin-dla-ukrainciv/a-70725230> (accessed date 9 November 2024).
8. Plakhta, D. (2020), “Telegram as a tool for political influence and manipulation”, Tele- and radio journalism, vol. 19, pp. 88–94.

PECULIARITIES OF PROVIDING INFORMATION ABOUT THE ACTIVITIES OF GOVERNMENT AND THEIR REPRESENTATIVES ON OFFICIAL TG-CHANNELS

Natalia Semen

Lviv Polytechnic National University

Knyazya Romana Str., 3, Lviv, 79000, Ukraine,

email: natalia.f.semen@lpnu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-4814-0198>

The study examines the features of content about the work of state authorities and the country's top officials on their TG-channels. Attention is focused on the pages of the Verkhovna Rada of Ukraine, Office of the President, Volodymyr Zelensky, and Prime Minister of the Ukraine Denys Shmyhal.

Many people read information from these resources, and the mass media refer to it, using it in their materials. This can be traced by the number of subscribers and the number of views of information messages on the analyzed TG-channels.

The purpose of the study is to analyze the features of presenting information about the work of government and their representatives on the official TG-channels of the Verkhovna Rada of Ukraine, Office of the President, the President of the Ukraine Volodymyr Zelenskyy and Prime Minister Denys Shmyhal.

The following methods were used in this study: content analysis, comparison, generalization, and description methods. Content analysis was used to analyze the content in the Telegram channels of the Verkhovna Rada of Ukraine, Office of the President, the President of the Ukraine Volodymyr Zelenskyy, and the Prime Minister of Ukraine Denys Shmyhal. The comparison method, it was possible to identify the features, positive and negative aspects in the provision of content by these resources. Using the generalization method, it helped to form conclusions that will have practical significance for everyone who uses Telegram as a source of receiving and disseminating information. Using the descriptive method, it was possible to form the results of the study, conduct a review of the latest research and publications related to Telegram as a platform for disseminating content by state authorities, its individual representatives, and the media.

To dialogue with the audience, demonstrate their activity, and shape their image among the public, government and their representatives need to establish work on the Telegram resource. After all, our government institutions and their representatives have realized this and therefore, despite the bans, are actively distributing content here about their activities and the situation in the country. However, the security of this messenger is still questionable.

Keywords: Telegram; TG-channel; information; content; media.

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 194–207 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13273>

УДК 070.4[316.774:004]+ [007 : 304 : 659.3](477)

ДЕЗІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНІКИ ШАХРАЙСТВ НА ТЕМІ ВОЛОНТЕРСТВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Романюк Альона

*Навчально-науковий інститут журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 64/13, 01601, Київ, Україна
e-mail: aliona.romaniuk@knu.ua
<https://orcid.org/0009-0008-8127-8675>*

Шевченко Вікторія

*Навчально-науковий інститут журналістики
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
вул. Володимирська, 64/13, 01601, Київ, Україна
e-mail: victoryshe@knu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-1642-1283>*

У статті розглянуто дезінформаційні техніки, на яких будуються шахрайські схеми, пов'язані із волонтерством під час російсько-української війни. Автори дослідили опубліковані в медіа матеріали щодо збору коштів волонтерськими організаціями чи персоналіями в умовах російського вторгнення в Україну і розробили класифікацію шахрайських схем. У статті наводяться приклади шахрайських схем та дезінформаційних технік, які лежать в їхній основі, а також запропоновано рекомендації щодо перевірки волонтерських проєктів на наявність дезінформації.

Ключові слова: дезінформація, шахрайство, медіа, соціальні мережі, волонтерство, російсько-українська війна, інформаційні кампанії, маніпуляція.

1. Постановка проблеми.

Актуальність теми. В умовах російсько-української війни волонтерство стало справжнім феноменом українського суспільства та підтримки Збройних Сил України, об'єднання громадян навколо спільних цілей та ідеї перемоги. Більшість волонтерських зборів відбувається у форматі онлайн з використанням соціальних мереж, месенджерів, онлайн-банкінгу, персонального бренду та месенджерів. У таких реаліях волонтерство не тільки об'єднує спільноту, його також широко використовують шахраї для особистого збагачення. Саме шахрайські схеми складають основу дискредитаційних кампаній, які вводять людей, різні суспільні групи, в оману, підбивають не тільки волонтерські збори, але й дестабілізують українське суспільство.

Тему шахрайства та спекулювання на темі волонтерства широко висвітлюють правоохоронні органи, журналісти, фактчекери, блогери та громадські організації, проте це не зменшує рівень шахрайства, що своєю чергою породжує недовіру до волонтерства загалом. Враховуючи масштаби волонтерського руху в Україні, швидкість поширення дезінформації в медіа, лояльний підхід до регулювання волонтерства на законодавчому рівні, шахрайські схеми, використовуючи техніки дезінформації, впливають на інформаційну безпеку України. Попри великий обсяг досліджень, присвячених, зокрема, феноменам дезінформації і шахрайства, взаємозв'язок між цими явищами у контексті волонтерської діяльності в умовах війни залишається маловивченим.

Мета статті полягає у класифікації шахрайських схем з дезінформацією на тему волонтерства та напрацювання рекомендацій щодо визначення ознак дезінформації у псевдоволонтерських зборах. Для досягнення мети статті було окреслено такі завдання:

1. Окреслити поняття шахрайства, визначити основні дезінформаційні техніки шахрайських схем під час повномасштабного вторгнення РФ в Україну.
2. Проаналізувати згадки у медіа про шахрайства на темі волонтерства за 2022-2024 рр.
3. Класифікувати шахрайські схеми відповідно до рівнів дезінформаційних технік.
4. Окреслити рекомендації щодо підвищення стійкості суспільства та індивідумів до шахрайських впливів на темі волонтерства.

2. Аналіз останніх досліджень.

Шахрайство в Україні здебільшого розглядають у юридичному та економічному аспектах. Наприклад, корпоративне та фінансове шахрайство досліджують Г. Чернишов, Т. Климко, Л. Маршук, Т. Кізима, О. Стецюк, М. Шаповалов, С. Заболотна та інші. Відповідальність за шахрайські дії вивчають О. Гумін, А. Бабенко, М. Палій, В. Тихий, О. Кушнарєва. Проблема шахрайства під час війни пов'язана також із тим, що знайти шахраїв і притягнути їх до відповідальності складно, адже інтернет-мережа здатна анонімізувати процес шахрайства й тих, хто створює і поширює шахрайські схеми.

Серед наявних розвідок на увагу заслуговує праця І. Чекмарьової, яка досліджує шахрайство в інтернеті як один із видів шахрайства. З-поміж іншого вона пише також про види шахрайств через інтернет, які відбуваються в умовах війни, і наводить такі приклади, як збір коштів для військових, шахрайства, пов'язані з оголошеннями про зникнення рідних або їхнє потрапляння в полон, а також обманні схеми, які використовують фейкові повідомлення про евакуацію за умови передплати або про фінансову допомогу¹. О. Брисковська і М. Гемелей звертають увагу на найбільш поширені шахрайські схеми під час війни: шахрайство щодо збору грошей на ЗСУ або на авто для ЗСУ, фейкові збори коштів на лікування дітей, які постраждали від війни, фейкове отримання міжнародної допомоги, фейкове перевезення біженців та допомога з житлом, продаж неіснуючих товарів і послуг у інтернет-крамницях,

¹ Чекмарьова, І.М. (2024), «Шахрайство в Інтернеті як один із видів шахрайства». *Аналітично-порівняльне правознавство*, Ужгород, 2, с. 639-643. URL: <http://surl.li/skxqxx> (останній перегляд 09 грудня 2024).

шахрайство тощо². Я. Левківська акцентує на впливі воєнного стану на трансформування та розвиток інтернет-шахрайства в Україні³.

Попри велику кількість досліджень, пов'язаних із шахрайством, у науковій літературі практично немає розвідки щодо аналізу шахрайських схем, поширюваних у медіа і пов'язаних саме із волонтерством як унікальним феноменом під час російсько-української війни.

3. Методологічна основа дослідження.

Для досягнення мети і завдань цієї статті застосовано комплекс методів, зокрема бібліографічно-семантичний використано для встановлення термінологічної відповідності у матеріалі та пояснення взаємозв'язку між шахрайськими схемами на волонтерстві та дезінформаційними тактиками як невід'ємною частиною шахрайств, метод аналізу використано для дослідження шахрайських схем, зокрема тих, про які йдеться на офіційних ресурсах Кіберполіції, Національного банку України, Центру протидії дезінформації, фактчекінгових ресурсах, що виявляють шахрайські схеми, як-от «НотаЄнота» та «Без брехні», а також у загадках про шахрайські схеми у медіа.

За допомогою методу інтерв'ю було зібрано інформацію про шахрайські схеми із військовими волонтерками, зокрема Марією Кісіль, а також 20 учасницями літньої школи ВолонтеркиUA, що проходила у с. Татарів у серпні 2024 р. Метод узагальнення та систематизації застосовано для визначення типів шахрайських схем на основі дезінформаційних ознак повідомлень. Важливою частиною дослідження є розробка рекомендацій для громадян щодо виявлення інформаційних загроз і попередження оман, що ґрунтується на темі волонтерства.

4. Виклад основного матеріалу дослідження.

З початком повномасштабного вторгнення в Україні зросла активність шахраїв загалом і шахраїв в онлайн-просторі зокрема. Користуючись ситуацією, ростом руху волонтерства в Україні та складним становищем громадян, злочинці адаптують шахрайські схеми під сьогодення та вводять в оману людей за допомогою певних легенд або історій, вибудованих на дезінформації.

Для досягнення поставленої мети варто виокремити поняття шахрайства, волонтерства та дезінформації, які нерозривно пов'язані в контексті російсько-української війни.

Кримінальний кодекс України визначає шахрайство як «заволодіння чужим майном або придбання права на майно шляхом обману чи зловживання довірою»⁴. Міжнародна організація міграції під поняттям шахрайства розуміє «спотворення або приховування суттєвих фактів з метою обману та отримання несанкціонованої вигоди». Як приклади деяких шахрайських схем, структура наводить навмисні оманливі дії, підробку документів, приховування певної інформації, неправдиве представлення чогось або когось, проте визначальним фактором є намір отримати

² Брисковська, О. М., & Гелемей, М. О. (2023), «Особливості вчинення шахрайства в мережі інтернет в умовах воєнного стану», *Київський часопис права*, 3, с. 174–180.

³ Левківська, Я. В. (2022), «Вплив воєнного стану на трансформування та розвиток інтернет-шахрайства в Україні», *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття*, Т. 2, Видавничий дім «Гельветика», Одеса, с. 521–523.

⁴ Кримінальний кодекс України (2024), URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (останній перегляд 09 грудня 2024).

вигоду фінансову, майнову чи у вигляді послуг⁵. Своєю чергою Асоціація сертифікованих фахівців із розслідування шахрайства (ACFE) зазначає, що є три види шахрайських схем відповідно до типізації за жертвами: індивідуальні шахрайства, внутрішнє організаційне шахрайство та зовнішнє організаційне шахрайство⁶.

Щоб коректно виокремити дезінформаційні аспекти шахрайських схем у контексті волонтерства, варто розглянути поняття волонтерства відповідно до українського законодавства. Закон України «Про волонтерську діяльність» визначає волонтерство як форму благодійності, а також як «добровільну, соціально спрямовану, неприбуткову діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги». Під волонтерською допомогою варто розуміти «певну роботу та послуги, що безоплатно виконуються і надаються волонтерами»⁷. Автори посібника волонтера зазначають, що одним із факторів волонтерської діяльності є те, що вона не примусова, тобто базується виключно на власних переконаннях, прагненнях та особистій мотивації, а вища мета волонтерства – це «створення суспільства, в якому кожен зможе відчути себе в безпеці та під захистом правосуддя»⁸. Саме розуміння цієї мети та прагнення людей бути корисними складають основу шахрайських схем, пов'язаних із волонтерством.

Організація Північноатлантичного договору (НАТО), яка має окремий напрямок протидії дезінформації, терміном «дезінформація» охоплює широкий спектр тактик, методів і процедур і як синонім використовує термін «ворожа інформаційна діяльність». За визначенням НАТО, дезінформація – навмисне створення і поширення неправдивої або маніпульованої інформації з метою обману або введення в оману⁹.

Серед ознак дезінформаційних кампаній дослідниця Т. Павленко визначає імітаційність, тобто подання матеріалу як правдивого, а також «вбудованість» у певні системи поглядів, відповідність певним переконанням. Вона зазначає, що «дезінформація стосується певних переконань, відповідає певній системі поглядів, прив'язана до соціально значущих подій, тобто суспільно важливої інформації, що є чутливою або має символічну цінність»¹⁰.

Таким чином, можемо вказати на зв'язок між дезінформацією та шахрайством, адже в основі шахрайських схем – обов'язкове введення в оману, тобто дезінформаційні аспекти повідомлень, спрямованих на аудиторію та конкретних потенційних жертв.

⁵ Міжнародна організація міграції (2024), «Шахрайство, корупція та неправильне використання ресурсів», URL: <http://surl.li/ywuhq> (останній перегляд 09 грудня 2024).

⁶ ACFE (2024) «Fraud 101: What Is Fraud?». URL: <http://surl.li/gnlas> (останній перегляд 09 грудня 2024).

⁷ Закон України «Про волонтерську діяльність» (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (останній перегляд 09 грудня 2024).

⁸ Вашкович, В. В., Василенко, О. Ю., Карабін, Т. О., Лазур, Я. В., Манзюк, В. В. та Рошканюк, В. М. (2022), *Посібник волонтера*, Видавничий дім «Гельветика», Одеса, 88 с. URL: <http://surl.li/fwtxgc> (останній перегляд 09 грудня 2024).

⁹ Організації Північноатлантичного договору (2024), «Підхід НАТО у галузі боротьби з дезінформацією». URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_219728.htm (дата звернення: 9.12.2024).

¹⁰ Павленко, Т. А. (2022), «Дезінформація: поняття, ознаки, перспективи протидії», *Юридичний науковий електронний журнал*, (7), с. 337–339.

За результатами дослідження Національного банку України та Опендатаботу, станом на 9 жовтня 2023 р. 11% українців ставали жертвами шахраїв від початку повномасштабного вторгнення¹¹. Попри таку кількість жертв шахраїв, тільки 18% справ про шахрайство доходять до суду. 2023 рік став рекордним за кількістю випадків шахрайства, які зафіксували правоохоронці. За даними Генпрокуратури, наданими на запит Опендатаботу, було відкрито 82 тисячі проваджень, 18% з яких зрештою дійшли до суду. Порівняно з 2022 р. зловмисники намагалися ошукати українців майже втричі частіше¹².

Проаналізувавши згадки у медіа про шахрайства на темі волонтерства за 2022–2024 рр., дослідивши контент фактчекінгових проєктів «НотаЄнота» щодо шахрайських схем, а також на основі інтерв'ю із військовими волонтерками, учасницями літньої школи ВолонтеркиUA, ми виокремили такі **типи шахрайських схем** відповідно до того, від імені кого вони поширюються:

1. Шахрайство від імені «військових».
2. Шахрайство під гаслом благодійного фонду.
3. Шахрайство від імені конкретного волонтера.
4. Шахрайські схеми від контрагентів, з якими працюють волонтери.
5. Шахрайські схеми від імені донаторів, благодійників та банків.

Шахрайські схеми від імені справжніх чи вигаданих військових можна поділити на два підтипи:

- Шахрайські схеми, в яких беруть участь справжні або колишні військові. До цього підтипу належать випадки, коли, наприклад, військовий – у СЗЧ (самовільному залишенні частини) і збирає гроші на власні потреби.
- Шахрайські схеми, в яких шахраї видають себе за військових. Тобто людина називає себе військовим, але таким не є. Прикладами такого типу шахрайств можна вважати випадки, коли псевдовійськові збирають гроші у людних місцях (так звані «ряжені військові»), коли шахраї в інтернеті видають себе за військових і пишуть повідомлення у месенджерах з проханнями допомогти коштами або роблять окремі збори від чужого або вигаданого імені.

Шахрайські схеми від імені благодійних фондів, значна кількість яких виникла після російського вторгнення в Україну у 2014, а також різко збільшилася у 2022 році. Як вказано у соціологічному дослідженні «Громадянське суспільство в Україні в умовах війни – 2022», громадським і благодійним організаціям вдалося залучити і адмініструвати значні ресурси, що дало змогу посилити українську армію, згуртувати суспільство і дещо пом'якшити ситуацію населення, яке потерпає від війни¹³. Саме тому шахраї використовують прикриття благодійними фондами, щоб отримувати кошти. Такі схеми мають щонайменше три підтипи:

- Шахрайські схеми, пов'язані зі звітністю. Наприклад, це можуть бути справжні благодійні фонди, які справді зареєстровані, збирають кошти, але, наприклад,

¹¹ Opendatabot (2024), «Кожен дев'ятий опитаний українець ставав жертвою шахраїв від початку повномасштабного вторгнення». URL: <https://opendatabot.ua/analytics/stopfraud-nbu> (дата звернення: 9.12.2024).

¹² Там само.

¹³ Громадянське суспільство в Україні в умовах війни (2023). Звіт за результатами дослідження, Київ, 64 с. URL: <http://surl.li/fywzkh> (останній перегляд 09 грудня 2024).

велика кількість коштів йде на операційну діяльність або інші статті витрат. Відповідно до Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», «розмір адміністративних витрат благодійної організації не може перевищувати 20% доходу цієї організації у поточному році»¹⁴. За даними Оpendatabot, у 2023 р. 76% (понад 22 тисячі благодійних організацій) не подали звітності до Держстату. Найчастіше не подають звітності ті організації, що надають соціальну допомогу (87%), займаються освітою (6,8%), а також незначний відсоток громадських організацій (4,3%)¹⁵. Інший приклад цього підтипу шахрайства, коли організації подають фотозвіти у соціальних мережах, але не подають звіти про зібрані і витрачені кошти. У таких випадках створюється ілюзія допомоги, але фактична допомога постраждалим від бойових дій відрізняється від суми зібраних коштів.

- Шахрайські схеми, в яких шахраї виступають від імені відомих благодійних фондів. Наприклад, коли створюють фейкові сайти або сторінки у соціальних мережах від імені фонду «Повернись живим», «Фонду Сергія Притули», фонду «Save the children» та інших. У таких випадках шахраї задіюють метод, який часто використовують у дезінформаційних кампаніях, – метод підкріплення авторитетом. Впізнаваність бренду і недостатня уважність людей сприяє ефективності цього типу шахрайських схем.
- Шахрайські схеми, в яких шахраї виступають від імені неіснуючих фондів. Від імені таких неіснуючих фондів шахраї обдзвонюють людей та організації з проханням допомогти. Учасники таких шахрайських схем працюють за певним алгоритмом, маючи заготовлені варіанти відповіді на заперечення та питання потенційних жертв. Зараз такі схеми менш поширені, адже з 2022 р. чимало медіа та офіційних структур поширювали пам'ятки, як зрозуміти, що благодійний фонд несправжній.

Від імені волонтерів відбувається чи не найбільше і справжніх, і шахрайських зборів. З одного боку, чи не кожна сім'я в Україні має рідних та близьких у лавах ЗСУ, а тому і долучається до зборів, і волонтерить. Проте, з іншого боку, саме цю поширеність волонтерського руху і використовують шахраї. Загалом усі схожі шахрайські схеми можна згрупувати у три види:

- Волонтери, які справді збирають кошти, але не звітують або звітують не за усю зібрану суму, не надають чеків, виписок та зведеного бюджету – скільки збрали і скільки витратили. Такі шахрайські схеми підривають довіру до культури волонтерства в Україні загалом.
- Люди, які були волонтерами і припинили волонтерську діяльність, проте користуються своїм іменем і впізнаваністю для збору коштів. Прикладом такого кейсу може слугувати історія, пов'язана із медичним батальйоном України «Госпітальєри», усі працівники якого – волонтери. Колишня співробітниця благодійного фонду Анна Скольбушевська із ніком «адмірал Няв», яка оголошувала збори на допомогу військовим, витрачала донати на азартні ігри та влас-

¹⁴ Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (останній перегляд 09 грудня 2024).

¹⁵ Opendatabot (2024), «76% благодійних організацій не подають фінзвітність». URL: <https://opendatabot.ua/analytics/foundation-go-financial-reports> (дата звернення: 9.12.2024).

ний відпочинок. Дівчина через соцмережу X неодноразово збирала донати не тільки для «Госпітальєрів», але й для інших фондів. Наприкінці червня 2024 р. користувачі X помітили проблеми у звітах Адмірала Няв. Наприклад, зі збору на турнікети без пояснень зняли 3 тисячі гривень, а зі збору на системи для переливання крові – 166 тисяч гривень без звіту. Обіцяний розіграш за донат сертифікату Stop the Bleed не провели, а після закриття банки Анна пообіцяла відвідати «за кілька годин», але зникла. «Госпітальєри» повідомили, що Скольбушевська не працює в їхньому фонді ще з грудня 2023 р. Важливо зазначити, що дівчина вказувала медичний батальйон в описі своєї сторінки та проводила збори. Щодо ймовірного шахрайства Скольбушевської зареєстрували кримінальне провадження¹⁶.

- Шахраї, які видають себе за волонтерів, а також за рідних або близьких військових. Прикладом цього типу шахрайств є фейкові сторінки у соціальних мережах, які збирають кошти на ЗСУ, на автівки для конкретних підрозділів, для порятунку дітей, собак або конкретні потреби постраждалих внаслідок російських атак на українські населені пункти. Найпоширеніші випадки таких шахрайських схем відбуваються після обміну військовополоненими, після повернення українських військових з російського полону. Шахраї використовують справжні фото та історії, а також імена рідних, від чийого імені збирають кошти на картки. Приклади таких шахрайських схем і фейкових зборів фіксують активісти з фейсбук-групи «Стоп шахрайство».

Шахрайські схеми від контрагентів, із якими працюють волонтери, також доволі поширені. Волонтери отримують прохання від військових щодо потреби на фронті. Після цього шукають, де можна придбати і скільки це коштує. Відповідно, після дослідження ринку і отримання попередніх домовленостей щодо закупівлі, волонтери відкривають збір коштів. Волонтери – це одна з цільових аудиторій шахраїв, зокрема тих, хто імітує продаж товару (часто такий товар закуповують за кордоном, а тому ризик натрапити на чергових шахраїв теж достатньо високий). Однією з ознак такої шахрайської схеми є низька ціна і легенда щодо спеціальних цін для потреб військових або закупівлі на сірому ринку тощо. З іншого боку, шахраї навпаки можуть завищувати ціну на продукцію, апелюючи до надвисокої якості продукції. Серед інших ознак волонтери називають невідповідність термінам поставок реальним термінам виготовлення продукції.

Шахрайські схеми від імені донаторів, благодійників та банків. За даними соціологічного дослідження «Громадянське суспільство в Україні в умовах війни – 2022», кількість зареєстрованих благодійних організацій в Україні за 2022 рік збільшилася майже у 8 разів (6 367 нових БО)¹⁷. Ці організації теж беруть участь у закупівлі необхідних речей для війська та українців, які постраждали від війни. До такого типу шахрайських схем належать такі, в яких шахраї справді переказують кошти на картку, часто кількома переказами невеликих сум. Саме цю інформацію зловмисники

¹⁶ Сітнікова, І. (2024), «Колишня «госпітальєрка» витратила донати на азартні ігри та подорожі. Що відомо про Адмірала Няв», Нromadske, 31 жовтня 2024. URL: <http://surl.li/vmfmbc> (дата звернення: 9.12.2024).

¹⁷ Громадянське суспільство в Україні в умовах війни (2023), Звіт за результатами дослідження, Київ, 64 с. URL: <http://surl.li/fywwzh> (останній перегляд 09 грудня 2024).

використовують для того, щоб від імені банківських установ телефонувати волонтерам і, посилаючись на фінансовий моніторинг і законодавство, вводити в оману щодо блокування збору, картки або рахунку на певний час. Також частина шахрайських схем відбувається через фейковий чат-бот у телеграмі. Такі чат-боти від імені банків часто мають синю пташку верифікації, проте таку мітку отримати у російському месенджері легко і це не є гарантією справжньої сторінки. Мета такої шахрайської схеми – підштовхнути волонтера до думки, що той має надати працівнику банку-шахраю доступ до рахунку.

Ця класифікація не остаточна, проте дає перелік основних шахрайських схем, пов'язаних із темою волонтерства.

Аналіз прикладів шахрайських схем за кожним із типів дає можливість виокремити дезінформаційні техніки, що використовуються у більшості медіаматеріалів, пов'язаних із волонтерством:

1. Підкріплення авторитетом. Найчастіше шахраї, для того, щоб отримати кошти, видають себе за тих, ким не є, використовують образ впізнаваних фондів, чужих імен, які мають добру репутацію у спільноті. Загалом імітують волонтерську діяльність і якась особа, і установа або ті, хто допомагає волонтерам та військовим.
2. Спільні цінності. За кожною шахрайською схемою, пов'язаною з волонтерством, стоять ті самі цінності: бажання допомогти, бажання перемоги, єдність суспільства, відчуття приналежності до спільноти. Найчастіше це внутрішня мотивація, яку використовують шахраї для того, щоб змусити людину переказати кошти.
3. Емоційність. У шахрайських схемах, пов'язаних зі зборами коштів та донатами, апелювання до емоцій – основне. Шахраї намагаються викликати емпатію у потенційної жертви, тому часто йдеться про порятунок життя, питання життя і смерті, життєво важливі потреби військових. У такий спосіб, а також за допомогою інших чинників, викликають гнів, страх, співчуття, жалість, радість та інші емоції.
4. Обмеження або затягування в часі. Залежно від типу шахрайської схеми, потенційну жертву шахраї ставлять в обмежений часовий слот, коли рішення потрібно прийняти в режимі «тут і зараз» (поки людина перебуває на емоціях і не здатна критично аналізувати ситуацію), або навпаки – затягують час. Найчастіше ця дезінформаційна техніка простежується у шахрайських схемах, що пов'язані з контрагентами та тими, у кого волонтери та фонди закуповують продукцію.
5. Вигадані історії. Як у фейках, так і в інформаційних операціях, в основі шахрайських схем – якісний і продуманий сторітелінг, який крок за кроком наштовхує людину на думку (а деколи навіть бажання) віддати кошти або передати особисті дані шахраям.
6. Підроблені профілі. Фейкові сторінки, фейкові відгуки як техніка у дезінформаційних кампаніях застосовується так само і у шахрайських схемах.

У 2022 р. збитки від шахрайства в інтернеті та з використанням методів соціальної інженерії (фактично з уведення в оману, щоб люди самостійно переказали

гроші) сягнули 1 млрд грн. У 2023 р. середня сума однієї шахрайської операції зросла на 49% – до 7900 грн¹⁸.

Зважаючи на типи шахрайств, пов'язаних із волонтерством, та на типи дезінформаційних технік, використаних у цих шахрайствах, важливим елементом у системі виявлення та протидії таким схемам є рекомендації, які розробила кіберполіція¹⁹:

1. Просити звіти за попередні періоди та збори;
2. Дізнатися більше про особу, зокрема, чи співпрацює вона з відомими організаціями чи публічними особами. У такому випадку на офіційних сторінках відповідних організацій та інфлюенсерів має також бути інформація про спільну діяльність;
3. Дізнатися, чи є нагороди, відзнаки за допомогу, відгуки про діяльність; чи висвітлена робота волонтера або приватної особи в інформаційному полі;
4. Скористатися сервісом пошуку зображень в Google для перевірки фотографій та скріншотів документів під збором – шахраї зазвичай використовують вкрадені чужі фото у своїх профілях;
5. Перевірити справжність посвідчення волонтера, зв'язавшись з організацією, яка видала документ;
6. Якщо йдеться про приватну особу, варто дізнатися, чому вона не зареєстрована як волонтер.

Наше дослідження дає змогу доповнити і розширити зазначені рекомендації, зважаючи саме на специфіку шахрайських схем, пов'язаних із волонтерством.

5. Результати і перспективи подальших досліджень обговорення.

Вивчення шахрайських схем, пов'язаних із волонтерством, що поширюються через медіа і залучають чимало людей, дає підстави запропонувати такі рекомендації щодо протидії дезінформації:

1. Детально проаналізувати персональні дані: назва сайту, доменне ім'я, дату створення сторінки чи профілю у соціальних мережах, а також пошукати сторінки та сайти-клони.
2. Перевірити назву фонду та звітність. Це можна зробити у системі YouControl або Opendatabot.
3. Вичерпно вивчити сайт та соціальні мережі фонду чи людини, яка збирає кошти (це може бути як військових, так і волонтер). Особливу увагу варто звернути на передісторію: як довго людина або організація займається волонтерством, як часто публікує звіти, чи справжні ці звіти, перевірити зображення та світлини за допомогою спеціалізованих сервісів.
4. Перевірити офіційні реквізити: кому належать, чи не фігурують зазначені картки як картки шахрайських зборів.
5. Не довіряти тим, хто збирає кошти на вулиці. Якщо це військові, то запитувати бригаду, переходити на сторінки бригади у соціальних мережах, запитувати, хто є керівником тощо і порівнювати інформацію з офіційною.

¹⁸ Opendatabot (2023), «Кількість справ про шахрайство зросла з початку 2023-го і перевищила показники за два попередні роки». URL: <http://surl.li/wdhpqe> (дата звернення: 9.12.2024).

¹⁹ Політковська, Ю. (2024), «У кіберполіції розповіли, як перевіряти волонтерів та благодійні організації, щоб не стати жертвою шахрайства», *detector.media*, 4 Березня 2024. URL: <http://surl.li/ptffac> (дата звернення: 9.12.2024).

6. Не поспішати. Якщо виникають найменші сумніви, то варто перевіряти діяльність або збір ретельніше.
7. Звертати увагу на помилки, одруківки, імена, слова, які не притаманні українській мові. Це не завжди є ознакою шахрайства, але може бути одним з аспектів, які допоможуть не потрапити на гачок шахраїв.

Окремо варто розвивати на державному рівні цифрову та інфомедійну грамотність, щоб людина розуміла прийоми шахраїв і не ставала жертвою шахрайських схем.

У подальшому важливо апробувати і доповнити рекомендації щодо виявлення і протидії шахрайським схемам, що пов'язані із волонтерством. На особливу увагу заслуговує не тільки законодавче регулювання та притягнення до відповідальності, але й виявлення шахрайських схем, які пов'язані із розхитуванням інформаційної безпеки держави з боку Російської Федерації.

Вектором для обговорення та подальших досліджень є розширення типізації та опису шахрайських схем в умовах російсько-української війни відповідно до типів цільових аудиторій, на основі чутливих для українського суспільства питань, а також порівняння методів дезінформації, які використовують для шахрайства на темі волонтерства та інших типів шахрайств.

6. Висновки

У процесі дослідження медійних матеріалів щодо шахрайства на темі волонтерства ми класифікували типи шахрайських схем, основою яких є дезінформація. На основі теоретичних та практичних розвідок було виділено п'ять основних типів шахрайських схем, пов'язаних з волонтерством, серед яких шахрайства від імені військових, від імені благодійних фондів, від імені волонтерів, від контрагентів, які працюють із волонтерами та військовими, а також від імені донаторів та банківських установ. У шахрайських схемах використовують такі техніки дезінформації: апелювання до спільних цінностей, підкріплення авторитетом, створення вигаданих історій, емоційний тиск та маніпуляції часом.

Ми запропонували загальні рекомендації щодо виявлення та протидії шахрайським схемам, які включають як критичний підхід до аналізу інформації, так і фактчекерські алгоритми перевірки даних про фінансовий збір (незалежно від чийого імені збирають кошти). Окремим аспектом цих рекомендацій вказано розвиток цифрової та інфомедійної грамотності на рівні держави.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Брисковська, О. М., Гелемей, М. О. (2023), «Особливості вчинення шахрайства в мережі інтернет в умовах воєнного стану», *Київський часопис права* (3), с. 174–180.
2. Вашкович, В. В., Василенко, О. Ю., Карабін, Т. О., Лазур, Я. В., Манзюк, В. В. та Рошканюк, В. М. (2022), *Посібник волонтера*, Видавничий дім «Гельветика», Одеса, 88 с. URL: <http://surl.li/fwtxgc> (останній перегляд 09 грудня 2024).
3. Громадянське суспільство в Україні в умовах війни (2023), Звіт за результатами дослідження, Київ, 64 с. URL: <http://surl.li/fywzkh> (останній перегляд 09 грудня 2024).

4. Закон України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (останній перегляд 09 грудня 2024).
5. Закон України «Про волонтерську діяльність» (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (останній перегляд 09 грудня 2024).
6. Кримінальний кодекс України (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (останній перегляд 09 грудня 2024).
7. Левківська, Я. В. (2022), «Вплив воєнного стану на трансформування та розвиток інтернет-шахрайства в Україні», *Європейський вибір України, розвиток науки та національна безпека в реаліях масштабної військової агресії та глобальних викликів XXI століття*, т. 2, Видавничий дім «Гельветика», Одеса, с. 521–523.
8. Міжнародна організація міграції (2024), «Шахрайство, корупція та неправильне використання ресурсів». URL: <http://surl.li/ywuwqh> (останній перегляд 09 грудня 2024).
9. Павленко, Т. А. (2022), «Дезінформація: поняття, ознаки, перспективи протидії», *Юридичний науковий електронний журнал*, (7), с. 337–339.
10. Організації Північноатлантичного договору (2024), «Підхід НАТО у галузі боротьби з дезінформацією». URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_219728.htm (дата звернення: 9.12.2024).
11. Політковська, Ю. (2024), «У кіберполіції розповіли, як перевіряти волонтерів та благодійні організації, щоб не стати жертвою шахрайства», *detector.media*, 4 Березня 2024. URL: <http://surl.li/ptffac> (дата звернення: 9.12.2024).
12. Сітнікова, І. (2024), «Колишня «госпітальєрка» витратила донати на азартні ігри та подорожі. Що відомо про Адмірала Ная», *Hromadske*, 31 жовтня 2024. URL: <http://surl.li/vmfmhc> (дата звернення: 9.12.2024).
13. Чекмарьова, І. М. (2024), «Шахрайство в Інтернеті як один із видів шахрайства». *Аналітично-порівняльне правознавство*, Ужгород, 2, с. 639–643. URL: <http://surl.li/skxqxx> (останній перегляд 09 грудня 2024).
14. ACFE (2024) «Fraud 101: What Is Fraud?». URL: <http://surl.li/gnlas> (останній перегляд 09 грудня 2024).
15. Opendatabot (2023), «Кількість справ про шахрайство зросла з початку 2023-го і перевищила показники за два попередні роки». URL: <http://surl.li/wdhqze> (дата звернення: 9.12.2024).
16. Opendatabot (2024), «76% благодійних організацій не подають фінзвітність». URL: <https://opendatabot.ua/analytics/foundation-go-financial-reports> (дата звернення: 9.12.2024).
17. Opendatabot (2024), «Кожен дев'ятий опитаний українець ставав жертвою шахраїв від початку повномасштабного вторгнення». URL: <https://opendatabot.ua/analytics/stopfraud-nbu> (дата звернення: 9.12.2024).

REFERENCES

1. Bryskovska, O. M., & Helemei, M. O. (2023), Features of committing fraud on the Internet under martial law. *Kyiv Law Journal*, (3), 174–180.

2. Vashkovych, V. V., Vasylenko, O. Yu., Karabin, T. O., Lazur, Ya. V., Manziuk, V. V., & Roshkanyuk, V. M. (2022), *Posibnyk volontera* [Volunteer's Handbook]. Helvetika Publishing House, Odesa. URL: <http://surl.li/fwtxgc> (accessed 09, December, 2024).
3. Civil Society in Ukraine Under War Conditions – 2022. (2023). URL: <http://surl.li/fywzkh> (accessed 09, December, 2024).
4. Law of Ukraine on Charitable Activities and Charitable Organizations. (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (accessed 09, December, 2024).
5. Verkhovna Rada of Ukraine. (2024). *Law of Ukraine «On Volunteering»* (No. 3236-17). Official website of the Verkhovna Rada of Ukraine. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (accessed 09, December, 2024).
6. Criminal Code of Ukraine. (2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (accessed 09, December, 2024).
7. Levkovska, Ya. V. (2022), The impact of martial law on the transformation and development of Internet fraud in Ukraine. In S. V. Kivalov (Ed.), *European choice of Ukraine, development of science and national security in the realities of large-scale military aggression and global challenges of the 21st century* (Vol. 2, pp. 521-523). Helvetika Publishing House, Odesa.
8. International Organization for Migration. (2024). Fraud, corruption and misuse of resources. URL: <http://surl.li/ywuwhq> (accessed 09, December, 2024).
9. Pavlenko, T. A. (2022), Disinformation: Concept, signs, prospects for counteraction. *Legal Scientific Electronic Journal*, 7, 337-339.
10. NATO approach to countering disinformation. (2024). URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_219728.htm (accessed 09, December, 2024).
11. Former ‘Hospitaller’ spent donations on gambling and travels: What is known about Admiral Nyav. (2024). URL: <http://surl.li/vmfmhc> (accessed December 9, 2024).
12. Cyberpolice told how to verify volunteers and charitable organizations to avoid becoming a victim of fraud. (2024). URL: <http://surl.li/ptffac> (accessed 09, December, 2024).
13. Chekmareva, I. M. (2024). Internet fraud as a type of fraud. *Analytical and Comparative Law*, 2024. URL: <http://surl.li/skxqzk> (accessed 09, December, 2024).
14. ACFE. (n.d.). Fraud 101: What Is Fraud? Available at URL: <http://surl.li/gnlas> (accessed 09, December, 2024).
15. Opendatabot. (2023). The number of fraud cases has increased since the beginning of 2023 and has exceeded the figures for the previous two years. URL <http://surl.li/wdhqze> (accessed 09, December, 2024).
16. Opendatabot (2024). 76% of charitable organizations do not submit financial reports. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/foundation-go-financial-reports> (accessed 09, December, 2024).
17. Opendatabot. (2024). One in nine Ukrainians surveyed has been a victim of fraud since the full-scale invasion. URL: <https://opendatabot.ua/analytics/stopfraud-nbu> (accessed 09, December, 2024).

DISINFORMATION TECHNIQUES OF FRAUD ON THE TOPIC OF VOLUNTEERING DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Alona Romaniuk

Educational and Research Institute of Journalism,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

e-mail: aliona.romaniuk@knu.ua

<https://orcid.org/0009-0008-8127-8675>

Viktoriya Shevchenko

Educational and Research Institute of Journalism,

Taras Shevchenko National University of Kyiv

e-mail: victoryshe@knu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-1642-1283>

This article examines disinformation techniques that underpin fraudulent schemes related to volunteering during the Russian-Ukrainian War. The research aims to classify fraudulent schemes exploiting disinformation in the context of volunteer activities and to develop recommendations for identifying signs of disinformation in pseudo-volunteer campaigns. Specific objectives include defining the concept of fraud and disinformation techniques, analyzing media mentions of volunteer fraud from 2022-2024, categorizing schemes based on the level of disinformation techniques, and proposing strategies to strengthen societal resilience to fraudulent influences.

The research employs a combination of bibliographic-semantic analysis to establish terminological consistency, content analysis of media reports, interviews with military volunteers, and systematic classification to identify types of fraudulent schemes. Data were collected from official resources such as Cyber Police, the National Bank of Ukraine, the Centre for Countering Disinformation, and fact-checking platforms. Primary data include interviews with 20 participants from the Volunteer Women's Summer School.

The study identifies five major types of fraudulent schemes linked to volunteering:

1. Fraud perpetrated in the name of «military personnel»
2. Schemes under the guise of charitable foundations.
3. Scams conducted in the name of individual volunteers.
4. Fraud by contractors collaborating with volunteers.
5. Schemes orchestrated by donors, benefactors, or banks.

Each category utilizes specific disinformation techniques, including emotional manipulation, appeals to shared values, fabricated stories, authority reinforcement, and time pressure.

The findings underscore the pervasive use of disinformation in fraudulent schemes targeting volunteer efforts. Recommendations to counteract such fraud include critical analysis of personal and organizational data, verification of reporting and financial transparency, and promoting digital and media literacy at a state level. This will enhance public awareness and resilience against scams.

Significance: The research contributes to the fields of information security and fraud prevention by addressing the intersection of disinformation and fraud in volunteering. It highlights the urgent need for systemic measures to safeguard volunteer activities, which are critical for societal solidarity and support during wartime. Moreover, the study's

recommendations have broader implications for combating fraud in other areas of public life, enhancing overall information security in Ukraine.

Keywords: Disinformation, online-fraud, Russian-Ukrainian War, information security, manipulation, online media, fraudulent schemes, medialiteracy.

МЕДІАСТИЛІСТИКА

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 208–220 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13274>

УДК [316.77:070.1:81'25]:355.4(4)"202"

СУЧАСНИЙ МЕДІАПЕРЕКЛАД: ОСНОВНІ ДОСЛІДНИЦЬКІ НАПРЯМИ

Ірина Іванова

*Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця,
просп. Науки, 9А, 61166, Харків, Україна*

e-mail: vlad-7@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4786-4979>

У статті розглядаються основні тенденції роботи сучасних медіа з перекладом, також у фокусі уваги перебувають основні напрями досліджень технік та настанов стосовно здійснення перекладу в журналістиці, вплив ідеологій та політичних течій на розвиток медіаперекладу та напрямів його дослідження. Представлено низку дослідницьких проєктів з соціальних комунікацій, що розглядають переклад в медіа як інструмент впливу в умовах тривання гарячої фази війни в Європі.

Ключові слова: медіапереклад, адекватний переклад, пропаганда, війна, журналістика, вільні медіа.

1. Постановка проблеми.

Одним з важливих аспектів досліджень розвитку світових медіа є увага до технологій, напрямів та соціальної детермінації перекладу. Переклад в журналістиці це не буквальне перенесення слів, словосполучень, речень, висловів за середньовічним принципом «слово в слово», це ідеологічно обтяжене, визначене редакційною політикою або пропагандистськими настановами висловлювання тощо. Саме тому визначальними параметрами перекладу в медіа є гнучкість, оперативність, технологічність, сучасність та майстерність перекладача-публіциста.

Пріоритетним в сьогоденні України залишається вміння оперативно реагувати на виклики: фіксувати та визначати маніпулювання із перекладами матеріалів в медіа та відповідально поставитись до досліджень в галузі медіаперекладу. Війна в Україні диктує потребу уважно стежити за основними тенденціями та особливостями здійснення перекладів в медіа незалежно від їхньої форми власності та задекларованих політик.

Причини та наслідки інтерпретації тексту в сучасних медіа, основні тенденції міжкультурної комунікації щодо України, сприйняття України в медійному просторі визначає наукову проблематику цього дослідження.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Дослідницька традиції українського перекладознавства багата і має довгу історію. Досліджувати основні принципи кодування та декодування тексту як цілісної змістової, стилістичної, культурної єдності важливо для сучасного перекладознавства¹. У такому напрямі працюють українські^{2,3} (Л. Вишневська, Н. Карпенко, І. Полюк) та зарубіжні дослідники^{4,5} (A. Brisset, R. Valdeón). Трансформації на рівні перекладу мають на меті створення перекладу, який би якомога точніше передавав емоцію, інформацію, настрій, де культурні коди роблять перехід від однієї культурно-мовної картини світу до іншої, із урахуванням усіх правил мови.

Переклад в журналістиці останнім часом стає чимраз досліджуванішою темою у світових наукових колах. Розглядається така актуальна проблема, як дотримання етики в медійних перекладах, бо принципи адекватного і точного перекладу в медіатекстах часто порушуються. Саме ці проблеми проаналізовано в останніх дослідженнях⁶. Відзначено, що доцільно проводити дослідження таких етичних параметрів перекладу в журналістиці, як точність, правда та культурна чутливість.

У європейському перекладознавстві одним з популярних напрямів став модерністичний переклад «*przekład modernistyczny*». Пріоритетним в такому перекладі є загальний контекст, культурне, мистецьке та ідейне наповнення, а не текст як лінгвістична даність. У таких студіях враховано суперечливі та взаємовиключні тенденції, концепції, візії, кожна з яких може бути втіленням «сучасності» в перекладацькій практиці⁷. Однак зв'язок між сучасністю, визначеною як новий досвід – історичний, соціальний, культурний, темпоральний, – і перекладом досі чекає на поглиблені рефлексії дослідників в царині перекладознавства, літературознавства та лінгвістики.

Дослідниця засад літературного перекладу в радянській Литві⁸ визначила, що перенесення міжкультурного діалогу до темпоральної системи координат спонукає до пошуку функціональних перекладацьких еквівалентів серед засобів систем поє-

¹ Кухаренко, В. А. (2002), *Інтерпретація тексту: підручник для студентів філологічних спеціальностей*, Одеса: Латстар, 292 с.

² Вишневська, Л. (2015), «Еквівалентність польських і українських фразеологізмів: проблеми перекладу», *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, с. 28–32.

³ Карпенко, Н. О., Полюк, І. С. (2019), «Лексико-стилістичні трансформації та їх особливості при перекладі текстів офіційно-ділового стилю (двосторонні угоди між Францією та Україною)», *Young Scientist*, №10 (74), с. 155-160.

⁴ Valdeón, R. A. (2020), «Journalistic translation research goes global: theoretical and methodological considerations five years on. Perspectives», № 28(3), pp. 325–338.

⁵ Brisset, A. (2010), Cultural perspectives on translation. *International Social Science Journal*, № 61(199), pp. 69-81.

⁶ Mohammed, N. A. (2024), «Ethics of Translation and Journalism: Truth, Accuracy and Cultural Sensitivity in Media Communication», *Al-Noor Journal for Digital Media Studies*, vol. 1, pp. 35-45.

⁷ Brzostowska-Tereszkiewicz, T. (2023), «Przekład modernistyczny (modele i opozycje). W: Współczesne dyskursy konfliktu: literatura – kultura – język», Red. W. Bolecki, № 14, s. 5-12.

⁸ Kałęba, W. (2019), «*Wyrwa w światło: Przekład literacki w sowieckiej Litwie – casus Tomasa Venclovy i rówieśników*», Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, pp. 120-125.

тичних. Ґрунтовне розуміння особливостей модернізму в литовській літературі веде дослідниці до усвідомлення потреби заглиблення в авторський текст та до роздумів над ним.

Медіапереклад з позиції журналістики має представляти власне репрезентацію праці журналіста, підтримку функцій, які медійник виконує⁹. Відкритими до розгляду залишаються питання якості перекладу новин; текстові зміни (адаптація до місцевих культурних та політичних настанов, текстові модифікації, міжмовні трансформації, перекладацькі стратегії та зміни¹⁰ (Matsushita 2019: 13). Ці зміни роблять журналісти, не завжди зважаючи на специфіку теоретичних настанов стосовно етики перекладу, хоча етичні питання є питаннями найвищого рівня. Деякі методи включають зокрема теорії етики перекладу для порушення етичних питань щодо цих змін¹¹.

Частина дослідників відзначає гібридний характер останніх студій в галузі перекладознавства та журналістських практик, де через розширення світових кордонів взаємозв'язок перекладу та журналістики стає наочним.

3. Методологічна основа дослідження.

Методи дослідження в роботі базовані на комплексному підході. Використано описовий метод та аналіз і синтез для опрацювання теоретичних здобутків у галузі комунікативістики, журналістики та перекладознавства. Застосовано міжпредметний аналіз для розгляду складних синкретичних виявів результатів аналізу перекладацької діяльності журналістів та перекладачів в медіапросторі, а також використано методи інтерпретації тексту.

4. Виклад основного матеріалу дослідження.

Медіапереклад та його дослідницька парадигма представлена сьогодні декількома окремими напрямками. Розглянемо найбільш актуальні з погляду залучення їх до досліджень інформаційної війни та її ролі у виборі текстів до перекладу і текстових трансформацій.

Дискурсивно-аналітичний та лінгвістичний підходи до перекладу в журналістиці. Журналістський переклад досліджувався з погляду методологій лінгвістики та теоретичних засад дискурсології.

Розглядаються мовні аспекти перекладу, проблеми лінгвістичного характеру¹² і те, за яких умов студії спираються на традиційні мовознавчі підходи. Наприклад, в аналізі етичної складової в стратегіях перекладу новин використано лінгвістичні підходи та встановлено доволі високий рівень адекватності. Такий теоретико-методоло-

⁹ Valdeón, R. A. (2020), «Journalistic translation research goes global: theoretical and methodological considerations five years on», *Perspectives*, № 28(3), pp. 325–338.

¹⁰ Matsushita, K. (2019), «When News Travels East: Translation Practices by Japanese Newspapers», Leuven: Leuven University Press.

¹¹ Floros, G. (2022), «Journalism and translation ethics», *The Routledge Handbook of Translation and Media*, Abingdon and New York: Routledge, pp. 250–264.

¹² Károly, K. (2017), Logical relations in translation: The case of Hungarian–English news translation», *Perspectives Studies in Translation Theory and Practice*, №25(2), pp. 273–293.

гічний вибір Rasul¹³ частина дослідників вважає застарілим мовознавчим підходом, однак вибраний для аналізу матеріал відображає той кут зору, під яким відбувається дослідження, що змінює ситуацію. По-перше, інноваційний вибір мов для аналізу – англо-курдські переклади. Увага до курдської мови, пов'язана з великою кількістю курдів-біженців та формує погляд на медійний переклад з позицій етики. Насправді, варто звертати більше уваги на низку мов, якими користується чимраз більше людей в Європі, а також на актуальні в журналістиці параметри (етика, соціальні орієнтири, культурні особливості), що зрідка обговорюється в перекладознавстві.

На нашу думку, ефективною є модель перекладу, описана в рекомендаціях до перекладу іспанською економічних статей лавреата Нобелівської премії Пола Кругмана в *New York Times*¹⁴. Це обговорення якості перекладів іспанською мовою з позицій міжкультурної комунікації: питання чужості, глобалізації та еміграції. Це насамперед використання функціональної моделі аналізу тексту Норда Скаммелла, де можна оперувати поняттями асиміляції та чужості щодо перекладів промови Ніколя Саркозі під час його візиту до паризького району з великою кількістю іспаномовних іммігрантів. Дослідниця звернулася до класифікації культурних особливостей Педерсена, де частково використано дихотомію асиміляція/чужість.

Розгляд перекладів, здійснених фінською мовою¹⁵, зроблено на основі концепції перекладацької дії Justa Holz-Mänttari's. У центрі цієї концепції – твердження, що особливе дослідницьке зацікавлення стосується текстів, пов'язаних із міжкультурною комунікацією серед журналістів, та усвідомлення у процесі перекладу труднощів роботи з медіа.

Дискурс-аналіз також ефективний у дослідженні новин. Наприклад, П. Буланже¹⁶ використовує дискурс-аналіз, розглядаючи ролі корпусу метафор у продукуванні економічних новин у Канаді, а у дослідженнях новин ретельно проаналізовано прагматику використання метафор. Поєднання дискурс-аналізу та лінгвістичної прагматики дають можливість визначити вплив журналіста-перекладача у поширенні ідеологій, політичних переконань (в представленому дослідженні неоліберального погляду на економіку).

Група науковців у 2016 році (Van Poucke and Belikova) здійснила дослідження лінгвостилістичного характеру метафор, що використовує російська преса в перекладах нідерландських, англійських та фінських оригінальних новинних видань¹⁷. Результатом розвідок став висновок, про планомірне та усвідомлене формування образу «світу зла», демонізацію Заходу, що відштовхує «мирну» росію. Такі переклади завжди транслюють підкреслено критичні погляди на Захід та його політику.

Дискурсивно-аналітичний підхід також використовувався у процесі розгляду міжкультурних проблем та кризових комунікацій, презентації їх у перекладі. У до-

¹³ Rasul, S. H. (2019), «Procedures and strategies in English-Kurdish translation of media texts», Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing.

¹⁴ Valdeón, R. A. (2020), «Journalistic translation research goes global: theoretical and methodological considerations five years on», *Perspectives*, № 28(3), pp. 325–338.

¹⁵ Там само.

¹⁶ Boulanger, P.-P. (2016), «Quand les médias traduisent la crise: les métaphores utilisées par la presse généraliste pendant la crise des subprimes», *Meta*, № 6, pp. 144–162.

¹⁷ van Poucke, P., & Belikova, A. (2016), «Foreignization in news translation: Metaphors in Russian translation on the news translation website InoSMI», *Meta*, № 61(2), pp. 346–368.

слідженні проаналізовано метафори, які використовували консервативна британська газета Daily Telegraph і ліва The Guardian для називання мусульман¹⁸. Дослідник стверджував, що, хоча ці медіа використовують різні метафори, з різною стилістикою та прагматикою, проте обидва наголошують на небезпеці тривалої ісламської експансії.

Ріггс також досліджував стилістичні труднощі перекладу новин (2020), проаналізовано використання терміну «джихад» у зв'язку із описом в медіа подій терористичного нападу в Ніцці в липні 2016 року, проаналізовано способи та прийоми медіа, де під час перекладу припущення перетворювалось на фактичні події.

Переклади новин із позицій активації дискурсивних практик представлено в дослідженнях китайських вчених (Meifang Zhang and Jeremy Munday). Це розробка механізмів перекладу новин із застосуванням можливостей дискурс-аналізу.

Перспективними залишаються також **соціологічні підходи до досліджень журналістського перекладу**. Протягом останніх трьох десятиліть соціологічний аспект представлено в дослідженнях перекладознавців, які працюють над широким спектром тем, від історії перекладу до усного перекладу. Переклади медійних текстів також отримали своїх дослідників в царині соціологічного підходу, зокрема варто звернутись до низки розвідок (Baker, Spiessens, van Poucke). Це використання теорії наративу у дослідженнях (Zanettin, 2016) щодо аналізу реконтекстуалізації перекладів журналістських статей в галузі міжнародної політики¹⁹.

Європейські дослідники поєднують у методиці аналізу перекладів фреймінг і критичний аналіз дискурсу для дослідження стратегій, які використовують російські перекладачі новин на сайті ICM для передачі матеріалів з американських, британських і французьких джерел про кримську кризу. У розвідках ідеться про те, що перекладачі змінювали новини, зображували росію як почесного гравця на світовій політичній арені, а Захід представляли в негативному світлі.

Окрім того, часом використання теорії наративів стосується аналізу текстів новин про війну в Україні, так було встановлено, що ICM активує схеми та наративні моделі, які проводять приховані паралелі з Другої світової війни і зображують росіян як патріотів, а українців як фашистів²⁰.

Соціологічний підхід, власне модель Бейкера, також використовується в дослідженнях медіадискурсу Сходу²¹. Розглянуто заяви іранських військових, мовою фарсі, і версії перекладів цих заяв, опублікованих BBC, Reuters, The Guardian, Bloomberg, The New York Times, Aljazeera та Almonitor. Переклади заяв продемонстрували вплив ідеологічних маніпуляцій з текстом; вони узгоджувалися з переконаннями, політичною, релігійною, національною орієнтацією медійників-перекладачів.

Теорія наративу також була використана для вивчення відтворення та оприлюднення перекладів пресконференцій президента США Барака Обами та його ки-

¹⁸ Riggs, A. (2019). «On France, terrorism, and the English press: Examining the impact of style in the news», *Intercultural crisis communication*: London: Bloomsbury, pp. 193–215.

¹⁹ Zanettin, F. (2016), 'The deadliest error': Translation, international relations and the news media», *The Translator*, № 22(3), pp. 303–318.

²⁰ Spiessens, A., & van Poucke, P. (2016), «Translating news discourse on the Crimean crisis: Patterns of reframing on the Russian website InoSMI», *The Translator*, № 22(3), pp. 319–339.

²¹ Shahi, M., & Talebinejad, M. R. (2017), «The ideological role of selective translation in reconfiguration of news frames», *Forum Chicago*, Ill, № 15(1), pp. 85–105.

тайського колеги. Це сфера інтересів китайських дослідників²², котрі для вивчення процесів перекладу використали теорію наративу, щоб дослідити відмінності між оригінальною та перекладеною версіями промов політиків. Дослідники стверджують, що інституційна роль перекладача може вплинути на кінцевий продукт і, як наслідок, на характер відносин між двома країнами, які представлені у глобальних медіа.

Соціологічні підходи також використано під час дослідження так званого активістського перекладу, коли перекладачі-волонтери виконують переклади для нетрадиційних медіа, намагаючись протистояти гегемонії великих міжнародних компаній у виробництві новин. Використано досвід соціологічного підходу та попередні дослідження з метою аналізу практики перекладу на NewsPro, корейському веб-сайті, який перекладає новини з кількох мов, переважно західних, і також з CNN, BBC і Le Monde. Особливо цікавий той факт, що NewsPro покладається на перекладачів-аматорів, а не на журналістів. Однак навіть при такому підході ступінь ідеологічної маніпуляції залишається високою, оскільки статті мають на меті «кинути виклик домінуючому мейнстрімовому дискурсу корейських ЗМІ»²³.

Ідеї французького соціолога П'єра Бурдьє також застосовуються в методології досліджень багатьох вчених. У дослідженні журналістського перекладу²⁴ використано поняття «габітус» і «капітал» з метою аналізу того, наскільки журналісти та перекладачі залежать від редакційної політики, організаційних та оціночних впливів своїх установ, менеджменту, структур медіа. У центрі уваги таких досліджень – популярні та впливові європейські медіа, наприклад, Le Monde diplomatique en español. Hernández провів інтерв'ювання журналістів та перекладачів і розкрив заплутаний набір політичних та економічних відносин, пов'язаних із створенням іспаномовної версії Le Monde diplomatique для різних іспаномовних регіонів. У цьому спеціальному дослідженні автори спираються на Концепцію «символічної сили» Бурдьє у поєднанні з інструментами критичного аналізу дискурсу. Це аналіз того, як англomовна та франкомовна преса просувала концепцію «прозорості» в низці газет у період з 2001 по 2008 роки²⁵.

Комунікативні студії та дослідження перекладу публіцистики. Комунікативний підхід до дослідження перекладів у журналістиці набув великої популярності останніми десятиліттями. Це насамперед роботи, в яких обговорюють питання, що стосуються вивчення перекладу та комунікації, досліджують створене як діалог між перекладознавцем і дослідником, журналістом. Розглядаються й теоретичні аспекти концепції «перекладу» у журналістиці та/або комунікаційних дослідженнях, де аналіз перекладацької діяльності залишається маргінальним, незважаючи на важливе місце перекладу в медіа.

²² Liao, S., & Pan, L. (2018), «Interpreter mediation at political press conferences: A narrative account», *Interpreting*, № 20(2), pp. 188–203.

²³ Kim, K. H. (2019), «Translators as active agents and translation as an antihegemonic tool in the civil sphere: The NewsPro case», *Translating and interpreting in Korean contexts. Engaging with Asian and Western others*, p.163.

²⁴ Károly, K. (2017), «Logical relations in translation: The case of Hungarian–English news translation», *Perspectives Studies in Translation Theory and Practice*, №25(2), pp. 273–293.

²⁵ Boulanger, P.-P. (2016), «Quand les médias traduisent la crise: les métaphores utilisées par la presse généraliste pendant la crise des subprimes», *Meta*, № 6, pp. 144–162.

Нещодавне дослідження низки журналів із вивчення медійних процесів показує, що вчені-журналісти мають тенденцію використовувати термін «переклад» у загальному сенсі, тобто для позначення будь-яких процесів трансформації або дослівного перекладу²⁶.

Перекладознавці часто використовують поняття комунікації. У своїх дослідженнях Xia, L. (Reference News)²⁷ використовувала концепції, що стосувалися перекладознавства, як-от «трансредагування», а також ті, що стосувалися комунікаційних досліджень, зокрема гейткіпінгу

Дослідження того, як гейткіпінг може вплинути на презентацію учасників політичних комунікацій у демократії західного типу, такий як Південна Корея, було проведено із розглядом ролі інформаційного агентства Yonhap²⁸. Дослідник зазначив, що загальна тенденція перекладу медійних текстів полягає в уникненні негативних оцінок дій уряду: проаналізований алгоритм відбору державним інформагентством матеріалів та статей New York Times про корейський уряд та їхні переклади вказує на те, що це компліментарні матеріали щодо політики корейських урядовців.

У частині досліджень натрапляємо на гіпотезу, згідно з якою переклад є механізмом контролю другого порядку. Іншими словами, переклад може функціонувати як механізм контролю, коли вибираються новини для публікації. Як показує Song, стратегії перекладу можуть запропонувати різні репрезентації тих самих осіб та подій в новинах. Проте нещодавно розглянуто роль перекладу як механізму контролю доступу першого рівня²⁹. Це означає, що вибір текстів для перекладу відображає роль перекладу як механізму контролю ще до того, як тексти будуть перекладені. Статус перекладу як механізму контролю першого рівня досліджувався також у зв'язку з ідеологічною спорідненістю різних політичних подій в різних країнах, наприклад, одночасне висвітлення з однаковими оцінками (унікальна можливість) призначення нового соціалістичного прем'єр-міністра та нового редактора El País в Іспанії.

«Фреймінг» виявився продуктивним у таких галузях наукової думки, як комунікація, лінгвістика та соціологія: «перекладач розвиває певну концептуалізацію новини або змінює своє тлумачення новини. Прийняття рішень у спілкуванні впливає на мислення та загальне ставлення»³⁰. Отже журналісти та перекладачі мають владу над формуванням стрічки новин та можуть змінювати репрезентацію та оцінку подій.

Фреймінг впливає на переклади медійних матеріалів та є центральним в дослідженні комунікативного характеру журналістського перекладу. У дослідженні китайських версій трьох головних новин, взятих китайськими медійниками у Financial Times, а потім у Cankao Xiaoxi, міститься висновок про те, що новина в китайських медіа, які виступають рупорами уряду, була перекладена так, що подавала лише по-

²⁶ Valdeón, R. A. (2020), «Journalistic translation research goes global: theoretical and methodological considerations five years on», *Perspectives*, № 28(3), pp. 325–338.

²⁷ Xia, L. (2019), «A discourse analysis of news translation in China», London: Routledge.

²⁸ Song, Y. (2017), «Impact of power and ideology on news translation in Korea: A quantitative analysis of foreign news gatekeeping», *Perspectives Studies in Translation Theory and Practice*, № 25(4), pp. 658–672.

²⁹ Valdeón, R. A. (2020), «Journalistic translation research goes global: theoretical and methodological considerations five years on», *Perspectives*, № 28(3), pp. 325–338.

³⁰ Xia, L. (2019), «A discourse analysis of news translation in China», London: Routledge.

зитивне висвітлення Китаю, «аби посилити позитивне уявлення про китайську економіку через переклад фінансових новин»³¹, опублікованих на Заході. Це сприяло тому, щоб показати китайську економіку у дуже позитивному світлі, поки Захід переживав економічну рецесію.

У одному з досліджень навіть запропоновано термін «трансфреймінг», щоб подолати розрив між дослідженнями перекладу і журналістикою та, певною мірою, замінити класичну концепцію трансредагування, яку вперше було використано тридцять років тому³².

Як згадувалося вище, концепцією фреймінгу також послуговувалися інші дисципліни, зокрема соціологія, під час дослідження медійних процесів. Часом дослідники спираються на теорію нарації Сомерса та Гібсона, це дає змогу заглибитися в ідеологічні проблеми, котрі лежать в основі перекладів, включаючи використання фреймів, тоді як інші розвідки вдалися до адаптації Бейкером теорії нарації для вивчення журналістських перекладів із політичним зарядом³³.

У такому ключі проходило дослідження 47 новинних текстів стосовно справи Едварда Сноудена. Дослідники (Qin & Zhang), наприклад, зосередились на вибіркового привласненні та маркуванні як на двох різних стратегіях створення наративів (формуванні/переформатуванні) новинної події. Дослідники виявили, що англійські тексти не приділяють особливої уваги участі Китаю в подіях та діяльності Сноудена, тоді як китайські тексти в медіа засуджують США за їхню «масову програму стеження», показуючи американський уряд у дуже негативному світлі³⁴.

Ще одна концепція перекладознавчих досліджень в галузі комунікативістики стосується конвергенції. Щодо визначення самого поняття конвергенції, то в дослідженнях вона представлена як здатність медіа бути «хамелеоном», пристосовуватись, також поняття «конвергенція» тлумачать як співпрацю або синергію між різними медіа³⁵. Конвергенція – це особлива характеристика сучасної журналістики: новинні тексти адаптуються до нових режимів, а також до різних культурних і мовних середовищ.

У сучасному перекладознавстві також розглядаються різні способи, за допомогою яких багатомовні новинні корпорації включають мультимодальний матеріал у свої продукти. Так розглядають методи, які використовують журналісти для перекладів мовлення в новинах Канадської телерадіомовної корпорації, французькою та англійською мовами. Дослідники поєднали лінгвістичний аналіз тексту із етнографічним підходом, щоб показати, що переклад можна подавати у три різні способи: «голос за кадром у вбудованому відео (де голос мовця чутно до того, як журналіст додає усний переклад більшої гучності), переклад відео або звуку в супровідному

³¹ Xia, L. (2019), «A discourse analysis of news translation in China», London: Routledge.

³² Liu, N. (2019), «News framing through English-Chinese translation. A comparative study of Chinese and English media discourse», London: Routledge.

³³ Spiessens, A. (2019), «Deep memory during the Crimean crisis: References to the Great Patriotic War in Russian news translation. Target», *International Journal of Translation Studies*, № 31(3), 398–419

³⁴ Qin, B., & Zhang, M. (2018), «Reframing translated news for target readers: A narrative account of news translation in Snowden's discourses», *Perspectives Studies in Translation Theory and Practice*, № 26(2), pp. 261–276.

³⁵ Davier, L., Conway, K. (2019), «Journalism and translation in the era of convergence», Amsterdam: John Benjamins, 211 p.

письмовому тексті та субтитри у вбудованому відео»³⁶. Виявлено було різницю у сприйнятті респондентами.

Різниця у способах надання перекладів мовлення у журналістському матеріалі залежить від рівня події: частіше це загальнонаціональні новини, рідше роблять переклад регіональних новин. Цю різницю можна пояснити технологічним прогресом, технічними можливостями, які є у розпорядженні більших національних новинних корпорацій, з одного боку, та у зв'язку з різними уявленнями про відповідальність перед цільовою аудиторією, з іншого. Це також вказує на наявність різного сприйняття діяльності журналіста-перекладача в національних і регіональних новинах. Випуски новин, зазвичай, більш політично навантажені, коли йдеться про федеральні історії³⁷.

Стосовно досліджуваних форм конвергенції у журналістиці варто зазначити, що вчені звернули увагу на способи, за допомогою яких соціальні медіа формують новини, і на те, як нові медіа роблять свій внесок у формування та маніпулювання новинними подіями, перекладаючи їх. Було проаналізовано Mediapart, французьку незалежну онлайн-організацію новин, яка представляє новий тип медіа, спрямований на надання сучасним читачам незалежної та неупередженої інформації. У дослідженні засуджуються спрощені тлумачення, які створюють аматори для альтернативних медіа, що більше схильні підтримувати лібертаріанські позиції³⁸. Передбачається, що ці засоби масової інформації дають змогу аудиторії краще взаємодіяти з виробниками новин і «руйнують багаторівневу ієрархію, висвітлюючи раніше незадокументовані історії та даючи можливість висловитися раніше безмовним людям». Так описано місію HuffPost³⁹.

Усе, зазначене вище, свідчить про те, що дослідницький інтерес до перекладу медійних матеріалів експоненціально зростає упродовж останніх десятиріч, а це водночас вказує і на зростання цікавості міжнародних дослідників до аналізу журналістського перекладу. У останніх розвідках учені описують переклад в медіа з різних точок зору, кожна з яких зосереджувалася на певній методології. Дослідження журналістського перекладу стали справді глобальними. Однак хочемо зазначити, що більшість студій сприймала англійську як сучасну *lingua franca* у виробництві та перекладі новин, та брала її за основу для аналізу інших мовно-культурних площин.

5. Висновок.

Сучасність ставить перед журналістами та перекладачами у сфері медіа чимало завдань, виконання яких – це крок уперед до формування якісних медіа. Увага до сучасних дослідницьких тенденцій та характеру розвідок у журналістиці, у сфері медіаперекладу показує наскільки важливий адекватний переклад, наскільки цінне вміння передати культурну та політичну канву події, дотримуватись етичних принципів, розуміти небезпеку маніпулювання змістами та ідеологіями.

³⁶ Davier, L., Conway, K. (2019), «Journalism and translation in the era of convergence», Amsterdam: John Benjamins, 211 p.

³⁷ Ibid.

³⁸ Hernández Guerrero, M. J. (2017), «Translation in new independent online media: The case of Mediapart», *Perspectives Studies in Translation Theory and Practice*, №25(2), pp. 294–307.

³⁹ Roumanos, R., & Noblet, A. (2019), Framing terrorism in the U.S., French, and Arabic editions of HuffPost. In L. Davier & K. Conway (Eds.), *Journalism and translation in the era of convergence*. Amsterdam: John Benjamins, pp. 107–132.

В Україні є можливості уникнути маніпулювання і пропаганди різних ідеологій за рахунок трансформацій первинних текстів медіа під час перекладу, але варто звернутися до досвіду зарубіжних дискурсивно-аналітичних, лінгвістичних, соціологічних та комунікативних розвідок, що мають на меті покращити якість сучасної журналістики, зміцнити зв'язок між перекладацькою майстерністю та журналістикою.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Brisset, A. (2010), «Cultural perspectives on translation», *International Social Science Journal*, № 61(199), pp. 69-81.
2. Brzostowska-Tereszkiewicz, T. (2023), «Przekład modernistyczny (modele i opozycje)», *Współczesne dyskursy konfliktu: literatura – kultura – język*, Red. W. Bolecki, № 14, s. 5-12.
3. Boulanger, P.-P. (2016), «Quand les médias traduisent la crise: les métaphores utilisées par la presse généraliste pendant la crise des subprimes», *Meta*, № 6, pp. 144–162.
4. Davier, L., Conway, K. (2019), «*Journalism and translation in the era of convergence*», Amsterdam: John Benjamins, 211 p.
5. Floros, G. (2022), «Journalism and translation ethics», *The Routledge Handbook of Translation and Media*, Abingdon and New York: Routledge, pp. 250–264.
6. Hernández Guerrero, M. J. (2017), Translation in new independent online media: The case of Mediapart, *Perspectives Studies in Translation Theory and Practice*, №25(2), pp. 294–307.
7. Qin, B., & Zhang, M. (2018), Reframing translated news for target readers: A narrative account of news translation in Snowden's discourses. *Perspectives Studies in Translation Theory and Practice*, № 26(2), pp. 261–276.
8. Kałęba, W. (2019), «*Wyrwa w świecie: Przekład literacki w sowieckiej Litwie – casus Tomasa Venclovy i rówieśników*», Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, pp. 120-125.
9. Károly, K. (2017), «Logical relations in translation: The case of Hungarian-English news translation», *Perspectives Studies in Translation Theory and Practice*, №25(2), pp. 273–293.
10. Kim, K. H. (2019), «Translators as active agents and translation as an antihegemonic tool in the civil sphere: The NewsPro case», *Translating and interpreting in Korean contexts. Engaging with Asian and Western others*, pp. 147–165.
11. Liao, S., & Pan, L. (2018), «Interpreter mediation at political press conferences: A narrative account», *Interpreting*, № 20(2), pp. 188–203.
12. Matsushita, K. (2019), «*When News Travels East: Translation Practices by Japanese Newspapers*», Leuven: Leuven University Press.
13. Mohammed, N. A. (2024), «Ethics of Translation and Journalism: Truth, Accuracy and Cultural Sensitivity in Media Communication», *Al-Noor Journal for Digital Media Studies*, Vol. 1, pp. 35-45.
14. Rasul, S. H. (2019), Procedures and strategies in English-Kurdish translation of media texts. Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
15. Roumanos, R., & Noblet, A. (2019), «Framing terrorism in the U.S., French, and Arabic editions of HuffPost», *Journalism and translation in the era of convergence*, Amsterdam: John Benjamins, pp. 107–132.

16. Riggs, A. (2019), «On France, terrorism, and the English press: Examining the impact of style in the news», *Intercultural crisis communication*: London: Bloomsbury, pp. 193–215.
17. Shahi, M., & Talebinejad, M. R. (2017), «The ideological role of selective translation in reconfiguration of news frames», *Forum Chicago, Ill*, № 15(1), pp. 85–105.
18. Spiessens, A. (2019), «Deep memory during the Crimean crisis: References to the Great Patriotic War in Russian news translation. Target», *International Journal of Translation Studies*, № 31(3), 398–419.
19. van Poucke, P., & Belikova, A. (2016), «Foreignization in news translation: Metaphors in Russian translation on the news translation website InoSMI», *Meta*, № 61(2), pp. 346–368.
20. Valdeón, R. A. (2020), «Journalistic translation research goes global: theoretical and methodological considerations five years on», *Perspectives*, № 28(3), pp. 325–338.
21. Zanettin, F. (2016), «The deadliest error»: Translation, international relations and the news media, *The Translator*, № 22(3), pp. 303–318.
22. Xia, L. (2019), *A discourse analysis of news translation in China*, London: Routledge.
23. Вишнеvsька, Л. (2015), «Еквівалентність польських і українських фразеологізмів: проблеми перекладу», *Актуальні проблеми філології та перекладознавства*, с. 28–32.
24. Карпенко, Н.О., Полюк, І. С. (2019), «Лексико-стилістичні трансформації та їх особливості при перекладі текстів офіційно-ділового стилю (двосторонні угоди між Францією та Україною)», *Young Scientist*, №10 (74), с. 155-160.
25. Кухаренко В. А. (2002). «Інтерпретація тексту: підручник для студентів філологічних спеціальностей», Латстар, Одеса, 2002, 292 с.
26. Мамрак, А. В. (2009). «Вступ до теорії перекладу», Центр учбової літератури, Київ, 304 с.

REFERENCES

1. Brisset, A. (2010), «Cultural perspectives on translation», *International Social Science Journal*, № 61(199), pp. 69-81.
2. Brzostowska-Tereszkiewicz, T. (2023), «Przekład modernistyczny (modele i opozycje)», *Współczesne dyskursy konfliktu: literatura – kultura – język*, Red. W. Bolecki, № 14, s. 5-12.
3. Boulanger, P.-P. (2016), «Quand les médias traduisent la crise: les métaphores utilisées par la presse généraliste pendant la crise des subprimes», *Meta*, № 6, Pp. 144–162.
4. Davier, L., Conway, K. (2019), «*Journalism and translation in the era of convergence*», Amsterdam: John Benjamins, 211 p.
5. Floros, G. (2022), «Journalism and translation ethics», *The Routledge Handbook of Translation and Media*, Abingdon and New York: Routledge, pp. 250–264
6. Hernández Guerrero, M. J. (2017), Translation in new independent online media: The case of Mediapart, *Perspectives Studies in Translation Theory and Practice*, № 25(2), pp. 294–307.
7. Qin, B., & Zhang, M. (2018), Reframing translated news for target readers: A narrative account of news translation in Snowden's discourses. *Perspectives Studies in Translation Theory and Practice*, № 26(2), pp. 261–276.

8. Kalęba, W. (2019), «*Wyrwa w świecie: Przekład literacki w sowieckiej Litwie — casus Tomasa Venclovy i rówieśników*», Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, pp. 120-125.
9. Károly, K. (2017), «Logical relations in translation: The case of Hungarian-English news translation», *Perspectives Studies in Translation Theory and Practice*, №25(2), pp. 273–293.
10. Kim, K. H. (2019), «Translators as active agents and translation as an antihegemonic tool in the civil sphere: The NewsPro case», *Translating and interpreting in Korean contexts. Engaging with Asian and Western others*, pp. 147–165.
11. Liao, S., & Pan, L. (2018), «Interpreter mediation at political press conferences: A narrative account», *Interpreting*, № 20(2), pp. 188–203.
12. Matsushita, K. (2019), «*When News Travels East: Translation Practices by Japanese Newspapers*», Leuven: Leuven University Press.
13. Mohammed, N. A. (2024), «Ethics of Translation and Journalism: Truth, Accuracy and Cultural Sensitivity in Media Communication», *Al-Noor Journal for Digital Media Studies*, Vol. 1, pp. 35-45.
14. Rasul, S. H. (2019), *Procedures and strategies in English-Kurdish translation of media texts*. Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
15. Roumanos, R., & Noblet, A. (2019), «Framing terrorism in the U.S., French, and Arabic editions of HuffPost», *Journalism and translation in the era of convergence*, Amsterdam: John Benjamins, pp. 107–132.
16. Riggs, A. (2019), «On France, terrorism, and the English press: Examining the impact of style in the news», *Intercultural crisis communication*: London: Bloomsbury, pp. 193–215.
17. Shahi, M., & Talebinejad, M. R. (2017), «The ideological role of selective translation in reconfiguration of news frames», *Forum Chicago*, Ill, № 15(1), pp. 85–105.
18. Spiessens, A. (2019), «Deep memory during the Crimean crisis: References to the Great Patriotic War in Russian news translation. Target», *International Journal of Translation Studies*, № 31(3), pp. 398–419.
19. van Poucke, P., & Belikova, A. (2016), «Foreignization in news translation: Metaphors in Russian translation on the news translation website InoSMI», *Meta*, № 61(2), pp. 346–368.
20. Valdeón, R. A. (2020), «Journalistic translation research goes global: theoretical and methodological considerations five years on», *Perspectives*, № 28(3), pp. 325–338.
21. Zanettin, F. (2016), «The deadliest error»: Translation, international relations and the news media, *The Translator*, № 22(3), pp. 303–318.
22. Xia, L. (2019), «*A discourse analysis of news translation in China*», London: Routledge.
23. Vyshnevs'ka, L. (2015), «Ekvivalentnist' pol's'kykh i ukrayins'kykh frazeolohizmiv: problemy perekladu», *Aktual'ni problemy filolohiyi ta perekladoznavstva*, s. 28–32.
24. Karpenko, N.O., Polyuk, I.S. (2019), «Leksyko-stylistychni transformatsiyi ta yikh osoblyvosti pry perekladi tekstiv ofitsiyno-dilovoho stylyu (dvostoronni uhody mizh Frantsiyeyu ta Ukrayinoyu)», *Young Scientist*, №10 (74), s. 155-160.
25. Kukharenyk V. A. (2002), «Ynterpretatsyya teksta: Uchebnyk dlya studentov fylolohy-cheskykh spetsial'nostey», Lat-star, Odessa, 292 s.
26. Mamrak, A. V. (2009), «Vstup do teorii perekladu», Tsentru uchbovoyi literatury, Kyiv, 304 c.

MODERN MEDIA TRANSLATION: MAIN RESEARCH DIRECTIONS

Iryna Ivanova

Semen Kuznets National University of Economics of Kharkiv

Nauky Ave, 9-A, 61001, Kharkiv, Ukraine,

e-mail: vlad-7@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-4786-4979>

The article explores the key trends in modern media's approach to translation, focusing on major research directions in translation techniques and strategies in journalism, as well as the impact of ideologies and political movements on the development and study of media translation. Several research projects in social communications are presented, examining media translation as an instrument of influence during the ongoing active phase of the war in Europe.

The study aims to review and analyze the main research trends in translation studies and translation practices related to media. The defining parameters of translation analysis and modern media translation techniques emphasize flexibility, efficiency, technological advancement, contemporaneity, and the expertise of the translator-journalist.

It is highlighted that a key priority in contemporary journalism remains the ability to respond swiftly to challenges: to detect and identify manipulation in media translations and to approach research in media translation with responsibility. The war in Ukraine underscores the necessity of closely monitoring the main trends and specificities of media translation, regardless of media ownership or declared editorial policies.

The research methodology is based on a comprehensive approach. The study employs descriptive analysis, as well as analytical and synthetic methods, to process theoretical advancements in the fields of communication studies, journalism, and translation studies. An interdisciplinary approach is applied to examine the complex and syncretic manifestations of translation practices among journalists and translators.

The main findings of the study include identifying key directions in the development of media translation, analyzing the causes and consequences of textual interpretation in modern media, outlining major trends in intercultural communication in journalism, and assessing the dynamics of information warfare in the media space.

Keywords: media translation, adequate translation, communication studies, discourse, propaganda, war, journalism.

УДК 070.1:355.48.1

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В ТЕКСТАХ НОВИН

Любов Конюхова

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна*

e-mail: lubovkonuhova1965@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-3775-4844>

У статті проаналізовано особливості функціонування у текстах новин неологізмів, які виникли у часі російсько-української війни. У роботі показано, як війна вплинула на мовні зміни, спричинивши появу нових слів та висловів.

Розглянуто креативні підходи сучасних журналістів до розв'язання питання про грамотне впровадження до мови засобів масової інформації неологізмів різного плану. Зазначено, що під впливом нових реалій, а також під впливом емоційного всенародного сприйняття нових явищ, виникли певні лексичні одиниці, структура й змістова насиченість яких відрізняється від усталених, – неологізми. Продемонстровано, що в мові новин активно функціонують слова, які у воєнний період набули специфічних значень. Такі слова стали звичними. Здебільшого вони сприяють і компактності мовлення.

Зафіксовано виникнення нових топонімів, які є синонімами до назви «Росія». Проаналізовані тексти засвідчили, що їхні автори, щоб виявити ставлення до країни агресорів-окупантів, почали активно замінювати назву «Росія» на неологізми-синоніми з іронічно-глузливими та образливими емоційними відтінками.

Вказано, що хоч словники фіксують чимало сленгових термінів, які набули особливого значення та використовуються в контексті війни, однак у мові друкованих медіа сленгові неологізми використовуються дуже рідко. В аналітичних матеріалах усних медіа вони все-таки є. Вказано, що ознаками лексичної креативності журналіста, який готує текст новин, є вміння використання влучних слів-неологізмів, які сприяють економії мовних засобів та виражають новітнє ставлення народу до нових явищ. Це дослідження доводить, що новітня журналістика, намагаючись захопити увагу споживача, передбачає добір ефективних способів інформування.

Спостереження також засвідчують, що журналіст може активно сприяти лінгвістичній кодифікації української мови.

Робота підкреслює роль мови як засобу національної єдності та сили в часі війни. Дослідження наголошує на важливості мови як інструменту, здатного стимулювати національний спротив. У статті наголошено на тому, що неологізми не тільки слугують

для позначення нових явищ, але й сприяють формуванню спільних моральних національних кодів, особливо важливих у часі війни.

Ключові слова: неологізми, експресивна лексика, сленги, масмедійні тексти, виробництво новин, економія мови, процес компресії, словотвірні засоби.

Постановка проблеми.

Соціальні зміни, безумовно, відображаються у мові. Нові реалії та емоційний стан народу породжують виникнення нових слів – неологізмів. З початком російсько-української війни в ужиток увійшло чимало таких слів та зворотів. Вони по-своєму «нормалізувалися». Деякі з них нейтральні за своїм значенням, а деякі явно виражають експресію, а отже, й суб'єктивне ставлення мовця до реалії, про яку той повідомляє. Вважається, що робота журналіста-новинаря – подати факти. Він має використовувати такі слова, які відображають реальність, не прикрашаючи її і не обтяжуючи чиєюсь думкою¹. Додаючи ж до тексту емоційну лексику, яка виражає суб'єктивне бачення, журналіст зменшує свій авторитет об'єктивного оглядача.

Але це не означає, що журналіст позбавлений права висловлювати власну думку і не може описувати події, які насправді мають моральний зміст.

Дослідник виробництва новин Мітчел Стівенс вважає, що журналіст не повинен називати речі своїми іменами, він має показувати, що ці речі саме так називаються².

Неологізми періоду російсько-української війни здебільшого передають експресію. З огляду на це питання про особливості використання нових слів у мові новин актуальне і потребує розгляду.

Мета нашого дослідження – виявити особливості функціонування неологізмів періоду російсько-української війни в текстах новин.

Ця мета передбачає виконання таких **завдань**: проаналізувати мову ЗМІ на рівні лексики, класифікувати нові слова та звернути увагу на частотність і специфіку функціонування різних типів неологізмів в новинних текстах.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

Лексичні зміни завжди були в центрі уваги багатьох сучасних мовознавців. 9 листопада 2022 року відбулося засідання Президії НАН України, на якому у доповіді «Українська мова в сучасних умовах державотворення в Україні» мовознавці Б. Ажнюк та П. Гриценко окреслили сучасний стан буття української мови в Україні періоду війни³.

Науковці активно досліджують мовні інновації. С. П. Гриценко⁴ аналізує їхню змістову насиченість. Дослідниця зазначає: «Соціальна обумовленість лінгвальних змін пов'язана з комунікативною функцією мови, із прагненням реалізувати свої

¹ Стівенс, Мітчелл. (2008), *Виробництво новин: телебачення, радіо, Інтернет*, переклад з англ. Н. Сгоровець. Києво-Могилянська академія, Київ, с. 61.

² Там само.

³ Ажнюк, Б. Лінгвістичні аспекти глобалізації в Україні (2002). *Мовні конфлікти та гармонізація суспільства: Матеріали наукової конференції: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет»*. Київ, с. 144-150.

⁴ Гриценко, С. (2022), Лінгвістичні інновації російсько-української війни 2022 р. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Літературознавство. Лінгвістика. Фольклористика*, 2(32), с. 9-13. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.32.02> (Дата звернення 6 грудня 2024).

можливості в забезпеченні потреб суспільства в спілкуванні, що сприяє пошуковій найбільш влучних і семантично ємних засобів номінації. Новотвори «кодують» різноаспектну інформацію про особливості життя певної епохи. Їхня кількість зростає в переломні періоди розвитку суспільства, яким для України стала російсько-українська війна».

Т. Ключко, О. Росса, А. Бабій звертають увагу на значення мовних інновацій у формуванні іміджу України в контексті російсько-української війни⁵.

Н. Дашенко бере до уваги мовні засоби експресії в повідомленнях про хід російсько-української війни⁶.

М. Жулінська вказує на те, що нові слова є мовним відображенням війни⁷.

Філологи та журналісти фіксують нові слова та звороти, які виникли в часі російсько-української війни. Факти ICTV підготували добірку неологізмів, які віднедавна з'явилися в українській мові, кореспондент АрміяInform Євген Букет уклав словник воєнних неологізмів, які опублікував «Високий Замок» 28 липня 2022 року.

Методологічна основа дослідження. Для дослідження доцільно використовувати загальні методи (спостереження, аналіз) і спеціальні методи (порівняльно-історичний, типологічний, структурний, зіставний). Основним підходом для дослідження буде індукція – метод дослідження, згідно з яким на підставі знання про окреме можна зробити висновок про загальне.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Дослідження доводять, що неологізація мови періоду російсько-української війни відбулася не лише через необхідність номінувати нові реалії. Її спричинили також зміни в свідомості суспільства, емоційний та психологічний стан людей під час війни⁸ (Zhulinska, Kruglii, 2022, p. 105).

Дослідники сучасних неологізмів відзначають високий рівень емоційного складника в процесі утворення деяких неологізмів, яскраво виражену негативну конотацію неологізованого сленгу⁹ (Zhulinska, Kruglii, 2022, p. 107).

Неологізми із емоційним забарвленням, безумовно, виявляють ставлення мовця до реалії, а головною метою новинного тексту є передача інформації, а не нав'язування переконань аудиторії.

Простежимо, чи дотримуються приписів лексичного наповнення новин сучасні журналісти. Звернемо увагу на ті слова, які віддавна існували в українській мові, але

⁵ Ключко, Т., Росса О., Бабій, А. (2022), Мовні інновації у формуванні медіа-образу України в контексті російсько-української війни. *Молодий вчений*, 1.1 (125.1), с. 19-23. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-1.1-125.1-5> (Дата звернення 6 грудня 2024).

⁶ Дашенко, Н. Л. (2022), Мовні засоби вираження у звітах про хід російсько-української війни. Інновації та особливості функціонування ЗМІ в демократичному суспільстві: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції до 31-ї річниці Незалежності України (м. Львів) / упор. Р. Казімова. Львів: Видавництво Львівської політехніки, с. 34-36. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28084/1/Dash_m_ekspr.pdf (Дата звернення 6 грудня 2024).

⁷ Жулінська, М., Круглій, О. (2022), Неологізми як мовне відображення війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіоналістика*. № 3 (14), с. 103-110. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2022-03-103-110> (Дата звернення 6 грудня 2024).

⁸ Жулінська, М., Круглій, О. (2022), Неологізми як мовне відображення війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіоналістика*. № 3 (14), с. 105. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2022-03-103-110> (Дата звернення 6 грудня 2024).

⁹ Там само.

з початком російсько-української війни набули нових значень, та на ті, які, так би мовити, народила війна.

Чи не найуживанішими словами, які набули нових значень, є *приліт* і *тривога*.

Ось приклади із новинних текстів:

*Щонайменше чотирнадцять осіб поранено внаслідок нічних **прильотів** у Конопі Сумської області (UKR.NET);*

*На Хмельниччині внаслідок **прильоту** сталася пожежа (Espreso.tv);*

*Внаслідок **прильотів** у місті немає електрики та зв'язку (Zaxid.net).*

Приліт позначає дію за значенням *прилетіти*. Це слово, зазвичай, поєднували з назвою птахів. «Великий тлумачний словник» ілюструє його реченнями, де йдеться про приліт горихвістки, приліт дугласів та приліт птахів взагалі.

Сьогодні це слово попри своє звичне значення є синонімом до словосполучення *ворожі атаки*. Як бачимо з наведених прикладів, його іноді навіть не поєднують з іменником, бо й так зрозуміло, про що йдеться. Слово *приліт* з оновленим значенням не має особливого емоційного чи оцінного значення й широко вживається в новинних текстах. Воно ж сприяє компактності мови.

Ось приклади функціонування слова *тривога*:

*У низці областей оголошена **повітряна тривога**: у ЗСУ попередили про ракетну небезпеку (Українська правда);*

*Черкащина пережила найдовшу **тривогу** за час війни: скільки вона тривала (РБК-Україна);*

*Повітряна **тривога** знову охопила Україну: що відомо (UKR.NET);*

*Мапа **тривог** має такий вигляд (UKR.NET).*

За словниками, *тривога* – це негативно забарвлена емоція, що виражає відчуття невизначеності, очікування негативних подій, важко визначені передчуття, це хвилювання, переживання, загроза, небезпека.

Сьогодні в текстах новин це слово навіть без керування іменником позначає повітряну тривогу і необхідність іти в укриття. У медійному тексті слово *тривога* водночас служить і засобом компресії мови.

У новинних текстах також функціонує словосполучення *чисте небо*. У довоєнний період воно означало *небо без хмар*, а в часі війни означає *небо без ворожих ракет та безпілотників*. Ось приклад:

*У більшості областей України оголошено **тривогу**. **Чисте небо** в Закарпатській та Івано-Франківській областях (UKR.NET).*

Тут *тривога* та *чисте небо* сприймаються як *повітряна тривога*, яка передбачає *переміститися в укриття*, та *небо без ракет*.

Ось іще один приклад:

*Загроза через атаку дронів та **градів** спостерігається в багатьох областях. На Львівщині **небо чисте** (Zaxid.net).*

В останньому наведеному прикладі неологізмом також можна вважати й слово *град*.

Град, як подають словники, означає *опад* у вигляді льодяних ядер сферичної форми або часток криги.

У часі російсько-української війни це слово вживають як загальну назву зброї, реактивної системи залпового вогню.

Нового значення набуло й слово *бавовна*.

Бавовна – мем, що виник та масово поширився у часі повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Бавовною стали називати вибухи на тимчасово окупованій території України та в Росії.

Ось приклади заголовків новин:

У Белгород повернулася бавовна – детонують склади боєприпасів. Жителів сіл евакуюють (tsn.ua);

Бавовна в Криму зірвала плани росіян (24 канал);

Бавовна одразу в п'яти регіонах Росії (tsn.ua);

В окупованому Бердянську сталася бавовна в загарбників (tsn.ua);

Бавовна в РФ та на тимчасово окупованих територіях (Espresso.tv).

2024 року ввійшло в ужиток з оновленою номінацією слово *ухилянт* (людина, яка ухиляється від чогось (переважно від служіння в армії)). Сьогодні таку назву застосовують, коли йдеться про людей, які порушують певні норми законодавства, пов'язані з військовим обліком та з мобілізаційними процесами.

Журналісти активно використовують це слово у текстах новин.

Ось приклади:

Правоохоронниця з Волині організувала «бізнес» на незаконному переправленні ухилянтів через кордон (tsn.ua);

«Допомогли» ухилянту за 25 тисяч доларів: у Дніпрі викрили адвоката та його помічницю (tsn.ua);

На Волині судили ухилянта, який втік від ТЦК до лісу (Слово і Діло);

За 10-15 тисяч доларів: як 22-річний директор юрфірми допомагав ухилянтам виїздити за кордон (tsn.ua).

Слово *ухилянт* має негативне значення, але воно відображає реалії періоду війни, тому вільно функціонує в новинах. Попри це воно містке, компактне, а тому прийнятне для виробництва новин.

Наведені приклади свідчать, що в мові новин активно функціонують слова, які у воєнний період набули специфічних значень. Такі слова стали звичними. Здебільшого вони сприяють і компактності мовлення.

Звернемо увагу на новотвори. Дослідження показали, що в новинах вільно функціонують неологізми на позначення захисників України: *кіборги* (воїни ЗСУ), *азовці* (на позначення тих, хто героїчно тримав оборону Маріуполя та «Азовсталі», зупинивши подальше просування окупаційних військ углиб країни).

Ось приклади:

В Об'єднаних силах ЗСУ вшанували пам'ять українських кіборгів, які обороняли Донецький аеропорт (tsn.ua);

У Львові попрощалися з кіборгом, який загинув ще 2015 року (Zaxid.net);

Укрпошта випустить присвячену кіборгам марку (tsn.ua);

В Україні відзначають день пам'яті кіборгів (24 канал);

Азовці показали, як узяли в полон окупантів (Espresso.tv);

Коли звільнили азовців? (tsn.ua);

Азовці хитрістю взяли в полон росіян на Луганщині (Espresso.tv).

Неологізми *кіборги*, *азовці* виконують одночасно дві функції: структурну (допомагають компактно подати текст) і змістову (свідчать про звеличення українських воїнів).

На початку війни ЗМІ зафіксували виникнення нових топонімів, які є синонімами до назви Росія. У перші дні війни медійні тексти засвідчили, що їхні автори, щоб виявити ставлення до країни агресорів-окупантів, почали активно замінювати назву Росія неологізмами-синонімами з іронічно-глузливими та образливими емоційними відтінками, як-то: московія, ерефія, расея, раша, рашка, мордор (це слово набуло нового значення).

Ось приклади:

Війна з московією: століття і рік широкомасштабної агресії – оцінки та висновки (РБК-Україна);

Вучич, раша і Сталінградська битва (tsn.ua);

Через великі втрати в Україні Мордор готується до мобілізації (tsn.ua);

Ерефія хоче запустити три хвили ракет 24 лютого: Подоляк про плани путіна (Espresso.tv);

За місяць війни в Україні рашка втратила орієнтовно 15800 своїх військових (tsn.ua).

Мешканців росії з початком війни почали називати мокшами, мокшанцями, московитами, кацапами, москалями:

Мокшани відступають від Ірпеня (Espresso.tv);

Вранці 27 лютого мокшанці спробували прорватись у бік Києва (Останній Бастіон);

Мокші грабували будинки бучан (Espresso.tv);

Незалежні соціологи провели опитування серед населення росії щодо того, звідки мокшанці беруть інформацію і як ставляться до війни (Espresso.tv);

Московити знищують будинки, щоб не було місця ані цивільним, ані військовим (tsn.ua);

Московити виламали двері квартири пані Діни (Espresso.tv).

Агресивних росіян-варварів стали називати орками, тим самим ідентифікуючи їх з вигаданим видом істот зі звірячими рисами (у Джона Толкіна це злі істоти-ордінці, подібні на людей, але приземкуваті, з великими іклами та гострими вухами; вони ворогують з усім світом і не вміють нічого, окрім як воювати і кочувати).

Ось приклади із медіа:

Першими помруть саме орки. Чому росії не вигідна ядерна війна (Espresso.tv);

Орки відмовляються воювати (tsn.ua);

Загадка століття! Нащо орки притягнули з собою на війну дріжджі та борошно? (Espresso.tv)

Орки шокували українських захисників (tsn.ua).

Також росіян зневажливо називали руснею. Таку назву утворили, додавши до слова Русь суфікс із значенням збірності (саме в російській мові росіян звать «русскими» (рос. русские), тоді як в українській мові їх так ніколи не називали). Помітна й свідомо заміна звука «у» на «о»: росня. Це пояснюємо намаганням журналістів зблизити цю збірну назву з назвою країни Росія, а не з назвою середньовічної держави. Виникли й синоніми до цього збірного іменника, як-от: москальня, кацапня, холопня.

Ось приклади:

*Ми завжди там, де **русня**. Битимемо, поки не переб'ємо (tsn.ua);*

Дохля **русня**: оператори ССО України знищують русню на Бахмутському напрямку (tsn.ua);

Русня гарно копає (tsn.ua);

Русня не може підтвердити тисячі наших загиблих у Соледарі, бо їх немає (Останній Бастіон);

Виженемо **русню** із нашої землі. (Espresso.tv);

Будемо висміювати **москальню**, ту всю гидотну: Володимир Жогло на DI (Espresso.tv);

Як **кацапня** виправдовує власні поразки на війні з Україною (Espresso.tv);

Кацапня знищує сама себе (Espresso.tv);

Холопня не гребувала нічим – виносили з квартир не лише техніку, брали навіть білизну (tsn.ua).

У мові медіа активним стало слово **рашисти**. У Вікіпедії є таке пояснення: рашизм – це різновид нацизму, фашизму і синонім терміну «російський фашизм». Сьогодні рашистами називають російських військових, що вдерлися в Україну, а також прихильників путінського режиму. Рашистів ідентифікують з носіями ідеї старшої братнього народу та нетерпимості до елементів культури інших народів.

Ось приклади із медіа:

Рашисти використовують білорусь для війни з Україною.

Перелом у війні навесні. Що готують **рашисти** до 24 лютого.

Рашисти вкрали єнота.

Ось що залишилось від техніки **рашистів**.

У медіа з'явилося й чимало інших номінацій окупантів, як-от:

У мережі з'явилося відео, як **окупанти** вкрали єнота з херсонського зоопарку.

Путінські виродки катували цивільних осіб.

Путінські посіпаки не шкодували нікого.

Путінське кодро вдерлося до наших домівок.

Наведені приклади демонструють активний вжиток неологізмів, що є синонімами до слів *Росія, росіяни, російська армія*. Всі ці неологізми мають емоційне забарвлення: вони виражають лютість, зневагу, презирство. Щоб підкреслити меншовартість країни-агресорки, журналісти також подавали її назву з малої літери.

І хоч новинний текст не передбачає вживання емоційних слів (вважається, що новинар повинен інформувати свого споживача, а не нав'язувати йому своє ставлення до реалій), українські журналісти активно використовували такі неологізми з оцінним значенням не лише в текстах, а й у заголовках. Особливо помітно це було на початку війни, коли всіх людей раптово охопила хвиля люті, ненависті й презирства до тих, хто напав на українську землю. Використання в новинних текстах неологізмів з експресивним значенням пояснюємо загальною настроєвістю суспільства. Мовні інновації зосередили в собі увесь спектр емоцій українського народу до агресора, до його політичних поплічників. Журналісти за допомогою цих інновацій ніби закумуляовують ставлення українців до ворожої держави, до її очільників, до її армії, до пересічних росіян.

Нові слова, що виникли в часі російсько-української війни, також є номінаціями воєнних дій українських військових та ворога. Війна створила цікаві дієслова, утворені від назв зброї, як-то: байрактарити, енлоїти, джавелініти, стінгерити, хаймарсити. Усі ці неологізми є синонімами до словосполучення «нищити ворога»

за допомогою «Джавелінів», «Хаймарсів», «Стінгерів», «Байрактарів». У мові медіа такі неологізми помітні в текстах аналітичного характеру, а в текстах новин ми їх не виявили.

У текстах новин усе-таки трапляються експресивні неологізми, що теж є синонімами до словосполучення нищити ворога:

«Бригада виснажена»: військовий оглядач про захисників, які відбандерюють ворога та тримають оборону Вугледара.

Відбандерюємо ворса: десантники захопили позицію росіян на сході.

Відукраїнили: росіяни вкотре самовбилися об стіну.

Відукраїнити – нове слово. Автори описують його так – «коли ти – Росія і ти вторгаєшся в країну, а у відповідь отримуєш приниження на глобальному рівні».

3. Обговорення.

Словники фіксують чимало сленгових термінів, що набули особливого значення та використовуються в контексті війни. Однак у мові друкованих медіа сленгові неологізми використовують дуже рідко. В аналітичних матеріалах усних медіа вони все-таки є. Як стверджує дослідник виробництва новин Мітчел Стівенс, газети, журнали, інтернет-статті пишуть для очей, телевізійні та радіо тексти пишуть для того, щоб бути не прочитаними, а почутими аудиторією – тобто їх пишуть для вух. Око та вухо мають різні властивості сприйняття. Вухо, менш досконалий інструмент, відчувається не досить комфортно від великого потоку одноманітних фактів. Вухо надає перевагу більш легкому й живому стилю викладу інформації¹⁰. Фахівець зазначає, що людське вухо легше сприймає розмовний варіант передачі інформації, аніж сухий газетний стиль. Однак радіо- та теленовини не мають мети виразити чи підняти настрій. Їхнє завдання – донести інформацію, а отже, вони мають бути написані мовою, зрозумілою для слухачів. Це означає, що не має бути громіздких слів, незрозумілих чи неприйнятних для аудиторії жаргонізмів. Сленг, як вважає Мітчел Стівенс, дозволено використовувати лише в тому випадку, коли він цілком зрозумілий аудиторії¹¹.

Наші дослідження підтверджують думку Мітчела Стівенса: в усних засобах масової інформації можна виявити широкий спектр неологізмів війни, в друкованих медійних текстах здебільшого функціонують «виважені» неологізми, а, наприклад, сленгових слів у друкованих новинах ми не виявили. Хоч сленгові слова досить влучні, іноді дотепні, а також добре сприймаються на слух, однак сленг може бути й небезпечним: для когось він може бути незрозумілим, а когось дратуватиме. У друкованих новинах ми не натрапляли на непристойну лексику, але зневажливі та принизливі назви, попри те, що фахівці стверджують, що вони неприпустимі в текстах новин, таки є в новинних текстах. Як видно з проаналізованих прикладів, журналісти саме такими назвами виражали всезагальне ставлення до ворога.

Отже, у текстах новин функціонують неологізми, які характеризуються новизною і щодо форми, і щодо змісту. Вони називають нові поняття, реалії, людей та їхні чесноти; вони надають новизни попереднім значенням слів; вони відображають те, що знайоме всім українцям. Однак, оскільки новинний текст не передбачає особли-

¹⁰ Стівенс, Мітчелл. (2008), *Виробництво новин: телебачення, радіо, Інтернет*, переклад з англ. Н. Єгоровець. Кієво-Могилянська академія, Київ, с. 94.

¹¹ Там само, с. 94.

вого вияву емоцій, неологізми з яскраво вираженим емоційним забарвленням здебільшого відсутні. Новинні друковані тексти не містять і сленгів, що набули нового значення. Однак неологізми з позитивним значенням, як-то: кіборги, азовці – вільно функціонують у заголовках і в текстах новин. Хоч і нечасте вживання різних за змістом експресивних новотворів пояснюємо всезагальними настроями суспільства.

Результати і перспективи подальших досліджень обговорення.

Результатом дослідження є нові знання про сучасні тенденції функціонування неологізмів у мові новинних текстів та про особливості вияву емоцій за допомогою словесних новотворів.

Перспективою подальших досліджень може бути дослідження причин виникнення й закріплення неологізмів у мові в періоди глобальних історичних катастроф, закономірностей і динаміки засвоєння мовою лексичних інновацій, спроможність нової лексики відображати зміни навколишньої дійсності.

Висновки.

Як бачимо, лексичні інновації, які виникли на тлі повномасштабної війни та утворилися переважно через наповнення новим змістом уже наявних слів, активно функціонують в новинних текстах. Майже всі вони є не лише номінаціями нових реалій, а й вираженням емоційного ставлення до цих реалій. Поширення таких неологізмів в інформативних текстах свідчить про нове сприйняття явищ не лише на рівні мови, а й мислення. Особливою рисою досліджуваної лексики є емоційно-оцінна конотація, яка демонструє героїзацію й звеличення захисників України, з одного боку, та глузливо-негативне ставлення до ворога, до прихильників російського президента та до держави-агресорки, з іншого. Отже, неологізми війни, що їх фіксують новинні тексти, віддзеркалюють нове сприйняття дійсності, образність мислення й почуття гумору. Вони не тільки слугують для позначення нових явищ, але й сприяють формуванню спільних моральних національних кодів, особливо важливих в часі війни, це свого роду інструмент, здатний стимулювати національний спротив.

Проведене дослідження також демонструє, наскільки інноваційною й високопродуктивною стає мова під час трагедій і потрясінь. Засоби масової інформації за допомогою неологізмів відображають зміни в масовій свідомості людства. Аналіз лексичних інновацій у медіа засвідчив також, що існує тісний зв'язок між війною та лексичними перетвореннями в мові, продемонстрував стійку тенденцію до високого рівня емоційного складника в процесі утворення нової лексики і її яскраво виражену позитивну чи негативну конотацію.

Аналіз новинних текстів також показав, що новітня журналістика, намагаючись захопити увагу споживача, передбачає добір ефективних способів інформування. Вміле використання в текстах новин влучних слів-неологізмів, які сприяють економії мовних засобів та виражають новітнє ставлення народу до нових явищ, є ознаками лексичної креативності журналіста, який готує тексти новин.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Ажнюк, Б. Лінгвістичні аспекти глобалізації в Україні (2002). *Мовні конфлікти та гармонізація суспільства: Матеріали наукової конференції*: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». Київ, с. 144-150. URL: <https://shron1>.

- chtyvo.org.ua/Azhnyuk_Bohdan/Linhvistychni_aspekty_hlobalizatsii_v_Ukraini.pdf (Дата звернення 6 грудня 2024).
2. Герасименко, О. Ю. Неологізми російсько-української війни: аналіз та специфіка вживання / О. Ю. Герасименко, С. С. Кобзар (2024). *Праці. Серія: Філологічні науки*, № 209, 82-86. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-209-12> (Дата звернення 6 грудня 2024).
 3. Гриценко, С. (2022), Лінгвістичні інновації російсько-української війни 2022 р. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка. Літературознавство. Лінгвістика. Фольклористика*, 2(32), 9-13. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.32.02> (Дата звернення 6 грудня 2024).
 4. Дашченко, Н. Л. (2022), Мовні засоби вираження у звітах про хід російсько-української війни. *Інновації та особливості функціонування ЗМІ в демократичному суспільстві: збірник матеріалів V Міжнародної науково-практичної конференції до 31-ї річниці Незалежності України (м. Львів) / упор. Ю. Р. Казімова. Львів: Видавництво Львівської політехніки*, 34-36. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28084/1/Dash_m_ekspr.pdf (Дата звернення 6 грудня 2024).
 5. Жулінська, М., Круглій, О. (2022), Неологізми як мовне відображення війни. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіоналістика*. № 3 (14), 103-110. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2022-03-103-110> (Дата звернення 6 грудня 2024).
 6. Ключко, Т., Росса, О., Бабій, А. (2022), Мовні інновації у формуванні медіа-образу України в контексті російсько-української війни. *Молодий вчений*, 1.1 (125.1), с. 19-23. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-1.1-125.1-5> (Дата звернення 6 грудня 2024).
 7. Стівенс, Мітчелл. (2008), Виробництво новин: телебачення, радіо, Інтернет / пер. з англ. Н. Єгоровець. *Києво-Могилянська академія*, Київ. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/603653/mod_resource/content/2/stivens%20vyrobnystvo%20novyn.pdf (Дата звернення 6 грудня 2024).

REFERENCES

1. Azhnyuk, B. (2002), Linguistic aspects of globalization in Ukraine. *Language conflicts and harmonization of society: Proceedings of the scientific conference*: University Publishing + Polygraphic Center. Kyiv, 144-150. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Azhnyuk_Bohdan/Linhvistychni_aspekty_hlobalizatsii_v_Ukraini.pdf? (Data zvernennya 6 hrudnya 2024).
2. Gerasimenko, O. Yu., Kobzar, S. S. (2024), Neologisms of the Russian-Ukrainian war: analysis and specifics of use. *Proceedings. Series: Philological Sciences*, № 209, 82-86. URL: <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2024-209-12> (Data zvernennya 6 hrudnya 2024).
3. Hrytsenko, S. (2022), Linguistic innovations of the Russian-Ukrainian war of 2022. *Bulletin of Kyiv National University named after T. Shevchenko. Literary studies. Linguistics. Folkloristics*, 2(32), 9-13. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.32.02> (Data zvernennya 6 hrudnya 2024).
4. Dashchenko, N. L. (2022), Language means of expression in reports on the course of the Russian-Ukrainian war. *Innovations and features of mass media functioning in a democratic society: a collection of materials of the 5th International Scientific and Practical*

- Conference to the 31st Anniversary of Ukraine's Independence (Lviv) / ref. Yu. R. Kazimova. Lviv: Lviv Polytechnic Publishing House, 34-36. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28084/1/Dash_m_ekspr.pdf (Data zvernennya 6 hrudnya 2024).
5. Zhulinska, M., Kruglii O. (2022), Neologisms as linguistic reflection of war. *International relations, public communications and regional studies*. No. 3 (14), 103-110. URL: <https://doi.org/10.29038/2524-2679-2022-03-103-110> (Data zvernennya 6 hrudnya 2024).
 6. Klochko, T., Rossa, O., Babii, A. (2022) Linguistic innovations in the formation of the media image of Ukraine in the context of the Russian-Ukrainian war. *Young scientist*, 1.1 (125.1), pp. 19-23.
 7. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2024-1.1-125.1-5> (Data zvernennya 6 hrudnya 2024).
 8. Stevens, Mitchell. (2008), *Vyrobnytstvo novyn: telebachennia, radio, Internet / per. z anhl. N. Yehorovets. Kyievo-Mohylyans'ka akademiya*, Kyiv. URL: https://moodle.znu.edu.ua/pluginfile.php/603653/mod_resource/content/2/stivens%20vyrobnytstvo%20novyn.pdf (Data zvernennya 6 hrudnya 2024).

PECULIARITIES OF THE FUNCTIONING OF NEOLOGISMS IN NEWS TEXTS THAT APPEARED DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Liubov Koniukhova

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine*

e-mail: lubovkonuhova1965@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0006-3775-4844>

The article analyzes the peculiarities of the functioning of neologisms in news texts that appeared during the Russian-Ukrainian war. The paper shows how the war affected language changes, causing the emergence of new words and expressions.

The creative approach of modern journalists to solving the issue of the competent introduction of neologisms of various nature into the language of the mass media is considered. It is noted that under the influence of the new realities, as well as under the influence of the emotional nationwide perception of new phenomena, certain lexical units have emerged, the structure and content of which differs from the established ones – neologisms.

It is demonstrated that words that acquired specific meanings during the war period are actively functioning in the language of the news. Such words have become commonplace. For the most part, they also contribute to the compactness of speech as well. The emergence of new toponyms that are synonymous with the name Russia has been recorded. The analyzed texts showed that their authors, aiming to state the attitude to the aggressors-occupiers of the country, began to actively replace the name Russia with synonymous neologisms with ironic, mocking and offensive emotional connotation.

It is indicated that although dictionaries record many slang terms that have acquired their peculiar meaning and are used in the context of war, slang neologisms are rarely used in the language of print media. It is indicated that the sign of lexical creativity of a journalist who prepares the text of news is the skillful use of apt words-neologisms that contribute to the economy of linguistic means and express the latest attitude of the people to new phenomena. This study proves that modern journalism, trying to capture the attention of the consumer, involves the selection of effective ways of informing.

Observations also show that a journalist can actively contribute to the linguistic codification of the Ukrainian language.

The work emphasizes the role of language as a means of national unity and strength in times of war. The study emphasizes the importance of language as a tool that can stimulate national resistance. The article emphasizes that neologisms not only serve to denote new phenomena, but also contribute to the formation of common moral national codes, which are crucially important in times of war.

Keywords: neologisms, expressive vocabulary, slangs, mass media texts, news production, economy of language, compression process, word-building tools.

МЕДІАДОСЛІДЖЕННЯ

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 233–249 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13277>

УДК 070-057.87:[378.011.3.016:159.923.2]

THE ROLE OF SENSE OF LIFE ORIENTATIONS IN THE FORMATION OF EXISTENTIAL FULFILLMENT OF STUDENT-JOURNALISTS

Olha Kvasnytsia

*Department of Foreign Press and Information
Ivan Franko National University of Lviv,
Universytetska 1, 79000, Lviv, Ukraine
e-mail: olha.kvasnytsia@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-5364-5046>*

Iryna Sniadanko

*Department of Theoretical and Applied Psychology
Lviv Polytechnic National University
Bandery 12, 79005, Lviv, Ukraine
e-mail: iryna.i.sniadanko@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-4245-1443>*

Khrystyna Verbytska

*Department of Foreign Languages and Culture of Professional Speech
Lviv State University of Internal Affairs
Horodotska 26, 79000, Lviv, Ukraine
&*

*Department of Journalism and Mass Communication
Lviv Polytechnic National University
Bandery 12, 79005, Lviv, Ukraine
e-mail: khrystynav1004@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7951-0964>*

Aim. The purpose of the article is to analyse the relationship between the level of existential fulfillment, sense-of-life and value orientations of students majoring in “Journalism”. The results of the study will contribute to the psychological preparation of students majoring in journalism for future professional activities. The article is based on the analysis of the relationship between the level of existential fulfillment, sense-of-life and value orientations of students majoring in

“Journalism”. The article reveals the content and significance of existential fulfillment, sense-of-life and value orientations in the preparation of students majoring in “Journalism” for future professional activities.

Methods. Theoretical (analysis of the problem on the basis of psychological and philosophical literature); empirical (fact-finding experiment, testing, survey); methods of mathematical statistics (correlation, cluster, comparative analyses). The following research methods were used: The Existence Scale (A. Lengle, K. Orgler); methodology “The Sense-of-Life Orientations” (SLO) (D. Leontief); methodology “The Diagnostics of Personality Orientation” (B. Bass); methodology “Value Orientations” (M. Rokych). Mathematical data processing and graphical presentation of the results were carried out using the computer package of statistical programs Statistica8.0.

Results. The training of students majoring in “Journalism” in higher education institutions in the context of war requires the creation of basic psychological and ethical training for future journalism professionals. The results of the study of students’ sense of life and value orientations, their level of existential fulfillment will contribute to the practical content of the course of journalistic ethics, psychology for journalists, etc.

Conclusion. The level of existential fulfillment of students and their system of values plays an important role in preparing them for their future professional activities. A high level of existential fulfillment of students contributes to their greater involvement in professional training, motivation to study, and the formation of their professional identity.

Cognitive value. The article deals with the role of existential fulfillment of the individual and its importance in the formation of the emotional and value sphere of activity, motivation to realise personal potential and life in general. The role of existential fulfillment and value orientations in the professional development of students majoring in “Journalism” is revealed.

Keywords: existence, existential fulfillment, personality orientation, values, sense-of-life orientations, professional activity, personality, journalism, student.

INTRODUCTION

The formation of youth value orientations and the factors that influence it are studied by scientists from various fields – pedagogy, psychology, psychiatry and others from around the world, in particular: a review of the theory and methodology of forming value orientations of adolescents and young people was made by Moldovan scientist D. Antoci (Antoci, 2022); Canadian researchers studied Meaning in Life, Future Orientation and Support for Violent Radicalisation Among College Students During the COVID-19 Pandemic (Miconi et al, 2022), Life Orientation as experienced by learners – by a researcher from South Africa (Jacobs, 2011), the correlation of values and self-life orientations of students with pedagogical technologies of educational activities was analysed by Belarusian scientists (Andryewskaja et al, 2020), sense-of-life orientations as factors of self-realisation of students of integrated groups – by Ukrainian scientists (Danyliuk et al, 2020).

Methods. The study used a number of methods, including theoretical (analysis of the problem based on psychological and philosophical literature), empirical (a fact-finding experiment, testing, surveys), and mathematical statistics (correlation, cluster, and comparative analyses). In addition, the following methods were used: The Existence Scale (A. Lengle, K. Orgler); “The Sensory-Life Orientations” (SLO) methodology (D. Leontief); “The Diagnostic of Personality Orientation” methodology (B. Bass); “The Value Orientations” methodology (M. Rokych). Mathematical data processing and

graphical presentation of the results were carried out using the computer package of statistical programs Statistica8.0.

The study was conducted at the Faculty of Journalism of Ivan Franko National University of Lviv and the Department of Journalism and Mass Communication of Lviv Polytechnic National University. The study involved 160 third- and fourth-year journalism students aged 19-24.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF THE STUDY

The study of the content of the concept of existential fulfillment of the individual is based on the main provisions of the theory of logotherapy and existential analysis by W. Frankl (Frankl, 1997; 2016), existential-analytical theory of personality by A. Langle (Langle, 2009), the results of empirical studies of existential fulfillment of the individual by T. Partyko (Partyko, 2011; 2019), O. Vlasova (Vlasova, 2014), I. Halian (Halian, 2016), etc, the provisions of theoretical studies of the meaning of life (A. Adler, 2011), A. Maslow, (2003), K. Rodgers (2016), D. Leontiev (2000) and sense-life orientations in the structure of personality (P. Ebersole, 2016). Ebersole (2001), K. Taikhryb (2015), D. Roshchyn (2010), H. Dmyterko-Karabyn (2004), O. Hriniova (2013), etc.)

Based on the analysis, we can conclude that existential fulfillment is the experience of a person's deep inner agreement with what is in his or her life or with what he or she has done in the past, the experience of correspondence with his or her own essence. In other words, the experience of existential fulfillment describes not so much how a person actually lives, but how he or she believes that he or she lives. As one of the researchers (Frankl, 2016) notes, the higher the level of existential fulfillment of a person, the more a person becomes able to live his or her life to the fullest and devote himself or herself to the world.

The study of the problem of existential fulfillment of the individual finds its continuation in the existential-analytical theory of A. Langle (2009). According to the author, existential fulfillment gives a person a sense of connection with life and manifests itself as a deep experience of coherence in relation to the actual conditions of existence, values that a person lives, to oneself and the Other, who is not like the person, to the future and the meaning of life. According to A. Langle (2003), an existentially fulfilling life involves personal activity, which is realised in one's four fundamental motivations: acceptance of reality and the ability to withstand it; open focus on values and relationships; respect and justice in relation to oneself, one's own unique nature, and other people; and coherence with the meaning of life. All other types of human motivation are formed from these fundamental motivations. Thus, a person independently contributes to the fulfillment of his or her existence if he or she pays attention and realises what the current situation requires of him or her and does what he or she considers most adequate in these conditions, rather than waiting for "ideal" conditions (Vlasova et al., 2014). The indicator of existential fulfillment is also related to the resilience of the individual. Subjects with a higher level of existential fulfillment have a higher level of overall resilience, as well as its individual components – involvement (the belief that active involvement in environmental events makes it possible to find something meaningful and interesting for oneself), control (the belief that by making one's own efforts, one can achieve the desired result), and risk taking (the belief that all events in life – both positive and negative – contribute to human development, because the experience is full of knowledge).

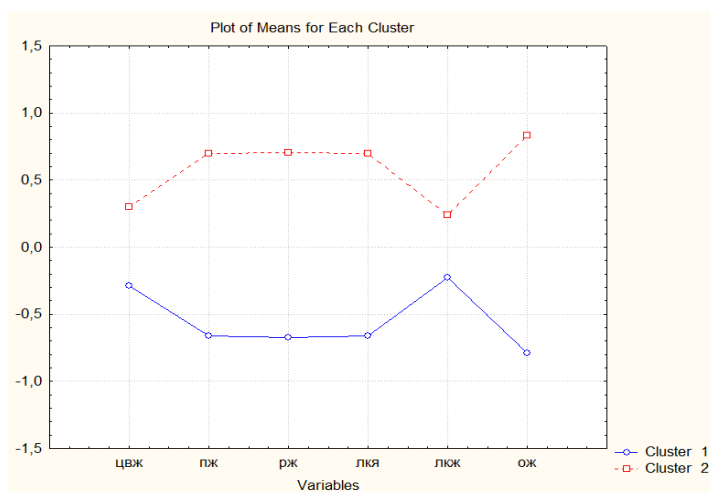
Under the concept of sense-life orientations, we understand a dynamic component of the meaning sphere of a personality that integrates various components of its sense-life constructs – cognitive, emotional, and behavioural. A person's sense-life orientations are studied in the context of the meaning of life. A. Adler (Bilous at al., 2016) defines the sense of life as a person's concept of a goal or ideal, which is necessary for achieving everything that is possible in his or her current life situation, for overcoming the shortcomings and difficulties of the present life through the awareness of a specific goal in the future life. The search for the sense of life is an important factor in the personal development of each person. According to A. Maslou (2003), the sense of life of a mentally healthy person who strives for self-actualisation is based on values that can be shared by many people (values of goodness, beauty, truth, etc.). For K. Rodgers (2016), the sense of human life is finding an answer to the question of who one really is. Having answered this question, a person can become himself or herself. According to D. Leontiev (2000), the sense of life is a relationship that connects a person's objective life relations, the subject content of his or her consciousness, the subject and structure of his or her activity.

Scientific research demonstrates (Vlasova et al, 2014; Halian, 2016) that the experience of existential fulfillment is interrelated with the sense of psychological well-being of the individual, which includes: positive relationships with others, autonomy, a sense of competence in organising the environment to achieve the goals, the experience of personal growth, the presence of meaningful goals for the future, positive self-attitude and self-acceptance. Studies of students' sense of life orientations (Kharchenko, 2016) show that there is a correlation between students' sense of life orientations and their professional orientation. Students with a high level of professional orientation are characterised by a greater meaningfulness of life, tend to set meaningful goals for the future that guide their lives, perceive the process of their lives as emotionally rich, and feel able to influence events in their lives. In particular, I. Shtuchenko (2014) points out the existence of a relationship between students' sense of life and career orientations. Students with pronounced career orientations towards professional competence have the highest level of sense-of-life orientations. The research of Yu. Yashchyshyn and Ye. Myronenko (2017) found that students with a higher level of general meaningfulness of life and with more pronounced individual sense-of-life orientations show emotional stability and conscientiousness, they are bold in social contacts, communicable, sociable, and easily establish acquaintances with new people. This is also confirmed by the study of Kh. Dmytrenko-Karabyn (Dmytrenko-Karabyn, 2017): students' experience of meaningfulness of life is directly related to their satisfaction with their professional choice, positive value and meaningful attitude to their future profession.

Today, when a full-scale war is going on in Ukraine, the study of existential fulfillment of students, in particular students majoring in "Journalism", is very relevant, because the content of their future profession to some extent consists in shaping public opinion, covering current events, working in emergency situations, and generally shaping the information field of the state.

RESULTS OF THE EMPIRICAL RESEARCH

According to the results of the cluster analysis conducted using the scales of the methodology of sense-of-life orientations, two clusters were identified (Pic. 1).

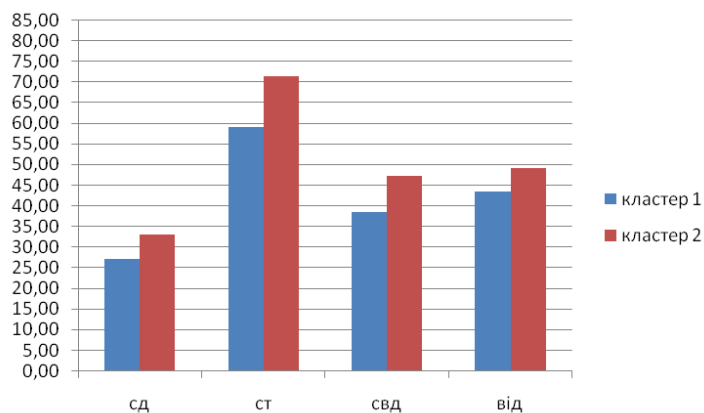

Pic. 1. Average scores on the scales of sense-of-life orientations in the selected clusters (gl – goals in life, pl – process of life, rl – result of life, lcE – locus of control of the Ego, lcL – locus of control of Life, ml – general level of meaningfulness of life)

The first cluster included 50.63 % of the subjects, and the second – 49.38 % of the subjects. The first cluster included respondents with lower scores on the scales of sense-of-life orientations (goals in life, process of life, outcome of life, locus of control of the self, locus of control of life) and on the scale of the general level of meaningfulness of life. The second cluster includes respondents with high scores on the scales of sense-of-life orientations and the general level of life meaningfulness.

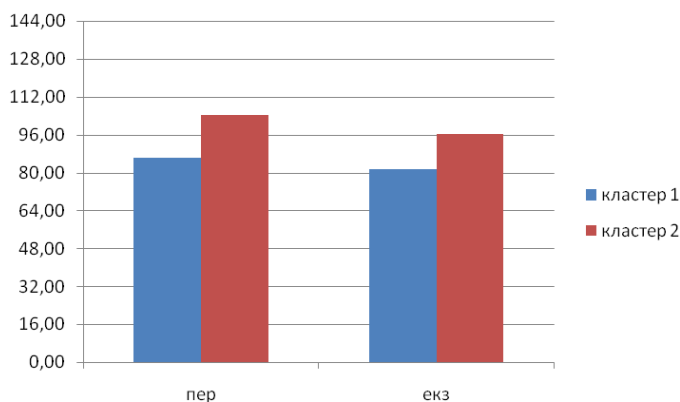
Thus, students-journalists from the first cluster have fewer goals for the future that would make their lives meaningful, instead, they are more focused on the present or on events of their past. Although they are more focused on the present, their satisfaction with the emotional content of their lives is lower than that of students-journalists from the second cluster. And their more pronounced focus on past events is combined with less satisfaction with the effectiveness of the part of their lives they have lived. These students-journalists are characterised by a lower belief in their ability to control the events of their own lives and in the fact that human life can, in principle, be consciously controlled by exercising freedom of choice. These are students-journalists with less pronounced sense-of-life orientations.

Students-journalists from the second cluster set more goals for the future, showing determination to achieve them. They perceive the process of their life as interesting, emotionally rich and full of meaning. These students evaluate the productivity and meaningfulness of the part of their lives they have lived more highly, and are more satisfied with how they have already managed to realise their personal potential at this stage of life. They are more convinced that a person can control his or her life and influence the events in it, and they have a stronger perception of themselves as strong people who have enough freedom of choice to build their lives in accordance with their own goals and their understanding of its sense. These are students-journalists with more pronounced sense-of-life orientations.

Pic. 2. Average scores on the scales of existential fulfillment in the selected clusters (sd – self-distancing, st – self-transcendence, f – freedom, r – responsibility)

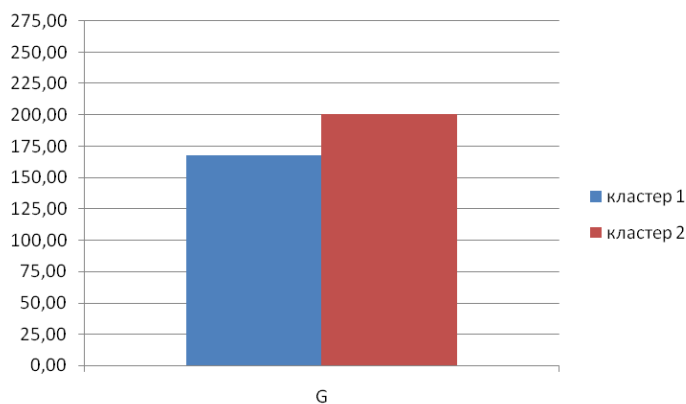
To compare the peculiarities of existential fulfillment of students-journalists with different expressions of sense-of-life orientations, a comparative analysis of the data in the previously identified clusters was carried out using the Student's t-test. As a result, it was found that students-journalists with different expressions of sense-of-life orientations differ from each other in terms of certain indicators of existential fulfillment (self-distancing, self-transcendence, freedom, responsibility), in terms of personal and existential factors, and in terms of the G-indicator (a general indicator of existential fulfillment). Let's elaborate on these differences. Students-journalists with less pronounced sense-of-life orientations (cluster 1) have lower scores on the self-distancing scales ($M_1 = 27.17$, $M_2 = 32.97$; $t = -3.95$ at $p = 0.00$), self-transcendence ($M_1 = 59.04$, $M_2 = 71.35$; $t = -5.34$ at $p < 0.001$), freedom ($M_1 = 38.41$, $M_2 = 47.20$; $t = -4.83$ at $p < 0.001$) and responsibility ($M_1 = 43.48$, $M_2 = 49.07$; $t = -3.13$ at $p < 0.001$) than students-journalists with more pronounced sense-of-life orientations (cluster 2) (Pic.2).

Pic. 3. Average scores on the scales of personality (per) and existence (ex) factors in the selected clusters

Accordingly, students-journalists with less pronounced sense-of-life orientations (cluster 1) also have lower scores on the scales of personality ($M1 = 86.34$, $M2 = 104.33$; $t = -5.62$ at $p < 0.001$) and existence ($M1 = 81.41$, $M2 = 96.17$; $t = -4.63$ at $p < 0.001$) factors than their future colleagues with more pronounced sense-of-life orientations (cluster 2) (Pic. 3).

The scores on the G-indicator scale (a general indicator of existential fulfillment) of students-journalists with less pronounced sense-of-life orientations (cluster 1) are also lower than those of their future colleagues with more pronounced sense-of-life orientations (cluster 2) ($M1 = 167.75$, $M2 = 200.51$; $t = -5.67$ at $p < 0.001$) (Pic. 4).

Pic. 4. Average G-indicator scores in the selected clusters

Student-journalists with more pronounced sense-of-life orientations (cluster 2) are better able to distance themselves from themselves, their desires, intentions, ideas, and experiences when necessary in order to look at themselves and the situation they are in from the outside. They do not react by responding directly to random stimuli, but try to “soberly” assess the given situation in which they are and their capabilities in it. Thanks to their better developed self-distancing skills, these future journalists choose more appropriate ways to achieve their goals, which helps them achieve their goals. Therefore, they are more satisfied with the effectiveness and productivity of their self-realisation, and are more likely to feel able to build their lives the way they want. The future colleagues of these students with less pronounced sense-of-life orientations (cluster 1), on the other hand, have more difficulty in realistically perceiving what is happening to them, thinking clearly and distinctly, and internally freeing themselves from the influence of affect, their beliefs and desires and not getting entangled in them. Since these students are less satisfied with the productivity of the part of their lives they have lived and the effectiveness of their self-realisation in the past, they may try to make up for it, so to speak. Having chosen a socially significant field of future professional activity – journalism – they may tend to study too intensively. And the lack of ability to stop in time, to get out of the flow of everyday activity, can reduce their ability to establish a reflective distance.

Students-journalists with more pronounced sense-of-life orientations (cluster 2) are also more capable of self-transcendence, i.e. free emotionality, which implies the ability to experience intimacy in relation to something or someone, to fully experience the existential value of life in all its events, to experience emotional passion for the values and value bases

of the world around them. The ability to self-transcendence implies the ability to enjoy and receive pleasure, which may be associated with greater satisfaction, enthusiasm of these students-journalists for the process of their life and their emotional involvement in this process. The emotional and value-based attitude to the world gives students-journalists with more pronounced sense-of-life orientations the possibility of “engaged being”, which is associated with a greater overall meaningfulness of their lives.

The lower ability to self-transcendence among students-journalists with less pronounced sense-of-life orientations indicates a certain “emotional poverty” in their relationships with themselves, with other people and with the world around them. Their lives are less filled with feelings and are more functional, and the emotional experiences they have can be perceived as disturbing and confusing. Since these students have less developed the ability to distance themselves from their emotions and feelings in order to make a “sober” and realistic assessment of the situation, they may consciously or unconsciously limit themselves to emotional experiences. It is possible that, although these students have chosen a socially significant, creative profession of journalism, they are not as confident as student-journalists with more pronounced sense-life orientations that this profession corresponds to their inner being. Therefore, studying at a university does not evoke the same strong emotional response in them, they do not emotionally experience the value of this stage of their lives as their future colleagues with more pronounced sense-of-life orientations do.

Student-journalists with more pronounced sense-of-life orientations (cluster 2) are characterised by a greater ability to freely, independently find real opportunities for their actions, hierarchise them according to their value for themselves, and thus make decisive, personally informed decisions. These students believe that they are able to control the course of their lives, to influence events in them, to make decisions about (and implement) actions that will enable them to build the life they see for themselves. On the contrary, student-journalists with less pronounced sense-of-life orientations, when making decisions, are more indecisive, they are more often unsure of their decisions, and have more doubts about them. This may be due to their greater anxiety, their passivity, or their weaker belief that a person’s life as a whole is under their conscious control and that they can change something in their own lives through their decisions and actions.

Future journalists with more pronounced sense-of-life orientations show a greater ability to follow through on personally grounded decisions they make based on their personal values. In this case, they are more obliging: the belief that they are doing the right thing gives them the inspiration to follow through; if they lack such confidence, their strong sense of duty can compensate. On the contrary, student-journalists with less pronounced sense-of-life orientations are more reserved and passive when they have to act consistently to implement their decisions. This may be due to the fact that they are less convinced that their decisions are correct or that they really want to make them.

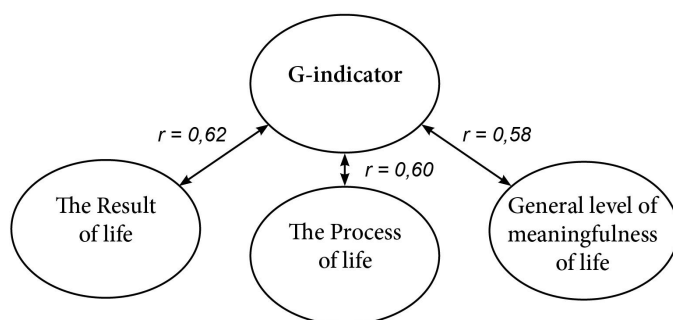
As a result of their greater ability to self-distancing and self-transcendence, future journalists with more pronounced sense-of-life orientations are characterised by a higher level of cognitive and emotional accessibility to themselves and the world. The lower level of personality of their future colleagues with less pronounced sense-of-life orientations may mean that they do not fully utilise their basic personal abilities. It is possible that these students are not fully confident in the correctness of their professional choices, do not feel sufficiently emotionally involved in the field of journalism, and as a result do not realise

their full potential in this area. Or, perhaps, they are less personally mature and open to genuine contact with themselves and the world than those future journalists whose sense-of-life orientations are more pronounced.

A higher level of freedom and responsibility leads to a higher level of existentialism, which is characteristic of future journalists with more pronounced sense-of-life orientations. That is, they are better able to navigate the world, make decisions and implement them responsibly, thereby changing it for the better. On the contrary, students-journalists with less pronounced sense-of-life orientations may have more difficulty making decisions freely and putting them into action, or they are more likely to act on external motivations without balancing them with their inner self. This may be associated with a less meaningful life for these individuals, their lesser emotional involvement in the process of life itself, lower satisfaction with the effectiveness of the realisation of their personality potential in the past, and a tendency to set fewer meaningful goals for the future.

The higher overall index of existential fulfillment of future journalists with more pronounced sense-of-life orientations indicates that they are better able to cope with themselves and the world, to act in accordance with internal and external requirements and proposals, correlating them with their own values. It is obvious that the choice of journalism as a future profession was more conscious or they are more satisfied with the choice they made and are convinced that it is correct. Therefore, they feel more inspired about the possibility of realising themselves in this field, and preparation for future professional activities while studying at a university evokes a greater emotional response, gives them a sense of “fullness of life,” joy, and happiness.

Statistically significant correlations were found between the general indicator of existential fulfillment (G-indicator) and the following scales of the “Sense-of-Life Orientations” methodology: result orientation ($r = 0.62$, $p < 0.01$); orientation to the process of life ($r = 0.60$, $p < 0.01$); general level of meaningfulness of life ($r = 0.58$, $p < 0.01$) (pic. 5).

Pic. 5. The results of the study of the relationship between the general indicator of existential fulfillment (G-indicator) and the scales of the “Sensory-Life Orientations” methodology ($p < 0.01$)

Thus, the more students feel existentially fulfilled, the more they are focused on the result of their activities and the process of life, and the higher the level of meaningfulness of life.

The factor model (based on factor analysis) of existential fulfillment among student-journalists with low expression of sense-life orientations (cluster 1) includes 5 factors (Table 1).

The first factor united the scales of meaningful life orientations – the process of life (-0.58), the result of life (-0.60), the scales of indicators of existential fulfillment – self-distancing (-0.60), self-transcendence (-0.86), freedom (-0.86), responsibility (-0.83), personality (-0.88), existence (-0.92), and the scale of the terminal value of entertainment (-0.73). This factor explained 33.16% of the variance in the data. It was named “Experiencing an “existential vacuum” and entertainment orientation”.

Table 1

**Factor loadings for data in the cluster of student-journalists
with less pronounced sense-life orientations**

Factors names	Scales	p	The proportion of the variance of the data that is explained by the factors (%)
Experiencing an «existential vacuum» and focusing on entertainment	process of life	-0,58	33,16%
	life outcome	-0,60	
	self-distancing	-0,60	
	self-trancendence	-0,86	
	freedom	-0,86	
	responsibility	-0,83	
	individuality	-0,88	
	existence	-0,92	
	entertainment (term)	-0,73	
Values of development and achievement of significant goals	goals in life	0,70	14,06%
	public recognition (term)	0,78	
	development (term)	-0,65	
	entertainment (term)	0,69	
Externalisation	locus of control of Ego	-0,79	10,10%
	locus of control of Life	-0,71	
Manageability of life and the value of creativity	locus of control of Life	0,54	7,52%
	creativity (term)	-0,84	
Values of cognition and realisation of personal potential	cognition (term)	-0,83	6,72%
	productive life (term)	-0,56	
Variance of data explained by the model (in %)			71,58%

As can be seen from this factor, student-journalists with the lowest satisfaction of their self-realisation in the past and emotional fulfillment of their present life have the lowest expression of all indicators of existential fulfillment (the ability to self-distancing and self-transcendence, freedom, responsibility, integral indicators of personality and existentiality). The value of entertainment is highly expressed in the value structure of the personality of these students. They are focused on having a good time and strive to have as few responsibilities in their lives as possible. The second factor includes a scale of sense-life orientation to goals in life (0.70) and scales of terminal values of social recognition (0.78), development (-0.65) and entertainment (0.69). The factor explained 14.06% of the variance in the data and was named "Values of development and achievement of meaningful goals". Among the student-journalists with less pronounced sense-life orientations, those who are most likely to choose meaningful goals for the future that make their present life meaningful and directed are characterised by the dominance of the value of development. Self-improvement is important to them, and they try to constantly improve themselves in physical and spiritual aspects. The values of social recognition and entertainment are less pronounced in the value structure of such students' personalities.

The third factor included the scales of sense-life orientations of the locus of control of Ego (-0.79) and the locus of control of Life (-0.71), explained 10.10% of the variance in the data and was named "Externality". This factor indicates that those student-journalists who are the least likely to believe that life is controllable and that people in general have the ability to make decisions freely and implement them, also have less faith in the fact that they can control the events of their own lives. They are convinced that they are not strong enough as individuals and cannot exercise enough freedom of choice to make their lives correspond to their ideas about its meaning. These students tend to believe that external circumstances (other people, chance, coincidence, fate) determine their successes, failures, and the course of life in general more than they do. The fourth factor combined the scale of the sense-of-life orientation locus of control of Life (0.54) and the terminal value of creativity (-0.84). This factor explains 7.52% of the variance in the data. It was named "Life controllability and creativity value". As it can be seen, among student-journalists with the least pronounced sense-life orientations, those who have more faith in their ability to control the course of their lives and events in them, at the same time, value the opportunity to be creative in their work more. The fifth factor is formed by the scales of terminal values of cognition (-0.83) and productive life (-0.56). It explains 6.74% of the variance in the data and was named "Values of cognition and realisation of personal potential". From this factor, we can see that those student-journalists with less pronounced sense-of-life orientations who value the possibility of cognition more highly are also focused on the value of a productive life. It is important for them to have the opportunity to expand their worldview, raise the level of general culture and awareness. In their life and in their activities in various spheres, they strive to make the most of their opportunities, strengths and abilities.

For the data in cluster 2 (student-journalists with more pronounced sense-of-life orientations), a model was built that also included 5 factors, and in total explained 67.97% of the variance in the data (Table 2).

The first factor in the model included the scales of existential fulfillment indicators – self-distancing (0.87), self-transcendence (0.53), personalisation (0.82) and the scale of the terminal value of development (-0.59). It explained 25.45% of the variance in the data and was named "Openness in perceiving oneself and the world and the value of development".

As we can see, the value of development dominates in the value structure of the personality of student-journalists with more pronounced sense-of-life orientations, who are most capable of self-distancing and self-transcendence, and show the greatest cognitive and emotional openness to interaction with themselves, other people, and the world. For these students, it is important to constantly improve themselves (physically and spiritually), to be able to work on themselves. The second factor includes the scales of terminal values of social recognition (-0.54), cognition (0.79), and entertainment (-0.80), explaining 13.89% of the variance in the data and was named “Values of recognition and pleasant pastime.” The factor shows that among journalism students with more pronounced sense-of-life orientations, those who are focused on gaining recognition and respect from other people, at the same time, value the opportunity to learn less. The opportunity to expand their own worldview, increase their level of education, general culture and awareness is not a significant value for such students. Instead, they are dominated by the value of entertainment. They want to spend their time pleasantly, avoiding tasks and responsibilities that require liability.

Table 2

**Factor loadings for data in the cluster of student-journalists
with more pronounced sense-of-life orientations**

Factors names	Scales	p	The share of variance explained by the factors (%)
Openness in perception of oneself and the world and the value of development	self-distancing	0,87	25,45%
	self-transcendence	0,53	
	personality	0,82	
	development (term)	-0,59	
Values of recognition and enjoyable pastime	public recognition (term)	-0,54	13,89%
	cognition (term)	0,79	
	entertainment (term)	-0,80	
Manageability of life and satisfaction with self-realisation	life outcome	0,77	12,01%
	locus of control of Life	0,77	
«Inclusion» in life	self-transcendence	0,51	9,44%
	freedom	0,84	
	responsibility	0,61	
	existence	0,86	
	productive life (term)	-0,54	
Emotional fulfillment of life and focus on achieving meaningful goals independently	goals in life	0,55	7,17%
	process of life	0,51	
	locus of control of Ego	0,77	
Variance of data explained by the model (in %)			67,97%

The third factor was formed by the scales of sense-of-life orientations Life outcome (0.77) and locus of control of Life (0.77), explained 12.01% of the variance in the data and was named “Life controllability and satisfaction with self-realisation”. As can be seen from this factor, student-journalists with more pronounced sense-of-life orientations are the most satisfied with the effectiveness of self-realisation in the past and the effectiveness of the lived part of their lives, who feel able to influence events in their lives and control its course. Their internalisation gives them the opportunity to choose their own goals in life and achieve them. Thanks to this, they build their lives in a way that corresponds to their ideas about the meaning of life. Therefore, they are satisfied not only with their present life, but also with their successes and achievements in the past. The fourth factor includes the scale of the terminal value of a productive life (-0.54) and the scales of existential fulfillment – self-transcendence (0.51), freedom (0.84), responsibility (0.61), existence (0.86). This factor explained 9.44% of the variance in the data and was named “Inclusion” in life. The factor shows that journalism students with more pronounced sense-of-life orientations, who have higher indicators of existential fulfillment (the ability to self-transcendence, freedom, responsibility, existentiality), are oriented to make the most of their strengths, abilities and opportunities in activities in various spheres of life.

The fifth factor is formed by the scales of sense-life orientations towards goals in life (0.55), the process of life (0.51) and the locus of control of Ego (0.77); it explains 7.17% of the variance in the data and was named “Emotional fullness of life and orientation towards independent achievement of significant goals”. As this factor shows, student-journalists with more pronounced sense-of-life orientations, who are most satisfied with the process of their life and its emotional content, tend to set a lot of meaningful goals for the future, which make their present life senseful and directed, and believe that they can achieve them independently.

CONCLUSION

Thus, it can be concluded that student-journalists with less pronounced sense-of-life orientations, who have the lowest satisfaction with the effectiveness of their lives and the least emotional involvement in its process, have low indicators of existential fulfillment and are dominated by the value of entertainment. The student-journalists in this group, who set more meaningful goals for the future, have a dominant value of development, while the values of social recognition and entertainment are less pronounced. Those in this group who generally believe that human life is controllable and manageable feel more empowered and able to control the course of their own lives. The value of creativity dominates among those in this group who believe in the ability of people to influence what happens to them. And for those students in this group who are focused on the value of cognition, the value of a productive life is also dominated.

In the group of student-journalists with more pronounced sense-of-life orientations, the value of development dominates in individuals with higher indicators of existential fulfillment, such as self-distancing, self-transcendence, and personalisation. The value of cognition is less important for people in this group who value social recognition and entertainment. Satisfaction with self-realisation and the effectiveness of the past life is higher for those who are convinced of their ability to control their lives and build them in a way that corresponds to their ideas about the meaning of life. The value of a productive life dominates in this group of people who have higher levels of existential fulfillment, such

as self-transcendence, freedom, responsibility, and existentiality. And those in this group who show greater emotional involvement in the process of their lives have more meaningful goals for the future and are convinced of their ability to achieve them on their own.

The obtained results can be used by psychologists for practical work with the problems of existentiality among students, including student-journalists. The experience of existential fulfillment in these individuals will be facilitated by the formation of their sense-of-life orientations, which will be manifested in their emotional involvement in the process of their life, their tendency to choose meaningful goals for the future that will make their life more sensible and directed, as well as their belief in their own abilities, strengths and opportunities to achieve these goals independently. It is also important to work with the value orientations of these individuals. In order for them to live an existentially fulfilling life, they need to develop an orientation towards family values, health and healthy lifestyle values, and the values of cognition and development (work on oneself, improving oneself physically and psychologically). If the value structure of their personality is dominated by the value of entertainment, in which they only want to relax, have fun and not take on any obligations and responsibilities, then it is advisable to correct this orientation during psychological work. It should also be noted that the formation of the experience of existential fulfillment in such persons can be facilitated by work on increasing the level of their personal maturity, responsibility, desire to realise the potential of their personality and the fullest use of their strengths, capabilities and abilities.

REFERENCES

1. Antoci, D. (2021), Value Orientations in Education System: Approach, Interpretation and Formation. In A. Sandu (vol. ed.), *Lumen Proceeding: Vol. 17 World Lumen Congress 2021* (pp. 06-25). Iasi, Romania: Lumen Publishing House. doi: [10.18662/wlc2021/02](https://doi.org/10.18662/wlc2021/02).
2. Miconi, D., Geenen, G., Frounfelker, RL, Levinsson, A. & Rousseau, C. (2022), Meaning in Life, Future orientation and Support for Violent Radicalization Among Canadian College Students During the COVID-19 Pandemic. *Front. Psychiatry* 13:765908. doi: [10.3389/fpsy.2022.765908](https://doi.org/10.3389/fpsy.2022.765908).
3. Jacobs, A. (2011), Life Orientation as experienced by learners: a qualitative study in North-West Province Anne Jacobs. *South African Journal of Education*, Vol 31:212-223, 212-223.
4. Andryewskaja, S., Bryksa, Yu., Kiryienka, A. & Khudziakov, A. (2020), The relationship of value and life-meaning orientations of modern students with pedagogical technologies of educational activities. *Journal of Physics: Conference Series*, 1691. 1-7. doi: [10.1088/1742-6596/1691/1/012234](https://doi.org/10.1088/1742-6596/1691/1/012234).
5. Danyliuk, I. & Kuprieieva, O. (2020), The Psychological Basis of Students Self-Realization at the Integrated Educational Environment. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference*. doi: [10.17770/sie2020vol4.5185](https://doi.org/10.17770/sie2020vol4.5185).
6. Frankl, V. (2016), *Man in search of the true sense*. Kharkiv: KSD.
7. Langle, A. & Orgler, Ch. (2009), Existence Scale (Existenzskala). *Existential Analysis*, 1. 141-170.
8. Langle, A., Orgler, Ch. & Kundi, M. (2003), The Existence Scale. A new approach to assess the ability to find personal meaning in life and to reach existential. *European Psychotherapy*, 4(1). 13-51.

9. Partyko, T. (2011), Features of sense-life orientations of students with severe chronic fatigue. *Osvita rehionu*, 3, 285-290.
10. Partyko, T. (2019), Existential fulfillment of the personality in late adulthood. *Psychological Journal*, 1 (21), 150-164.
11. Vlasova, O. (2014), Psychological construct of personality integrity in the context of the methodology of philosophy of existentialism and existential psychology. *Fundamental and applied research in the practices of leading scientific schools*, 5, 23-44.
12. Halyan, I. (2016), Psychological well-being as an expression of existential fulfillment of future teachers. *Actual problems of psychology: collection of scientific papers of the H.S. Kostiuk Institute of Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*, 9, 132-139.
13. Adler, A. (2011), *Practice and theory of individual psychology*. Moskov: Academic Project.
14. Maslou, A. (2003), *Psychology of Existence*. M.: Refl-book.
15. Rogers, K. (2016), *Personality formation. A View of Psychotherapy*. Moscow: Institute of General Humanitarian Studies.
16. Leontiev, D. (2000), *The Sense-Life Orientation Test (SZO)*. Moscow: The Sense.
17. Ebersole, P. & Quiring, G. (2001). Meaning in Life Depth: The MILD. *Journal of Humannistic Psychology*, 31. 113-124.
18. Taykhryb, K. (2015), The role of motivation in the process of development of students' sense-life orientations. *Bulletin of Agrarian Science of the Black Sea Region*, 3(4), 95-98.
19. Roshchyn, D. (2010), H. Concepts of "sense of life", "sense-life orientation" and "sense-life concept": disciplinary and theoretical and etymological framework of conceptualization. *Visnyk Kharkiv National University named after V.N. Karazin*, 891, 108-113.
20. Dmytrenko-Karabyn, Kh. (2004), Influence of sense-life orientations on the motivational readiness for professional activity of future psychologists: Candidate of Psychology (PhD). Ivano-Frankivsk.
21. Hriniova, O. (2013), The problem of sense-life orientations in Ukrainian and foreign psychology. *Collection of scientific works of I. Ohienko Kyiv National University*, 21, 93-105.
22. Kharchenko, A. (2016), Psychological features of self-actualization of students with different levels of professional orientation. *Psychology and Personality*, 1(9), 234-244.
23. Shtuchenko, I. (2014), Sense-life orientations of students of technical universities who make career decisions. *Bulletin of Kharkiv National University. Series "Psychology"*, 1099, 40-44.
24. Yashchyshyna, Yu. & Myronenko, Ye. (2017), Peculiarities of development of value and sense orientations of future managers. *Scientific Bulletin of the State Graduate Management Academy*, 1. 211-222.

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА СПОВНЕНІСТЬ СТУДЕНТІВ-ЖУРНАЛІСТІВ З РІЗНИМИ СЕНСОЖИТТЄВИМИ ОРІЄНТАЦІЯМИ

Ольга Квасниця

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна
e-mail: olha.kvasnytsia@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-5364-5046>*

Ірина Сняданко

*Національний університет «Львівська політехніка»
вул. С. Бандери, 12, 79005, Львів, Україна
e-mail: iryna.i.sniadanko@lpnu.ua
<https://orcid.org/0000-0003-4245-1443>*

Христина Вербицька

*Львівський державний університет внутрішніх справ
вул. Городоцька, 26, 79000, Львів, Україна
e-mail: khrystynav1004@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-7951-0964>*

У статті проаналізовано взаємозв'язок між рівнем екзистенційної сповненості, сенсожиттєвими та ціннісними орієнтаціями студентів спеціальності «Журналістика». Результати дослідження сприятимуть психологічній підготовці студентів спеціальності «Журналістика» до майбутньої професійної діяльності. Стаття ґрунтується на аналізі взаємозв'язку між рівнем екзистенційної сповненості, сенсом життя та ціннісними орієнтаціями студентів спеціальності «Журналістика». Розкрито зміст і значення екзистенційної сповненості, сенсу життя та ціннісних орієнтацій у підготовці студентів до майбутньої професійної діяльності.

Методи дослідження. Теоретичні (аналіз проблеми на основі психологічної та філософської літератури); емпіричні (тестування, опитування); методи математичної статистики (кореляційний, кластерний, порівняльний аналізи). Були використані також такі методи дослідження: Шкала екзистенції (А. Ленгле, К. Орглер); тест «Сенсожиттєві орієнтації» (СЖО) (Д. Леонт'єв); методика «Діагностика спрямованості особистості» (Б. Басс); методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич). Математичну обробку даних та графічне представлення результатів здійснювали за допомогою комп'ютерного пакету статистичних програм Statistica8.0.

Емпіричне дослідження було проведено на базі факультету журналістики Львівського національного університету імені Івана Франка. У дослідженні опитано групу із 80 студентів-журналістів 17-26 років (середній вік – 19,5 років), серед яких 69 осіб жіночої статі та 11 осіб чоловічої статі. Респонденти є студентами першого, другого і четвертого курсів.

Результати дослідження. Підготовка студентів спеціальності «Журналістика» у вищих навчальних закладах в умовах війни вимагає створення базової психолого-етичної підготовки майбутніх фахівців з журналістики. Результати дослідження сенсожиттєвих і ціннісних орієнтацій студентів, рівня їхньої екзистенційної сповненості можуть

бути використані з практичною метою в рамках курсів з журналістської етики, психології для журналістів тощо.

Висновок. Рівень екзистенційної самореалізації студентів та їхня система цінностей відіграє важливу роль у підготовці до майбутньої професійної діяльності. Високий рівень екзистенційної реалізованості студентів сприяє їхній більшій залученості до професійної підготовки, мотивації до навчання, формуванню професійної ідентичності.

Пізнавальна цінність дослідження. У статті розглянуто роль екзистенційної сповненості особистості та її значення у формуванні емоційно-ціннісної сфери діяльності, мотивації до реалізації особистісного потенціалу та життя в цілому. Розкрито роль екзистенційної сповненості та ціннісних орієнтацій у професійному становленні студентів спеціальності «Журналістика».

Ключові слова: екзистенція, екзистенційна сповненість, спрямованість особистості, цінності, сенсожиттєві орієнтації, професійна діяльність, особистість, журналістика, студент.

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 250–263 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13278>

УДК [070.1+80]-057.4(477+100)»19/20»В.Шкляр:001

НАУКОВА ВІЗІЯ ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА ШКЛЯРА

Мар'ян Житарюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна
e-mail: maryan.zhytaryuk@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5690-5701>*

У статті йдеться про наукову візію відомого українського вченого, теоретика журналістики, доктора філологічних наук, професора Володимира Івановича Шкляра, його науковий доробок та наукову діяльність. Застосовано наукові методи інформаційного пошуку, наукової систематизації зібраного матеріалу, узагальнення та концептуалізації. Подано перелік видань авторства і співавторства Володимира Івановича, переліки дисертацій, де проф. В. Шкляр був науковим керівником (кандидатські дослідження), науковим консультантом (докторські), офіційним опонентом, наведено основні наукові біографічні дані.

Ключові слова: професор Володимир Шкляр, теорія журналістики, міжнародна журналістика, українська журналістика, науковий керівник, науковий консультант.

Постановка проблеми

12 вересня 2024 р. відійшов у засвіти доктор філологічних наук, професор Володимир Іванович Шкляр. Це непоправна втрата для десятків докторів і кандидатів наук, яким Володимир Іванович допомагав як формальний і науковий керівник, і як колега, який щось підказував (ідею, концепцію, поетику наукових робіт) тим, у кого були інші наукові керівники, перечитав десятки дисертацій, написав десятки відгуків як офіційний опонент, виступав, ставив питання, полемізував на десятках захистах дисертацій, рецензент багатьох наукових праць. Без Володимира Івановича частина теперішніх науковців-журналістикознавців не закінчила б своїх наукових робіт, а частина – і не розпочала б шлях дослідника, викладача.

Радий, що доля звела з Володимиром Івановичем і мене. Це було у грудні 1996 р., коли Олександр Гнатович Мукомела, завідувач кафедри міжнародної журналістики Інституту журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка, познайомив із професором своєї кафедри В. І. Шклярем. Тоді я приїхав до Києва з першим варіантом своєї кандидатської дисертації. Ця зустріч не була проста. З уст проф. В. Шкляра почув питання не тільки про структуру і наповнення дисертації, а й про інше: чому йому або О. Мукомелі не зателефонував мій науковий керівник, проф. Й. Лось, де відгук наукового керівника? Повіз дисертацію до Києва без відома

наукового керівника, який схилився до думки, щоб захищати роботу у Львові... Але швидко порозумілися з Володимиром Івановичем, і він одразу почав допомагати – говорити про те, як роботу поліпшити, довести до готовності, пропонувати офіційних опонентів...

Завдяки подальшій співпраці з кафедрою О. Мукомели і В. Шкляра, вже в червні 1997 р. відбувся успішний захист моєї кандидатської, а далі був обмін студентами і викладачами спеціалізації “Міжнародна журналістика” (львів’яни жили і навчалися/навчали в Києві, а кияни – у Львові), стажування у Києві (ІЖ) та Кальмарі (Швеція, FOJO)¹, докторантура в ІЖ КНУ ім. Т. Шевченка, написання докторської дисертації (науковий консультант – проф. В. Шкляр), видання докторської монографії (2008 р.), успішний, хоч і непростий, захист у 2009 р.

Навіть після захисту, через роки, Володимир Іванович регулярно цікавився моїми науковими і особистими досягненнями, переказував вітання колегам зі Львова, підтримував, допомагав морально, іноді полемізував. Для мене, як і багатьох колег зі Львова, Києва та більшості міст України, проф. В. Шкляр став вічним науковим консультантом, іноді – й науковим батьком.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Проф. В. Шкляр – блискучий викладач, гарний товариш, колега, автор концептуальних наукових праць, у т. ч. монографій, посібників, підручників, член кількох спеціалізованих вчених рад із захисту дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата і доктора наук.

Поки людина живе і працює, про неї практично не пишуть, хіба говорять. Але професор О. К. Мелешенко ще у 2007 р. у відновленому виданні «Українська журналістика в контексті світової» опублікував історію кафедри міжнародної журналістики ІЖ КНУ, де в науково-публіцистичному стилі розповів і про Володимира Івановича². До слова, в телефонній розмові Олександр Костянтинівич вказав на численні помилки, які мали місце в біографічній довідці на сайті Віртуального музею Інституту журналістики 14 лютого 2019 р., де опубліковано прижиттєву енциклопедичну статтю І. М. Забіяки «Шкляр Володимир Іванович»³, в якій, окрім біографічних відомостей, вдало підсумовано наукове значення проф. В. Шкляра: «...провідний дослідник в галузі теорії і практики вітчизняних і світових ЗМІ»⁴.

Після смерті проф. В. Шкляра одразу з’явилися перші публікації, в яких коротко подано, часто повторено, його життєвий, творчий і науковий шлях. Це повідомлення в «Детекторі Медіа» Данила Головатого «Помер ексдекан відділення журналістики Володимир Шкляр»⁵, на сторінці Навчально-наукового Інституту журналістики

¹ Завдяки підтримці заступника директора ІЖ з міжнародних зв’язків, завідувача кафедри міжнародної журналістики Т. І. Петріва.

² Мелешенко, О. К. Від кафедри історії журналістики до кафедри міжнародної журналістики: шлях довжиною у 54 роки. Українська журналістика в контексті світової: зб. наук. праць зі спеціальності «Журналістика» / за ред. проф. Мелешенка О. К. К., 2007, вип. 1 (6), с. 6–66.

³ Забіяка, І. М. (2019, 19.02), Шкляр Володимир Іванович. *Віртуальний музей Інституту журналістики*. <http://labs.journ.univ.kiev.ua/spring2017/shklyar-volodymyr-ivanovych/>

⁴ Там само.

⁵ Головатий, Д. (2024, 12.09), Помер ексдекан відділення журналістики Володимир Шкляр. *Детектор Медіа*. <https://detector.media/infospace/article/232080/2024-09-12-pomer-eksdekan-viddilennya-zhurnalistyky-volodymyr-shklyar/>

КНУ імені Тараса Шевченка «Володимир Іванович Шкляр»⁶ (*«Неймовірний педагог й авторитетний кроскордонний експерт – до його думки прислухалися зарубіжні колеги»*), на сайті Національної спілки журналістів України – «Помер відомий журналіст і філолог Володимир Шкляр»⁷. Очевидно, що нові і ґрунтовні публікації про В. І. Шклера ще попереду.

Методологічна основа дослідження

У цій статті застосовано наукові методи інформаційного пошуку (пошук документів, тексту), наукової систематизації зібраного матеріалу (формування переліків книг, захищених дисертацій, офіційного опонування), узагальнення (фіксація загальних ознак наукової візії проф. В. Шклера як передумови значення його постаті в теорії і практиці української журналістики) та концептуалізації (визначення значення і місця постаті проф. В. Шклера в науці).

Виклад основного матеріалу дослідження

Основні біографічні дані. Народився В. Шкляр 17.11.1945 р. у м. Погребище на Вінниччині. У 1968 р. закінчив філологічний факультет Одеського державного університету. 1968-1973 рр. – редактор районної газети «Прапор перемоги» у м. Калинівка Вінницької обл. Під керівництвом молодого редактора В. Шклера у 1972 р. газета стала переможцем Всесоюзного конкурсу культури видання. Отримала премію імені Марії Ульянової та була нагороджена автомобілем ЛУАЗ⁸.

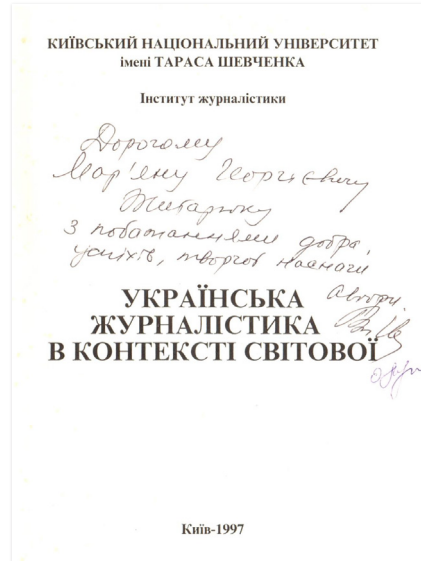
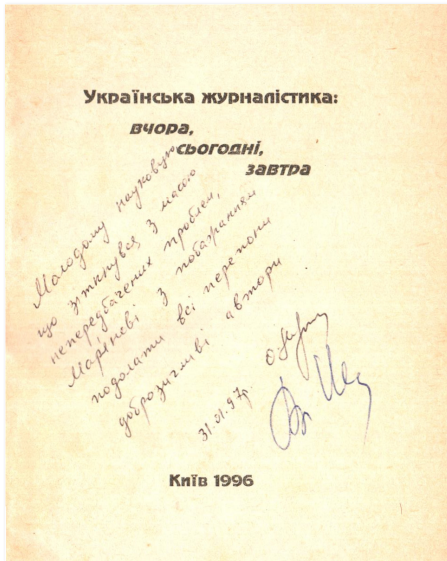
З 1973 р. по 1981 р. – викладач, доцент відділення журналістики Одеської Вищої партійної школи. 1979 р. захистив кандидатську дисертацію «Проблеми стихотворной публицистики: специфика, жанры, мастерство». У 1981-1985 рр. працював доцентом, заступником декана, деканом філологічного факультету Одеського державного університету. 1985 р. переїзд до Києва і праця доцентом, деканом відділення журналістики Київського інституту політології і соціального управління (по 1990 р.). 30.03.1989 р. – успішний захист докторської дисертації «Публіцистика й художня література: проблеми продуктивно-творчої інтеграції». У 1990-1991 рр. – перший проректор Одеського інституту політології і соціального управління. З 1991 р. – в Інституті журналістики Київського університету імені Тараса Шевченка: професор кафедри періодичної преси (1991), професор кафедри журналістської майстерності (1992-1994 рр.), виконувач обов'язків завідувача кафедри журналістської майстерності (1994-1996 рр.), професор кафедри міжнародної журналістики (1996-1999 рр., 2003-2009 рр.), завідувач кафедри міжнародної журналістики (1999-2002 рр.). У період завідування започаткував серію наукових видань: «Українська журналістика: вчора, сьогодні, завтра» (1996-1998 рр., 3 випуски), «Українська журналістика в контексті світової» (1997–2001 рр., 5 випусків, поновлений у 2007 р., 3 випуски), «Публіцистика і політика» (2000, 2001, 2002 рр., 3 випуски)⁹.

⁶ Навчально-науковий Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка (2024, 12.09). Володимир Іванович Шкляр. <http://journ.knu.ua/4944-2/>

⁷ Інформаційна служба НСЖУ (2024, 13.09). Помер відомий журналіст і філолог Володимир Шкляр. <https://nsju.org/novini/pomer-vidomyj-zhurnalyst-i-filolog-volodymyr-shklyar/>

⁸ Мелешенко О. К. Від кафедри історії журналістики до кафедри міжнародної журналістики: шлях довжиною у 54 роки...

⁹ У мене збереглися деякі видання з автографами автора (на фото далі).

Період завідування кафедрою міжнародної журналістики Володимир Іванович згадує з захопленням: «Чесно скажу, вдалося “сколотити” гарну кафедру: це і перший історик української журналістики ХХ ст. доцент (давно уже неофіційно визнаний професор) Олександр Мукомела, доктор політичних наук, професор Анатолій Чічановський, доктор філологічних наук Олександр Мелешенко, кандидати філологічних наук, доценти Тарас Петрів, Ігор Слісаренко, Віта Гоян та ін. Особлива для мене гордість – це підготовлені мною за цей час в Інституті кандидати філологічних наук Майя Леськова, Валентин Бадрак, Олег Романчук, Людмила Мукомела, Діана Дуцик, Ольга Гресько, Олеся Яхно, доктор філологічних наук із університету ім. А. Міцкевича (Польща) Войцех Цісак, доктор політичних наук Олена Гриценко (мій багаторазовий співавтор монографій і підручників). А скільки разів був офіційним опонентом по захисту дисертацій різних рівнів – важко перерахувати. І не тільки в Україні, а й у Молдові, Білорусі, Росії, Польщі. <...> ...в цей же університет (Познанський у Польщі. – О. М.) неодноразово запрошувався для читання лекцій з теорії журналістики, комунікативної політології, теорії і методики журналістської творчості...»¹⁰

Проф. О. К. Мелешенко згадує, що з ініціативи професорів В. І. Шкляра та А. А. Чічановського на кафедрі розпочато випуск «Бібліотечки журналіста-міжнародника». Випущено такі брошури: Шкляр В. І. Мас-медіа і виклики нового століття. К.: Грамота, 2003; Чічановський А. А. Новина в міжнародній журналістиці. К.: Грамота, 2003; Петрів Т. І. Мас-медіа в євроінтеграційних процесах. К.: Грамота, 2003; Мелешенко О. К., Чічановський А. А., Шкляр В. І. Інформація, інформаційний: Словник термінів і понять для журналістів і політологів. К.: Грамота, 2007.

¹⁰ Мелешенко, О. К. Від кафедри історії журналістики до кафедри міжнародної журналістики: шлях довжиною у 54 роки...

З 2006 р. проф. В. І. Шкляр співпрацював з Інститутом (згодом – факультетом) філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. В останній період життя і до смерті (12.09.2024 р.) – професор кафедри журналістики, реклами та зв'язків з громадськістю ВДПУ.

Викладав навчальні курси: «Теорія і методика журналістської творчості», «Проблематика ЗМІ», «Політика, преса, влада» та ін. Чи не основними напрямками наукової роботи були: теорія і практика масової комунікації, поетика журналістики, проблеми впливу масової комунікації на геополітичні процеси. Також В. Шкляр чимало зусиль доклав у підготовці українських журналістів-міжнародників, становленні міжнародної журналістики нашої країни, зокрема, консультував колег з факультету журналістики ЛНУ ім. І. Франка під час розроблення ОПП «Міжнародна журналістика» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти (березень 2024 р.).

Почесний доктор Київського міжнародного університету Володимир Шкляр, окрім започаткованих серій видань на кафедрі міжнародної журналістики в ІЖ КНУ, був членом редколегій низки інших наукових видань: «Вісник Київського університету. Серія журналістика», «Вісник Львівського університету. Серія журналістика», «Наукові записки Інституту журналістики»), журналів «Журналіст України», «Пам'ять століть», «Універсум», альманаху «Святий Володимир». Також В. І. Шкляр працював у першому складі експертної ради ВАК України з філологічних наук і мистецтвознавства, членом спеціалізованих вчених рад Інституту журналістики, Інституту філології Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Авторський науковий доробок професора В. Шклара більш ніж значний: майже 20 окремих видань та понад 200 наукових статей, а його індекс у Гугл Академії два місяці після смерті – 15 пунктів¹¹. Зокрема, покоління журналістів в Україні виросло на таких підручниках, посібниках, монографіях, тезах лекцій авторства і співавторства В. Шклара¹²:

Чічановський А., Шкляр В. Політика, преса, влада. К., 1993.

Чічановський А. А., Шкляр В. І. Політика, преса, влада. Київ-Москва: Слов'янський діалог, 1993.

Чічановський А. А., Шкляр В. І. Світ інформації: особистість, суспільство, держава. Київ-Москва: Слов'янський діалог, 1995.

Шкляр В. Журналістська майстерність: поетика журналістського твору: Конспект лекцій для студентів Інституту журналістики. К.: Інститут журналістики КНУ, 1995. 68 с.

Шкляр В. І. Основи журналістики. К., 1996. 134 с.

Вартанов Г., Шкляр В. Основи теорії журналістики: конспект лекцій. Київ: МІЛП, 1996.

Вартанов Г., Шкляр В. Основи журналістики. Київ: Ін-т журналістики КНУ ім. Т. Шевченка, 1997.

Шкляр В. І. Теорія і методика журналістської творчості. К.: Либідь, 1999. 243 с.

¹¹ Шкляр Володимир Іванович (2024,08.12). <https://scholar.google.com/citations?user=nJnrRoAAAAJ&hl=uk>

¹² Подаємо за хронологією видань.

Шкляр В. Теорія і методика журналістської творчості: конспект лекцій. К.: МІЛП, 1999.

Гриценко О., Кривошея Г., Шкляр В. Основи теорії журналістської діяльності: Навчальний посібник. К.: Інститут лінгвістики і права, 2000. 206 с.

Гриценко О. М., Шкляр В. І. Преса і політика: проблеми, концепції, досвід: Монографія. К.: Ін-т журналістики Київ. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка, вид-во «Нора-Друк», 2000. 70 с.

Гриценко О. М., Шкляр В. І. Основи теорії міжнародної журналістики: Підручник. К.: ВПЦ «Київський університет», 2002. 304 с.

Шкляр В. І. Мас-медіа і виклики нового століття. К.: Грамота, 2003.

Шкляр, В. Вектори часу. *Україна на шляху до Європи* / упоряд.: В. І. Шкляр, А. В. Юричко. К.: Етнос, 2006. С. 226-264.

Мелешенко О. К., Чічановський А. А., Шкляр В. І. Інформація, інформаційний: Словник термінів і понять для журналістів і політологів. К.: Грамота, 2007. 72 с.

Вражає перелік імен авторів дисертацій, до яких причетний проф. В. Шкляр. Під час написання статті зіткнувся з проблемою відсутності вичерпних списків здобувачів кандидатського наукового ступеня, які вдало захистили свої дисертації під керівництвом Володимира Івановича, докторів наук, в яких проф. В. Шкляр був науковим консультантом, захищених дисертацій, де В. І. Шкляр був офіційним опонентом. У ті часи ще не було цифровізації... Проте завдяки відомостям з електронного ресурсу «Академічні тексти України»¹³ вдалося відтворити картину приблизно за останні два десятиліття. Водночас прошу вибачення у тих, кого не згадав, і пропону доповнити підготовлений перелік.

В. І. Шкляр – науковий керівник (кандидатські дисертації)¹⁴

Бадрак Валентин Володимирович. Фактори ефективності впливу друкованих ЗМІ (преси) на електорат. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0400U000620.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 03-03-2000. Спеціалізована вчена рада Д.26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0400U000620>

Воронова Мальвіна Юріївна. Сучасна українська портретистика: жанрова диференціація і поетика. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0406U004134.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 09-10-2006. Спеціалізована вчена рада Д.26.001.34 <https://uacademic.info/ua/document/0406U004134>

Гресько Ольга Вікторівна. Міжнародна журналістика в контексті глобальних суспільних трансформацій. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0405U000591.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 14-02-2005. Спеціалізована вчена рада Д.26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0405U000591>

Дуцик Діана Ростиславівна. Роль засобів масової інформації у забезпеченні політичних прав та свобод громадян у демократичному суспільстві. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0404U000677.pdf](#). Спе-

¹³ Академічні тексти України (1999-2024). URL: <https://uacademic.info/>

¹⁴ Подано за алфавітом.

ціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 10-02-2004. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0404U000677>

Заславська Ольга Олександрівна. Засоби масової інформації як інструмент моделювання політичної свідомості у виборчій кампанії (на матеріалах президентських і парламентських виборів 2004-2006 рр.). Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0408U001093.pdf](#). Спеціальність 23.00.03 – Політична культура та ідеологія. Дата захисту 11-03-2008. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.36. <https://uacademic.info/ua/document/0408U001093>

Малий Михайло Володимирович. Міжнародний відділ новин на телебаченні: організаційний, жанрово-творчий і технологічний потенціал. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0405U001558.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 11-04-2005. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0405U001558>

Мукомела Людмила Аркадіївна. Комунікативно-економічна конкуренція та концентрація як фактори ефективної діяльності друкованих ЗМІ (з досвіду сучасної преси ФРН). Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0401U003274.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 12-10-2001. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0401U003274>

Носова Богдана Миколаївна. Мас-медійне забезпечення політичних орієнтирів України в контексті євроатлантичної інтеграції. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0408U004862.pdf](#). Спеціальність 27.00.04 – Теорія та історія журналістики. Дата захисту 10-11-2008. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.33. <https://uacademic.info/ua/document/0408U004862>

Романчук Олег Костянтинович. Історична публіцистика як складова системи державотворення та самоорганізації громадянського суспільства в Україні. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0401U001229.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 23.04-2001. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0401U001229>

Сухомлин Ольга Юріївна. Толерантність як орієнтир професійної діяльності журналіста в українській пресі мультикультурного суспільства. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0409U005110.pdf](#). Спеціальність 27.00.04 – Теорія та історія журналістики. Дата захисту 12-10-2009. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.33. <https://uacademic.info/ua/document/0409U005110>

Шальман Тетяна Михайлівна. Жанрові діалогічні форми сучасного українського телебачення. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0407U002571.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 12-06-2007. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0407U002571>

Юричко Андрій Васильович. Інформаційні маніпуляції у повідомленнях світової періодичної преси в контексті інформаційної безпеки України: стан та шляхи протидії. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0407U004266.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 08-10-2007. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0407U004266>

Яхно Олеся Михайлівна. Україна в сучасному геополітичному просторі (політико-медійний аспект). Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0406U003733.pdf](#). Спеціальність 23.00.03 – Політична культура та ідеологія. Дата захисту 12-09-2006. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.36. <https://uacademic.info/ua/document/0406U003733>

В. І. Шкляр – науковий консультант (докторські дисертації)

Гриценко Олена Миколаївна. Мас-медіа в процесах демократичних трансформацій українського суспільства (Політико-культурологічний аспект). Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. Спеціальність 23.00.03 – політична культура та ідеологія. Дата захисту – 13.10.2003. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://studfile.net/preview/7845284/>; <https://irbis-nbuv.gov.ua/aref/20081124020686>

Житарюк Мар'ян Георгійович. Українська журналістика як соціокультурна модель: генезис, домінанти у світовому інформаційному контексті. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0509U000334.pdf](#). Спеціальність 27.00.04 – Теорія та історія журналістики. Дата захисту 30-05-2009. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0509U000334>

Проскуріна Олена Олександрівна. Сучасна політична культура України в умовах глобалізації інформаційного суспільства. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0509U000569.pdf](#). Спеціальність 23.00.03 – Політична культура та ідеологія. Дата захисту 06-10-2009. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.36. <https://uacademic.info/ua/document/0509U000569>

Цісак Войцех. Трансформація преси в Польщі і Україні в контексті суспільних змін (1989-1999 рр.). Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0501U000092.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 28.02-2001. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0501U000092>

Професор В. І. Шкляр – офіційний опонент кандидатських дисертацій

Алі Мабхут Саад Мулкат. Роль центральної преси Ємену в інформаційному забезпеченні громадсько-політичних перетворень суспільства: проблеми та перспективи (1994-2000 рр.). Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0403U000468.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 21-01-2003. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0403U000468>

Гандзюк Віталій Олександрович. Часописи Поділля періоду національно-визвольних змагань (1917-1920 рр.) у відстоюванні ідей державності. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0408U005599.pdf](#). Спеціальність 27.00.04 – Теорія та історія журналістики. Дата захисту 08-12-2008. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.33. <https://uacademic.info/ua/document/0408U005599>

Гвоздєв Володимир Миколайович. Проблема й поняття свободи преси: сутність, зміст, структура. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0404U001678.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 09.04-2004. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0404U001678>

Городенко Леся Михайлівна. Засоби масової комунікації у контексті громадської думки: формування, функціонування, жанрові прийоми. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0404U000036.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 09-12-2003. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0404U000036>

Залізняка Юрій Богданович. Етичний інтелектуалізм у публіцистиці Івана Дзюби і Вацлава Гавела. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0407U001336.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 14.03-2007. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0407U001336>

Золяк Вікторія Василівна. Функціональні характеристики контентної конвергенції засобів масової комунікації. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0409U002618.pdf](#). Спеціальність 27.00.06 – Прикладні соціально-комунікаційні технології. Дата захисту 19-05-2009. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0409U002618>

Кирилова Оксана Вікторівна. Концепція персонального журналізму у пресі Сполучених Штатів Америки (історія формування та сучасний аспект проблеми). Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0405U000382.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 10-01-2005. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0405U000382>

Куранова Світлана Іванівна. Соціальні та когнітивні особливості замітки в українській періодиці початку ХХІ ст. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0410U001507.pdf](#). Спеціальність 27.00.01 – Теорія та історія соціальних комунікацій. Дата захисту 22.02-2010. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0410U001507>

Левкова Оксана Вікторівна. Сучасна політична публіцистика та динаміка світоглядних орієнтацій людини (за матеріалами українських, російських та білоруських публіцистів). Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0408U005601.pdf](#). Спеціальність 27.00.04 – Теорія та історія журналістики. Дата захисту 08-12-2008. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.33. <https://uacademic.info/ua/document/0408U005601>

Лильо Тарас Ярославович. Глобалізація комунікаційного простору і процеси національної ідентифікації у посткомуністичному світі. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0401U002698.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 08-10-2001. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0401U002698>

Мальцева Віта Володимирівна. Економічна проблематика на сторінках преси ФРН (1996-2001 рр.). Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0404U001677.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 07-04-2004. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0404U001677>

Масімова Лариса Гагівна. Концепція людини та світу у публіцистичній і художній творчості Умберто Еко. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0408U003963.pdf](#). Спеціальність 27.00.04 – Теорія та історія журналістики. Дата захисту 08-09-2008. Спеціалізована вчена рада Д.26.001.33. <https://uacademic.info/ua/document/0408U003963>

Наджос Андрій Іванович. Інформаційні стратегії впливу американської преси на соціально-політичний процес в Україні. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0402U001284.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 08-04-2002. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0402U001284>

Нестеряк Юрій Васильович. Інформаційно-технологічний і творчий потенціал агенційної журналістики (вітчизняний і світовий досвід). Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0405U004139.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 17-10-2005. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0405U004139>

Онуфрив Соломія Тарасівна. Політичний дискурс ЗМІ України у світовому інформаційному просторі. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0405U001250.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 15-03-2005. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0405U001250>

Порфімович Ольга Леонідівна. Проблеми координації діяльності засобів масової інформації та правоохоронних органів України (за матеріалами української преси періоду незалежності). Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0400U002895.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 23.10-2000. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0400U002895>

Садівничий Володимир Олексійович. Публіцистично-художня діяльність Миколи Данька в контексті національного інформаційного простору 60-80-х років ХХ століття. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0409U000499.pdf](#). Спеціальність 27.00.04 – Теорія та історія журналістики. Дата захисту 22-01-2008. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.33. <https://uacademic.info/ua/document/0409U000499>

Теребус Оксана Леонідівна. Публіцистика Дмитра Павличка: мотиви, жанри, контекст. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0406U004135.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 10-10-2006. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0406U004135>

Хоменко Тетяна Миколаївна. Трансформація жанру проповіді у сучасній україномовній публіцистиці (Євген Сверстюк, Мирослав Маринович – Україна, Іван Ортинський – Німеччина). Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0401U003275.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 12-10-2001. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0401U003275>

Хомінський Сергій Йосипович. Взаємозв'язок релігійної та екологічної проблематики в системі соціальних комунікацій (на матеріалі природоохоронної, релігійно-навчочі і релігійної преси). Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0409U002870.pdf](#). Спеціальність 27.00.01 – Теорія та історія соціальних комунікацій. Дата захисту 15.06-2009. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0409U002870>

Шаповаленко Надія Миколаївна. Форми синтезу ідейно-публіцистичного та образно-художнього начал у творах Івана Багряного. Дисертація на здобуття

ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0407U002570.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 12.06-2007. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0407U002570>

[Ширченко Ярослава Іванівна](#). Журналістська етика: проблеми і концепції (світовий та вітчизняний досвід). Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0409U000487.pdf](#). Спеціальність 27.00.01 – Теорія та історія соціальних комунікацій. Дата захисту 12-01-2009. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0409U000487>

[Щербакова Олена Анатоліївна](#). проблема формування національної еліти України крізь призму преси 90-х років. Дисертація на здобуття ступеня кандидата наук. [Облікова картка дисертації 0499U002884.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 19.10-1999. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0499U002884>

Професор В. І. Шкляр – офіційний опонент докторських дисертацій

[Безчотнікова Світлана Володимирівна](#). Російська літературна антиутопія межі ХХ-ХХІ століть: динаміка розвитку, вектори модифікацій, типологія. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0508U000528.pdf](#). Спеціальність 10.01.02 – Російська література. Дата захисту 17-10-2008. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.39. <https://uacademic.info/ua/document/0508U000528>

[Василенко Микита Кімович](#). Динаміка розвитку інформаційних та аналітичних жанрів в українській пресі. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0507U000496.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 18.09-2007. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0507U000496>

[Галич Валентина Миколаївна](#). Публіцистична творчість Олеся Гончара: історія, поетика, прагматика. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0505U000032.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 10-01-2005. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0505U000032>

[Гоян Олександр Яремович](#). Комерційна радіожурналістика в Україні: становлення, розвиток, перспектива. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0507U000217.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 11-04-2007. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0507U000217>

[Квім Сергій Миронович](#). Дмитро Донцов і «Літературно-Науковий Вісник» («Вісник») на тлі розвитку української літератури і журналістики 20-30-х років. Ідеологічні, естетичні та організаційні принципи. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0500U000372.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 19-12-2000. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0500U000372>

[Кузнецова Олена Дмитрівна](#). Ціннісно-етичне регулювання журналістської діяльності в Україні. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0599U000323.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 08-09-1999. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0599U000323>

Орехов Володимир Вікторович. Російська література та імагологічний дискурс у російсько-французькому літературному діалозі першої половини XIX в. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0508U000149.pdf](#). Спеціальність 10.01.02 – Російська література, 10.01.05 – Порівняльне літературознавство. Дата захисту 14.02-2008. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.39. <https://uacademic.info/ua/document/0508U000149>

Сидоренко Наталія Миколаївна. Українська таборова преса першої половини XX століття: проблеми національно-духовного самоствердження. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0500U000308.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 24-10-2000. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0500U000308>

Фінклер Юрій Едуардович. Мас-медіа як соціальний інститут: особливості взаємин з владою. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0504U000192.pdf](#). Спеціальність 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 26.03-2004. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0504U000192>

Чекмишев Олександр Вікторович. Моніторинг ЗМІ в системі соціальних комунікацій: історико-теоретичний та прагматичний аспект. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0512U000251.pdf](#). Спеціальність 27.00.01 – Теорія та історія соціальних комунікацій. Дата захисту 26.03-2012. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0512U000251>

Шестакова Елеонора Георгіївна. Теоретичні аспекти співвідношення текстів художньої літератури та масової комунікації. Дисертація на здобуття ступеня доктора наук. [Облікова картка дисертації 0506U000455.pdf](#). Спеціальність 10.01.06 – Теорія літератури, 10.01.08 – Журналістика. Дата захисту 23.06-2006. Спеціалізована вчена рада Д 26.001.34. <https://uacademic.info/ua/document/0506U000455>

Результати і перспективи подальших досліджень

Здійснено спробу комплексно осмислити наукові візії теоретика журналістики В. І. Шкляра – його науковий і творчий доробок. На жаль, не все віднайдено, не всіх дисертантів згадано, тому, після доповнень, подані переліки можна буде розширити і вдосконалити.

Висновок

Професор Володимир Шкляр – непересічна і, на жаль, гідно не оцінена постать в українській науці. Бракує інформації в мережі, державних нагород тощо. Водночас ті, хто працював з Володимиром Івановичем, знав його, пам'ятатимуть його лідерство, неординарність, компетентність, безкомпромісність, глибокодумність, лако-нічність, підтримку, людяність, добре слово і цінні поради.

Подяки

Хочу висловити подяку синові Володимира Івановича – Сергієві Володимировичу Шкляреві, колишнім працівникам кафедри міжнародної журналістики ІЖ КНУ ім. Т. Шевченка – Олені Миколаївні Гриценко, Олександрові Костянтиновичу Мелещенко, Ользі Вікторівні Гресько – за підтримку ідеї підготувати цю статтю, допомогу у зборі фактологічного матеріалу; працівникам вебресурсу «Академічні тексти України» – за систематизацію дисертаційного фонду, зокрема тих наукових робіт, у керівництві, консультуванні, офіційному опонуванні яких був задіяний професор В. І. Шкляр.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Академічні тексти України* (1999-2024). URL: <https://uacademic.info/>
2. Головатий, Д. (2024, 12.09). Помер ексдекан відділення журналістики Володимир Шкляр. *Детектор Медіа*. URL: <https://detector.media/infospace/article/232080/2024-09-12-pomer-eksdekan-viddilennya-zhurnalistyky-volodymyr-shklyar/>
3. Забіяка, І. М. (2019, 19.02). Шкляр Володимир Іванович. *Віртуальний музей Інституту журналістики*. URL: <http://labs.journ.univ.kiev.ua/spring2017/shklyar-volodymyr-ivanovych/>
4. *Інформаційна служба НСЖУ* (2024, 13.09). Помер відомий журналіст і філолог Володимир Шкляр. URL: <https://nsju.org/novini/pomer-vidomyj-zhurnalist-i-filolog-volodymyr-shklyar/>
5. Мелешченко, О. К. (2007). Від кафедри історії журналістики до кафедри міжнародної журналістики: шлях довжиною у 54 роки. *Українська журналістика в контексті світової: зб. наук. праць зі спеціальності "Журналістика"*. За ред. проф. Мелешченко О. К. К., Вип. 1 (6). С. 6 – 66.
6. *Навчально-науковий Інститут журналістики КНУ імені Тараса Шевченка* (2024, 12.09). Володимир Іванович Шкляр. URL: <http://journ.knu.ua/4944-2/>
7. Шкляр Володимир Іванович (2024,08.12). URL: https://scholar.google.com/citations?user=nJnr_RoAAAAJ&hl=uk

REFERENCES

1. Akademichni teksty Ukrainy (1999-2024). URL: <https://uacademic.info/>
2. Holovaty, D. (2024, 12.09). Pomer eksdekan viddilennia zhurnalistyky Volodymyr Shkliar. Detektor Media. URL: <https://detector.media/infospace/article/232080/2024-09-12-pomer-eksdekan-viddilennya-zhurnalistyky-volodymyr-shklyar/>
3. Zabiaka, I. M. (2019, 19.02). Shkliar Volodymyr Ivanovych. Virtualnyi muzei Instytutu zhurnalistyky. URL: <http://labs.journ.univ.kiev.ua/spring2017/shklyar-volodymyr-ivanovych/>
4. Informatsiina sluzhba NSZhU (2024, 13.09). Pomer vidomyi zhurnalist i filoloh Volodymyr Shkliar. URL: <https://nsju.org/novini/pomer-vidomyj-zhurnalist-i-filolog-volodymyr-shklyar/>
5. Meleshchenko, O. K. (2007). Vid kafedry istorii zhurnalistyky do kafedry mizhnarodnoi zhurnalistyky: shliakh dovzhynoiu u 54 roky. *Ukrainska zhurnalistyka v konteksti svitovoi: zb. nauk. prats zi spetsialnosti "Zhurnalistyka"*. Za red. prof. Meleshchenka O. K. K., Vyp. 1 (6). S. 6–66.
6. Navchalno-naukovyi Instytut zhurnalistyky KNU imeni Tarasa Shevchenka (2024, 12.09). Volodymyr Ivanovych Shkliar. URL: <http://journ.knu.ua/4944-2/>
7. Shkliar Volodymyr Ivanovych (2024,08.12). URL: https://scholar.google.com/citations?user=nJnr_RoAAAAJ&hl=uk

THE SCIENTIFIC VISION OF PROFESSOR VOLODYMYR SHKLYAR

Maryan Zhytaryuk

*Ivan Franko National University of Lviv,
General Chuprynka street, 49, 79044, Lviv, Ukraine,
e-mail: maryan.zhytaryuk@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-5690-5701>*

The article deals with the scientific vision of the famous Ukrainian scientist, theorist of journalism, Doctor of Philology, Professor Volodymyr Ivanovich Shklyar, his scientific achievements and scientific activities. Scientific methods of information search, scientific systematization of the collected material, generalization and conceptualization are applied. A list of publications authored and co-authored by Volodymyr Ivanovych is provided, lists of dissertations where Prof. V. Shklyar was the scientific supervisor (candidate research), scientific consultant (doctoral), official opponent, basic scientific biographical data are provided.

Thus, this study attempts to comprehensively comprehend the scientific visions of the theorist of journalism V. I. Shklyar – his scientific and creative achievements. Unfortunately, not everything has been found, not all dissertations have been mentioned, therefore, after additions, the lists provided can be expanded and improved. The conclusion is made: everyone who worked with Volodymyr Ivanovych, knew him, will remember his leadership, originality, competence, uncompromisingness, deep thinking, conciseness, support, humanity, a kind word and valuable advice.

The author of the article expresses gratitude to the son of Volodymyr Ivanov – Serhiy Volodymyrovich Shklyar, former employees of the Department of International Journalism of the IZh KNU named after T. Shevchenko – Olena Mykolaivna Hrytsenko, Oleksandr Kostyantynovich Meleshchenko, Olga Viktorivna Gresko – for supporting the idea of preparing this article, assistance in collecting factual material; to the employees of the web resource “Academic Texts of Ukraine” – for the systematization of the dissertation fund, in particular, those scientific works in the guidance, consultation, official opposition of which Professor V. I. Shklyar was involved.

Keywords: Professor Volodymyr Shklyar, theory of journalism, international journalism, Ukrainian journalism, scientific supervisor, scientific consultant.

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 264–283 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13279>

УДК [070-051:004.056.5]:355.48((470+571):477)"2022/..."

ETHICAL AND SECURITY ASPECTS OF DATA ANALYTICS IN JOURNALISM: THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR

Yana Shekeriak-Kushka

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chuprynky Str., 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: Yana.Shekeriak@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0002-8187-4062>*

The purpose of this article is to examine the ethical and security aspects of data usage in data journalism, particularly in the context of wartime. It explores key risks associated with working with data, such as privacy violations, manipulation, and the reinforcement of stereotypes. The article analyzes the legislative framework for personal data protection in Ukraine and the EU, as well as specific challenges faced by journalists during the war, including the protection of information sources, anonymization of sensitive data, and ensuring civilian safety. Recommendations are proposed for ethical data usage and enhancing security within the modern media landscape.

Keywords: data journalism, personal data, ethics, security, war, Ukraine, new media.

Relevance and Problem Statement. Data has become an integral part of daily life in modern society, increasingly dependent on digital technologies. Virtually every action people take, from sharing posts on social media to making purchases in online stores, is recorded and stored as data. At the same time, this data serves as a source for numerous stories that can be uncovered, analyzed, and presented to the public. This, coupled with the ongoing competition for attention and the informational oversaturation of the media space, has created a context where the role of journalists extends far beyond the rapid dissemination of information to the public.

In this context, the role of data journalism is increasing—a relatively new media practice that involves using, processing, and presenting data for journalistic purposes. Its distinctive feature lies in its focus on objectivity through data analysis and the effort to minimize the risk of accusations of subjectivity. Moreover, through the use of data visualizations often included in journalistic materials, such content becomes more accessible to audiences as people increasingly perceive information through graphical or interactive elements.

With the advancement of datafication, characterized by the increasing influence of data across all spheres of life, the ability to work with data has become a critical competency for every contemporary media professional. Data about society, the economy, politics, or

personal preferences hold enormous potential for informing the public and addressing significant societal issues.

Despite the described rapid growth in data accessibility, data interpretation and use do not spread quickly. Often, the information requires comprehensive analysis and responsible approaches to interpreting results. This raises a range of challenges, including the need for specialized skills and meticulous analysis, as well as ethical and security considerations, which will be the focal point of this article.

Each data-driven story has the potential to lead to the identification of individuals involved in specific events, protests, investigations, or those who simply did not intend to disclose personal information, which can result in consequences ranging from ridicule to persecution. Additionally, it can leave a digital footprint that is dangerous, for instance, for investigative journalists. Moreover, by using data from personal social media accounts or publicly accessible websites without considering the legality of their collection, we expose ourselves and the editorial team to legal risks.

In the context of war, media professionals in Ukraine must be even more cautious of these risks.

The purpose of this article is to examine the ethical and security aspects of data (big data) usage in contemporary journalism, particularly in data journalism. To achieve this, the following tasks must be accomplished:

- outline the key ethical challenges journalists face when working with data.
- examine potential threats for journalists working with large datasets, including risks of data breaches, issues of anonymity, and the confidentiality of information sources.
- systematize the provisions of European and Ukrainian legislation regulating (personal) data usage by media professionals.
- identify trends in the modern digital media environment that amplify risks to journalists' personal data and dictate new solutions.

Literature review. The concept of “data journalism” entered academic discourse within the past ten to fifteen years. As a relatively new field, data journalism has not been extensively studied in the Ukrainian academic segment. Most research is conducted by foreign specialists.

Researchers primarily focus on the theoretical foundations of data journalism and its classification within the genres of new media on the one hand and practical recommendations for its implementation and development on the other. They emphasize its history, functions, data sources and collection methods, key stages of working with data, and the rationale for its adoption. Often, practitioners become theorists in this field, documenting their experiences with data journalism projects in global media, developing new methods of working with data, substantiating a critical approach to it, and sharing insights on establishing data teams and incorporating data journalism into educational curricula (Liliana Bounegru, Lucy Chambers, Jonathan W. Y. Gray, 2011¹; Gray J. A., Bounegru L. 2019²). They also address the ethical aspects of using open data and emphasize that journalists must maintain

¹ Chambers, L., Gray, J. & Bounegru, L. (2012), *Data journalism handbook*, O'Reilly Media, Incorporated. URL: <https://datajournalism.com/read/handbook/one> (date of access: 31.10.2024).

² Gray J., Bounegru L. (2019), *Data journalism handbook: towards a critical data practice*, European Journalism Centre, 270 p. URL: <https://datajournalism.com/read/handbook/two> (date of access: 05.11.2024).

the confidentiality of personal data and exercise caution with information that could harm certain population groups.

In Ukraine, similar manuals for working with data are primarily published for representatives of non-governmental organizations and local government bodies (Gazin, A., Horbal, A., Kubay, D., Shulga, Y., Shapovalenko, H.³, Shadska, U.⁴)

The issue of ethics in data usage is also examined in the context of new European legislation; the collection of large amounts of data by tech giants and the lack of a well-thought-out algorithm for protecting both journalists' personal data and their sources in newsrooms (David Craig, Stan Ketterer and Mohammad Yousuf⁵; Heikki Kuutti⁶)

Some studies analyze how the use of data helps in covering the war between Russia and Ukraine (Merabet D.⁷, Alexa van Sickel, Eunice Au⁸), yet their number in the context of security and ethics remains insufficient.

Given the outlined research contexts, the proposed study emphasizes the importance of understanding the ethical and security challenges in working with data in journalism. Considering the principles of privacy protection and responsible data usage is essential for minimizing the risks of manipulation and violations of the rights of information subjects, making this study highly relevant to contemporary journalistic practice.

Methodology. The study's methodological foundation combines general scientific and specialized methods. Descriptive and comparative methods were applied to analyze scientific and media sources on the use of data in journalism. These methods facilitated the collection and systematization of information regarding the ethical and security aspects of working with data. The comparative method was also used to study and compare different practices of data processing and analysis in journalistic materials, particularly comparing Ukrainian and international approaches to data protection and ethical standards in this field.

Structural-functional and systems methods were applied to study the legal and ethical requirements for data protection, the integration of various approaches and concepts regarding data work and their visualization in journalistic projects, and the impact of open

³ Кубай, Д., Горбаль, А., Газін, А., Шульга, Є. та Шаповаленко, Г. (2016), *Відкритий посібник з відкритих даних для громадських організацій, журналістів, і не тільки*, Київ: Український центр суспільних даних, URL: <https://socialdata.org.ua/manual/> (дата перегляду 24.09.2024).

⁴ Шадська, У. (2021), *Аналіз ризиків під час обробки персональних даних: що важливо знати? К.Компринт*, URL: https://umdpl.info/wp-content/uploads/2021/09/Posibnyk_otsinka-ryzykiv-ZPD-na-sajt.pdf?fbclid=IwAR1UmLp64kfohf2uh9tr3SKPtAaIgcG4Y88VXqMoJqzmTYWWSxAsDH1SPoCg (дата перегляду 16.09.2024).

⁵ Craig, D., Ketterer, S., Yousuf, M. (2017), "Ethical questions in data journalism and the power of online discussion", *Data Journalism.com*, URL: <https://datajournalism.com/read/longreads/ethical-questions-in-data-journalism-and-the-power-of-online-discussion> (date of access: 25.10.2024).

⁶ Kuutti, H. (2016), "Ethics of data journalism : four ethical phases in the working process", *Helsinki, Finland*, URL: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/58616> (date of access: 01.10.2024).

⁷ Мерабет, Д. (2024), *Як журналістика даних допомагає висвітлювати відновлення*, Центр практичної освіти «Накипіло», URL: <https://osvita.nakypilo.ua/yak-zhurnalistyka-danyh-dopomagaє-vidnovlennnyu/> (дата перегляду 25.06.2024).

⁸ Sickel, A. V. та Au, E. (2023), *Data journalism top 10: A year of war in Ukraine, russian casualties, trans identities, unexpected NBA performances*, *Global Investigative Journalism Network*, URL: <https://gijn.org/stories/data-journalism-top-10-a-year-of-war-in-ukraine-russian-casualties-trans-identities-unexpected-nba-performances/> (date of access: 08.11.2024)

data policies on contemporary media practices. These methods enabled the identification of key elements influencing security and ethics in data work, as well as their functional significance in media practices.

The methods of generalization and synthesis were applied to formulate the research conclusions related to the ethical and security aspects of data usage in journalism and to develop recommendations for journalists and journalism students on working with data.

Main Body of the Research. Data is abundant and everywhere, and it has become an important resource for journalism. Social networks use data to better target advertisements and study users' behavioral patterns; politicians use it to enhance the influence of their campaigns and prove the effectiveness of certain decisions; and public activists use it to disseminate and monitor their activities.

They are also, understandably, used by media professionals. On the one hand, it is their duty: despite the availability of a large amount of open data, its use without preparation is not very interesting to the average network user. Moreover, many recipients lack the necessary skills to understand and use data independently. Enormous datasets, tables with thousands of rows and columns – are often difficult for the average user. People do not know how to interpret this data, where to get it from, and how to use it in real-life situations. On the other hand, when journalists present this data in a clear graphic form, accompanied by context, explanations, and a full-fledged story, it becomes more understandable. Additionally, using data in their work also offers journalists new opportunities. Investigations have become much faster, using a more significant number of sources and scaling them up. With the help of data, journalists confirm war crimes committed by Russians on Ukrainian territory (Eliot Higgins⁹, Malachy Browne, David Botti and Haley Willis¹⁰), monitor the number of alarms and shelling, collect and map¹¹ civilian casualties in Ukraine, and highlight corruption schemes in state procurement. Moreover, data is not necessarily applied only in serious topics such as economics, politics, or social life and in large formats like research. A short story about a new theater season repertoire can be supplemented with data on sales and news about the start of academic development—visualizations of the number of applicants categorized by specialty. Data will show correlations better than long descriptions, confirming objectivity, helping trace dependencies and causal relationships, and making content more interactive.

If the use of data brings so many advantages to journalism, why don't we use it constantly, and what potential problems could arise? There are indeed quite a few: limited and selective access to data, the lack of a unified format for data presentation and laws, the risk of misinterpretation, the challenge of acquiring new skills, and digital literacy. Here, we will focus on the security and ethical aspects of using data in journalism, which are key to ensuring responsible and transparent media practices, especially in the context of the Russian-Ukrainian war. The use of big data comes with numerous risks, particularly when

⁹ Higgins, E. (2022), ««Факти» Росії про Бучу та реальні докази», *Bellingcat*, URL: <https://uk.bellingcat.com/rozsliduvannya/2022/05/10/fakty-rossii-pro-buchu-ta-realni-dokazy/> (date of access: 28.10.2024).

¹⁰ Browne, M., Botti, D. та Willis, H. (2022), “Satellite images show bodies lay in Bucha for weeks, despite russian claims”, *The New York Times*, URL: <https://www.nytimes.com/2022/04/04/world/europe/bucha-ukraine-bodies.html> (date of access: 29.10.2024).

¹¹ Bellingcat (2022), “Розбомблені лікарні та зруйновані квартири: картування випадків шкоди цивільним в Україні”, URL: <https://uk.bellingcat.com/rozsliduvannya/2022/05/10/kartuvannya-vypadkiv-shkody-sivilnym-v-ukrayini/> (дата перегляду: 03.10.2024).

it involves personal data and the protection of sources. Furthermore, insufficient training of journalists in data handling may lead to misinterpretations or manipulations, putting not only the objectivity of information at risk, but also the safety of individuals involved in journalistic investigations.

Law. The protection and respect for personal data are deeply rooted in core European values. This is partly explained by the experience of the genocide of the Jewish people, carried out by the Nazis, which included the collection of ethnic and personal data during population censuses and the use of technological capabilities (including cooperation with International Business Machines). Therefore, it is not surprising that the right to private and family life is enshrined in, for example, Article 12 of the Universal Declaration of Human Rights (1948) and Article 8 of the European Convention on Human Rights and Fundamental Freedoms.¹² Later, Germany became the first country to adopt a federal law on personal data protection in 1977, which gave impetus to the further development of European legislation in this field. Furthermore, the basis of European data protection legislation was established with the adoption of Directive 95/46/EC in 1995, “On the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data”. Subsequently, other countries created local acts based on this directive, including Ukraine (Law of Ukraine “On the Protection of Personal Data”).

However, the number of threats has increased with the development of technologies. A particularly alarming factor has been the concentration of vast amounts of data not only in the hands of the state (as was the case at the beginning of the discussion on data collection) but also in the hands of private companies and large corporations. This includes the so-called “big five” GAFAM (Google, Amazon, Facebook, Apple, Microsoft). Their technologies have also been used by governmental bodies. Given the technological advancement, there was a need to update legal norms. Thus, in 2002, the EU adopted the ePrivacy Directive, which regulates, for example, the use of cookies—files familiar to all internet users¹³. In 2014, the right of individuals to request the removal of their personal data from search engines was confirmed¹⁴.

Perhaps the most stringent and influential law in the field of personal data protection in recent times is the General Data Protection Regulation (GDPR). It aims to provide citizens with greater control over their personal data and includes, in particular, the right to correct personal data, the “right to be forgotten,” the right to delete personal data and

¹² Шадська, У. (2021), “Аналіз ризиків під час обробки персональних даних: що важливо знати?”, *К.Компринт*, URL: https://umdppl.info/wp-content/uploads/2021/09/Posibnyk_otsinka-ryzykiv-ZPD-na-sajt.pdf?fbclid=IwARIUmLp64kfohf2uh9tr3SKPtAaIgG4Y88VXqMoJqzmTYWWSxAsDHISPoCg (дата перегляду 16.09.2024).

¹³ Шадська, У. (2021), “Аналіз ризиків під час обробки персональних даних: що важливо знати?”, *К.Компринт*, URL: https://umdppl.info/wp-content/uploads/2021/09/Posibnyk_otsinka-ryzykiv-ZPD-na-sajt.pdf?fbclid=IwARIUmLp64kfohf2uh9tr3SKPtAaIgG4Y88VXqMoJqzmTYWWSxAsDHISPoCg (дата перегляду 16.09.2024).

¹⁴ CURIA (2014), “An internet search engine operator is responsible for the processing that it carries out of personal data which appear on web pages published by third parties”, *press release 70/14. Luxembourg*, URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-05/cp140070en.pdf> (date of access: 04.10.2024).

cease processing, and (temporary) transfer to another processing system, among other provisions¹⁵.

The GDPR model has been adopted as the basis for many national laws. Regarding the legislative regulation of the use and protection of private data in Ukraine, this right (the right to respect private life) is also enshrined in our Constitution, specifically in Article 32. In 2011, the Law “On Personal Data Protection” came into effect, which is still relevant, especially considering the rapidly developing open data market in Ukraine. The beginning of this open data market was marked by Law No. 2939-VI (2011), “On Access to Public Information.” Later, Law No. 2171, “On Amendments to Certain Laws of Ukraine Regarding Access to Public Information in the Form of Open Data” (2015) and Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine No. 835 dated October 21, 2015, “On Approval of the Regulations on Data Sets to be Published as Open Data” were adopted. The “National Open Data Portal” Data.gov.ua became operational a year earlier.

In addition to the reasons mentioned above for regulating access to open data, it is also crucial in the context of the European integration process. Specifically, in 2014, Ukraine, in accordance with the Association Agreement with the EU, committed to ensuring an appropriate level of data protection in line with Council of Europe documents¹⁶. Moreover, the aforementioned Law of Ukraine “On Personal Data Protection,” despite amendments (in particular, in 2014, the Law “On Amendments to Certain Legislative Acts of Ukraine Regarding the Improvement of the Personal Data Protection System” was adopted to ensure the independence of the authorized body on personal data protection, in accordance with the Council of Europe Convention on the Protection of Individuals with regard to Automatic Processing of Personal Data), still largely relies on the previously mentioned Directive 95/46, which has become outdated and therefore requires revision and further improvement (Oleksandr Kozhukhar¹⁷).

Even though Ukraine is not yet a member of the EU, it is important to remember the policy of privacy protection and the handling of personal data, as well as the values of privacy. However, there needs to be a balance between protecting personal data in accordance with the latest EU regulatory standards and limiting access to publicly important information or attempting to update legislation solely by adding new control and penalty measures, as observed in new Ukrainian draft laws on personal data. These

¹⁵ Європейський Парламент і Рада (ЄС) (2011), “Про захист фізичних осіб у зв’язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних)”, *Регламент № 2016/679*, URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU16144?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=j103&utm_ga=2.215405655.1530718624.1728473004-853058598.1728305870#gl=1*124s2rc*_gcl_au*MzIyNzQxNzE4LjE3MjgzMDU4NzA (дата перегляду 21.10.2024).

¹⁶ Шадська, У. (2021), “Аналіз ризиків під час обробки персональних даних: що важливо знати?”, К.Компринт, URL: https://umdpl.info/wp-content/uploads/2021/09/Posibnyk_otsinka-ryzykiv-ZPD-na-sajt.pdf?fbclid=IwAR1UmLp64kfohf2uh9tr3SKPtAaIgG4Y88VXqMoJqzmTYWWSxAsDH1SPoCg (дата перегляду 16.09.2024).

¹⁷ Кожухар, О. (2024), “Обробка персональних даних в Україні: правові аспекти”, *ЛІГА:ЗАКОН*, URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/226318_obrobka-personalnikh-danikh-v-ukran-pravov-aspekti (дата перегляду 06.10.2024).

measures are often presented as aligning with European legislation and protecting information from Russian attacks¹⁸.

Ethics. According to recommendations from organizations such as the Ethical Journalism Network* and the Global Investigative Journalism Network**, journalists must ensure transparency of their sources, adhere to accuracy principles, and avoid manipulating data.

Ethics is not only discussed in data journalism – it is a foundation for media professionals in general. The goal is to avoid causing harm with one's material, to find a balance between public interest and the benefit and harm to private life. However, when working with data, it is particularly crucial to adhere to ethical standards.

A common mistake when working with data is the assumption that it speaks for itself. In the context of ethical principles, Alison Schrager specifically addresses this issue¹⁹. No matter how comprehensive the data may be, it cannot exist without context. It is important to choose data that truly reflects the situation, rather than simply fitting the material or hypothesis. A narrow or poorly considered sample is often the cause of distorted results. Another key element is data filtering, where unnecessary elements are removed that may skew the results. For example, when researching the state of national households, it is important to check whether the data only reflects wealthy households, as this would distort the findings. Attention to economic indicators and avoiding premature conclusions are also crucial. For instance, when conducting research on changes in savings over a period of time, it is important not to limit the dataset to just this information but also consider changes in income over the same period.

Since data cannot be used without context, data journalism also requires it. It is important to avoid “zombie data”. This term was introduced by Daniel Kaufman, an economist from the Institute for Income Observations, referring to data that is published without any clear purpose or defined use case²⁰.

Of course, the first thing that provides context is data dictionaries or metadata. They help understand what data a given structure collects and how to interpret and analyze it properly. These files contain information about all the objects in the database, such as how the data file is formatted, the sequence of fields, the name of each field and its type (text, integer, decimal, etc.), and explanations of all the codes applied to certain fields (for example, in the “Gender” field, 0 might mean “Male”, 1 – “Female”, or vice versa,

¹⁸ YouControl (2024), “Захист персональних даних ціною в мільярди гривень. Ризики і загрози нових правил”, URL: <https://youcontrol.com.ua/articles/zakhyst-personalnykh-danykh-tsinoiu-v-miliardy-hryven-ryzyky-i-zahrozy-novykh-pravyl/> (дата перегляду 06.10.2024).

* *The Ethical Journalism Network (EJN)* is a global coalition of media professionals, including over 70 organizations of journalists, editors, media owners, and support groups worldwide, established to promote education with a focus on ethics and the protection of human rights.

** *The Global Investigative Journalism Network* is an international association of nonprofit organizations dedicated to supporting and advancing investigative journalism, with a focus on journalists from repressive regimes and marginalized communities.

¹⁹ Schrager, A., (2014), “The problem with data journalism”. *QUARTZ*. URL: <https://qz.com/189703/the-problem-with-data-journalism> (дата перегляду 20.10.2024).

²⁰ D'Ignazio, C. та Klein, L., (2019), “Chapter five: the numbers don't speak for themselves”, *MIT Press*, URL: <https://mitpressonpubpub.mitpress.mit.edu/pub/6ui5n4vo/release/4> (date of access: 02.11.2024).

or genders might be denoted by letters²¹). However, problems arise when there is no data dictionary, as it indicates undocumented changes reflected in the data. Therefore, when journalists encounter unclear or unlisted values during their work, they should contact the data provider to clarify the meaning rather than build the story solely based on their assumptions.

However, even if data dictionaries exist, this does not fully resolve the issue of context. Sometimes, a large amount of data in a certain area (regarding a particular problem) does not necessarily reflect the problem in the way it might initially appear. For example, in 1990, the Jeanne Clery Act was passed in the United States, which required all colleges and universities to disclose crime statistics on their campuses, including incidents of sexual assault. In 2016, students in a data journalism course at Emerson College set out to analyze these data to create a story on rape statistics and found that large institutions, such as Boston University, had disproportionately few reported incidents of assault relative to the number of students and media attention, while the small, affluent Williams College had an exceptionally high number of reported cases²².

It might seem that more data on violence would indicate a higher number of sexual crimes; conversely, less data would imply fewer incidents. However, the reality was nearly the opposite. Institutions report crimes themselves, and the monitoring is conducted by too few people to detect underreporting (except for high-profile cases). Since numerous reports negatively impact a university's ranking, universities financially incentivize, not encouraging survivors of violence to speak out. Furthermore, without social and psychological support and a safe environment, instead of facing stigmatization, those who have experienced trauma are unlikely to speak out.

While working on their research, the students discovered that many colleges with higher levels of sexual violence (according to the data) actually had a stronger culture of social protection and provided support to survivors, thus creating a safe environment where individuals could share their stories without fear of judgment or retaliation.

This is just one of many examples demonstrating that data does not objectively reflect reality without considering the context in which it was generated. Therefore, it is essential to take this into account during analysis and to examine the data within the context in which it was created. For instance, if there is information that the Lviv region has seen the most significant number of new businesses opened since the start of the full-scale invasion of Ukraine, it does not necessarily mean that this part of the country is not experiencing the consequences of the war, as the context of the number of people who have relocated here from other parts of Ukraine, including those who have moved their businesses, is not considered.

However, these are not the only ethical dilemmas and norms that must be kept in mind when working with data:

Sources are important. Foremost, not everything that media professionals find on the internet, seemingly available for free, can be used in their material. Yes, people may have shared it themselves on some platforms, but perhaps the platform's privacy policy does not

²¹ Kalashnykova, D., Проблеми розвитку журналістики даних, URL: <https://www.academia.edu/19519900/> (дата перегляду 03.10.2024).

²² D'Ignazio, C., Klein, L. (2019), "Chapter five: the numbers don't speak for themselves", *MIT Press*, URL: <https://mitpressonpubpub.mitpress.mit.edu/pub/6ui5n4vo/release/4> (date of access: 02.11.2024).

allow for data collection, which means you are acting outside the scope of that policy. The same applies to data leaks that become publicly available: on the one hand, it is important to report on them to highlight issues regarding the confidentiality of the transmitted data, corporate policies, etc. However, in practice, such materials often turn into discussions about the “interesting details” of these leaks that concern the private lives of those affected. Even if this does not contradict the law, it clearly violates ethical norms, except in cases where the leaks concern individuals whose activities are related to public funds or other areas where public interest outweighs the right to privacy.

It is essential to maintain transparency by clearly indicating when and where data was collected, especially when utilizing pre-aggregated datasets not directly compiled by journalists themselves. The use of data obtained through unauthorized means (for instance, data purchased on the dark web) contradicts journalistic ethics (although such methods may occasionally be considered during investigations of war crimes or other matters of high public interest). However, this also applies to entirely legal data collected by third parties rather than the journalists themselves. Using such data is not inherently problematic—there is simply too much data, too many topics, technical obstacles, and other journalistic activities for everything to be gathered independently. Nevertheless, descriptions of ready-made datasets or data resources can sometimes be misleading. A relevant example is the FiveThirtyEight article titled “Kidnapping of Girls in Nigeria Is Part of a Worsening Problem,” written in the aftermath of the widely reported abduction of 276 young women from a school in Chibok, northern Nigeria, in April 2014. Through this story, the FiveThirtyEight blog sought to present a broader perspective and describe the catastrophic situation of kidnappings, with a reported increase in incidents. According to the article, there were over 3,608 abductions of young women in 2013 alone. The piece included maps, charts, and data but contained a significant error. The publication used the “Global Database of Events, Language, and Tone (GDELT)” as its data source. GDELT is a project that compiles news reports on global events for researchers, governments, and civil society. However, the project collects media reports, which can result in single events being recorded multiple times due to the extensive media coverage they receive. The same kidnapping of schoolgirls in Nigeria was a singular event but generated thousands of stories in global media. GDELT correctly linked some of these reports to one event, but erroneously registered others as separate incidents. As a result, the FiveThirtyEight article mistakenly treated each pseudo-event in GDELT as an independent kidnapping incident²³.

This example is quite illustrative. It demonstrates how projects like GDELT often overstate their data’s completeness and accuracy and reaffirms the need for journalists to critically evaluate how such resources collect data, the methodology used for counting, and other relevant factors. This should be done regardless of what is stated on the project’s main page. For instance, on its website and in publications, the GDELT project leaders claimed that it is “an initiative to create a catalog of human behavior and beliefs on a societal scale across all countries in the world, uniting every person, organization, location, number, theme, news source, and event across the planet into a single massive network that records what is happening in the world, the context, who is involved, and how the world perceives it daily”. However, as it turned out, this description does not entirely align with reality.

²³ D’Ignazio, C., Klein, L. (2019), “Chapter five: the numbers don’t speak for themselves”, *MIT Press*, URL: <https://mitpressonpubpub.mitpress.mit.edu/pub/6ui5n4vo/release/4> (date of access: 02.11.2024).

Consequences of Publication. Another ethical dilemma arises here. On the one hand, all citizens have the right to protect their personal information. On the other hand, if a journalist's goal is to serve the public interest or investigate corruption schemes, such an intrusion into private life may be justified. However, ethical considerations must also prevail in such cases. When personal information about a subject of investigation is disclosed, journalists must exercise caution to avoid exposing details about their relatives, acquaintances, or particularly vulnerable groups (e.g., children). Misrepresentation of data or even unintentional assumptions (such as inferring that a blank cell in a table about a pet's breed indicates it is mixed) distorts the facts.

The discussion above addressed the ethical obligations between journalists and their audience. However, ethical dilemmas regarding data usage also arise within editorial teams. For instance, the issue of authorship. Not all editorial offices have dedicated departments for data visualization or data journalism. As a result, the person who collected the data conducted the analysis, and created the visualization may not be credited as the author of the material. Instead, only the individual who wrote the text is acknowledged²⁴. This presents a somewhat ironic ethical dilemma, considering that one of the advantages often highlighted by researchers of data journalism is the difficulty of plagiarism in this field (it is easier to copy a photo or a text excerpt than a data visualization).

Similarly, within a single editorial team or even a group working on a specific project, disagreements may arise regarding which data should be published and which might violate privacy norms and ethical standards. Therefore, it is essential not to make such decisions unilaterally and to establish an editorial policy on the use and preservation of data. This policy should be regularly reviewed in response to technological advancements and changes in legislation and discussed during editorial meetings, for example.

Security. When discussing the safety of media professionals, investigative journalists and the complex process of exchanging information with their sources – often imagined in a stereotypical “dark alleyway” – are typically the first to come to mind. Indeed, this is an important aspect of personal safety for journalists. However, in the digital age, data security has reached a new level of significance due to the sheer volume of data, the numerous operations and digital traces they leave behind, and the relatively recent emphasis on information hygiene and online behavior.

Protecting personal information – both of journalists and the subjects of their stories – has become crucial. This goes beyond simply anonymizing names in an article. Emails, messages, and even phone calls can be hacked. Consequently, the use of end-to-end encryption, VPNs, and secure messaging platforms is as vital in the work of a data journalist as the ability to create a compelling visualization.

Careful attention should also be paid to anonymization. As previously mentioned, many materials simply change the names of their subjects. While this tactic may occasionally work in traditional journalism, it is insufficient in data journalism. Anonymization should go beyond changing names, voices, or obscuring a subject's image; it must also include the use of randomly assigned identification numbers, as well as the removal of medical,

²⁴ Heravi, B. R., Lorenz, M. (2020), “Data journalism practices globally: skills, education, opportunities, and values”, *Journal. Media*, 1(1), 26-40, URL: <https://doi.org/10.3390/journalmedia1010003> (date of access: 02.11.2024).

educational, or other personal information that is not essential to the material but could inadvertently reveal the identity of the individuals involved.

War. Martial law imposes restrictions that affect all spheres of human activity, including the collection, analysis, and dissemination of data. One of the most sensitive aspects is the access to information about the number of casualties and injuries, particularly on the Ukrainian side, which remains restricted. Similarly, some registries are either closed or not updated in real-time, and access to open data portals of local authorities was partially or completely limited for a significant period. This is entirely justified, as many services are subject to constant cyberattacks aimed not only at disrupting operations, but also at spreading fake news about capitulation or stealing personal data²⁵.

However, despite these restrictions, data has been and will remain an integral part of the informational and analytical coverage of armed conflicts of various scales²⁶. Data forms the foundation of materials about events on the battlefield and is used for mapping power outages and shelling incidents, tracking troop movements, documenting war crimes, and more²⁷. In the Ukrainian context, data has been actively utilized since the beginning of the Anti-Terrorist Operation (ATO) and Joint Forces Operation (JFO). One of the most notable examples is the work of the international group Bellingcat, which specializes in investigations based on big data. Their efforts included identifying Russian servicemen responsible for the downing of the Malaysian Boeing MH17, shot down on July 17, 2014, in Donetsk Oblast^{28 29}.

Russia's full-scale invasion of Ukraine has introduced new challenges in the realm of data security and ethics. On one hand, the high level of media coverage of this war enables the provision of evidence of war crimes, the tracking of enemy troop movements, or the monitoring of missile and other weaponry flights over Ukrainian regions. This is a significant advantage in informing the global community and ensuring personal safety within the country. On the other hand, access to such sensitive data carries substantial risks, including its potential misuse by the enemy to plan new attacks or discredit information.

In particular, journalists must be cautious to avoid publishing details that could be used by the enemy, such as personal data of soldiers, volunteers (which is also problematic

²⁵ Шекеряк, Я. (2022), "Карти, боти й пошук людей – як журналісти й урядові структури використовують відкриті дані під час воєнного стану", *Медіакритика*, URL: <https://www.mediakrytyka.info/novi-tehnologii-media/karty-boty-y-poshuk-lyudey-yak-zhurnalisty-y-uryadovi-struktury-vykorystovuyut-vidkryti-dani-pid-chas-voynnoho-stanu.html> (дата звернення 16.10.2024).

²⁶ Higgins, E. (2022), "«Факти» Росії про Бучу та реальні докази", *Bellingcat*, URL: <https://uk.bellingcat.com/rozsliduvannya/2022/05/10/fakty-rossii-pro-buchu-ta-realni-dokazy/> (date of access: 28.10.2024).

²⁷ Browne, M., Botti, D. та Willis, H. (2022), "Satellite images show bodies lay in Bucha for weeks, despite russian claims", *The New York Times*, URL: <https://www.nytimes.com/2022/04/04/world/europe/bucha-ukraine-bodies.html> (date of access: 29.01.2024).

²⁸ Romein, D., Allen, T., Anders, K., Higgins, E., Huis, P. V., Kivimäki, V.-P., Ostanin, I. та Toler, A., (2015/2016), "MH17 - potential suspects and witnesses from the 53rd anti-aircraft missile brigade", *the Bellingcat MH17*, URL: <https://www.bellingcat.com/wp-content/uploads/2016/02/53rd-report-public.pdf> (date of access: 24.10.2024).

²⁹ Huis, P. V., Anders, K., Conflict Intelligence Team, Grozev, C., Romein, D. та Toler, A., (2018/2019). "A birdie is flying towards you" identifying the separatists linked to the downing of MH17", *the Bellingcat Investigation Team*, URL: <https://www.bellingcat.com/app/uploads/2019/06/a-birdie-is-flying-towards-you.pdf> (date of access: 21.10.2024).

given that volunteers often post large datasets on social media to attract more donations), prisoners of war, and the locations of strategic sites or training areas for mobilized citizens.

The issue of protecting one's materials and sources is also becoming more urgent and pronounced. The task for a journalist is not to protect their device and contacts from hacking, as this is practically impossible, but to make it as difficult as possible for a potential attacker to collect data from it or about their sources. Equally important is the verification of one's informational and psychological resilience. One must remember to use digital protection when gathering information, for example, from Russian social networks, while ensuring that the significant amount of time spent on hostile platforms does not distort one's perception of the situation or conclusions. Journalists are always more vulnerable to manipulative influence, considering they will later convey their opinions to the public.

And while the safety issues outlined above are brought to the forefront during wartime, ethical considerations are equally important. To spread information about war crimes, especially in the third year of the full-scale invasion, when international audiences show decreasing "interest," media workers and even ordinary network users often share footage of destruction, civilian casualties, and so on. However, it is crucial not to publish such images without prior warning and consent from the relatives, especially since the relatives of the deceased should not learn of it through the news. This concerns both ethical standards and the risk of retraumatization through similar publications. A notable example in this context was the coverage of an interview with a woman in Vinnytsia, whose daughter died during a Russian missile strike on July 14, 2022. Journalists filmed the mother's reaction, who was in the intensive care unit, to her daughter's death and immediately began recording an interview. Such behavior was criticized by the Journalism Ethics Commission, which stated that, despite the need to constantly draw global attention to Russia's terrorist attacks on Ukraine's civilian population, such materials should not add further pain and suffering to their subjects and should minimize the risks of retraumatization³⁰. The same commission developed a set of recommendations related to the coverage of deaths during wartime³¹, and the disclosure of private data³².

The issues of safety and ethics may also intersect. For example, it is unethical to disseminate information about executions or the killing of Ukrainian prisoners of war by revealing their personal details, as journalists cannot be certain that their relatives will not learn about their deaths from such footage, which is often very brutal and widely shared on social media. Although such facts must be documented to establish war crimes, they should be published and distributed with the utmost caution and anonymization. At the same time, the publication of personal data of the missing persons, both on social media

³⁰ Заява КЖЕ щодо інтерв'ю з потерпілою, яка втратила доньку й зазнала тяжких поранень під час ракетного удару по Вінниці 14 липня, (2022), Комісія з журналістської етики, URL : <https://cje.org.ua/statements/zaiava-kzhe-shchodo-interv-iu-z-poterpiloiu-iaka-vtratyla-donku-y-zaznala-tiazhkykh-poranen-pid-chas-raketnoho-udaru-po-vinnytsi-14-lypnia/> (дата звернення 21.10.2024).

³¹ Рекомендації КЖЕ щодо висвітлення загибелі людей під час війни, (2022), Комісія з журналістської етики, URL: <https://cje.org.ua/statements/rekomendatsii-kzhe-shchodo-vysvitlennia-zahybeli-liudey-pid-chas-viyny/> (дата звернення 30.09.2024).

³² Заява КЖЕ щодо меж оприлюднення приватних даних осіб, які постраждали від війни, (2022), Комісія з журналістської етики, URL: <https://cje.org.ua/statements/zaiava-kzhe-shchodo-mezh-opryliudnennia-pryvatnykh-danykh-osib-iaki-postrazhdaly-vid-viyny/?fbclid=IwAR0AfCZ0xDmUc3yV25SgUux4Akjk6cp0o713MYLh38Dioj4uGXWbogGArek> (дата звернення 19.10.2024).

and in the media, raises ethical and security concerns, as it affects the survival of the person in captivity.

Discussion. The analysis of ethical and security aspects in data journalism demonstrates that their use has become an essential skill for journalists in the modern digital environment. Data journalism provides the opportunity to illustrate trends and socially important issues, prove war crimes, and highlight corruption schemes. However, it also brings to the forefront the issues of personal data leaks, the use of such data by corporations and governments for selfish purposes, and adherence to human rights and privacy protection. This research highlights that, despite the growing accessibility of data, journalists must adhere to ethical standards to avoid manipulation and ensure the trust of their audience.

Moreover, a significant number of journalists do not fully recognize the risks of cyber threats and the potential security breaches that may arise during the process of data collection and processing. The necessity of adhering to national and international information protection standards also requires deeper analysis and implementation at the level of editorial policies. These issues hold further relevance for research and practical application in journalistic work.

Additionally, the development and implementation of ethical principles for the use of data in the context of a full-scale invasion, as well as mechanisms for data protection for both media professionals and their subjects, remains crucial.

Conclusions. The analysis showed that *the main ethical challenges* in data use in journalism are ensuring the confidentiality of personal data, even if collected from open sources, and obtaining consent for their dissemination, as media professionals are better aware of the potential risks associated with publication and must explain these risks to their subjects; avoiding manipulation and distortion of information, including carelessness; and ensuring ethical standards when covering sensitive topics. Ethical norms demand particular attention to the context in which the data is obtained and the impact of the publication on affected individuals and society as a whole. These issues become especially relevant during wartime, and within the Ukrainian context, media professionals continuously face ethical dilemmas, balancing the need to highlight events and war crimes in Ukraine with the risk of retraumatization. Despite the available guidelines from national ethical commissions and international communities, the journalist individually assesses each case through the lens of ethical values and public benefit.

The analyzed threats include data leaks, cyberattacks, the use of data without providing context for manipulation, and the potential use of published data by the enemy for military purposes. To prevent these risks, it is recommended to implement end-to-end encryption, anonymization of sensitive data, use of secure communication platforms, adherence to both editorial data protection policies, and the enhancement of personal cybersecurity skills (regular password updates; creation of separate work accounts, enabling two-factor authentication on all programs and devices; regular cleaning of irrelevant and unnecessary data about oneself and one's subjects from the network). In the context of the Russian-Ukrainian war, physical threats are added to cyber threats – the publication of personal data of the missing may complicate their situation in captivity or lead to death, while publishing personal data of volunteers or the location of training centers may jeopardize security and lives.

The problem of *systematizing the norms* of Ukrainian and European legislation, which is also addressed in the article, is multifaceted. Such systematization allows for the formation of unified data processing standards. It creates a foundation for increasing journalists' awareness regarding personal data protection, defines the limits of information used in the public interest, and facilitates the adaptation of Ukrainian norms to European standards. However, given martial law and the increased risk of data leaks, directly copying European norms without adaptation to the context may have an adverse effect, potentially increasing sanctions and fines rather than ensuring a transparent and effective mechanism for working with personal information. It should also be noted that "under the guise" of protection from Russian attacks, attempts to close registers important for civil society development could occur. Data journalists should also monitor and respond to such threats in this context.

The modern media environment, characterized by datafication and the increasing volume of available data, amplifies the risks of information leaks while simultaneously stimulating the introduction of innovative tools for data protection and information analysis. In particular, the importance of automated data verification systems, visualization, and the use of big data in real-time (or near-real-time) is growing. The application of data in journalism opens new opportunities for covering socially significant issues and providing objective information, but at the same time, it requires responsible handling of ethical and security aspects. In the age of datafication and cyber threats, journalists must clearly understand the risks associated with processing and disseminating information, particularly concerning personal data. Specifically, the following is recommended:

- ensure transparency in the use of sources and methods of obtaining data;
- avoid excessive detail that may compromise the safety of the subjects of the material;
- invest in cybersecurity training;
- use data in accordance with editorial policies that account for both ethical and security aspects. Journalists should refer to international guidelines such as those from the Global Investigative Journalism Network³³ if such policies are not developed within the editorial office,

The outlined issues require further discussion at both the scientific and practical levels, particularly concerning the provision of ethical standards in data use and the strengthening of information security in journalistic projects. When working with data, journalists must not only comply with legislative norms, but also actively contribute to protecting the rights of data subjects and preserving public trust in the media. Furthermore, a key principle in working with data, considering the examined aspects of data journalism, should be the shift from the concept of understanding data as fixed, objective, independent units of information about the world to viewing them as products that emerged within specific social and political contexts and which contain the influence of these conditions within them.

In conclusion, the ethical and security aspects of data usage in contemporary journalism require thorough research and clear regulations. Data journalism holds immense potential but also presents new challenges that demand a responsible approach to information.

³³ Media Defence (2022), Media defense guide for investigative journalists, *Global Investigative Journalism Network*, URL: <https://gijn.org/stories/legal-help-for-journalists/> (дата звернення 03.11.2024).

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Bellingcat (2022), “Розбомблені лікарні та зруйновані квартири: картування випадків шкоди цивільним в Україні”, URL: <https://uk.bellingcat.com/rozsliduvannya/2022/05/10/kartuvannya-vypadkiv-shkody-sivilnym-v-ukrayini/> ([дата перегляду: 03.10.2024]).
2. Browne, M., Botti, D. та Willis, H., (2022). “Satellite images show bodies lay in Bucha for weeks, despite russian claims,” *The New York Times*, URL: <https://www.nytimes.com/2022/04/04/world/europe/bucha-ukraine-bodies.html> (date of access: 29.1.2024).
3. Chambers, L., Gray, J. & Bounegru, L., (2012), *Data journalism handbook*, O'Reilly Media, Incorporated, URL: <https://datajournalism.com/read/handbook/one> (date of access: 31.10.2024).
4. Craig, D., Ketterer, S., Yousuf, M., (2017), “Ethical questions in data journalism and the power of online discussion”, *DataJournalism.com*, URL: <https://datajournalism.com/read/longreads/ethical-questions-in-data-journalism-and-the-power-of-online-discussion> (date of access: 25.10.2024).
5. CURIA (2014), “An internet search engine operator is responsible for the processing that it carries out of personal data which appear on web pages published by third parties”, *press release 70/14, Luxembourg*, URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-05/cp140070en.pdf> (date of access: 04.10.2024).
6. D'Ignazio, C. та Klein, L. (2019), “Chapter five: the numbers don't speak for themselves”, *MIT Press*, URL: <https://mitpressonpubpub.mitpress.mit.edu/pub/6ui5n4vo/release/4> (date of access: 02.11.2024).
7. Gray J., Bounegru L. (2019), *Data journalism handbook: towards a critical data practice*, European Journalism Centre, 270 p. URL: <https://datajournalism.com/read/handbook/two> (date of access: 05.11.2024).
8. Heravi, B. R., Lorenz, M., (2020), “Data journalism practices globally: skills, education, opportunities, and values”, *Journal. Media*, 1(1), 26-40, URL: <https://doi.org/10.3390/journalmedia1010003> (date of access: 02.11.2024).
9. Higgins, E., (2022). “«Факти» Росії про Бучу та реальні докази”. *Bellingcat* URL: <https://uk.bellingcat.com/rozsliduvannya/2022/05/10/fakty-rossii-pro-buchu-ta-realni-dokazy/> (date of access: 28.10.2024).
10. Huis, P. V., Anders, K., Conflict Intelligence Team, Grozev, C., Romein, D. та Toler, A. (2018/2019), “A birdie is flying towards you” identifying the separatists linked to the downing of MH17”, *the Bellingcat Investigation Team*, URL: <https://www.bellingcat.com/app/uploads/2019/06/a-birdie-is-flying-towards-you.pdf> (date of access: 21.10.2024).
11. Kalashnykova, D. “Проблеми розвитку журналістики даних”, URL: <https://www.academia.edu/19519900/> (дата перегляду 03.10.2024).
12. Kuutti, H. (2016), “Ethics of data journalism: four ethical phases in the working process”, *Helsinki, Finland*, URL: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/58616> (date of access: 01.10.2024).
13. Media Defence (2022), *Media defense guide for investigative journalists*, *Global Investigative Journalism Network*, URL: <https://gijn.org/stories/legal-help-for-journalists/> (дата звернення 03.11.2024).
14. Romein, D., Allen, T., Anders, K., Higgins, E., Huis, P. V., Kivimäki, V.-P., Ostanin, I. та Toler, A., (2015/2016), “MH17 - potential suspects and witnesses from the 53rd anti-

- aircraft missile brigade”, *the Bellinccat MHI7*, URL: <https://www.bellingcat.com/wp-content/uploads/2016/02/53rd-report-public.pdf> (date of access: 24.10.2024).
15. Schragcr, A. (2014), “The problem with data journalism”. QUARTZ, URL: <https://qz.com/189703/the-problem-with-data-journalism> (дата перегляду 20.10.2024).
 16. Sicklc, A. V. та Au, E. (2023), “Data journalism top 10: A year of war in Ukraine, russian casualties, trans identities, unexpected NBA performances”, *Global Investigative Journalism Network*, URL: <https://gijn.org/stories/data-journalism-top-10-a-year-of-war-in-ukraine-russian-casualties-trans-identities-unexpected-nba-performances/> (date of access: 08.11.2024).
 17. YouControl (2024), “Захист персональних даних ціною в мільярди гривень. Ризики і загрози нових правил”, URL: <https://youcontrol.com.ua/articles/zakhyst-personalnykh-danykh-tsinouiu-v-miliardy-hryven-ryzyky-i-zahrozy-novykh-pravyl/> (дата перегляду 06.10.2024).
 18. Європейський Парламент і Рада (ЄС) (2011), “Про захист фізичних осіб у зв’язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних, та про скасування Директиви 95/46/ЄС (Загальний регламент про захист даних)”, *Регламент № 2016/679*, URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU16144?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=j103&utm_ga=2.215405655.1530718624.1728473004-853058598.1728305870#_gl=1*124s2rc*_gcl_au*MzIyNzQxNzE4LjE3MjgzMDU4NzA (дата перегляду 21.10.2024).
 19. Заява КЖЕ щодо інтерв’ю з потерпілою, яка втратила доньку й зазнала тяжких поранень під час ракетного удару по Вінниці 14 липня, (2022), *Комісія з журналістської етики*, URL : <https://cje.org.ua/statements/zaiava-kzhe-shchodo-interv-iu-z-poterpiouiu-iaka-vtratyla-donku-y-zaznala-tiazhkykh-poranen-pid-chas-raketnoho-udaru-po-vinnytsi-14-lypnia/> (дата звернення 21.10.2024).
 20. Заява КЖЕ щодо меж оприлюднення приватних даних осіб, які постраждали від війни, (2022), *Комісія з журналістської етики*, URL: <https://cje.org.ua/statements/zaiava-kzhe-shchodo-mezh-opryliudnennia-pryvatnykh-danykh-osib-iaki-postrazhdaly-vid-viyny/?fbclid=IwAR0AfCZ0xDmUc3yV25SgUux4Akjk6cp0o713MYLh38Dioj4uGXWbogGArek> (дата звернення 19.10.2024).
 21. Кожухар, О. (2024), “Обробка персональних даних в Україні: правові аспекти”, *ЛІГА:ЗАКОН*, URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitics/226318_obrobka-personal-nikh-danikh-v-ukran-pravov-aspekti (дата перегляду 06.10.2024).
 22. Кубай, Д., Горбаль, А., Газін, А., Шульга, Є. та Шаповаленко, Г. (2016), *Відкритий посібник з відкритих даних для громадських організацій, журналістів, і не тільки*, Київ: Український центр суспільних даних, URL: <https://socialdata.org.ua/manual/> (дата перегляду 24.09.2024).
 23. Мерабет, Д. (2024), Як журналістика даних допомагає висвітлювати відновлення, *Центр практичної освіти “Накипіло”*, URL: <https://osvita.nakypilo.ua/yak-zhurnal-istyka-danyh-dopomagaye-vidnovlennnyu/> (дата перегляду 25.06.2024).
 24. Рекомендації КЖЕ щодо висвітлення загибелі людей під час війни, (2022), *Комісія з журналістської етики*, URL: <https://cje.org.ua/statements/rekomendatsii-kzhe-shcho-do-vysvitlennia-zahybeli-liudey-pid-chas-viyny/> (дата звернення 30.09.2024).
 25. Шадська, У. (2021), “Аналіз ризиків під час обробки персональних даних: що важливо знати?”, *К.Компринт*, URL: https://umdp1.info/wp-content/uploads/2021/09/Posibnyk_otsinka-ryzykiv-ZPD_na-sajt.pdf?fbclid=IwARIUmLp64k-

[fohf2uh9tr3SKPtAaIgG4Y88VXqMoJqzmTYWWSxAsDHISPoCg](#) (дата перегляду 16.09.2024).

26. Шекеряк, Я. (2022), “Карти, боти й пошук людей – як журналісти й урядові структури використовують відкриті дані під час воєнного стану”, *Медіакритика*, URL: <https://www.mediakrytyka.info/novi-tehnologii-media/karty-boty-y-posh-uk-lyudey-yak-zhurnalisty-y-uryadovi-struktury-vykorystovuyut-vidkryti-dani-pid-chas-voyennoho-stanu.html> (дата звернення 16.10.2024).

REFERENCES

1. Bellingcat (2022), “Bombed hospitals and destroyed apartments: mapping instances of harm to civilians in Ukraine,” URL: <https://uk.bellingcat.com/rozsliduvannya/2022/05/10/kartuvannya-vypadkiv-shkody-sivilnym-v-ukrayini/> (date of access: 03.10.2024).
2. Browne, M., Botti, D. та Willis, H., (2022). “Satellite images show bodies lay in Bucha for weeks, despite russian claims”, *The New York Times*, URL: <https://www.nytimes.com/2022/04/04/world/europe/bucha-ukraine-bodies.html> (date of access: 29.01.2024).
3. Chambers, L., Gray, J. & Bounegru, L., (2012), *Data journalism handbook*, O'Reilly Media, Incorporated, URL: <https://datajournalism.com/read/handbook/one> (date of access: 31.10.2024).
4. Craig, D., Ketterer, S., Yousuf, M., (2017), “Ethical questions in data journalism and the power of online discussion”, *DataJournalism.com*, URL: <https://datajournalism.com/read/longreads/ethical-questions-in-data-journalism-and-the-power-of-online-discussion> (date of access: 25.10.2024).
5. CURIA (2014), “An internet search engine operator is responsible for the processing that it carries out of personal data which appear on web pages published by third parties”, *press release 70/14, Luxembourg*, URL: <https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2014-05/cp140070en.pdf> (date of access: 04.10.2024).
6. D'Ignazio, C. та Klein, L. (2019), “Chapter five: the numbers don't speak for themselves”, *MIT Press*, URL: <https://mitpressonpubpub.mitpress.mit.edu/pub/6ui5n4vo/release/4> (date of access: 02.11.2024).
7. Gray J., Bounegru L. (2019), *Data journalism handbook: towards a critical data practice*, European Journalism Centre, 270 p. URL: <https://datajournalism.com/read/handbook/two> (date of access: 05.11.2024).
8. Heravi, B. R., Lorenz, M., (2020), “Data journalism practices globally: skills, education, opportunities, and values”, *Journal. Media*, 1(1), 26-40, URL: <https://doi.org/10.3390/journalmedia1010003> (date of access: 02.11.2024).
9. Higgins, E., (2022). “Russia's “facts” about Bucha and the real evidence”, *Bellingcat* URL: <https://uk.bellingcat.com/rozsliduvannya/2022/05/10/fakty-rossii-pro-buchu-ta-realni-dokazy/> (date of access: 28.10.2024).
10. Huis, P. V., Anders, K., Conflict Intelligence Team, Grozev, C., Romein, D. та Toler, A. (2018/2019), “A birdie is flying towards you” identifying the separatists linked to the downing of MH17”, *the Bellingcat Investigation Team*, URL: <https://www.bellingcat.com/app/uploads/2019/06/a-birdie-is-flying-towards-you.pdf> (date of access: 21.10.2024).
11. Kalashnykova, D. “Проблеми розвитку журналістики даних”, URL: <https://www.academia.edu/19519900/> (date of access: 03.10.2024).

12. Kuutti, H. (2016), "Ethics of data journalism: four ethical phases in the working process", *Helsinki, Finland*, URL: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/58616> (date of access: 01.10.2024).
13. Media Defence (2022), Media defense guide for investigative journalists, *Global Investigative Journalism Network*, URL: <https://gijn.org/stories/legal-help-for-journalists/> (date of access: 03.11.2024).
14. Romein, D., Allen, T., Anders, K., Higgins, E., Huis, P. V., Kivimäki, V.-P., Ostanin, I. та Toler, A., (2015/2016), "MH17 – potential suspects and witnesses from the 53rd anti-aircraft missile brigade", *the Bellinccat MH17*, URL: <https://www.bellingcat.com/wp-content/uploads/2016/02/53rd-report-public.pdf> (date of access: 24.10.2024).
15. Schrager, A. (2014), "The problem with data journalism". QUARTZ, URL: <https://qz.com/189703/the-problem-with-data-journalism> (date of access: 20.10.2024).
16. Sicklc, A. V. та Au, E. (2023), "Data journalism top 10: A year of war in Ukraine, russian casualties, trans identities, unexpected NBA performances", *Global Investigative Journalism Network*, URL: <https://gijn.org/stories/data-journalism-top-10-a-year-of-war-in-ukraine-russian-casualties-trans-identities-unexpected-nba-performances/> (date of access: 08.11.2024).
17. YouControl (2024), "Protection of personal data worth billions of hryvnias. Risks and threats of new regulations", URL: <https://youcontrol.com.ua/articles/zakhyst-personalnykh-danykh-tsinoiu-v-miliardy-hryven.-ryzyky-i-zahrozy-novykh-pravyl/> (date of access: 06.10.2024).
18. European Parliament and Council (EU) (2011), "On the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation)", *Regulation No. 2016/679*, URL: https://ips.ligazakon.net/document/MU16144?utm_source=jurliga.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_content=j103&utm_ga=2.215405655.1530718624.1728473004-853058598.1728305870#_gl=1*124s2rc*_gcl_au*MzIyNzQxNzE4LjE3MjgzMDU4NzA (date of access: 21.10.2024).
19. Statement by the Journalistic Ethics Commission regarding an interview with a victim who lost her daughter and sustained severe injuries during the missile strike on Vinnytsia on July 14, (2022), *Commission on Journalistic Ethics*, URL: <https://cje.org.ua/statements/zaiava-kzhe-shchodo-interv-iu-z-poterpiloiu-iaka-vtratyla-donku-y-zaznala-tiazhkykh-poranen-pid-chas-raketnoho-udaru-po-vinnytsi-14-lypnia/> (date of access: 21.10.2024).
20. Statement by the Journalistic Ethics Commission regarding the limits of disclosing private data of individuals affected by the war, (2022), *Commission on Journalistic Ethics*, URL: <https://cje.org.ua/statements/zaiava-kzhe-shchodo-mezh-opryliudnennia-pryvatnykh-danykh-osib-iaki-postrazhdaly-vid-viyny/?fbclid=IwAR0AfcZ0xDmUc3yV25SgUux4Akj6cp0o713MYLh38Dioj4uGXWbogGArek> (date of access: 19.10.2024).
21. Kozhukhar, O. (2024), "Processing of Personal Data in Ukraine: Legal Aspects", *LIGA:ZAKON*, URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/226318_obrobka-personalnykh-danykh-v-ukran-pravov-aspekti (date of access: 06.10.2024).
22. Kubai, D., Horbal, A., Hazin, A., Shulha, Y., and Shapovalenko, H. (2016), *Open Handbook on Open Data for NGOs, Journalists, and More*, Kyiv: Ukrainian Center for Public Data. URL: <https://socialdata.org.ua/manual/> (date of access: 24.09.2024).

23. Merabet, D. (2024), "How Data Journalism Helps to Cover Reconstruction," *Center for Practical Education "Nakypilo"*, URL: <https://osvita.nakypilo.ua/yak-zhurnalistyka-danyh-dopomagaye-vidnovlennyyu/> (date of access: 25.06.2024).
24. Recommendations of the Journalistic Ethics Commission regarding the coverage of deaths during the war, (2022), *Commission on Journalistic Ethics*, URL: <https://cje.org.ua/statements/rekomendatsii-kzhe-shchodo-vysvitlennia-zahybeli-liudey-pid-chas-viyny/> (date of access: 30.09.2024).
25. Shadska, U. (2021), "Risk Analysis in Personal Data Processing: What is Important to Know?", *K. Komprint*, URL: https://umdppl.info/wp-content/uploads/2021/09/Posibnyk_otsinka-ryzykiv-ZPD_na-sajt.pdf?fbclid=IwARlUmLp64kfohf2uh9tr3SKPtAaIgG4Y88VXqMoJqzmTYWWSxAsDHlSPoCg (date of access: 16.09.2024).
26. Shekeriak, Y. (2022), "Maps, Bots, and People Search – How Journalists and Government Agencies Use Open Data During Martial Law", *Media Criticism*, URL: <https://www.mediakrytyka.info/novi-tehnologii-media/karty-boty-y-poshuk-lyudey-yak-zhurnalisty-y-uryadovi-struktury-vykorystovuyut-vidkryti-dani-pid-chas-voyennoho-stanu.html> (date of access: 16.10.2024).

ЕТИЧНІ ТА БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ АНАЛІТИКИ ДАНИХ У ЖУРНАЛІСТИЦІ: КОНТЕКСТ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Яна Шекеряк-Кушка

Львівський національний університет імені Івана Франка,

вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна

e-mail: Yana.Shekeriak@lnu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8187-4062>

Статтю присвячено дослідженню етичних та безпекових аспектів використання даних у журналістиці даних, зокрема в умовах війни. Розглянуто ключові ризики роботи з даними, зокрема порушення приватності, маніпуляції та утвердження стереотипів. Виявлено, що основними викликами є захист персональних даних, навіть коли вони зібрані з відкритих джерел, та необхідність отримання згоди на їх публікацію.

Заслужують на увагу законодавчі аспекти, зокрема українське та європейське законодавство щодо захисту персональних даних та потреби систематизації їх для встановлення єдиних стандартів роботи з даними. Однак застосовувати європейські норми неможливо без врахування місцевого контексту. Окрім того, важливо звертати увагу на можливі спроби закриття важливих реєстрів (під прикриттям захисту від російських кібератак), що може негативно вплинути на розвиток громадянського суспільства.

Розкрито специфічні етичні та безпекові аспекти журналістики даних в умовах війни, коли журналісти стикаються з дилемою між привертанням уваги до воєнних злочинів і ризиком ретравматизації. Кожен випадок публікації даних потребує індивідуального розгляду через призму етичних цінностей. Загрози, пов'язані з витоками даних, кібератаками та використанням даних ворогом, вимагають застосування заходів захисту, як-от наскрізне шифрування, анонімізація та використання захищених платформ для комунікації.

Проаналізовано механізми, які дають змогу журналістам не наражати на небезпеку тих, про кого вони публікують дані, та захистити себе під час виконання професійних обов'язків. Окреслено рекомендації щодо етичного використання даних у журналістиці та гарантування безпеки в умовах сучасної медійної дійсності.

Ключові слова: журналістика даних, персональні дані, етика, безпека, війна, Україна, нові медіа.

НАУКОВА РЕЦЕНЗІЯ

Visn. Lviv. Univ., Ser. Zhurn. 2025: 56; 284–289 • DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/vjo.2025.56.13280>

УДК 930.2:341.485(470+571)"08/20"

A CHRONICLE OF THE DESTRUCTION OF UKRAINIANS: FROM THE CHRONICLES OF THE PRINCELY ERA AND COSSACK TIMES TO CONTEMPORARY SOURCES

Ivan Krupskyy

*Ivan Franko National University of Lviv,
Generala Chupryny Str. 49, 79044, Lviv, Ukraine
e-mail: ikrupskyy@ukr.net
<https://orcid.org/0000-0002-3520-499X>*

The review reveals the content of the documents analyzed in chronological order, first of all, the anti-Ukrainian nature of Russia towards Ukraine from ancient times up to 2024, when the Russian Empire continues a full-scale war against our country, focusing on such forms of Russian aggression as genocide, ethnocide and linguocide, which are the basis of the modern policy of the “Russian world”.

Keywords: anti-Ukrainian policy of Russia, ethnocide, genocide, linguicide.

The basis of any journalistic work is a fact. Of course, in order to accurately reflect reality, it must be reliable, i.e., serve as a kind of document. It is on the basis of such facts that not only journalistic and public journalism texts but also works of fiction, such as V. Rizun’s “The Icebreaker” or V. Shkliar’s “The Black Raven,” are built.

However, carefully collected and well-systematized facts can independently serve as both fiction and passionate journalism. This is evidenced by the 2nd supplemented and corrected edition of the book “Genocide, Ethnocide, Linguocide of the Ukrainian Nation: A Chronicle of the Unbreakable Spirit” by Vasyl V. Lyzanchuk, a well-known Ukrainian scholar, Doctor of Philology, Professor of the Faculty of Journalism at Ivan Franko National University of Lviv, Academician of the National Academy of Higher Education Sciences of Ukraine.

Finally, the author of the book in the new edition has significantly expanded the scope of the study from the second half of the 9th century to the present day, up to 2024. The author’s substantial additions to the source list and literature review have significantly transformed the work, making it a new study rather than a revised edition.

A work of fiction, especially poetry, mostly affects the reader’s emotions; journalism, despite its emotionality, is more “rational,” as if it appeals not so much to the heart as to

the mind. Facts, which are indispensable for the “constructor” of any work of fiction or journalism, are capable of performing both the function of fiction and passionate journalism. This is evidenced by the 2nd supplementary and corrected edition of the book “Genocide, Ethnocide, Linguocide of the Ukrainian Nation: A Chronicle of the Unbroken Spirit” by the famous Ukrainian scholar, Doctor of Philology, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine V. Lyzanchuk.

For a long time, V. Lyzanchuk has been studying the historical background of the Ukrainian language and culture, and has established why our language is still a stepchild in some places on our native land, why our own foolish children shun it, and why anti-Ukrainian forces have recently intensified their activities, using the media to exert psychological pressure on the minds of Ukrainians. It is important to deeply comprehend the consequences of not only Russification, but also Germanization, Polonization, Magyarization, Romanization, and even Czechization.

To write and systematize the material presented in the book, the researcher worked through the collections of the largest libraries in Ukraine and Russia, and found many interesting documents in previously “closed” archival repositories.

This allowed him to create a book in which every fact and every figure has a specific scientific basis and is capable of convincing those who only want to hear, of opening the world to those who are not afraid of the light, who are ready to take off their black glasses in front of the truth and apologize to their native language, culture, and spirituality for having been involved in their humiliation and ignoring them, whether consciously or not.

This is not the first time that V. Lyzanchuk has come to Ukrainian readers with a new chronicle book, as he is known for his many monographs, documentary and journalistic articles, brochures, manuals, and textbooks on the theory and practice of journalism. In particular, readers have previously had the opportunity to read his works “O Native Word, What Am I Without You?”, “Shackles Forever Forged: Facts, Documents, and Comments on Russification in Ukraine”, “Out from Under the Yoke of Idols”, “Do Not Be Deceitful with Your Words”, “Shackles Are Still Being Forged”, “Let’s Create Ukraine Together”, and “Yes! I am a Ukrainian!”.

For his hard work in the field of Ukrainian state-building, the Presidium of the Main Board of Former Ukrainian Servicemen in Great Britain awarded V. Lyzanchuk the Golden Cross of Merit, First Class. The Presidium of the Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine awarded Academician V. Lyzanchuk the Yaroslav the Wise Award for significant achievements in science and journalism. By the decision of the Ivan Ohienko Prize Committee, V. Lyzanchuk was awarded the All-Ukrainian Ohienko Prize in Science. The Volianyk-Shvabinsky Foundation of the Ukrainian Free University in New York awarded V. Lyzanchuk a diploma and a prize for his books “Always Remember: You are a Ukrainian!” and “hereby expresses gratitude for his valuable contribution to the treasury of Ukrainian culture”. For his hundreds of publications in the press, radio and television appearances, the President of Ukraine awarded V. Lyzanchuk the honorary title of “Honored Journalist of Ukraine”.

Professor V. Lyzanchuk is a laureate of the Vyacheslav Chornovil Prize in Journalism and Publicistics, and was awarded the Order of Merit of the III and II degrees.

In his writings, Vasyl Lyzanchuk exposes the Russian rulers who have unleashed and are waging a full-scale genocidal, terrorist, and ecocidal war against Ukraine, and reveals the insidious, malicious internal forces that are trying to stop the development and

establishment of Ukrainian Ukraine. To this end, a variety of tried and true methods are still being used, including the most insidious one – falsification of the history of the Ukrainian people, in particular the history of relations between Ukraine and Russia, which reveals an outright brutal policy that has been aimed at poisoning the Ukrainian men-tality, assimilating Ukrainians, destroying Ukraine as a state and Ukrainians as an ethnic group for centuries.

Uniting by fire and sword under their heavy ferrule hosts of different peoples, the Tsarist-Russian and then the Moscow-Bolshevik empires for centuries developed distorted, fundamentally extra-national forms of their “patriotism”. Its sovereign was not the Russian people at all, but a cosmopolitan imperial administration that thought like Catherine the Great in German, spoke like Alexander I in French, and acted like all the Romanovs, from Mikhail to the last Nicholas, in Tatar. The paradox of Russian history is that its intelligentsia only sporadically guessed at its doom in the Moscow-Communist structure called “Russia” or “the USSR”, where even the Russian in terrible paroxysms of various kinds of imperial aggressiveness was mutilated no worse than the “foreign” or Ukrainian. At the same time, an equally black goal was achieved – the formation of a great-power, imperial psychology in Russians, which even today prevents many from coming to terms with the fact that the communist prison of the peoples, the USSR, has collapsed.

Having conquered Ukraine, Muscovites isolated and cut Ukraine off from the outside world for centuries. Ukraine was losing its intelligence and talent, turning into an anonym, and it cost it a lot of effort to avoid complete dissolution in the general imperial spiritual cauldron.

...Facts, facts, just facts. Sometimes apt explanations, the most concise comments. The book presents them in chronological order, in a clear sequence. Although these facts, figures, and excerpts from various official business, government, and party documents, primarily from acts of the Russian Empire and the USSR, are collected and interpreted accordingly, they all have different origins, but they have all passed the author’s “examination” for authenticity; are selected in such a way that they seem to deepen each other, contribute to the comprehensive disclosure of the topic, and together they form a vivid canvas of the hardships, bans, persecutions, and various oppressions that have befallen the Ukrainian people, their language, culture, spirituality, customs, and traditions over the past several centuries.

I am convinced that you, dear reader of this book, are not only surprised, but above all indignant and psychologically resisting the fact that for centuries the so-called “big brothers” with a kind of satanic savagery and stubbornness wanted to deprive us of our own roots, but the age-old enemies failed to destroy Ukrainianness! Would another nation have been able to survive this, would such prohibitions not have been fatal for it? Despite this, Ukrainians preserved their language, their culture, and their national identity.

Resistance fills the heart because even today there are many blinded, deceived, unable to understand the truth, ready to bow to anyone if only to gain some material benefit, most often the Russian ruble or the American dollar, and at the same time pretend that even today in Ukraine the Ukrainian language is so deeply rooted that it is necessary for it to give up, at least a little, for the sake of parity, its position in favor of the Russian language. Of course! Oh, poor Russian, even though Moscow is standing up for it. And who will help us, our language, if we ourselves in our own country cannot provide opportunities for the comprehensive development of our native word, culture, spirituality, and national economy?

...Years, decades, and centuries passed, old empires collapsed and new ones emerged, but Ukrainians had no relief. The shameful policy of Russification, Polonization,

Magyarization, Romanization, Germanization, and Czechization was aimed at poisoning Ukrainian national consciousness, crippling spirituality and mentality, and imposing on Ukrainians a complex of inferiority, inferiority, and a sense of inability to build their own nation-state.

The enslavers, colonizers, and assimilators committed a terrible sin because they deliberately destroyed the lifeblood of the Ukrainian nation: language, culture, and spirituality, creating fatherless children, janissaries who cynically and furiously crucified and plundered Ukraine together with foreigners. However, the most brutal and dangerous mark on the psyche, morals, deeds, and actions of millions of Ukrainians was left by the Moscow-Tsarist oprichnyky and Moscow-Communist internationalist inquisitors. Moscow's racism against Ukraine is the oldest, largest, and most insidious.

As V. Lypynsky wrote, the Ukrainian language is the last sign of Ukrainianness. However, centuries of direct bans and persecution have led to the fact that "for a long time, among many Ukrainians, Ukrainian has not performed the functions of a native language, in which they think, communicate in all spheres of life, dream, rejoice and grieve," emphasized Doctor of Philology, Professor Oleksandr Ponomariv.

Our enemies are still striving to destroy the Ukrainian language at all costs, without which there will be no Ukrainian nation. And then the aspirations of all Ukrainian eaters will be realized: Ukraine will finally become Malorossia, a province of the Russian Empire. As a result of the indifference or even hostility of many representatives of all three branches of government to the national face of the Ukrainian state, the Russian language still dominates in various spheres of public life. In order to fundamentally improve the situation, it is necessary to raise the level of linguistic and national education of the people, whose highest meaning of thoughts and actions would be love for the Motherland, selfless work for its development, and the establishment of the Ukrainian language as the main state-building force.

I am confident that this book, a chronicle of the destruction and, at the same time, the indomitable Ukrainian spirit, will help the Russified Ukrainians to understand and comprehend the truth about the reasons for what happened to them: they are victims of deliberate violence and forced Russification from above. The Ukrainian language is as tormented and long-suffering as our people. Russification, like Polonization, Magyarization, and Romanization, was deliberate, constant, massive, and methodical in both Tsarist Russia and the USSR.

Ukraine has endured incredible suffering. But Ukrainians have the right to be among the European nations because they are no worse than anyone else. The people who survived the Holodomor and preserved the memory of it, and who eventually preserved themselves, deserve, first, respect, and, second, to be among the European nations that should know about them.

This work by Vasyl Lyzanchuk, as you have seen, dear reader, presents facts and documents of genocide, ethnocide, and linguistic genocide that the Ukrainian people experienced, but this view of Ukraine's history does not create a depressive mood or social pessimism. On the contrary, it demonstrates the strength and immortality of the national spirit, the deep rootedness of Ukrainians in freedom-loving, charitable, and confident people who, despite the former and current villains, will build and establish a united, national Ukrainian Ukraine.

This book will help readers (to quote V. Lyzanchuk) to get to know their national self more deeply, to feel that love for Ukraine is an act of the highest active spiritual and national self-determination, to understand that a denationalized person loses access to the deepest national well of the spirit and the sacred fires of life, and is doomed to disappear.

V. Lyzanchuk's book reflects an objective, consistent chronicle of the destruction of Ukrainians, primarily by its closest neighbors-Russia, Poland, Hungary, and Romania. It is important to emphasize that the materials presented in it do not call for revenge, does not sow enmity between nations, but rather advise us to unite as closely as possible around the core that defines and shapes us as a people, as a nation-the Ukrainian language, culture, and spirituality. This work encourages us to reflect on Ivan Franko's words that there can be no close cooperation between neighbors if we are sitting in a swamp and our neighbor has taken a position on a strong bank.

For Ukraine to have a strong amulet and shoreline at the same time, it must establish the spiritualizing Ukrainian Word in every cell of the state and social organism, and build an effective economic and political system.

Ukrainians are an ancient nation. If our grandfathers and great-grandfathers, despite all sorts of troubles and tragedies, managed to convey to us our native language, culture, and spirituality, then it would be a sin for us not to develop them. We are called to do everything we can to ensure that our native Word sounds loudly in our land and takes its rightful place among the languages of the world!

In this work, as in his previous studies, Vasyl Lysanchuk emphasizes that, defending the natural, humanistic right to be born Ukrainians in an independent state, to be full masters of their land, to develop and establish the Ukrainian language, spirituality and economy, national education, culture and production in organic unity, to enjoy native songs and poetic words, and to observe folk customs and traditions. Ukrainians are sincerely grateful to all nations that help in the struggle for freedom and independence from the age-old Moscow invaders and destroyers, and support our noble, purposeful state-building work. We pray to God that the great historical justice will prevail and the Ukrainian language will sound loudly, so that a free, united, rich Ukraine will take its rightful place among the peoples of world civilization.

Let's work for this! Let's remember that the world respects a caring, hardworking, strong owner of his land, capable of protecting it, a true, sincere bearer of national and universal values.

This "Chronicle of the Unbreakable Spirit" also aims to give birth to pure thoughts and high life-giving impulses in every reader, so that every person in Ukraine and abroad may realize and felt in their hearts the Almighty's sanctified natural right of any people (numerous or not) to their free (large or small) state, native language, culture, spirituality, so that the aspirations, deeds, and activities. of every person, regardless of race and nationality, would establish mutual understanding, mutual respect, friendship, and national dignity.

REFERENCES

1. Lyzanchuk, V. V. (2024), *The Chronicle of Genocide, Ethnocide, and Linguocide in Ukraine*. Edition 2, supplemented and corrected. Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, 374 p.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Лизанчук В. В. (2024), *Геноцид, етноцид, лінгвоцид української нації: хроніка незламності духу*. Вид. 2-е, доповн. і виправл. Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, Львів, 374 с.

ХРОНІКА НИЩЕННЯ УКРАЇНСТВА: ВІД ЛІТОПИСНИХ ФАКТІВ КНЯЖОЇ ДОБИ І КОЗАЦЬКИХ ЧАСІВ ДО СУЧАСНИХ ДЖЕРЕЛ

Іван Крупський

Львівський національний університет імені Івана Франка

вул. Генерала Чупринки, 49, 79044, Львів, Україна

e-mail: ikrupskyy@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-3520-499X>

У рецензії розкрито зміст документів, які у хронологічній послідовності аналізують передовсім антиукраїнську сутність росії щодо України від найдавніших часів до 2024 р., коли російська імперія продовжує повномасштабну війну проти нашої держави, акцентовано увагу на таких формах російської агресії, як геноцид, етноцид та лінгвоцид, що є основою сучасної політики «руського міра».

Документи, наведені в книзі, засвідчують: уже в 838 році повноцінно існувала високорозвинена, як для того часу, рання українська держава Русь, що була однією з найстаріших суспільно-політичних утворень у Європі, жителі якої послуговувалися українською мовою, тоді як угро-фінські і татаро-монгольські племена про російську мову навіть не чули.

Намагаючись бути об'єктивним дослідником, В. Лизанчук наводить факти, які не лише сприяли розвитку молодій українській державі, але й гальмували її розвиток. Це, зокрема, розкол християнства на Західну й Східну церкви 15 липня 1054 року, який призвів до того, що Україна опинилася між молотом і ковадлом, між Польщею і Росією, тобто між цивілізованим європейським світом і антинародним деспотичним режимом.

У книзі чітко простежується, як з угро-фінів (москвинів) і татарів внаслідок злиття цих етносів створився московський (російський) народ, в характері якого домінували азійські риси характеру, що з історичним поступом чимраз більше викристалізовувалися і донині залишаються домінантними у російській державі.

Читача книги зацікавить, чому нині в російській ментальності маємо історичний парадокс: московити, які перебували сотні років у монголо-татарському ярмі, запозичивши золотоординський стиль «державності», сьогодні настирливо відхрещуються від своїх древніх угро-фінських і татаро-монгольських коренів, чіпляючись за слов'янські.

Цінність книги у тому, що документи, наведені в книзі, здебільшого не знайомі масовому читачеві в Україні, бо їх замовчували усі режими росії – від царського і до радянського.

Ключові слова: антиукраїнська політика росії, етноцид, геноцид, лінгвоцид.

ЗМІСТ

ІСТОРІЯ ТА МЕТОДОЛОГІЯ ЖУРНАЛІСТИКИ

Тарас Балда, Галина Кондрин

МИКОЛА ДЕНИСЮК ЯК ВИДАВЕЦЬ, РЕДАКТОР І ПУБЛІЦИСТ 3

Оксана Білоус, Василь Лизанчук

ПОЗАЦЕНЗУРНИЙ ЖУРНАЛ «УКРАЇНСЬКИЙ ВІСНИК» (1970–1972 pp.) –
УНІКАЛЬНЕ ЯВИЩЕ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ 15

Вікторія Житарюк, Олена Житарюк

«ВІСНИК ЛЬВІВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ. СЕРІЯ ЖУРНАЛІСТИКА»
В РОКИ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ (2001–2015 pp.)..... 36

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ

Віталій Гандзюк

ЖУРНАЛ «СУЧАСНІСТЬ»: КЛЮЧОВІ СЛОВА У ЖАНРІ ІНТЕРВ'Ю 50

Юліана Казімова

ОСОБЛИВОСТІ ТЕЛЕВІЗІЙНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ ТА СТУПІНЬ
ЇЇ ОПРАЦЮВАННЯ В СУЧАСНОМУ ЖУРНАЛІСТИКОЗНАВСТВІ..... 58

Володимир Малінін

УКРАЇНСЬКІ МЕДІАКОРПОРАЦІЇ НА МЕЖІ ХХ СТОЛІТТЯ..... 70

Мар'яна Кіца, Ірина Мудра

ВІЙНА ЯК ТЕМА У МАС-МЕДІА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ
ПУБЛІКАЦІЙ НА САЙТАХ МЕДІА: «ТСН» ТА «УКРАЇНСЬКА ПРАВДА»... 80

Viktoriya O. Romanchuk, Oleh K. Romanchuk

THE MAGAZINE «UNIVERSUM» AS A SOCIO-POLITICAL
AND CULTURAL PHENOMENON OF THE UKRAINIAN
INFORMATION SPACE 93

Петро Слотюк

СОЦІОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС ФОТОЖУРНАЛІСТИКИ 105

Ярослав Табінський

ФОТОДОКУМЕНТАЛІСТИКА ВОЄННОГО ЧАСУ:
АВТОРСЬКИЙ СТИЛЬ У СТВОРЕННІ ВІЗУАЛЬНИХ ІСТОРІЙ..... 119

Таміла Хоменко

ПОНЯТТЯ КУЛЬТУРНОЇ ЖУРНАЛІСТИКИ: СЕМАНТИЧНИЙ СПЕКТР ТА СПРОБИ ДЕФІНІЦІЇ	128
--	-----

МАСОВІ КОМУНІКАЦІЇ ЗА КОРДОНОМ

Тарас Лильо

МЕДІЙНІ ТА ІДЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРЕЗЕНТАЦІЇ ПРОБЛЕМИ ІММІГРАЦІЇ У ЗАХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИХ КРАЇНАХ: ПОГЛЯД ДУГЛАСА МЮРРЕЯ	136
---	-----

Андрій Мельник

ЗРАДА ІНТЕЛЕКТУАЛІВ: ПОЗИЦІЯ АМЕРИКАНСЬКИХ ПРАВИХ І ЛІВИХ ПУБЛІЦИСТІВ ЩОДО РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	148
---	-----

МЕДІАОСВІТА

Майя Нагорняк

ЦЕ МОЯ ВІЙНА ТА МОЯ ІСТОРІЯ... (ПРО ПЕДАГОГІЧНУ ТЕХНОЛОГІЮ ПРОЄКТУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ І СТВОРЕННЯ НА ЇЇ ОСНОВІ АУДІОВІЗУАЛЬНИХ ЗАРИСОВОК «ВІЙНА ТА МОЯ РОДИНА» СТУДЕНТАМИ-ЖУРНАЛІСТАМИ)	161
---	-----

НОВІ МЕДІА

Уляна Лешко

ТИПИ ЛОНГРІДІВ У СУЧАСНИХ ОНЛАЙН-МЕДІА: ПОЗИТИВНІ ТА НЕГАТИВНІ АСПЕКТИ	173
---	-----

Наталія Семен

ОСОБЛИВОСТІ ПОДАЧІ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ДІЯЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ЇЇ ПРЕДСТАВНИКІВ НА ОФІЦІЙНИХ ТГ-КАНАЛАХ	184
---	-----

Романюк Альона, Шевченко Вікторія

ДЕЗІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНІКИ ШАХРАЙСТВ НА ТЕМІ ВОЛОНТЕРСТВА В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ	194
--	-----

МЕДІАСТИЛІСТИКА

Ірина Іванова

СУЧАСНИЙ МЕДІАПЕРЕКЛАД:

ОСНОВНІ ДОСЛІДНИЦЬКІ НАПРЯМИ 208

Любов Конюхова

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ НЕОЛОГІЗМІВ

ПЕРІОДУ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В ТЕКСТАХ НОВИН 221

МЕДІАДОСЛІДЖЕННЯ

Olha Kvasnytsia, Iryna Sniadanko, Khrystyna Verbytska

THE ROLE OF SENSE OF LIFE ORIENTATIONS IN THE FORMATION

OF EXISTENTIAL FULFILLMENT OF STUDENT-JOURNALISTS 233

Мар'ян Житарюк

НАУКОВА ВІЗІЯ ПРОФЕСОРА ВОЛОДИМИРА ШКЛЯРА 250

Yana Shekeriak-Kushka

ETHICAL AND SECURITY ASPECTS OF DATA ANALYTICS

IN JOURNALISM: THE CONTEXT OF THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR ... 264

НАУКОВА РЕЦЕНЗІЯ

Ivan Krupskyu

A CHRONICLE OF THE DESTRUCTION OF UKRAINIANS:

FROM THE CHRONICLES OF THE PRINCELY ERA

AND COSSACK TIMES TO CONTEMPORARY SOURCES 284

CONTENT

HISTORY AND METHODOLOGY OF JOURNALISM

Taras Balda, Galyna Kondryn

MYKOLA DENYSYUK AS A PUBLISHER, EDITOR AND PUBLICIST 3

Oksana Bilous, Vasyl Lyzanchuk

THE UNCENSORED JOURNAL «UKRAINIAN HERALD» (1970-1972)
IS A UNIQUE PHENOMENON IN THE HISTORY OF UKRAINIAN PRESS15

Viktoria Zhytariuk, Olena Zhytariuk

«VISNYK OF THE LVIV UNIVERSITY. SERIES JOURNALISM»
IN THE YEARS OF UKRAINE’S INDEPENDENCE (2001-2015)..... 36

THEORY AND PRACTICE OF MODERN JOURNALISM

Vitaliy Gandziuk

JOURNAL «SUCHASNOST»: KEY WORDS IN THE INTERVIEW GENRE 50

Yuliana Kazimova

PECULIARITIES OF TELEVISION JOURNALISM
AND THE DEGREE OF ITS DEVELOPMENT IN MODERN JOURNALISM 58

Volodymyr Malinin

UKRAINIAN MEDIA CORPORATIONS
AT THE TURN OF THE 20TH CENTURY 70

Mariana Kitsa, Iryna Mudra

WAR AS A TOPIC IN MASS MEDIA: A COMPARATIVE ANALYSIS
OF PUBLICATIONS ON THE “TSN” AND “UKRAINSKA PRAVDA”
MEDIA WEBSITES 80

Вікторія О. Романчук, Олег К. Романчук

ЖУРНАЛ «УНІВЕРСУМ» ЯК СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ
І КУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН УКРАЇНСЬКОГО
ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ 93

Petro Slotiuk

SOCIOLOGICAL DISCOURSE OF PHOTOJOURNALISM105

<i>Yaroslav Tabinskyi</i> WARTIME PHOTODOCUMENTARY: AUTHOR'S STYLE IN CREATING VISUAL STORIES	119
---	-----

<i>Tamila Khomenko</i> THE CONCEPT OF CULTURAL JOURNALISM: SEMANTIC SPECTRUM AND DEFINITION ATTEMPTS	128
--	-----

MASS COMMUNICATIONS ABROAD

<i>Taras Lylo</i> MEDIA AND IDEOLOGICAL ASPECTS OF THE PRESENTATION OF THE IMMIGRATION PROBLEM IN WESTERN EUROPEAN COUNTRIES: DOUGLAS MURRAY'S PERSPECTIVE	136
---	-----

<i>Andrii Melnyk</i> THE TREASON OF INTELLECTUALS: POSITION OF AMERICAN RIGHT-WING AND LEFT-WING JOURNALISTS ON THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	148
---	-----

MEDIA EDUCATION

<i>Maiia Nahorniak</i> THIS IS MY WAR. AND THIS IS MY STORY ... (ABOUT THE PEDAGOGICAL TECHNOLOGY OF DESIGNING THE EDUCATIONAL PROCESS AND CREATING ON THIS BASIS AUDIOVISUAL SKETCHES "WAR AND MY FAMILY" BY STUDENT-JOURNALISTS)	161
---	-----

NEW MEDIA

<i>Ulyana Leshko</i> TYPES OF LONGREADS IN MODERN ONLINE MEDIA: POSITIVE AND NEGATIVE ASPECTS	173
---	-----

<i>Natalia Semen</i> PECULIARITIES OF PROVIDING INFORMATION ABOUT THE ACTIVITIES OF GOVERNMENT AND THEIR REPRESENTATIVES ON OFFICIAL TG-CHANNELS	184
---	-----

Alona Romaniuk, Viktoriya Shevchenko

DISINFORMATION TECHNIQUES OF FRAUD ON THE TOPIC OF VOLUNTEERING DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR	194
---	-----

MEDIA STYLISTICS

Iryna Ivanova

MODERN MEDIA TRANSLATION: MAIN RESEARCH DIRECTIONS	208
--	-----

Liubov Koniukhova

PECULIARITIES OF THE FUNCTIONING OF NEOLOGISMS IN NEWS TEXTS THAT APPEARED DURING THE RUSSIAN-UKRAINIAN WAR.....	221
--	-----

MEDIA RESEARCH

Ольга Квасниця, Ірина Сняданко, Христина Вербицька

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА СПОВНЕНІСТЬ СТУДЕНТІВ-ЖУРНАЛІСТІВ З РІЗНИМИ СЕНСОЖИТТЄВИМИ ОРІЄНТАЦІЯМИ	233
--	-----

Maryan Zhytaryuk

THE SCIENTIFIC VISION OF PROFESSOR VOLODYMYR SHKLYAR.....	250
---	-----

Яна Шекеряк-Кушка

ЕТИЧНІ ТА БЕЗПЕКОВІ АСПЕКТИ АНАЛІТИКИ ДАНИХ У ЖУРНАЛІСТИЦІ: КОНТЕКСТ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ.....	264
--	-----

SCIENTIFIC REVIEW

Іван Крупський

ХРОНІКА НИЩЕННЯ УКРАЇНСТВА: ВІД ЛІТОПИСНИХ ФАКТІВ КНЯЖОЇ ДОБИ І КОЗАЦЬКИХ ЧАСІВ ДО СУЧАСНИХ ДЖЕРЕЛ	284
--	-----

Збірник наукових праць

Вісник Львівського університету

СЕРІЯ ЖУРНАЛІСТИКА

ВИПУСК 56

Виходить з 1958 р.

Редакція «Вісника» висловлює подяку працівникам відділу каталогізації
Наукової бібліотеки Львівського національного університету імені Івана Франка
за надання номерів УДК до матеріалів цього випуску.

Упорядкування і наукова редакція
Мар'ян Житарюк, Тетяна Хоменко
Технічне опрацювання і верстка *Ігор Полянський*
Комп'ютерний набір і коректура авторські

Підп. до друку 28.03.2025. Формат 70×100/16. Гарнітура «Таймс». Друк на різогр.
Умовн. друк. арк. 18,5. Наклад 100 прим. Зам. №.

Львівський національний університет імені Івана Франка.
79000, м. Львів, вул. Дорошенка, 41.
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції.
Серія ДК №3059 від 13.12.2007 р.